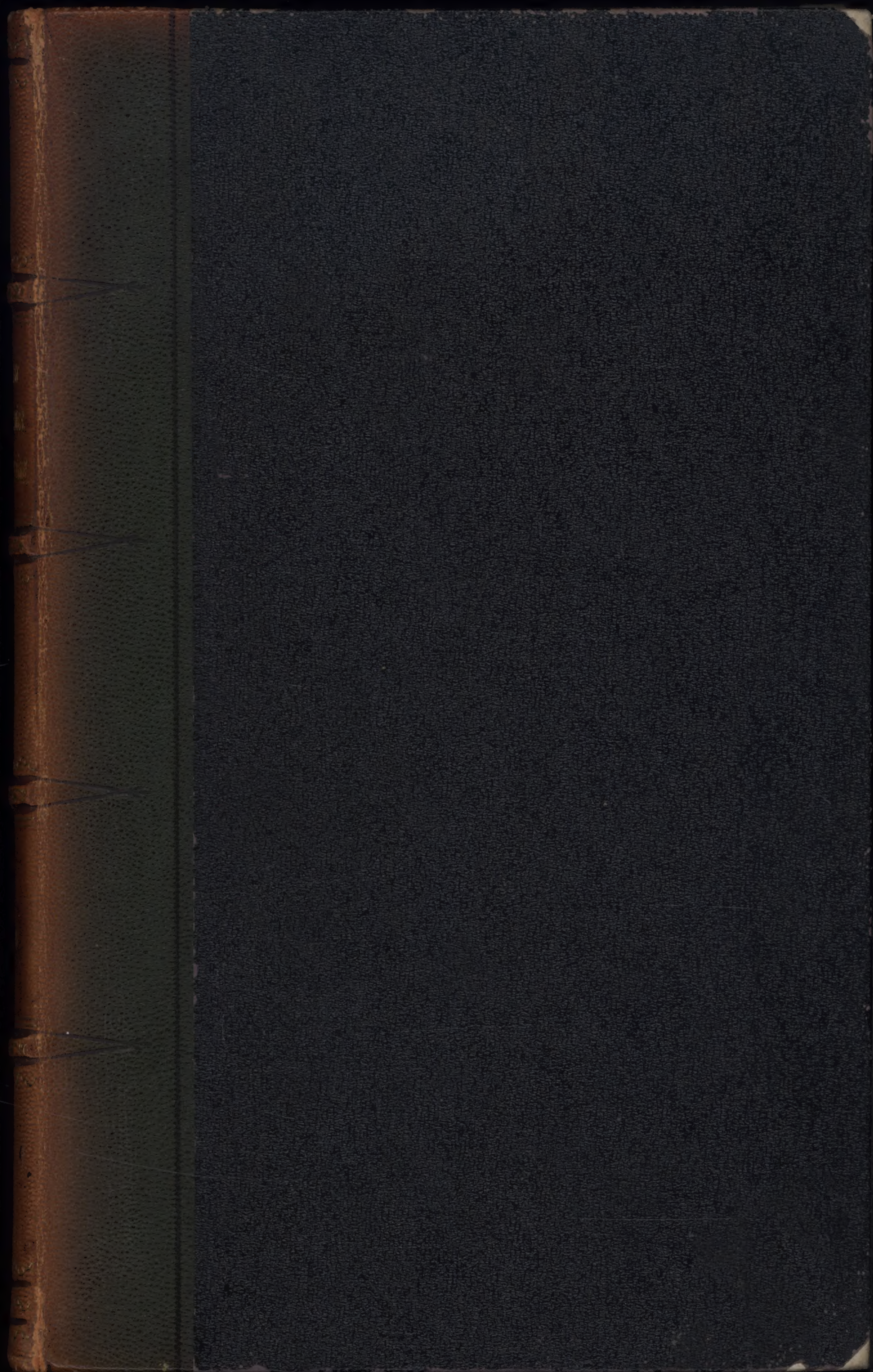

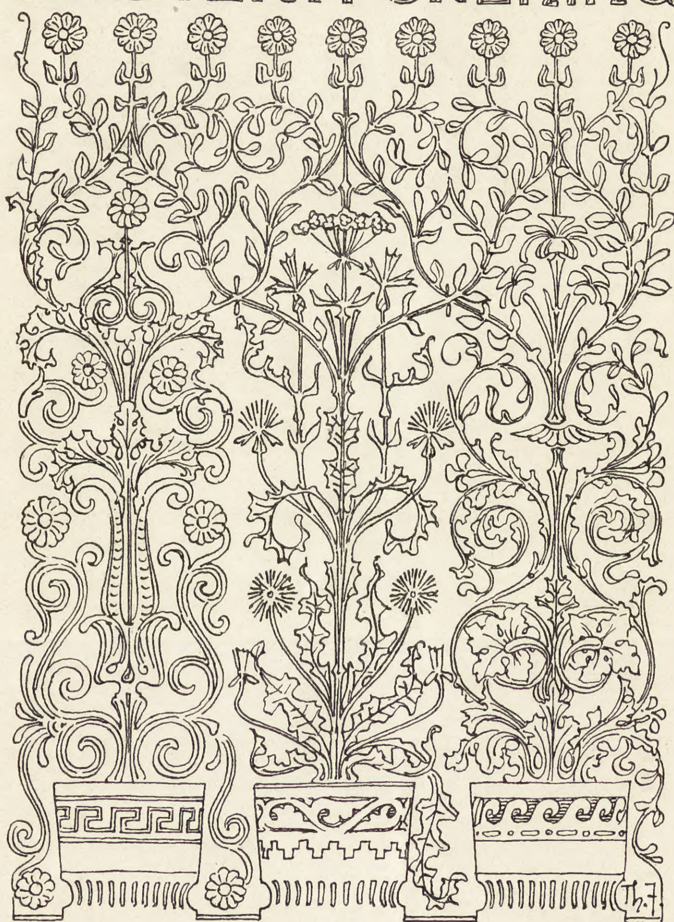
STADSARKITEKT

SVEN GRATZ

HALMSTAD

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING ❦ BIND II

1899—1900

ARCHITEKT
THORVALD JØRGENSEN.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING

1899 • BIND II • 1900

REDAKTØR: ARCHITEKT K. ARNE-PETERSEN
REDAKTIONSUDVALG: ARCHITEKTERNE
EUGEN JØRGENSEN OG ALFR. THOMSEN

KJØBENHAVN MCM
UDGIVET AF AKADEMISK ARCHITEKTFORENING
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

INDHOLD.

(De med * mærkede Artikler ere illustrerede.)

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JANUAR 1900
2. AARGANG № 7

AKADEMISK ARCHITEKTFORENING 1879—1899.

Den 21. November 1899 fejrede Akademisk Architektforening sin tyvende Fødselsdag, og trods sin Ungdom har Foreningen ført et ret bevæget Liv i de forgangne Aar.

Den 21. November 1879 — en Fredag, hvorfor Foreningens Mødeaftener altid har været om Fredagen — samledes M. NYROP, ERIK SCHIØDTE, F. VILHELM PETERSEN, A. SØRENSEN, L. CLAUSEN og LUDV. A. PETERSEN*) efter Opfordring fra denne sidste for at drøfte Muligheden af Oprettelsen af en Forening af danske Architekter, udelukkende de, som er udgaaede fra Kunstakademiet, til Gavn for Architektstanden. Dermed var »Akademisk Architektforening« dannet, og LUDV. A. PETERSEN, som senere har været bosat i Jylland, er altsaa Foreningens egentlige Stifter.

Naar vi nu ønsker i et kort Tilbageblik at fastslaa, hvad Foreningen har udrettet i disse Aar og hvorledes den har ført sit Liv, saa ejer vi et paalideligt Grundlag i dens Protokoller, som samvittighedsfuldt i sytten Aar er førte af A. SØRENSEN som Foreningens Sekretær.

Det første Møde fandt Sted i Ludv. A. Petersens Hjem, de følgende i forskellige Kafeer og Restaurants, stadig til de Mødendes større eller ringere Misfornøjelse, indtil man i Oktober 1884 første Gang samledes i Industriforeningens Bygning, Foreningens nuværende Lokale. Medlemsantallet har været i stadig Stigning; det første Aar var der 17 Medlemmer, 1885 c. 50, 1890 c. 80, 1895 henved 100, og nu c. 120. Som Formænd har følgende fungeret: DAHLERUP 1880—84, NYROP 1884—85, DAHLERUP 1885—86, FENGER 1886—93, NYROP 1893—97 og ALBERT JENSEN, den nuværende Formand, fra 1897. Blandt Medlemmerne har Foreningen til Tider kunnet tælle saa godt som alle vore betydeligste Architekter, saavel de ældste som de yngste, og uden for Reglen har den undertiden optaget enkelte, ikke akademisk uddannede Architekter, hvis Virksomhed har forekommet at være fuldtud jævnbyrdig med de akademisk uddannedes.

*) Omstaaende Portræter af Foreningens Stiftere ere udførte efter Fotografier fra den Tid.

Der har i Aarenes Løb hyppigt været Klage over en altfor ringe Tilslutning til Møderne, men da man i Efteraaret 1886 indførte den nuværende Ordning med gratis Smørrebrød, bevirkede dette, at Antallet af Deltagere i Møderne betydelig steg. Ved Møderne har der til Stadighed

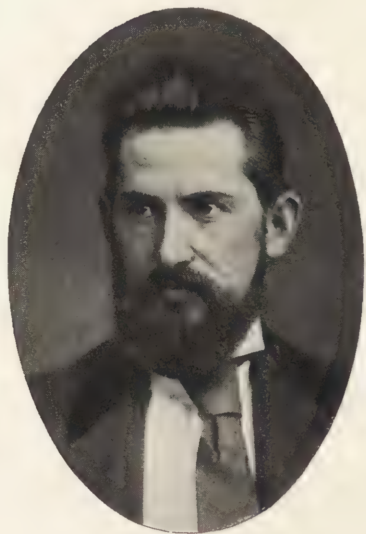
L. CLAUSEN.

A. CLEMMENSEN.

M. NYROP.

LUDV. A. PETERSEN.

været Udstillinger af forskellig Art, fortrinsvis Tegninger til nye Projekter, Rejsestudier, Fotografier o. s. v., og en Række Foredrag er holdte i Anledning af Udstillinger eller over andre Emner. En Række Institutioner er besøgte, vi nævner som Eksempel Frederiksholms Teglværk, en Række

Nybygninger er besigtigede, f. Eks. Kunstmuseet 1891, Carl Jacobsens Villa 1894, Landbohøjskolen og Frihavnen samme Aar og Vestre Fængsel 1895. Af større Udflugter kan nævnes: Roskilde Domkirke 1890 med Foredrag af Professor *Julius Lange*, Ebberødgaard 1892, Maribo Kloster-

J. VILHELM PETERSEN.

ERIK SCHIØDTE

A. SØRENSEN.

kirke og Aalholm Slot 1893, Kirkerne i Ringsted, Fjenneslev, Bjernede og Sorø 1895.

Foruden de almindelige Serveringer med Punch eller sligt efter velbesøgte Møder er der i Aarenes Løb afholdt en Del større Fester; vi

nævner Festen for *Theophilus Hansen* 1884, hvor han blev udnævnt til Æresmedlem, Osterifesten i Bestles Vinstue 1885, Festen for *Herholdt* 1888, Festerne paa Skydebanen med Damer 1892 og 1899.

Diskussionen ved Møderne har hyppigt været livlig, undertiden heftig og personlig; den har drejet sig om en Række Spørgsmaal vedrørende Architektstandens Interesser og Forhold til Bygherrer og Autoriteter, navnlig de militære, Ingeniører og andre. Som praktiske Resultater maa nævnes »Stjernerne« i Vejviseren, Priskuranten, færdig 1887, Konkurrencereglerne, Normalstørrelse for Mursten, Indflydelsen paa Borgerrepræsentantvalgene, paa Byggeloven og Toldloven, paa kunstnerisk Ejendomsret o. s. v. Og endelig har Foreningens egne Love været et stadigt levende, om end ikke stadig lige underholdende Diskussionsemne. Ogsaa Forholdet til Bladet »Arkitekten«, det første Forsøg herhjemme paa Udgivelsen af et architektonisk Fagblad, har været Genstand for rig Betragtning fra forskellige Sider, en Strid, hvis Resultat er blevet nærværende »Meddelelser«.

Blader man Protokollerne igennem, vil man træffe enkelte Navne, som stadig vender tilbage, Navne paa Medlemmer, som i særlig Grad har vist deres Interesse for Foreningen, enten som Bestyrelsesmedlemmer eller som andre Embedsmænd eller som livfulde Deltagere i Udstillinger og Diskussioner. Vi nævner i Flæng *Meldahl, Vilh. Klein, V. Koch, Martin Borch, Bøttger, Ingemann, Ludv. Clausen, Eugen Jørgensen, L. Thuren, Hans J. Holm, Clemmensen, Wenck* og *Kampmann.* Og blandt de udenbys Medlemmer har *Glahn* i Nykøbing paa Falster været et af de trofasteste.

Akademisk Architektforening har nu vokset sig saa stærk og moden, at den med Tryghed kan se Fremtiden imøde. *E—e.*

PELTS STIFTELSE I LARSLEJSTRÆDE.

Efter at de Bygninger, der i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede vare opførte for »*Pelt og Thymes Sjæleboder*«, i Aarenes Løb i høj Grad vare forfaldne og for øvrigt utidssvarende, besluttede *St. Petri Kirkekollegium,* under hvem Stiftelserne sortere, at nedrive Bygningerne og paa den ca. 4500 □ Alen store Grund at opføre en ny Stiftelsesbygning og en Skole med Lokaler for Menighedens to Drengeskoler. Tegningerne til det samlede Byggearbejde ere udførte af Architekt Fred. L. Levy, og under dennes Tilsyn er Arbejdet afsluttet i det forløbne Aar.

Ved at udlægge Ejendommenes fremtidige ubebyggede Arealer, nemlig

Skolens Legeplads, Stiftelsens Have og indre Gaard, i Forbindelse med de forhaandenværende ubebyggede Arealer hos Naboerne, nemlig Walkendorffs Kollegiums Have og Legepladserne i Kommuneskolen og Asylet i Larslejstræde, er der tilvejebragt særlig gode Lys- og Luftforhold for Nybygningerne og disses Naboer; samtidig er Larslejstræde blevet reguleret, idet Bygningsfremspringet i Gaden er bortfaldet.

Stiftelsen, af hvilken der her gives nogle Afbildninger, er beregnet til Bolig for 35 enlige Personer, fordelte i Stue, 1ste og 2den Sal samt

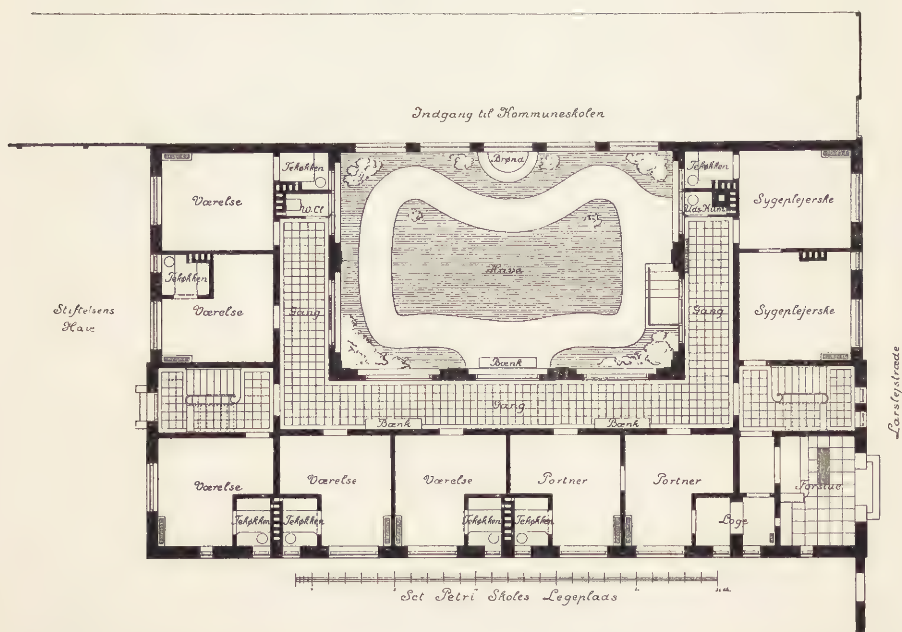

PELTS STIFTELSE. ARCHITEKT: FRED. L. LEVY.

Tagetage, hvor hver har et lille Værelse med tilhørende Køkken med Gaskogeapparat: for Enderne af de i hver Etage omløbende Gange findes Vandklosetter og Udslagningskummer. I Stueetagen er der Bolig for Stiftelsens Portner og en Sygeplejerske, og i Kælderen findes 2 Badstuer, for Mænd og Kvinder, samt en Vaskekælder for Beboerne, alt med Gasfyring, idet Bygningens Værelser og Gange for øvrigt varmes med varmt Vand fra et i Kælderen anbragt Centralvarmeapparat.

Den i Bygningens Façade synlige Karnap danner en Hvileplads for

PELTS STIFTELSE.

ARCHITEKT
FRED. L. LEVY.

de Gamle i Forbindelse med den ene Trappes Repose, og ogsaa paa de i Bygningen omløbende Gange er der Siddepladser, hvorfra der er Udsigt til Bygningens indre Gaard, som er beplantet og forsynet med en lille Springbrønd. Paa Kridtstenstavlerne i Muren mod Gaarden er der udskaaret passende Bibelord, og i Nicherne over samme er det Tanken ad Aare at anbringe Broncebuster af Stiftelsens Fundatører. Bygningens Historie, dens Stiftelse og dens Ødelæggelse ved Byens Bombardement er fortalt i de 3 Inskriptionstavler, der, udtagne af de nedrevne Bygninger, atter ere indmurede i Nybygningen, og vil nu blive fortsat indtil vore Dage i en fjerde Tavle, der vil blive anbragt i Forstuen ud mod Larslejstræde.

Ved Opførelsen have følgende Haandværkere medvirket: Murermester C. Licht, Tømrermester Martin Petersen, Oscar Køhlers Dampsnedkeri, Firmaet Hans & Jørgen Larsen, Blikkenslagermester Th. Dreyer, Malermester Bredenbeck, Smedemester Peter Hansen og Ingeniør Thorbrøgger.

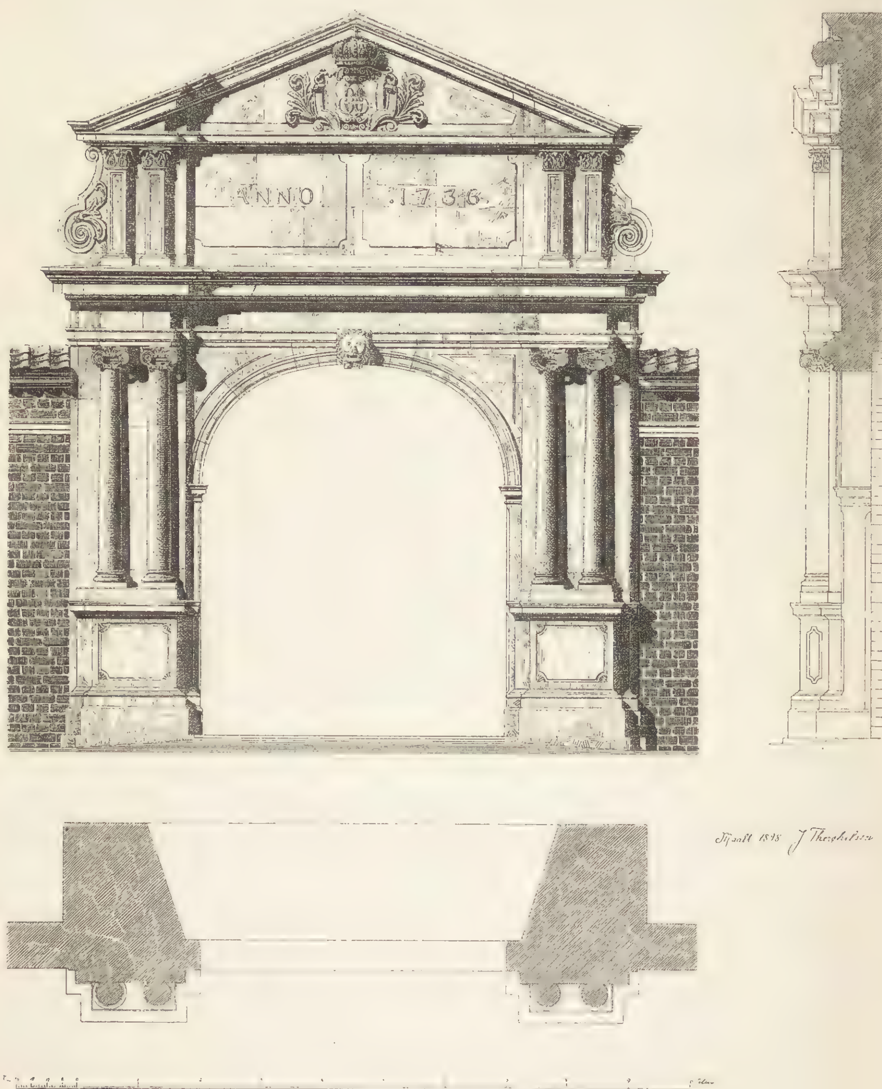
FORENINGEN AF 3. DECEMBER 1892.

De Fleste, som have gennemgaaet Kunstakademiets Skoler, mindes sikkert fra deres Skoletid der et eller andet Forsøg paa at stifte en Forening blandt Eleverne. Resultaterne af de mange Forsøg have været en god Del Foreninger; men oftest ere de stille afgaaede ved Døden efter en mere eller mindre blomstrende Tilværelse.

Imidlertid synes det, som »*Foreningen af 3. December 1892*« — den nuværende Forening, som udelukkende bestaar af Architekter — er kommen ud over de første farlige Sygdomme. I hvert Fald har ingen tidligere Forening som denne opnaaet den værdige Alder syv Aar. Farerne, som navnlig bestaar i den evindelige Skiften af Bestyrelser og Medlemmer, have taget Livet af dem.

Foreningen af 3. December startedes i Vinteren 1892 med et temmelig beskedent Medlemstal. Man samledes en Gang maanedlig om Kort eller Puncheborde, og naaede man højt, stod den paa Gaas. Formaalet var i det hele at dyrke Kammeratskabet. Om Sommeren skød man sammen og rejste af og til Smaature ud i Landet, hvor man besaa og tegnede architektoniske Seværdigheder — og mange af Akademisk Architektforenings Medlemmer ville sikkert mindes disse Ture som baade nyttige og fornøjelige. — Naar *Foreningen af 3. December* ikke delte dens Forgængeres Skæbne, skyldes det den Omstændighed, at den første Bestyrelse snart indsaa, at for at holde Foreningen flydende paa det omskiftelige Hav, der hedder Akademielever, maatte der skabes Formaal og Traditioner, som det vilde være en Skam at bryde. Man skaffede derfor passive Medlemmer blandt Venner og Bekendte og gav dem som Vederlag for deres Penge og Interesse trykte Skitser og Opmaalinger fra Turene. Dette blev Foreningens Ballast. Det blev en Æressag for de følgende Generationer ikke blot

at holde dette gaaende, men tillige at forbedre Bladene og gøre dem til et Værk af virkelig Værdi; og hvorledes dette er lykkedes, kan man se ved at betragte hosstaaende Billeder. Bladene trykkes nu i et Antal af 300 Eksemplarer, hvortil Akademiet yder Hjælp ved Tilskud til Dækning af Omkostningerne, og nyde den Hæder at tælle saavel de faglige Bibliotheker som selve Nationalmuseet

PORTAL PAA
FREDERIKSBORG SLOT.

blandt sine Abonnenter. Paa Charlottenborg har der i flere Aar været udstillet Blade, for hvilke der er ydet Foreningen megen Anerkendelse. Den store Tilstrømning af Elever i Architekturskolen har selvfølgelig givet Foreningen betydelig Tilvækst; og Møder saa vel som Skitseture have antaget større Dimensioner. Man kan ikke længere nøjes med at spille Kort og Brædtspil, der søges nu

gennemført Mødeaftener med mindre Udstillinger eller Foredrag, hvorom Alle kunne samles, og de store Skitseture foretages under kyndig Ledelse. Ifølge Traditionen afholdes en Gang aarlig et Gaasegilde, hvortil der skrives Viser og gøres Løjer, der gærne er en Samling skarp Satire over, hvad der er hændet inden for Architektverdenen; mange af dette Blads Læsere ville sikkert mindes Foreningens Femaars-Jubilæum som et fornøjeligt Eksempel paa disse Fester.

Man kan ikke frakende Foreningen en vis Betydning, idet den øver en meget gavnlig Indflydelse paa de Unge, som begynde paa Akademiet.

SACRISTIET·VED·BORRE·KIRKE·PAA·MØEN··TILBYGGET·ANNO·MDXVII·?

·I·KRIDTSTENENE·I·MURENE·FANDTES·INDRIDSET·EN·DEL·BOMÆRKER·FIGURER·OG·INDSKRIPTIONER·AF·HVILKE·TYDELIG·KUNNE·LÆSES:

„ANNO DM·M·D·XVII·DNS·ANDREAS RUD·RATUS·IN BORÆ·MINISTER MAES IVDE" OG „DOMALDUS·BYGMESTER·M·D·XVI"

·MAALT·I·IULI·1897·AF·AAGE·SIGURD·LAURIDSEN

SACRISTIET VED
BORRE KIRKE PAA MØEN.

OPMAALT AF
AAGE SIGURD LAURIDSEN.

Straks den første Gang, de mødes i Foreningen, er de med i Kammeratskabet; og der gives dem Lejlighed til at se, hvorledes de ældre griber Studiet an. Der skabes Kappelyst om at præstere de smukkeste Blade eller Skitsebøger, og fremfor alt bevirker Foreningen, at Interessen vækkes og Øjnene aabnes for vort Lands Ejendommeligheder inden for Architekturen, en Ting, som Kunstakademiet i altfor ringe Grad lægger Vægt paa. Man kan derfor kun ønske den lille Forening al mulig Fremgang og Held til at staa sig gennem alle farlige Sygdomme.

BINDESBØLLS UNIVERSITETSBIBLIOTHEK.

I Anledning af Hr. Professor Hans J. Holms Beklagelse af, at Bindesbølls Projekt til Universitetsbiblioteket er gaaet tabt, og hans fromme Ønske om, at det maa være forbeholdt senere Tider at skaffe det frem, samt at ganske sikkert dette Arbejde vilde have umaadelig Interesse, skal jeg bemærke: I ca. 1856 var jeg yngste Tegner hos G. Bindesbøll og tegnede da paa hans første

Projekt til Universitetsbiblioteket, som var meget tarveligt og i sit Ydre lignede den brune pudsede Del af Universitetet, som har Façade mod Nørregade.

Bindesbøll var ikke tilfreds med dette, der vistnok dog blev indleveret, saa at B. altsaa udførte 2 Projekter, som begge bleve tegnede af min Broder.

En Morgen ved Juletid, da jeg som første Mand kom paa Kontoret, stod Bindesbøll og tegnede i Underbukser og som sædvanligt med Brillerne langt nede paa Næsen. Da jeg meddelte ham, at min Broder var syg den Dag, bad han mig tage et Brev hjem til ham, og det var netop Blyantsskitsen til Bibliotheket, hvorunder han havde skrevet: »Glædelig Jul, kære Klein. G. Bindesbøll.« Jeg opbevarede denne Skitse i flere Aar og gav den til min Broder, som rimeligvis har den endnu. Motiverne vare hentede fra Markuskirken i Venedig, med et stort Midterparti, som vel næppe passede til det smalle Fiolstræde. Da Bindesbøll vistnok fik 2den Præmie, maa jeg antage, at Universitetet har beholdt Tegningen.

Der var for øvrigt det kuriøse Tilfælde, at min Broder tegnede Universitetsbibliotheket for Herholdt om Eftermiddagen og for Bindesbøll om Formiddagen.

Yderligere skal jeg tilføje, at jeg vistnok har flere af Bindesbølls Tegninger, f. Eks. Næstved Raadhus og Gavle af Wrams Gunnarstorp (?). I mange Aar gemte jeg desuden en Kopi af B.s Elevarbejde — et Gravkapel i græsk Stil —, men erindrer ikke, om jeg har det endnu eller har givet det til hans Søn.

Man har hermed et nyt Bevis for, at de gamle Tegninger bør samles snarest, før det bliver for sent.

AUG. KLEIN.

VURDERINGSMÆND.

Red. har modtaget følgende:

Som bekendt er der en Stilling, som hedder »*Vurderingsmand*«; den skaffer som Regel Ihændehaveren en ganske god Biindtægt. Hidtil ere disse Pladser navnlig blevne besatte med *Murer- og Tømrermestre*; da disse have maattet løse Borgerskab, er der jo god Rimelighed i dette.

Fornyligt skulde der i *Borgerrepræsentationen* vælges 32 nye Vurderingsmænd i Stedet for de afgaaende, hvis Funktionstid var udløben. I Forsamlingen var der Stemning for kun at vælge *Haandværkssvende*; Resultatet blev dog, at der valgtes eller genvalgtes 27 Murer- og Tømrer*mestre* samt 5 Murer- og Tømrer*svende*.

Da disse Poster nok saa meget egne sig for *Architekter* som for *Haandværkssvende* maa man haabe, at de 2 Architekter, der ere Borgerrepræsentanter, fornuftigvis have ladet sig forlyde hermed i det lukkede Møde, hvorom intet Referat endnu haves. I alt Fald vil man sikkert kunne stole paa den ældre af dem, der i sin Tid valgtes ind i Borgerrepræsentationen ved *Akademisk Architektforenings* Støtte; den yngre af dem skylder ikke A. A. noget i saa Henseende og har for øvrigt heller ikke vist nogen Interesse for sine Kolleger.

I ethvert Tilfælde maa man haabe, at Architekterne i Fremtiden ville kunne komme i Betragtning, overalt hvor der atter skal vælges »Vurderingsmænd«.

B. C.

BØGER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Der Modelleur. Zeitschrift für dekorative Bildhauerkunst. Verlag von Kanter & Mohr, Berlin. Jahrgang II. Heft I.

Det er overvejende den moderne Retning, som fremføres i dette Billedværk, og flere af de stiliserede Plantemotiver ere ganske selvstændigt opfattede. Som ved flere af de nyere tyske Tidsskrifter paa Kunstindustriens og Architekturens Omraader, er Hovedvægten her lagt paa Billedstoffet, medens Teksten indskrænker sig til en kort Forklaring paa hvert Blad.

Architektonische Rundschau. Skizzenblätter aus allen Gebieten der Baukunst. Herausgegeben von Ludwig Eisenlohr und Carl Weigle. Verlag von Engelhorn, Stuttgart.

Den sjette Aargang af dette her hjemme godt kendte Billedværk er nu paabegyndt. Der findes i det foreliggende første Hefte ikke noget særligt Nyt af Interesse; Udstyrelsen og Valget af Bygninger m. m. svarer til, hvad der i de foregaaende Aargange er bleven fremført; Tegningerne, der alle ere udførte med stor Rutine, ere fikse og tydelige, og det forholdsvis billige Værk kan i flere Retninger være nyttigt og anvendeligt.

Städtische Wohn- und Geschäftshäuser. Einzelausgaben der »Architektonischen Rundschau«. II. Verlag von Engelhorn, Stuttgart.

Udgiveren af ovenomtalte Tidsskrift har haft den praktiske Ide at samle de specielle Bygningsarter, som Værket i sine fem Leveaar har præsteret, i enkelte Bind og at lade disse udkomme særskilt. Tidligere er saaledes udkommet paa denne Maade et 1ste Bind, der omfatter *Landhäuser und Villen*, og det nu udkomne Bind indeholder altsaa Privat- og Forretningsbygninger. Paa de første Blade er anbragt smaa Planrids og en kortfattet Tekst til Forklaring af Tavlerne, der i et Antal af 100 rummer en meget blandet og forskelligartet Samling af moderne Bygninger, de fleste fremstillede i Perspektiv, udførte skarpt og klart med Ridsefjeder og Pen.

Meine Reise in Italien. Verlag K. F. Koehler, Leipzig.

Bogen eller om man vil Billedværket maa nærmest opfattes som et Turistalbum, der ved et stort Antal og en broget Sammenstilling af Billeder fra de betydeligste italienske Byer kan være en smuk og forholdsvis billig Souvenir. Det første Hefte omhandler Venedig, og senere vil Rom, Florenz, Neapel o. s. v. følge efter.

Durch ganz Italien. Sammlung von 2000 Photographien italienischer Ansichten, Volkstypen und Kunstschätze. Verlag Caesar Schmidt, Zürich & Leipzig. I.

Dette er en Konkurrent til sidstnævnte Værk, og vi skal — efter de foreliggende Prøver — have Vanskelighed ved at sige, hvilket der bør have For-

trinnet. Begge begynde de med Venedig, og begge byde de for en meget lav Betaling et Udvalg af Stof paa Architekturens, Skulpturens og Malerkunstens Omraader, som er lige ved at tage Vejret fra En. Særlig har Udgiveren af den foreliggende Bog været saa ivrig efter at bringe rigtig meget frem, at der i Heftet er mange flere Billeder, end der er Plads til paa Siderne, og det ene Billede skærer sig derfor ind i det andet paa en ikke altid ganske heldig Maade. Reproduktionerne ere gennemgaaende gode og tydelige, men det Hele faar ved den urolige Sammenstilling noget tilfælles med en Scrapbog.

FORSKELLIGT.

Beskyttelse af naturlig og kunstig Bygningssten. Det sørgelige Faktum, at flere af de almindelig anvendte naturlige Bygningssten ødelægges ved Atmosfærens og Klimaets Virkninger, har allerede gennem en lang Aarrække givet Anledning til forskellige Forsøg med beskyttende Midler. De bedste Resultater mener man at have opnaaet med de saakaldte Kesslerske Fluater, som under Dannelsen af stenhaarde og vejrbestandige Modifikationer af Flusspath og Kiselsyre afgiver en virksom Beskyttelse mod Atmosfærens ødelæggende Indflydelse.

Overfladen af det med disse Fluater behandlede Stenmateriale undergaar ikke nogen synlig Forandring, men saavel Farve som Porøsitet bibeholdes.

Firmaet Evers & Co. meddeler, at en stor Del af Udlandets bekendte Bygninger ere blevne behandlede med de Kesslerske Fluater, saaledes Operaen i Paris, Universitetet og Raadhuset sammesteds, en Del Palæer i Milano, Markuskirken i Venedig samt en Mængde Bygninger i Berlin.

❦

Sporvejsmasterne. Dommerkomiteen ved Konkurrencen om Sporvejsmaster har udsendt følgende Meddelelse: Til Skitsekonkurrencen for Opstandere til »De kjøbenhavnske Sporveje« var indsendt Løsninger fra 54 Konkurrenter. Deraf har Dommerkomiteen tilkendt Præmier af 100 Kr. til 5 Arbejder, der efter vedkommende Navneseddels Aabning fandtes at være indsendte af: Architekt EUGEN JØRGENSEN og Maler KNUD LARSEN, Architekt AXEL E. PETERSEN, Architekt JOHAN NIELSEN, Hr. ANDR. ANDREASEN og Architekt E. C. RASMUSSEN samt 2 Præmier à 50 Kr. til Ingeniør AAGE HÜTTEMEIER og Architekt LUDV. ANDERSEN.

Endelig er en Præmie paa 300 Kr. tilkendt et Arbejde uden Navneseddel, men mærket »1901«.

Blandt de ikke præmierede Arbejder var der flere, som indeholdt originale og fantasifulde Ideer, men som ikke kunde præmieres, fordi de fandtes mindre egnede til praktisk Benyttelse eller Gentagelse i større Antal.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer, hos alle Boghandlere samt hos d'Hrr. Kunsthandlere V. WINKEL & MAGNUSSEN, Højbroplads 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. V. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.**
Annoncer kan indsendes under Adresse: Akademisk Architektforening, Industribygn., V

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vester voldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JANUAR 1900
2. AARGANG № 8

VERDENSUDSTILLINGEN I PARIS 1900.

II.

FREMMEDE NATIONERS PAVILLONER.

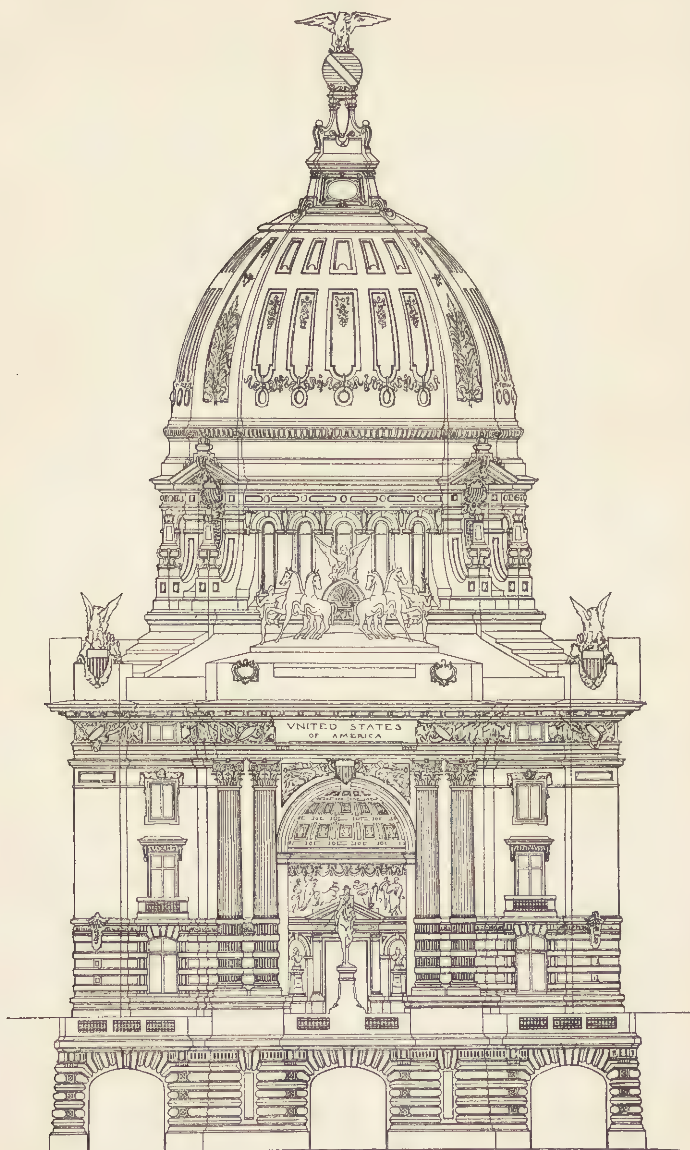
Paa den venstre Seinebred, imellem *Pont des Invalides* og *Pont de l'Alma*, er under Opførelse to tætte Rækker af Bygninger af meget forskellig Udseende og Størrelse. Det er de fremmede Nationers Pavilloner. Som en hel lille By af større og mindre Pragtbygninger, der hver — saavidt mulig — giver et Eksempel paa sit Lands Architektur, vil denne Del af Udstillingen næppe blive blandt de mindst søgte. Vi har i tidligere Numre af dette Tidsskrift givet Billeder af Norges og Englands Bygninger og meddeler her et Udvalg af de mest fremtrædende blandt de øvrige Landes.

De to Nationer, som ved deres Bygningers Størrelse vække mest Opmærksomhed, er *Amerika* og *Italien*. I *De forenede Staters* Pavillon er, som

ITALIENS PAVILLON. ARCHITEKTER CARLO CEPPI OG SALVADORI.

ved saa mange af Amerikas monumentale Bygninger, Motiverne hentede fra den klassiske Architektur; man skal dog ikke gaa for meget i Enkelthederne med Façaden, — det hele er stort anlagt og vel nærmest baseret

DE FORENEDE STATERS PAVILLON. ARCHITEKTER COOLIDGE OG MORIN-GOUSTINAUX.

paa at imponere ved sine Dimensioner; man bør derfor ikke standse ved det Ydre, men træde inden for og gøre sig bekendt med Salenes Størrelse og Udstyrelse, Trappernes dristige Konstruktioner, Elevatorerne, Lysanlæget og alle de betydelige Opfindelser, som denne unge og fremad-

UNGARNS PAVILLON. ARCHITEKTER BALINT OG JAMBOR.

stræbende Civilisation har frembragt, og man forstaar derigennem den Allegori, som er lagt i Frontongruppen, der viser Frihedens Gudinde ledsagende Fremskridtets Triumfvogn; og i Bygningens Portal rejses en Rytterstatue af *Georg Washington,* Grundlæggeren af det frie Statsforbund, som ved sin hurtige Udvikling har forbavset baade den gamle og den nye Verden.

Italiens Bygning er vel den, som indtager det største Areal; den har imidlertid i sit Ydre for mange kirkelige

ØSTRIGS PAVILLON. ARCHITEKT BAUMANN.

Reminisenser, som ikke harmonere med dens Formaal, og man føler for stærkt de store Anstrængelser, der fra Architekternes Side er gjort for at gøre Façaderne saa pragtfulde og rige paa Enkeltheder som mulig, det er ligesom om det her gjaldt at skaffe Motiver af enhver Slags fra hele Italiens Rigdom paa architektoniske Details.

TYSKLANDS PAVILLON. ARCHITEKT BOHNSTEDT.

Østrigs Pavillon tager man vanskelig fejl af; — man har set den før eller i alt Fald noget meget lignende i de bekendte Tidsskrifter »Allgemeine Bauzeitung« og »Zeitschrift für Bauwesen«, men dette kan jo kun tale til Ros for Architekten, der for øvrigt er kendt fra flere store Bygninger paa »Ringen« i Wien.

Mere original er *Sverrigs* Pavillon, som man fra alle Sider venter sig meget af. Der er ikke her søgt Gengivelsen af en bestemt Bygningstype, det er slet og ret en Udstillingspavillon med fantastiske og maleriske Linier, som, iført sit Festskrud af Flag og Guirlander, sikkert vil blive baade iøjefaldende og virkningsfuld.

Tyskland møder med en stor Bygning, som ikke nægter sig noget i Retning af Taarne, Gavle, Karnapper, Altaner o. s. v. Grupperingen er meget behændigt anlagt og tager sig let og elegant ud mellem de andre Pavilloner, hvoraf mange er vel massive til Øjemedet.

Ungarn sammenstiller sin Pavillon af mange forskellige Dele, som hver viser en af de Stilarter, der har slaaet Rod i den magyariske Stat.

Den bestaar af fire Fløje, med et romansk Kloster som Midtparti. Den sydlige Fløj er opført efter Motiver fra Kirken *St. Jaak*. Den nordlige Fløj viser en gotisk Façade, laant fra Slottet *Vajdahunyad*. Hovedpartiet er en Gengivelse af Taarnet paa Kirken i Citadellet *Koermocerbanga*, og Portalen er fra Kapellet *St. Michel de Kassa*.

Serbiens Pavillon ligger lige ved *Pont de l'Alma* og har i sine Linier en vis Fornemhed, som tiltrækker sig Opmærksomhed. Grækenland og Rumænien har benyttet lignende architektoniske Motiver, hvilket særlig for Grækenlands Vedkommende væk-

SVERRIGS PAVILLON. ARCHITEKT F. BOBERG.

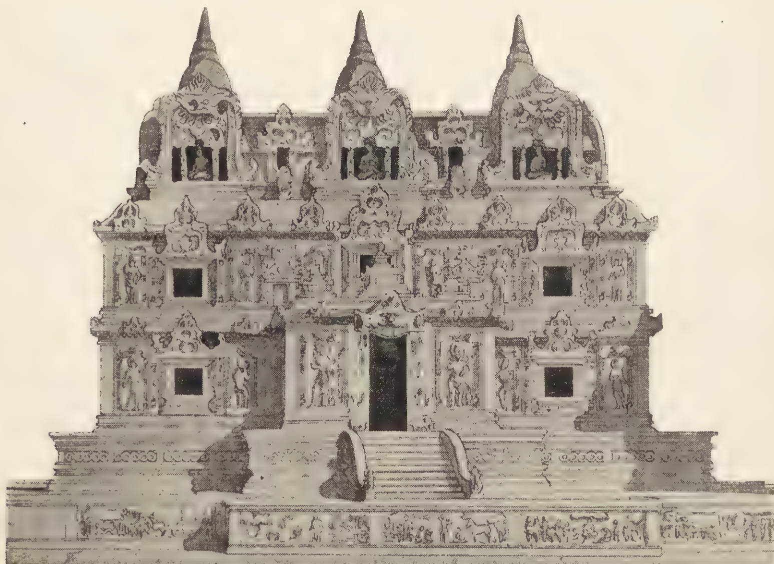

SPANIENS PAVILLON. ARCHITEKT ARIOSTE Y. VELADA.

BOSNIENS OG HERZEGOWINAS PAVILLON. ARCHITEKT M. PANEK.

ker nogen Forundring, da man derfra kunde have Grund til at vente en Bygning af en ganske anden Karakter. Det samme gælder for den *spanske* Bygning, der viser et Ydre, som i altfor høj Grad leder Tanken hen paa

NEDERLANDENES PAVILLON. ARCHITEKT BOUWENS VAN DER BOYEN

SERBIENS PAVILLON. ARCHITEKT BAUDRY.

den italienske Renaissances Anvendelse i Tyskland og Østrig. Saa har *Bosniens og Herzegowinas* Pavillon noget mere selvstændigt over sig; de

RUSLANDS PAVILLON. ARCHITEKT MELTZER.

store, hvide Pudsflader i dennes Façader og den uregelmæssige Anbringelse af Vinduer og Udbygninger virker malerisk og smukt.

Der er endnu i denne Pavillonby Meget, som vi ikke her har kunnet nævne eller bringe Afbildninger af; — thi dels er mange af Bygningernes Opførelse endnu paa et saadant Stadium, at man vanskeligt kan danne sig noget Begreb om deres Udseende, og dels er de forhaandenværende Afbildninger saa mangelfulde, at vi ikke kan fremføre dem i nærværende Tidsskrift. Det er os imidlertid en Trøst, at de, som i den kommende Sommer ikke faa Lejlighed til paa Stedet at gøre sig bekendt med disse Bygninger, sikkert ikke vil kunne undgaa at træffe paa dem i de mange udenlandske Tidsskrifter, som løbe Væddeløb for at bringe det mest mulige Billedstof frem fra *l'Exposition universelle de 1900.*

Danmarks Pavillon, som det i sidste Øjeblik blev vedtaget at opføre, vil faa sin Plads mellem de øvrige Nationers Bygninger paa venstre Seinebred; vi skal i et senere Afsnit give denne saa vel som Danmarks egentlige Afdelinger paa Udstillingen en særlig Omtale.

Paa højre Seinebred i Parken foran Trocadero-Paladset opfører *Rusland* et mægtigt Bygningskompleks med Taarne og Tinder. Dette gengiver, saavidt det lader sig gøre, en gammel russisk By, omgiven af sine Mure og Taarne, den saakaldte *Kreml.* I Midten hæver sig et stort Taarn, ca. 57 Meter højt, opført af Mursten og dækket med et Tag af polychrom Majolika. Alle Façaderne ere rigt dekorerede med Majolika, og Hvælvingerne ere prydede efter de bedste russiske Motiver.

I Nærheden heraf opfører *Nederlandene* en interessant Bygning, der er en Kopi af Templet *Tjandi-Sari*, som skal være et godt Eksempel paa den hinduiske Architektur paa Java.

Det kan indvendes mod flere af disse Bygninger, at de ikke tilstrækkeligt vise de karakteristiske Stilarter for de paagældende Lande, og at der ofte er lagt mere Vægt paa et imponerende end et fint gennemarbejdet Ydre; men trods dette vil der dog for en Architekt være en interessant og lærerig Vandring at foretage gennem »Nationernes Gade« paa *Quai d'Orsay.*

OM BYGNINGERS VARIGHED.

Vi stræbe jo Alle efter at gøre vore Bygninger saa solide og velindrettede som muligt, men tænke sjældent paa, hvorlænge de ville blive staaende. Hvad Soliditeten angaar. kan de vel nok staa et Par Hundrede Aar eller maaske længere, men om 100 Aar svare de næppe til Tidens Fordringer og ere saa forældede, at man har vanskeligt ved at leje dem ud, eller man faar saa lav en

Leje, at de maa forandres eller ombygges, hvilket kan blive saa radikalt, at det kan betale sig helt at nedbryde dem. Man har saaledes flere Eksempler paa nye Bygninger, som ere nedbrudte efter 30—40 Aars Forløb, ikke af Mangel paa Soliditet, men fordi det var fordelagtigere at nedbryde end at ombygge dem.

Desuden er der jo en Mængde Villaer, som maa vige Pladsen for større Bygninger, Beboelsesbygninger, som maa indrettes til Forretningslokaler o. l.

Selvfølgelig kan man ikke vide, hvilke Skavanker vore Bygninger have om 100 Aar; men man kan dog danne sig et Begreb derom ved at sammenligne dem med de Bygninger, som nu ere 100 Aar gamle, og antage, at Forholdet bliver det samme, om end i en anden Form, naar vore Bygninger blive 100 Aar gamle.

Efter Kjøbenhavns Brand 1795 byggedes meget godt, skønt der næppe var nogen stræng Byggelov; men det er heller ikke saa meget Soliditeten som Indretningen, der ikke passer til Nutiden.

Den Gang brugte man ikke Entrée, men kom lige ind i Værelserne, og naar man nu skal indrette Entrée i en saadan Bygning, maa man ofte ofre et helt Værelse, hvorved Entréen bliver større end nødvendigt, og hvorved man taber Huslejen af dette Værelse.

Man brugte ikke altid Køkkentrappe. Vand og Brændsel blev baaret op ad Hovedtrappen.

Man købte Brændsel og Fødevarer i større Partier om Efteraaret, og Kælderrummene, som hørte til Etagerne, optoge derfor forholdsvis stor Plads.

Klosetter brugte man ikke; man havde Gaard-Retirader eller højst et Natskrin paa Loftet.

Man havde ikke Spisestue, men nød alle Maaltider i Dagligstuen Til Gengæld havde man derimod en trefags Sal, som ikke benyttedes, og som stod kold midt i Lejligheden. Soveværelserne vare smaa, og Pigekamrene vare paa Kvisten, hvor der desuden var Kvistværelser, kun $3^1/_4$ Al. høje, som hørte til Etagerne og ikke gav nogen Leje. Tørreloftet var paa Hanebjælkerne.

Man havde ikke Butikker som nu i ethvert Hus, men en høj Kælder og Beboelse i Stueetagen, og naar man nu skal indrette Butikker i saadanne gamle Huse og der forlanges, at Butiksgulvet skal ligge lige med Gaden, vil Kælderen gaa tabt og Butikken blive uforholdsmæssig høj, hvoraf følger, at Huslejen mindst bør være lige saa høj som for Kælder og Stue tilsammen.

Endelig ere de gamle Bygninger sjældent saa høje som nu, Gaardsrummene ere ofte for store (eller for smaa) og Grunden ikke saa nøje bebygget som nu.

Hvad det Konstruktive angaar, da gik Fundamenterne ikke altid ned til fast Bund, og det er ikke ualmindeligt, at Bygningerne vare opførte paa Fyld. Da man ikke kendte Beton, brugtes runde Granitsten til Fundamenter, og naar disse ere lagte paa Fyld, risikerer man, at Bygningen synker. Værre var det, naar Bygningerne vare byggede paa Pæle, da de ofte ikke vare kappede under Grundvandet; mange Steder have de holdt i mange Aar, men i Almindelighed ere de nu raadne, saa at Bygningerne, og da navnlig Skillerummene, dels synke, dels hænge i Naboejendommenes Gavle. Det var maaske dette, som var Aarsagen til, at Hirschholm Slot maatte nedbrydes. Ydermurene vare derimod i Regelen gode. Da man ikke kendte anden Cement end Bornholms, blev Façaderne

fugede eller pudsede i Kalk, som vistnok er godt. Endegavlene vare tynde, ofte kun een Sten gennem mange Etager. Gesimser og Chambranler bleve som oftest udførte af Sandsten, som var eller er bedre og holdbarere end vore nuværende trukne Gesimser; men jeg tillader mig ved denne Lejlighed at have den Anskuelse, at støbt Beton vistnok er varigere end Sandsten. Ved Sandstenen er der for øvrigt den Ulempe, at den rent ud sagt bliver beskidt, og da det jo regnes for Vandalisme at oliemale den, kan man heller ikke male den pudsede Façade uden at Modsætningen bliver endnu større; og gaar Sandstenen i Stykker, f. Eks. naar der stødes et Hjørne af en Gesims, kan den ikke repareres.

Bjælkelagene vare i Almindelighed gode og for en Del af pommersk Træ, som var bedre end det, man nu har.

Skillerummene vare Bindingsværk, som revnede, hvorfor de maatte betrækkes med Lærred; desuden vare de ofte udmurede med Brokker eller sodede Sten. Ved Langskillerummene var det en Ulempe, at de vare af Bindingsværk og derfor ofte for svage. Bræddeskillerum brugtes ikke, men man hjalp sig med et udmuret Bindingsværks-Skillerum, selv om der ikke var noget Skillerum underneden. Særlig galt var dette, hvor der var en Korridor paa langs gennem Bygningen eller en Del deraf, og hvor der altsaa var 2 Langskillerum, hvoraf kun det ene gik ned gennem den underliggende Etage. At Kakkelovnsrør let komme for nær til Bindingsværks-Stolper og navnlig Baandene, var ikke ualmindeligt, særligt ved Opsætning af nye Ovne.

Tagene vare dækkede med Tagsten, som næppe holde 100 Aar, og skal de nu repareres, er det ikke altid, man kan faa Tagsten af samme Størrelse. Desuden er det jo vanskeligt at komme til at reparere Tagstenene, især hvor der er Kvistværelser.

Naar det skulde være godt, kunde man ikke nøjes med de nu brugelige Hængerender, men skulde have støbte Fodrender, som man kunde gaa i, naar Sneen skulde kastes ned. Da de ikke kunde være uden for Hovedgesimsen, maatte de være inden for Ydermurene, og da de let gik i Stykker, bl. a. ved Snekastning, naar en Karl gik i Renden med Træsko og stødte den i Stykker med en Skovl, saa bleve de selvfølgeligt utætte, hvoraf Følgen var, at man fik Vandet ned i Etagerne og navnlig, at Bjælkehovederne raadnede, og Enhver ved jo, hvor ubehageligt det er at skulle foretage Forandringer ved en Bygning, hvor Bjælkehovederne ere raadne; det er en saadan Hjertefejl, at man fristes til at dødsdømme den paagældende Bygning.

Vil man nu erstatte Fodrender med Hængerender, passer Tagkonstruktionen ikke, og man faar nogle slemme, flade Opskalke, som ofte ere for flade til Tagsten.

Skorstenene vare altid mindst 18 Tom. for at Skorstensfejeren kunde gaa igennem dem og fjærne Soden, som især fremkom fra Tørvene; thi den Gang brugte man ikke meget Kul, men navnlig Tørv og Bøgebrænde. De toge jo en Del Plads op i Værelserne, men kunde for øvrigt være meget gode til de Brændeovne, som man den Gang brugte, da der kun var eet Træk i Ovnen, saa at Røgen og Varmen gik lige ud i Skorstenen; men naar man nu vil anbringe en Ovn med 3 Træk til en 18 Tom. Skorsten, saa er det ikke altid, at Skorstenen vil trække eller suge i de 2—3 øverste Etager. Da Skorstenene

toge megen Plads op i Værelserne, var det ikke ualmindeligt, at der blev taget et Stykke af Værelset til Skabe.

Skorstenspiberne skulde helst sidde symmetrisk paa Rygningen, hvoraf fulgte, et de ikke altid stode paa de rette Steder i Værelserne, eller de bleve trukne paa Loftet under spidsere Vinkler end nu. Ved en Tagbrand styrtede de da ned og slog Bjælkelagene i Stykker, foruden at de stadig løb med Sod. Endvidere maatte man ofte have lange Kakkelovnsrør gennem Værelserne, og for at de ikke skulde være synlige, bleve de ledede under Gulvet eller gennem ovennævnte mørke Skabe, hvor de i Tidens Løb bleve fortærede og derved brandfarlige. Det var jo paa denne Maade, Christiansborg Slot brændte.

I Køkkenerne kendte man ikke til Komfurer, men havde et muret Ildsted, hvor Ilden laa frit under Trefødder, hvorpaa Kogekarrene sattes. Stegen blev sendt til Bageren. For at blive af med Røgen, var der en stor muret Kappe over Ildstedet, som endte i et Skorstensrør, der mindst var 18 Tom. Da der maatte være Skorstenskappe i hvert Køkken, fik man fire 18 Tom. Rør ved Siden af hverandre, som i Forbindelse med de murede Kapper optog lige saa stor Plads i Køkkenet, som en moderne Køkkentrappe. Naar man nu vil borttage disse Køkkenskorstene, er det meget vidtløftigt, da Beboerne ikke kan benytte Køkkenet saa længe og altsaa maa flytte.

Ovenstaaende gælder jo nærmest for Privatbygninger, og der er vel ingen Tvivl om, at mange af dem kan ombygges, saa at de kan bruges andre 100 Aar; men for en stor Del gælder det samme for mange offentlige Bygninger. Christiansborg Slot var kun 50 Aar gammelt, da det brændte, men allerede den Gang var det saa forældet, at det ikke passede til at være Kongebolig, hvor Kongen skulde bo paa 1ste Sal og Kronprinsen paa 2den Sal. Hvor nybygget det end var, saa var det dog brandfarligt med sine Bindingsværksskillerum, hule Bræddemure, lange Kakkelovnsrør, indadgaaende Vinduer, saavidt jeg ved, etc.

Raadhuset er vistnok bygget paa samme Maade, og skønt det kun er 70 Aar gammelt, var det jo saa forældet, at der maatte bygges et nyt. Harsdorffs gamle kongelige Theater og Nationalbanken levede knap 100 Aar. Petersens Jomfrukloster og Løveapotheket staa vel endnu, men deres Tid kommer vel ogsaa paa Grund af deres Beliggenhed, og paa samme Maade vil det gaa med Hospitaler, Kaserner, Skoler, Fabrikker etc.

Det er vel altsaa ikke uberettiget at sætte Bygningernes gennemsnitlige Alder til 100 Aar, og der er jo noget i, at man i London og nu endogsaa paa Østerbro ved Holmens Kirkegaard ikke køber Grunden, men kun lejer den paa 100 Aar.

Imidlertid kan vi jo ikke bygge meget anderledes, end vi gør; men naar vi anvende de kostbare Bygningsemner som Marmor, Granit, Sandsten etc. i Stedet for Beton o. l., saa bør vi erindre, at Bygningerne næppe blive varigere af den Grund, at det bliver vanskeligere at gøre Forandringer i disse, og at vi ere udsatte for en større Kritik, jo kostbarere vi bygger.

Det, som man derfor skal stræbe efter, er, at opnaa de bedste Resultater med smaa Midler.

A. K.

DØDSFALD.

I de sidste Dage af December 1899 afgik Architekt Frederik Vilhelm Reimer ved Døden i en Alder af 72 Aar. Den Afdøde var Elev af Hetsch og havde i Aaret 1852 faaet Akademiets store Sølvmedaille. Han deltog ikke meget i det praktiske Liv; af Bygninger skyldtes ham kun faa, deriblandt »Blaa Pakhus« i Ny Toldbodgade. Det var væsentligst som Tegnelærer, han virkede.

FORSKELLIGT.

Sporvejsmasterne. Program for den endelige Konkurrence om Tegninger til Master for Aktieselskabet »De kjøbenhavnske Sporveje«s elektriske Sporvejsanlæg, samt Tillægsbestemmelser hertil henligge til Afhentning paa Anlægsadministrationens Kontor, Knabrostræde 3, aabent 9—4.

Vurderingsmænd. Idet vi henvise til den lille Artikel herom i forrige Numer, kan vi nu meddele, at Borgerrepræsentationen i sit Møde den 8de ds. valgte til Magistratens Vurderingsmænd for et Tidsrum af 3 Aar d'Hrr. Architekter Eugen Jørgensen og Chr. Hansen.

Vi kan hertil føje, at paa Initiativ af en af de i Borgerrepræsentationen værende Architekter var der, i Anledning af de to vakante Pladsers Besættelse, blevet vedtaget et Valg af *akademiske* Architekter, en Bestemmelse, hvortil bl. A. saavel d'Hrr. Tømrermester Thomsen som Tømrer From-Petersen beredvilligt sluttede sig.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningsmøde afholdes Lørdag d. 20. Jan. i Industriforeningens Bygning.

Kl. 8 præcis: Foredrag af Dr. Moltesen:

»Klosterliv« (Benedict af Nurcia).

Derefter sædvanligt Smørrebrødsbord m. m. samt Meddelelse fra Formanden.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer, hos alle Boghandlere samt hos d'Hrr. Kunsthandlere V. WINKEL & MAGNUSSEN, Højbroplads 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.**
Annoncer kan indsendes under Adresse: Akademisk Architektforening, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 1. FEBRUAR 1900
2. AARGANG № 9

VERDENSUDSTILLINGEN I PARIS 1900.

III.
DANMARKS AFDELINGER.

DANMARKS PAVILLON. ARCHITEKT V. KOCH.

Den Tid, som endnu er tilbage, inden Pariserudstillingen aabner sine Porte for det store ventende Verdenspublikum, lader sig let tælle i Dage, og i dette korte Tidsrum skal det vældige Arbejde fuldendes, som snart strækker sig 8 Aar tilbage i Tiden. Tilsyneladende er man paa mange Steder endnu langt tilbage med Arbejdet, men det er en bekendt Sag ved Udstillinger, at det altid er de sidste Dage, som gør Udslaget; alle Nationerne ere da rykkede i Ilden med hele deres Styrke, og paa ethvert Punkt af det store Terræn arbejdes med en Iver og Kappelyst, for ikke at blive Efternøler, som bevirker, at det utrolige sker: Udstillingen bliver færdig.

Den 13. Juli 1892 underskrev den daværende Præsident for den franske Republik nedenstaaende korte og fyndige Dekret:

Une exposition universelle des œuvres d'art et des produits iudustriels ou agricoles s'ouvrira à Paris le 5 mai 1900 et sera close le 31 octobre suivant).*

Le Ministre du commerce et de l'industrie est chargé de l'execution du présent décret.

CARNOT.

Dermed var der trykket paa Knappen, og det komplicerede Maskineri, som skal sammenknyttes for at bringe en Verdensudstilling i Stand, var sat i Bevægelse.

*) Disse Data ere senere blevne forandrede til 14. April og 5. November.

I August 1895 publiceredes Reglementet for Deltagelsen, og det fremgik deraf, at Systemet i Udstillingen var en Gruppeinddeling, som forlangte de forskellige Nationers ensartede Industrifrembringelser stillet Side om Side, saaledes altsaa, at den enkelte Nation ikke fik en stor, samlet Plads tildelt, men derimod, spredt i de forskellige Bygninger, saa mange Afdelinger, som dens Produkter henhørte under. For de mindre Lande var dette Arrangement ingenlunde tilfredsstillende, som man vil kunne forstaa, men derved var intet at gøre, og det blev derfor de paagældende Komiteers Kunst at faa saa meget som muligt ud af de Grupper, hvor Deltagelsen var svagest, for at Sammenstillingen med de andre Lande ikke skulde virke altfor trykkende.

Da Fristen for Anmeldelserne udløb, kunde Danmark melde Deltagelse i 14 af Grupperne, og det paa en saadan Maade, at det i enhver Retning tegnede til at blive en for Danmark smuk og værdig Repræsentation.

Hele Udstillingen falder ialt i 18 Grupper med 120 Klasser, saaledes fordelt:

*	Gruppe	I,	Klasse	1—6.	Éducation et enseignement.
*	—	II,	—	7—10.	Œuvres d'art.*)
*	—	III,	—	11—18.	Instruments et procédés généraux des lettres, des sciences et des arts.
*	—	IV,	—	19—22.	Matériel et procédés généraux de la mécanique.
*	—	V,	—	23—27.	Électricité.
*	—	VI,	—	28—34.	Génie civile. — Moyens de transport.
*	—	VII,	—	35—42.	Agriculture.
	—	VIII,	—	43—48.	Horticulture et arboriculture.
*	—	IX,	—	49—54.	Forêts. — Chasse. — Pêche. — Cueillettes.
*	—	X,	—	55—61.	Aliments.
	—	XI,	—	62—64.	Mines. — Métallurgie.
*	—	XII,	—	65—74.	Décoration et mobilier des édifices publics et des habitations.
*	—	XIII,	—	75—85.	Fils. — Tissus. — Vêtements.
*	—	XIV,	—	86—90.	Industrie chimique.
*	—	XV,	—	91—99.	Industries diverses.**)
	—	XVI,	—	100—111.	Économie sociale. Hygiène, assistance publique.
*	—	XVII,	—	112—114.	Colonisation.
	—	XVIII,	—	115—120.	Armées de terre et de mer.

(I de med * mærkede Grupper har Danmark anmeldt Udstillere.)

Da enkelte af Grupperne slaas sammen to og to, faar Danmark ialt 11 Afdelinger paa Verdensudstillingen, deraf har Industrien de 7, Landbruget 2, Kunsten 1 og Færøerne, Island og Grønland 1.

---

*) Herunder Architektur.

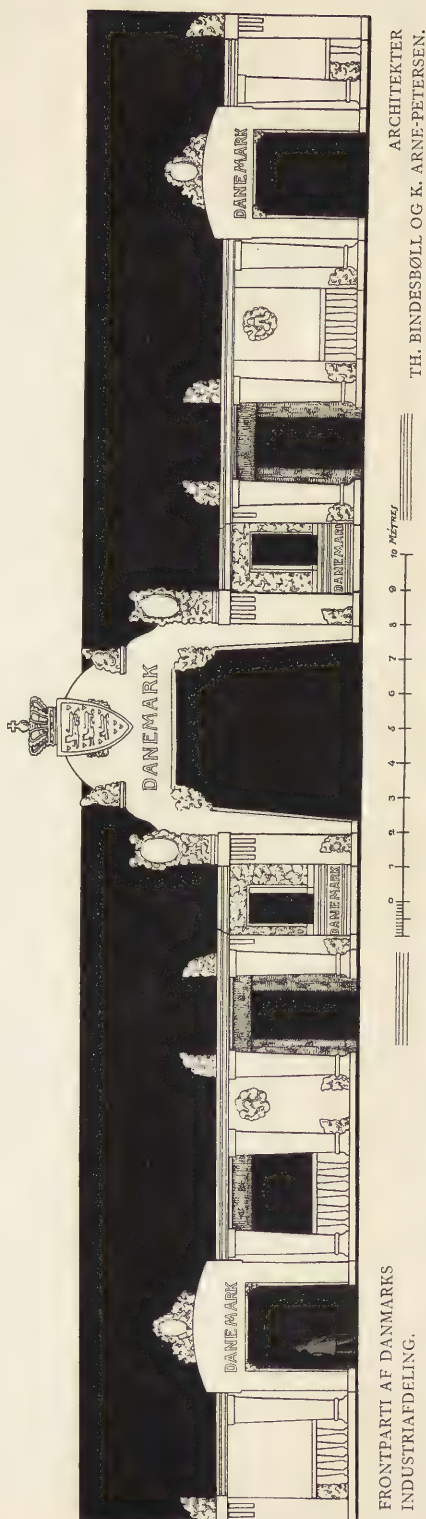
**) Herunder Metalarbejder, Juveler, Urmagerarbejde o. s. v.

Den største af de danske Afdelinger er den, som omfatter Grupperne XII og XV; den har Plads i Bygningskomplekset paa *Esplanades des Invalides* og indtager her et Areal paa ca. 1850 □ Alen med 2 Façader, der hver har en Udstrækning af ca. 70 Alen. Disse Façader udføres efter Tegninger af Architekterne Th. Bindesbøll og K. Arne-Petersen af et Træskelet med Stukbeklædning og holdes i lys, næsten hvid Farve med delvis Anvendelse af Forgyldning. Højden af disse Indramninger, der af den franske Administration er fastsat til 4 Meter, maa kun overskrides ved Portalerne.

De øvrige af Industriens Afdelinger har Plads i Bygningerne paa *Champ de Mars*; de ere betydelig mindre end førstnævnte, men have Indramninger af Vægge, Pilastre og Balustrader, der i Udseende og Udførelse svare til denne.

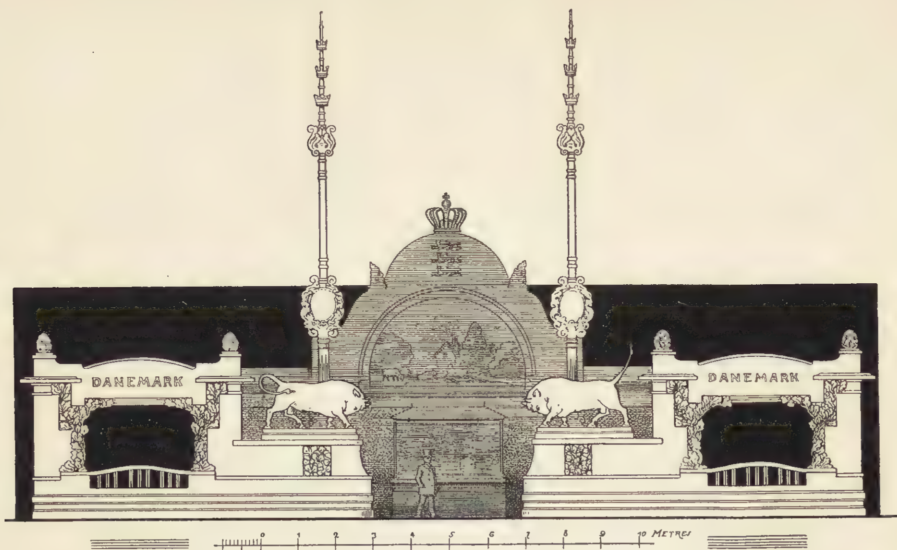
Landbruget, der omfatter den næststørste af Danmarks Afdelinger, er beliggende paa 2 Steder paa *Champ de Mars* og skiller sig i sin Façades Udseende noget fra Industriens Grupper, men faar dog i Farver og Karakter en Del tilfælles med disse. Man har ikke bygget nogen egentlig Portal her, men lader Hovedindgangen bevogte af to store Tyre, hentydende til Danmarks Kvægavl, medens der i Fonddekorationen anbringes et dekorativt Maleri, forestillende et dansk Landskab. I Væggenes Mønster og i Friserne indvendigt er anbragt stiliserede danske Plantemotiver.

Kunsten og Koloniafdelingen faar ikke nogen særlig architektonisk Ind-

FRONTPARTI AF DANMARKS INDUSTRIAFDELING.

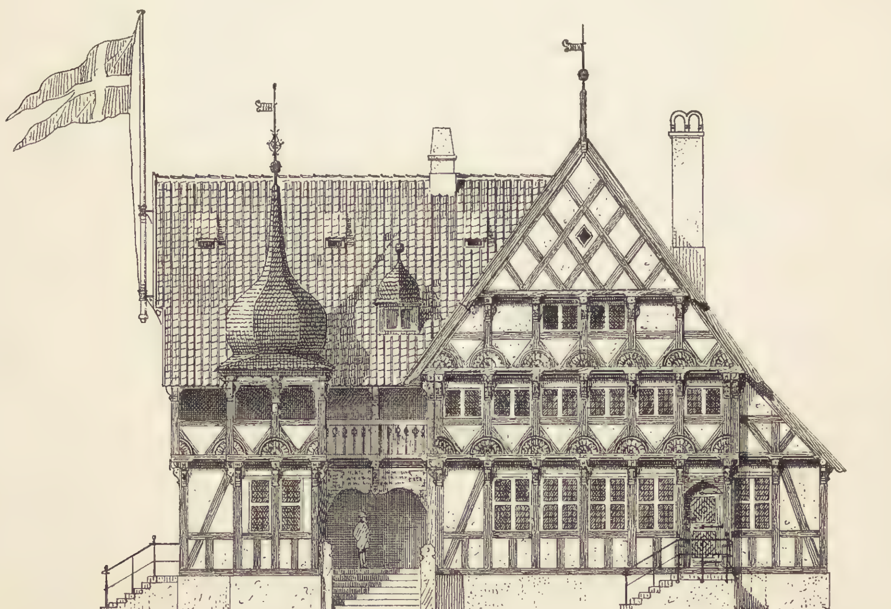
ARCHITEKTER TH. BINDESBØLL OG K. ARNE-PETERSEN.

FRONTPARTI AF DANMARKS LANDBRUGSAFDELING.

ARCHITEKTER TH. BINDESBØLL OG K. ARNE-PETERSEN.

ramning ud over, hvad de stedlige Forhold afgiver, idet man ikke har anset dette for gennemførligt paa en tilfredsstillende Maade; den sidstnævnte af disse Afdelinger, der allerede vil være kendt fra den nys afsluttede Udstilling i Industriforeningen, udmærker sig ved en saadan *embarras de richesse*, at den trods den meget omfangsrige og heldigt beliggende Plads

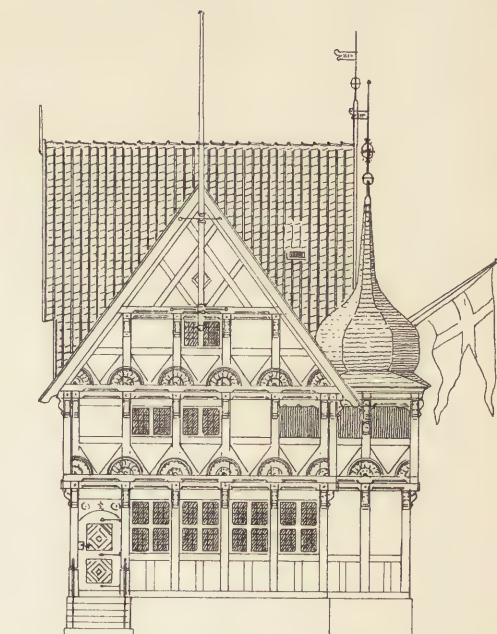

DANMARKS PAVILLON.

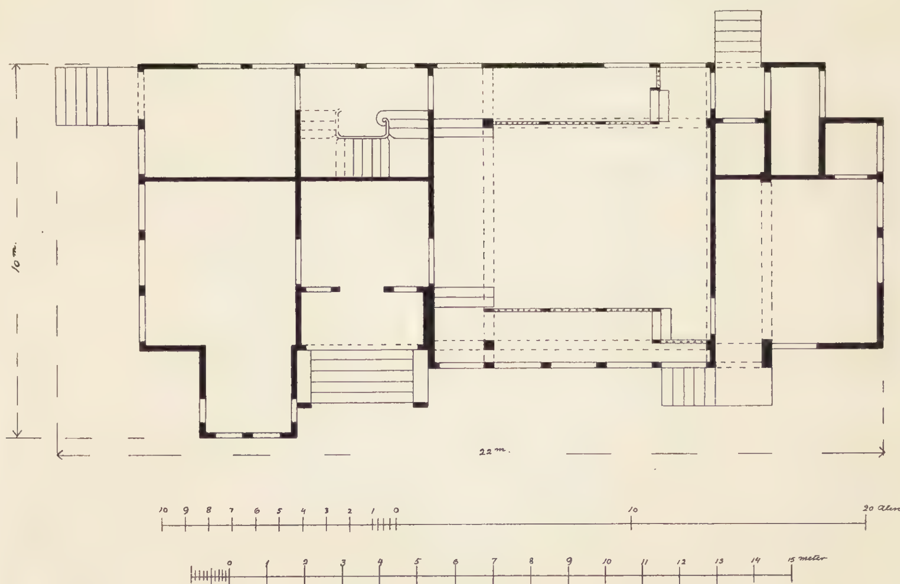
ARCHITEKT V. KOCH.

i *Palais de Trocadéro* næppe kan faa Lov til at udfolde sig i hele sin Udstrækning. Arrangementet af denne Afdeling er overdraget Architekt DICH.

Endelig har Danmark nu faaet sin Pavillon; denne vil ikke omfatte nogen Del af den danske Udstilling, men den optræder som et Led i den danske Repræsentation ved Verdensstævnet, og dersom alt gaar efter Beregningen vil her, naar Udstillingen aabnes den 14de April, det danske Splitflag vaje Side om Side med de andre Nationers Flag i den lange Dobbeltrække af Pavilloner, som opføres ved *Quai d'Orsay*. Pavillonen er tegnet af Architekt V. KOCH; den udføres saavidt muligt her hjemme og sammenstilles saa paa sin Plads i Paris. Den viser sig som en Bindingsværks Villa med hvide Tavl og tjærede Stolper, medens Vinduesrammerne males i Farver. Taget dækkes med røde Tagsten og Taarnet med Spaan og Kobber. Indvendigt optages Pladsen fornemmeligt af en

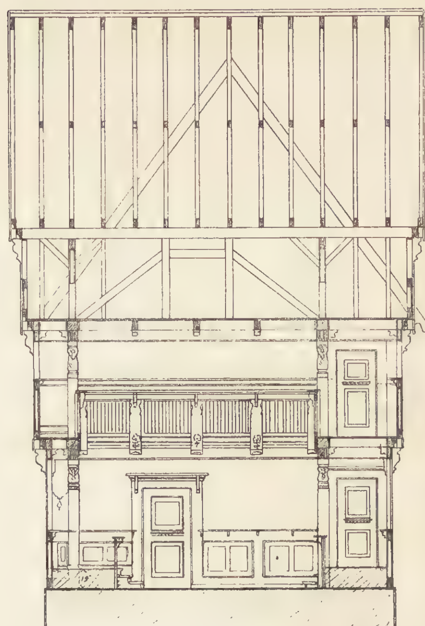
GAVLPARTI AF DANMARKS PAVILLON. ARCHITEKT V. KOCH.

PLAN AF DANMARKS PAVILLON. ARCHITEKT V. KOCH.

stor *Hal*, der strækker sig gennem to Etager.

De danske Firmaer, hvem Arbejderne ved Installationen i Paris er overdraget, er følgende: Tømrer- og Snedkerarbejdet overtages af Tømrermester CARL CORTSEN og Aktieselskabet De forenede Bygningssnedkerier, F. OXELBERG, KR. ANDERSEN & CO.; Stuk- og Pudsarbejdet deles mellem Fabrikanterne H. CHR. BERG og H. GARDE samt Murermester CARL SCHIØTZ. Maler- og Dekorationsarbejderne ville blive udførte af Malermestrene C. C. MØLLMANN & CO. og THOMAS HANSEN, medens selve Pavillonens Opførelse er overtaget af Murermester OSKAR KØHLER.

PROFIL AF DANMARKS PAVILLON. ARCHITEKT V. KOCH.

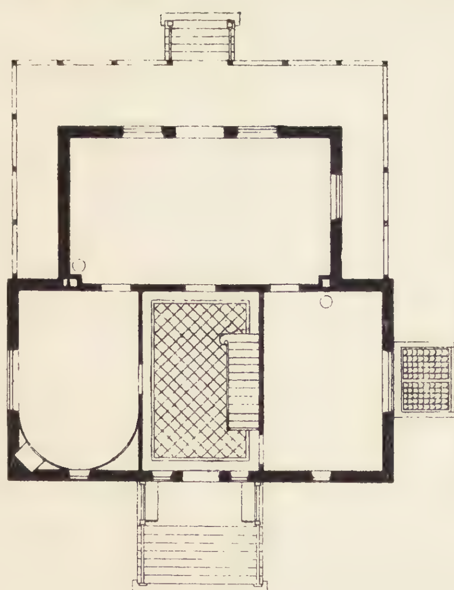
VILLA I VEDBÆK.

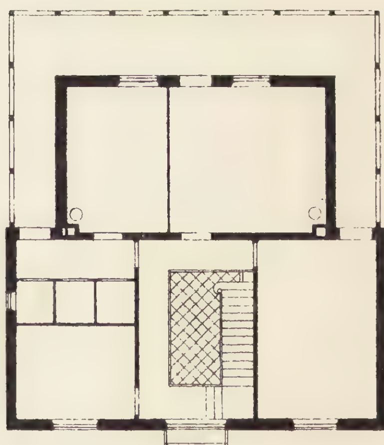
VILLA I VEDBÆK. ARCHITEKT M. C. BECH.

Et af de Steder, der paa Grund af Kystbanen er blevet meget bebygget, er Vedbæk. Vi skal ikke nævne, hvad der er blevet opført i selve Byen, men tænker navnlig paa, hvad der i Løbet af de sidste Par Aar er blevet bygget Nord for Vedbæk, og det vil ikke vare længe, inden man paa Kystsiden har en Række Villaer lige til Rungsted. Længe har imidlertid Grundene Syd for Byen bevaret sin landskabelige Karakter, og paa Strækningen udfor Rolighed, som ellers kunde være indbydende nok med sin prægtige Udsigt, der kulminerer ved Udsigten fra »Lokes Høj«, har der nu rejst sig den første Villa i dennes nordre Ende. Denne, der er en toetages Bygning med høj Kælder, er væsentlig beregnet til Sommer-

STUE

FØRSTE SAL

VILLA
I VEDBÆK.

ARCHITEKT
M. C. BECH.

bolig. Forstuen, der er rummeligere end sædvanlig og gaar op i to Etager, er pompejansk udstyret med mønstret Marmorgulv og dekorerede Vægge og Loft. Med Trappen, der fører op til 1ste Sal, er forbundet et omløbende Galleri, hvorfra Dørene fører ind til de forskellige Værelser. Villaens tre Sider er forsynet med omløbende Veranda, saa man til enhver Tid kan sidde i Læ paa denne. Den øverste Verandas Gulv ligger 70 Fod over dgl. V., og man vil kunne forstaa, at Udsigten her fra en smuk Sommerdag er prægtig.

Tegningerne ere leverede af Architekt M. C. BECH. Bygningen har været givet i Entreprise til Murmester A. BROE, og Tømrerarbejdet har været overdraget til Tømrermester BRÜEL i Vedbæk. Af Mestre have for øvrigt været engagerede Snedkermestrene HANS A. HOLM & SØN, Smedemester H. M. NIELSEN, Stukkatør HANS CHR. BERG og Malermester VILH. G. MØLLER.

ÆGTE OG UÆGTE.

I en Artikel »om Bygningers Varighed« i »Meddelelsernes« forrige Nummer har den ærede Indsender, *A. K.*, fremsat nogle Bemærkninger, som ikke bør gaa upaaagtede hen og staa helt uimodsagte i et Blad, som udgives af »Akademisk Architektforening«.

A. K. mener, at man kan sætte Bygningers gennemsnitlige Alder til 100 Aar, ikke saa meget just af Mangel paa Soliditet, som fordi de efterhaanden ikke mere svare til Nutidens Fordringer, og vil hævde dette, som det synes, baade for offentlige og private Huse. Det er sikkert noget forhastet; i alt Fald fremfører *A. K.* ingen Beviser for Rigtigheden af denne Paastand og gør heller ikke Forsøg derpaa. Det vilde ganske sikkert ogsaa være unyttigt, da dette med Bygningers Levealder jo er afhængigt af saa mange tilfældigt sammenstødende Omstændigheder, at ingen almindelig Regel kan uddrages deraf. *A. K.* anfører, at Christiansborg Slot er brændt o. l.; men den Slags Ulykkestilfælde er intet Bevis for, at Bygningen ikke ellers vilde kunne have staaet adskillige hundrede Aar og gjort udmærket god Fyldest, selv om det vilde blive nødvendigt af og til efter de vekslende Tiders Fordringer at foretage Forandringer ved den. Vi se jo netop, at en stor Mængde Bygninger af monumental Karakter, baade i Kjøbenhavn og rundt i Landet, have mere end et, to, tre, ja fire Sekler paa Bagen, for ikke at tale om mangfoldige Kirker rundt om i Landet, hvoraf adskillige ere endnu ældre. Og kaster man Blikket videre ud i Verden, til de fremmede Lande, — ja da naa vi længere tilbage i Tiden. Om *A. K.* maaske har mere Ret for de private Bygningers, Beboelseshusenes Vedkommende, tør jeg ikke benægte, endskønt man intet Positivt kan stille op herom.

Men lad da gaa med de 100 Aar for disse, har saa *A. K.* dog Ret til at komme til følgende Resultat af sine Betragtninger: »Imidlertid kan vi jo ikke bygge meget anderledes, end vi gør; men naar vi anvender de kostbare Bygnings-

emner som Marmor, Granit, Sandsten etc. i Stedet for Beton o. l., saa bør vi erindre, at Bygningerne næppe blive varigere af den Grund, at det bliver vanskeligere at gøre Forandringer i disse, og at vi ere udsatte for en større Kritik, jo kostbarere, vi bygger. Det, som man derfor skal stræbe efter, er at opnaa de bedste Resultater med smaa Midler«?

A. K. har Ret i dette: »Imidlertid kan vi jo ikke bygge anderledes, end vi gør«. Det *kan* vi ganske simpelt ikke gøre, naar Talen er om Materialierne, vi anvender (vi ville naturligvis alle for øvrigt ønske, at vi kunne bygge en hel Del *bedre*, end vi gør), fordi det ligger i Architekturens Væsen, og fordi det ubevidst er Trang hos dem, der alvorligt beskæftige sig med den, at man overalt skal anvende de bedste Bygningsemner, og anvende dem hvert især efter den Karakter, de har. Det er netop en af Hovedopgaverne for Architekturen som Kunst at idealisere Stoffet og give det Liv. Architekten skal være som Orpheus, der ved sin Sang og sit Spil fik Træer og Klipper til at følge sig; han skal faa Stenene til at tale; det er gennem dem, han skal gyde poetisk Glans over sit Værk. Materialierne have deres store Betydning, naar Formen, hvorunder Bygningskunstens Frembringelser tale til Følelsen, skal motiveres; det er en af de vigtige Faktorer, der betinge et godt Resultat baade for Helheden, Konstruktionerne, og for Detaillen. En Bygning i Mursten har selvfølgeligt en hel anden æsthetisk Basis at staa paa end en Bygning i Marmor; og en Enkelthed i huggen Sten gør et andet Indtryk, end om den var støbt af Beton, — selv om den anbringes saa højt som i Hovedgesimsen paa et 5-Etages Hus.

Det er den altid eksisterende Modsætning mellem Ægte og Uægte, der gaar igen her som overhovedet i alle menneskelige Forhold. Om Imitationen ogsaa kan drives til største Fuldkommenhed, vil der dog altid være noget ved det franske Guld, som ikke glimrer. Om man end kan tilvirke Beton saa udmærket, det vel ønskes, som Granit, Sandsten o. s. v., eller male en Væg helt skuffende som Marmor, saa mangler der dog Noget; og det er netop dette Noget, det Uudsigelige, det Ægte, der ikke kan undværes. Et Olietryk kan ikke erstatte et Maleri, et Fotografi med dets øjeblikkelige, tilfældige Lighed, selv om den er nok saa slaaende, kan ikke veje op mod et malet Billede, hvor Kunstneren har lagt hele sin Sjæl i, selv om det ikke er lykkedes ham at ramme sit Emne paa en Prik. Al Imitation, ogsaa i Bygningskunsten, maa kunstnerisk set betragtes som et Onde; og det er netop en Dekadence i Architekturen, at det synes at være et *nødvendigt* Onde. Og hvorvidt kan den egentlig drives? Kan man, om ogsaa Tekniken bliver nok saa fuldkommen, efterligne de Former, der ere Marmoret egne, i Beton? Kan man støbe en græsk Søjle i Beton?

Det er nu tillige et meget stort Spørgsmaal, om f. Eks. netop Beton, siden dette er nævnt saa ofte i det Foregaaende, er saa godt til Alt, hvortil det bruges. Naar Beton anvendes i Stedet for en Granitsokkel eller til en Karnap, maa man dog erindre, at dets Udvidelses-Coefficient omtrent er som Støbejærns; og de Rystelser og Revner, denne Omstændighed kan frembringe i Murværk, ere vel værd at tage i Betragtning. Man har jo heller ikke nogen særligt lang Erfaring for dette Materiale, anvendt paa denne Maade. Een Ting er i alt Fald sikker: den døde Overflade, som Beton fremviser, kan ingensinde faa det spillende Liv, der er i en huggen Sten.

»Det, som man derfor skal stræbe efter, er at opnaa de bedste Resultater med smaa Midler.« Ja, deri har *A. K.* fuldstændigt Ret, men dog ikke paa den Maade, han vist selv mener det. Det er rigtigt: man skal anvende en fornuftig Økonomi i Valget af sine Former og Bygningsemner, man skal aldrig give en Ting ud for mere, end den er, og man skal aldrig drive Imitationen saa vidt, at man vil have Folk til at tro, at Murstensskærver og Cement, rørt sammen i en Vælling og malet over med en Farve, er Marmor eller Sandsten. Men man skal altid anvende de ægte Midler — som det jo heldigvis ogsaa mere og mere gaar op for Architekterne — og gøre det med fornuftigt Omdømme og Skønsomhed. Netop derved bliver Architekterne mindre udsatte for Samtidens og Eftertidens større Kritik. Thi Kostbarheden har oftere sin Grund i, at Materialierne ikke ere gode nok, end i, at de ere for gode. Og derved gavner man Bygningskunsten bedst og fremmer dens Udvikling, selv om den enkelte Bygning kun naar at blive 100 Aar.

Thi 100 Aar er jo i og for sig ikke saa kort en Tid — og om 100 Aar er *ikke* Alting glemt.

E. J.

DEN UNGARSKE PAVILLON PAA VERDENSUDSTILLINGEN 1900.

I Anledning af Artiklen om de fremmede Nationers Pavilloner paa Verdensudstillingen i Paris 1900 turde nogle korte Oplysninger om de deri nævnte Partier af den ungarske Pavillon maaske have Interesse.

Den lille Abbedi Kirke *St. Jaák* i det vestlige Ungarn, Syd for Steinamanger (Szombathely), er et Mesterværk af den sentromanske Stil. Sagnet knytter dens Grundlæggelse til Ungarns første kristne Konge, Stefan den Hellige (997—1038), men historisk er den opført i Slutningen af det 12. eller Begyndelsen af det 13. Aarh. Hovedfaçaden flankeres af to firkantede Taarne, kronede med Stenhjelme, og mod Øst afsluttes Kirken af tre Apsider. Den frembyder en Rigdom af ornamentale Enkeltheder. Rundbuefrisen skifter hyppigt med Kløverbladsfrisen, og i Stedet for Lisenen optræder allerede Smaasøjlerne, og det ornamentale Løvværk er ofte blandet med Figurfremstillinger. Den største Interesse knytter sig dog til den prægtige Portal, der træder frem foran den omgivende Murfaçade, er inddelt i syv Bueslag med tilhørende Søjler og rig Anvendelse af den normanniske Siksak- og Tøndefrise. Over Portalens Buer er i rundbuede, ved Smaasøjler forbundne Blindinger anbragt Statuetter af Christus og Apostlene, to af dem maatte dog af Mangel paa Plads anbringes i tilsvarende Søjlenicher i Muren uden for selve Portalen. Statuetterne ere i den romanske Stilperiodes Karakter, men gennemførte med sjælden Kunst. I Tympanon over Døraabningen er et Relief: to knælende Engle holde i en Mandorla Frelserens Billede. Portalen og enkelte Partier af St. Jaák-Kirken vare for øvrigt gengivne i den historiske Bygningsgruppe paa Millenniumsudstillingen i Budapest 1896.

St. Michaelskapellet fra den sydlige Side af Domkirken i Kaschau (Kassa) stammer fra Midten eller anden Halvdel af det 13. Aarhundrede. De enkelte Detailler vise endnu den gamle, strængt franske Karakter fra Gothikens Blomstringsperiode. Planen til Domkirken og Kapellet skal ogsaa skyldes den berømte franske Architekt Villard de Honnecourt.

Vajda-Hunyad-Borgen i Siebenbürgen vil ligeledes være kendt fra Millenniumsudstillingen som en fremtrædende Repræsentant for Spidsbuestilen i Ungarn. Efter at den berømte Feltherre og senere Regent Johan Hunyadi sammen med Kong Sigismund havde berejst Europa for at skaffe Hjælp mod Tyrkerne, lod han denne prægtige Borg opføre paa sin Ejendom Vajda-Hunyad. Den stod færdig Aar 1452. Baade hans Søn, Kong Mathias, og dennes Efterfølgere føjede imidlertid saa mange Tilbygninger, fremkaldte af Forsvarshensyn, til Borgen, at den mistede sin oprindelige, harmoniske Karakter. Den brændte 1855 og henlaa som Ruin, indtil Ungarns Regering i 1867 genopførte Borgen i dens oprindelige Skikkelse.

Katharina-Slotskirken i Kremnitz (Körmöczbánya), Ungarns Møntsted, er i sin nuværende Skikkelse en Ombygning af en ældre Slotskirke, som foretoges under Kong Mathias Corvinus i de sidste Decennier af det 15. Aarhundrede. Den er opført i gothisk Stil, har et tvedelt Langhus, hvis Forhold paafaldende afviger fra, hvad man ellers er vant til at se ved gothiske Kirker, idet Bredden er større end Længden. To Piller bære Hvælvingen, hvis Loft ligesom Sanktuariet er polychromt og smykket med Fresker, ligesom Vinduerne ere forsynede med smukke Glasmalerier.

Ungarn agter saaledes i sin Pavillon at give en plastisk Illustration til den hjemlige Bygningskunsts Historie — Jesuiterstilen og den dermed beslægtede Fischer v. Erlachske Stil vil, saavidt det ses af Billedet i forrige Hefte af »Meddelelserne«, ogsaa blive repræsenterede. Om en særlig ungarsk Stil kan der jo ikke være Tale, dertil staar den i altfor nøje Sammenhæng med de samtidige Hovedstrømninger i den europæiske Bygningskunst. Selv i Ungarns mest glimrende Kulturperiode, under Kong Mathias Corvinus, var det fremmede Kunstnere, der arbejdede i Sten og i Guld og udførte Miniaturerne til de berømte Corvina. Først i vore Dage har den mægtige nationale Bevægelse i Ungarn ogsaa sat kraftige Spor paa Kunstens Omraade i Værker af skarp udpræget Originalitet. Og disse vil sikkert ogsaa blive fyldigt repræsenterede i den ungarske Afdeling.

Al. Schumacher.

DØDSFALD.

Efter længere Tids Sygdom er Architekt Harald Harpøth den 26. Januar i en Alder af 34 Aar afgaaet ved Døden i sin Fødeby Snertinge pr. Jyderup. I et senere Nummer af »Medd.« vil blive bragt Nekrolog og Gengivelse af nogle af de Værker, han fik Tid og Lejlighed til at udføre inden sin altfor tidlige Død.

BØGER.

Ved Udvalget for Folkeoplysningens Fremme er i disse Dage udkommet et lille Skrift »*Om de gamle Kalkmalerier i vore Kirker*« af Professor *Magnus-Petersen*. Emnet er behandlet i en mere sammentrængt Form, med et mindre Antal Billeder og beregnet paa en videre Kreds end det for nogle Aar siden af samme

Forfatter udgivne store Billedværk *»Beskrivelser og Afbildninger af Kalkmalerier i de danske Kirker«*.

I det lille Skrift er en klar og interessant Fremstilling af vor Fortidsforsknings Standpunkt og Udvikling her i Landet, forinden Kalkmalerierne fandtes samt en kort Redegørelse af Kirkebygningsforholdene her i den første kristne Tid. Foruden alt det væsentlige ved de gamle Kalkmalerier giver Bogen tillige nærmere Oplysninger om den vekslende Karakter i Ornamentiken og Figurfremstillingerne i de forskellige Perioder fra Aar 1100 indtil 18de Aarhundrede og føjer hertil en Beskrivelse og Uddrag af Legender af de her i Landet mest dyrkede Helgener i den katolske Tid.

Den populære lille Bog om de gamle Overbringere af middelalderlig Kunst og Folketro vil sikkert blive velvilligt modtagne af de Mange, som have særlig Interesse for disse gamle Billeder, og vel ogsaa af de endnu Flere, som hidtil have haft ringe Kundskab derom, men som herigennem kunne faa Øjnene op derfor.

Udvalget for Folkeoplysningens Fremme har paa en særdeles tiltalende Maade udstyret Bogen, idet den fremtræder med smukt Tryk, bedre Papir og et større Format end dets tidligere udkomne Skrifter.

Engelske Landbrugsbygninger. Som Særtryk af »Tidsskrift for Landøkonomi« foreligger en lille Piece paa 15 Oktavsider i hvilken Branddirektør Jørgensen, Frederiksberg, giver nogle Meddelser om moderne engelske Mønstergaardes Bygninger og deres Indretning. Det lille Hefte, der ledsages af en Del tydelige Illustrationer, indeholder flere Oplysninger, som det vel er Umagen værd at gøre sig bekendt med.

KUNSTAKADEMIET.

I Skoleraadets Møde den 29. Januar bestode Eleverne af Architekturskolen Harald Lønborg-Jensen og af Dekorationsskolen for Malere Laur. Chr. Pedersen Akademiets Afgangsprøver henholdsvis som Architekt og Dekorationsmaler.

FORENINGSMEDDELELSER.

Ved sidste Bestyrelsesmøde valgtes til Sekretær Architekt Bernh. Ingemann i Stedet for Architekt Alfr. Thomsen, der ønskede at trække sig tilbage fra dette Hverv.

Hr. Alfr. Thomsen vedbliver derimod at virke i Foreningens Redaktionsudvalg.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer, hos alle Boghandlere samt hos d'Hrr. Kunsthandlere V. WINKEL & MAGNUSSEN, Højbroplads 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.**
Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industriforen., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5[1]. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHI TEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 15. FEBRUAR 1900
2. AARGANG No 10

HARALD TANG HARPØTH.

Architekt Harald Tang Harpøth, som den 26. Jan. d. A. afgik ved Døden i en Alder af 34 Aar, var Søn af praktiserende Læge Harpøth i Snertinge pr. Jyderup. Efter at have taget Præliminæreksamen i Roskilde lærde Skole kom han i Murerlære og gennemgik det tekniske Selskabs Skole og senere Kunstakademiet, hvorfra han fik Afgangsbevis som Architekt den 28 Jan. 1893. Han tegnede derefter hos Architekterne Alb. Jensen, Prof. Ove Petersen og Martin Borch og var Konduktør for Prof. Storch ved Restaureringen af Merløse Kirke ved Holbæk. Samtidigt ombyggede han paa egen Haand Herregaarden Egemarke ved Jyderup. Med Understøttelse af Theofilus Hansens Legat, som han fik 13 Juli 1894, foretog han (som allerede tidligere havde været paa en kortere Rejse i Tyskland og Italien) en toaarig Rejse til Udlandet og opholdt sig den længste Tid i Italien. Efter sin Hjemkomst fik han Beskæftigelse som Tegner ved Kjøbenhavns nye Raadhus under Nyrop og byggede samtidigt selv Hovedbygningen til Herregaarden Lille Svenstrup ved Ringsted. For Martin Borch — og til Dels selvstændigt — tegnede han for »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« de to smukke Arme til Buelamper paa Regensens Façade mod Købmagergade. Endeligt udførte han Skitser og til Dels Hovedtegninger til en Villa i Hellerup og et Gravsted for Familien Grüner til Egemarke; en Model af dette var udstillet paa Foraarsudstillingen paa Charlottenborg 1899. Intet af disse to Arbejder naaede han at fuldføre formedelst Sygdom; de førtes til Ende henholdsvis af Vilhelm Fischer og Emil Jørgensen.

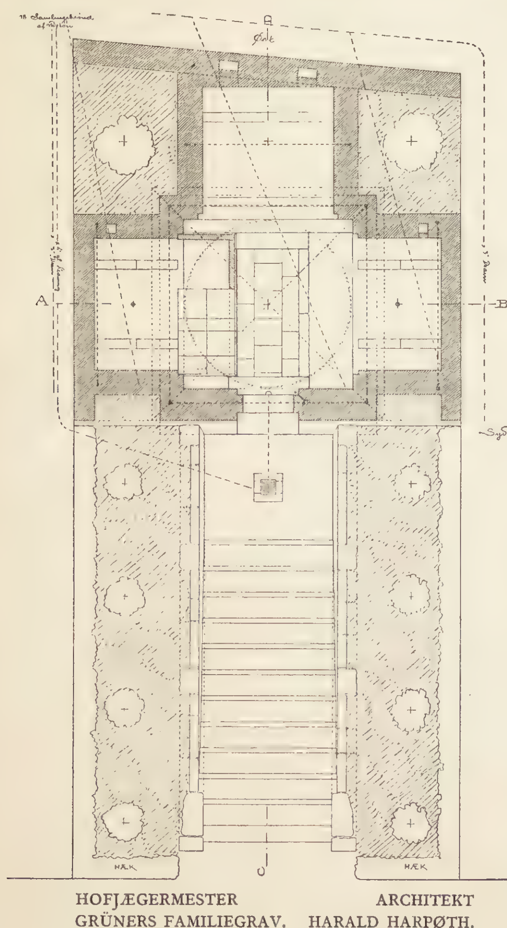
Harpøth var af Naturen udrustet med en fin Smag, som han udviklede til større og større Sikkerhed; han var i Besiddelse af stor Dygtighed i Tegning, og fra hans sidste Rejse til Italien foreligger mange udmærkede, omhyggeligt og korrekt udførte Opmaalinger, hvoraf Kunstakademiets Bibliothek ejer en Del. Ved egen Dygtighed vilde han sikkert være naaet

vidt; men hans Udvikling afbrødes paa en sørgelig Maade for 2 Aar siden ved en Brystsygdom, som fuldstændigt berøvede ham Evnen og Lysten til Arbejde og langsomt, men sikkert førte ham i Døden. Som Menneske var han af en elskværdig og livlig Natur, med et lyst Syn paa Livet, og hos Venner og Kolleger efterlader han et stort Savn.

HOFJÆGERMESTER GRÜNERS FAMILIEGRAV.

Følleslev Kirke i Sognet af samme Navn er beliggende midt imellem Holbæk og Kallundborg ca. 1 Mil nordvest for Jyderup. Paa Kirkegaarden her findes et Familiegravsted for Hofjægermester Grüner til Hovedgaarden Egemarke.

Det nuværende Gravsted bestaar af et halvt i Jorden sænket Rum med Vægge og Tøndehvælving af Mursten, det hele dækket med et Spaantag. Saavel selve Graven som de deri staaende Egetræs Kister havde i Aarenes Løb lidt en Del af Fugtighed, og Architekt Harald Harpøth fik derfor i 1897 den Opgave at udarbejde Tegninger til en ny og solidere Grav. Han har løst Opgaven paa en meget stemningsfuld Maade, hvilket tydeligere fremgik af den i 1898 paa Chalottenborg udstillede Model i $^1/_{12}$ v. St. end af de her meddelte geometriske Tegninger.

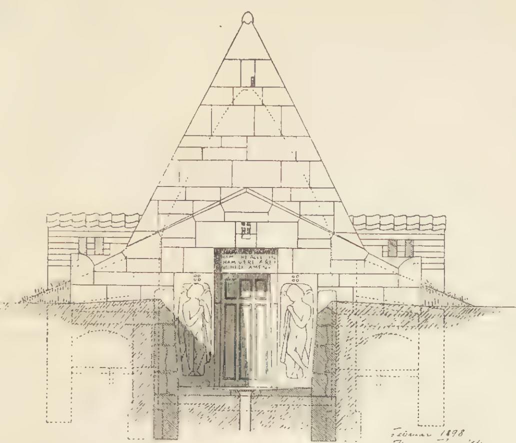

HOFJÆGERMESTER GRÜNERS FAMILIEGRAV. ARCHITEKT HARALD HARPØTH.

Det nye Gravsted, som skal opføres paa samme Sted som det gamle i et Hjørne af Kirkegaarden, og hvis Bagside støtter sig mod Hegnsmuren, opføres indtil Jordhøjden af Beton; Hvælvingerne over Midtrummet og de tre Korsarme udføres af Monier.

Gavlen med Indgangen og Pyramiden opsættes af hugget Granit (Rønne), Vangerne ved Nedgangsrampen af kløvet Granit; Trinene i denne med Forkant af Kalksten, Trinflader og Repose af Rullestensbeton, støbt

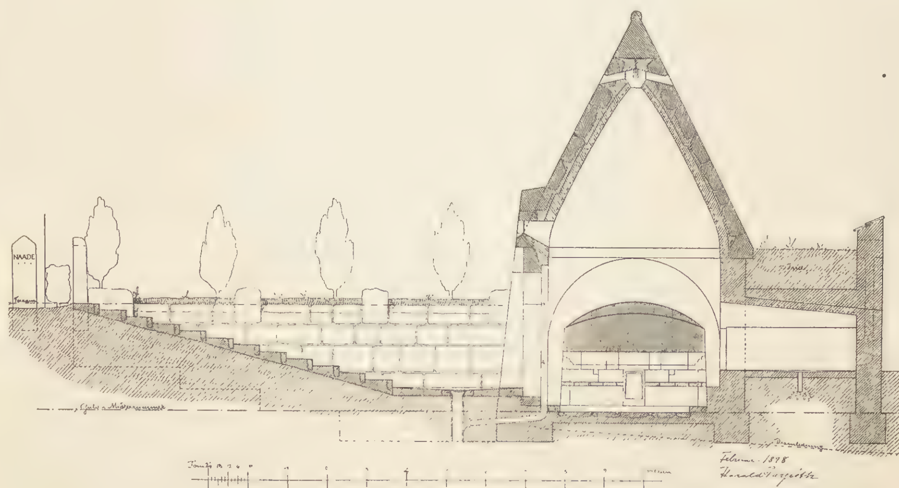
saaledes, at Rullestenene staa rene paa Overfladen. Ved Foden af Pyramiden græsbevoksede Jordskraaninger over de tre Korsarme. Paa Siderne af Rampen Græsrabatter omgivne af Buksbomhæk og med Beplantning af Tuja. De to Reliefs paa Siderne af Indgangen ere huggede i Granit efter Modeller af ANDERS BUNDGAARD. Graven har Plads til 8 Kister: 2 i hver Korsarm og 2 paa Siderne i Midtrummet, disse sidste i særlige Sarkofager af Stevnskridt. Til Kisterne i Korsarmene udføres svære Metalkister med smedede Hanke og Baand af Bronce; heri nedsættes de indre Zinkkister fra de i den gamle til Dels forvitrede Trækister.

HOFJÆGERMESTER GRÜNERS FAMILIEGRAV. ARCHITEKT HARALD HARPØTH.

Det var Hensigten, at Arbejdet skulde have været udført i 1898; men det blev udsat af Hensyn til Harpøth's begyndende Sygdom. Han bad da Architekt EMIL JØRGENSEN overtage Tilsynet ved Udførelsen; men sidste Aar blev denne forhindret af den store Lock-out. Nu henligger Stenhuggerarbejdet færdigt ved Kirken, og Gravstedet vil forhaabentlig blive opført i indeværende Aar.

Der er noget vemodigt i Tanken om, at det sidste Arbejde, som den unge lovende Kunstner ofrede al sin Omhu og Kærlighed, var »en Grav«.

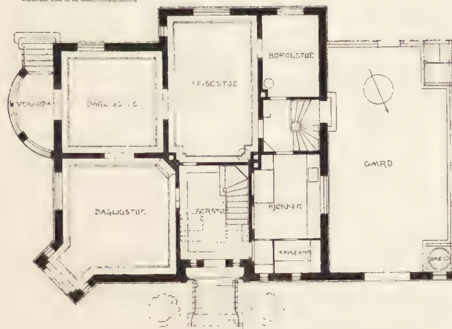

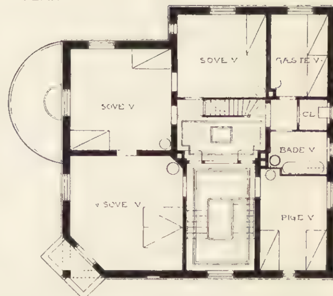
HOFJÆGERMESTER GRÜNERS FAMILIEGRAV. ARCHITEKT HARALD HARPØTH.

GROSSERER MUNKSGAARDS VILLA I HELLERUP.

Villaen er beliggende paa Lemchesvej i Hellerup og opført efter Tegninger af Architekterne Harald Harpøth og Vilh. Fischer, hvilken sidste tillige har ledet Arbejdet fra Sommeren 1898 til Foraaret 1899.

VILLA
I HELLERUP.

ARCHITEKTER
H. HARPØTH OG VILH. FISCHER.

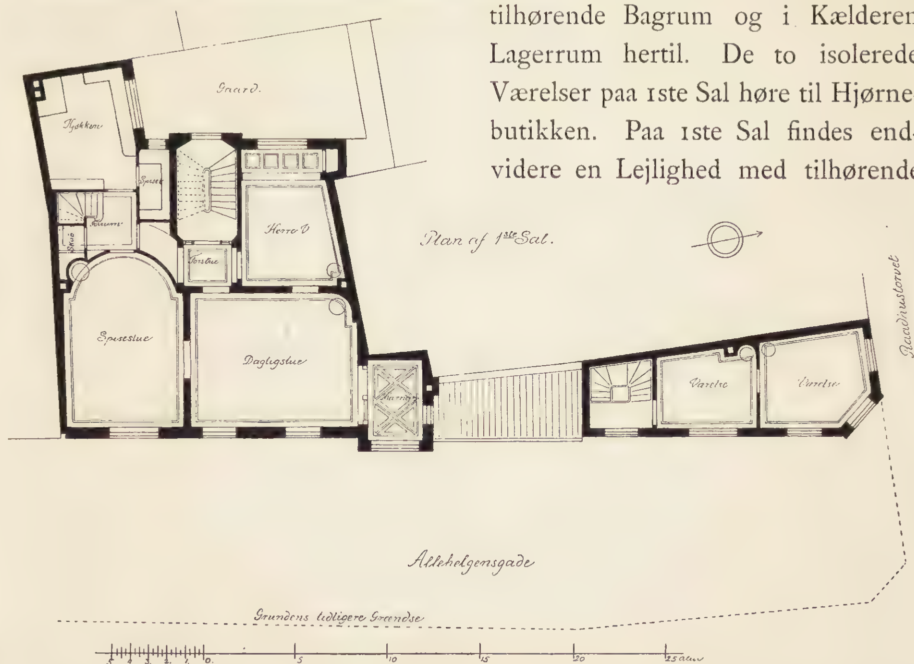
Façaderne ere af gule, haandstrøgne Mursten, der ere pudsede og hvidtede; Baand, Friser og Pilastre ere støbte af Beton, Soklen er af Granit. Arbejdet har været taget i Entreprise af Murmestrene Poulsen & Holbøll.

GARVERMESTER WINTHERS HUS I ROSKILDE.

Bygningen er beliggende paa Hjørnet af Allehelgensgade og Raadhustorvet i Roskilde og opført efter Tegninger af Architekt Vilh. Fischer. Grundens uheldige Form skyldes den Omstændighed, at Allehelgensgade skulde udvides fra 6½ til 17 Alen. Ejeren, Garvermester Winther, havde Forpligtelsen til at bygge med hel Façade mod Gaden og saaledes, at Naboernes Gavle og Gaarde dækkedes. Grunden er paa det smalleste Sted kun 3 Al. bred.

Bygningen indeholder i Stueetagen 3 Butikker med tilhørende Bagrum og i Kælderen Lagerrum hertil. De to isolerede Værelser paa 1ste Sal høre til Hjørnebutikken. Paa 1ste Sal findes endvidere en Lejlighed med tilhørende

HUS I ROSKILDE. ARCHITEKT VILH. FISCHER.

3 Soveværelser, Gæsteværelse, Pigekammer og Badeværelse paa 2den Sal, som til Dels er Tagetage. Økonomirummene til Lejligheden ere i Kælderen.

Façader og Gavle ere opførte af røde haandstrøgne Sten med Baand o. l. af Kridt. Soklen er af Granit og Stueetagens Piller pudsede med Granitpuds.

Arbejdet er udført fra Sommeren 1898 til 1. Oktober 1899 og har været taget i Entreprise af Murermesterne EWERS & TH. SCHLEDERMANN i Roskilde.

KOMMUNELÆRERINDERNES BYGNING.

De kjøbenhavnske og frederiksbergske Kommunelærerinder have paa Mariendalsvej opført en Bygning, der rummer 38 Smaalejligheder med store, lyse Værelser og indrettede med noget mere Komfort end kjøbenhavnske Smaalejligheder i Almindelighed.

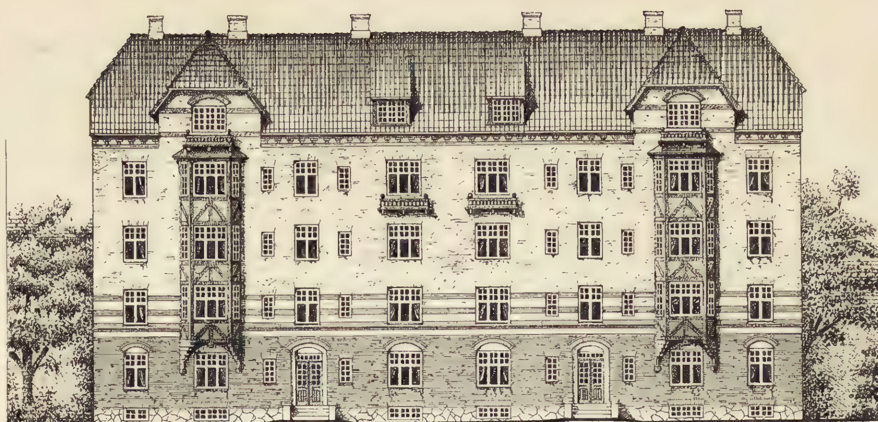
Savnet af passende Boliger havde længe været følt stærkt blandt Kommunelærerinderne. Disse, som hovedsageligt ere udgaaede fra nogenlunde velsituerede Hjem, kunde vanskeligt finde sig til Rette i de Lejligheder paa et à to Værelser, som forefindes her i Byen, da saadanne Smaalejligheder næsten udelukkende ere indrettede til Arbejderfamilier. Tilmed ligge disse Lejligheder i Reglen i Bydele, hvor det kan være ubehageligt for enlige Kvinder at færdes.

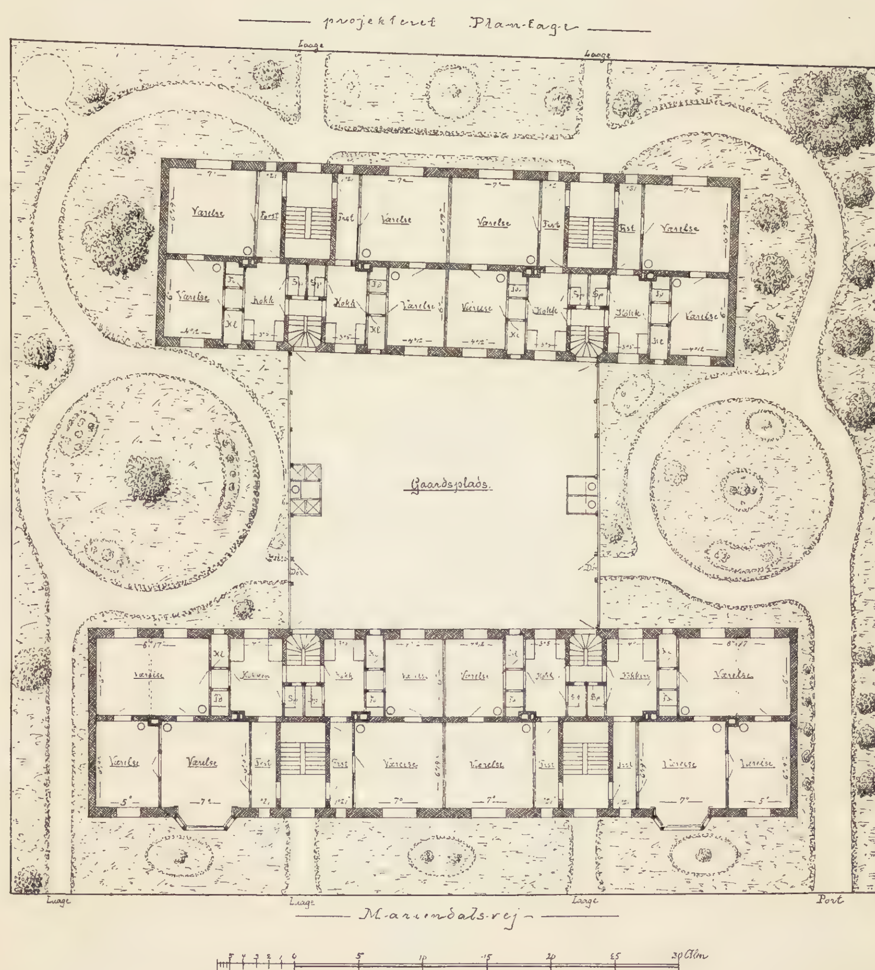
Der har i en Aarrække været arbejdet energisk blandt Kommunelærerinderne for Ideen om at opføre deres eget Hus, og det lykkedes da ogsaa at samle et efter Lærerindernes beskedne økonomiske Evner ret betydeligt Byggefond. Men Vanskelighederne ved at faa Foretagendet sat i Gang ophævedes først, da Hr. Justitsraad Josephsen og Hustru forærede dem den store, smukt beliggende Grund, hvorpaa Bygningen nu er opført.

Foruden de nævnte Lejligheder, indeholder Bygningen Lokaler til Bespisning for de Beboere, som ikke ville føre egen Husholdning og i Forbindelse hermed Bolig for en Økonoma. Endvidere findes der Læseværelse og Badeværelse.

Bygningen har kostet c. 140,000 Kroner og er opført efter Tegninger af Architekt A. HAUNSTRUP.

Som medvirkende ved Byggearbejdets Udførelse nævnes Hr. Tømrermester C. NIELSEN, der har været Entreprenør for Foretagendet, d'Hrr. Murermestre HANSEN & PETERSEN, DE FORENEDE BYGNINGSSNEDKERIER, Hr. Malermester HELWEG JENSEN, Hr. Blikkenslagermester J. C. CHRISTENSEN og Hr. Glarmester VILH. HASS.

KOMMUNELÆRERINDERNES BYGNING.

ARCHITEKT A. HAUNSTRUP.

VARMEVÆRK.

Vi har modtaget følgende:

Sommetider faar man Lyst til at bede »Meddelelserne« om Et og Andet — saadanne rene Smaating, der paa en nem Maade kommer ind i Folk, naar de læse det i et Blad.

Nu kommer der jo ofte en og anden Beskrivelse af en udført Bygning. Kunde man ikke i disse indføre det Ord *Varmeværk* i Stedet for Varmeapparat? Det er ikke et lavet Ord, men hørt engang i Præstøegnen af en Bondemand. Det slog mig ved sin Ursimpelhed og kan ikke misforstaas trods den Uendelighed af forskellige Tanker, det danske Sprog forbinder med »Værk«. Jeg mener ikke, at »Medd.« skal drive Propaganda for Indførelsen, men bare bruge det — og forlange det brugt. *H. X. H.*

Det vil være os en Fornøjelse herefter baade at bruge Ordet »Varmeværk« og gøre, hvad vi formaar, for at Andre ligeledes skulle tage sig af det.

RED.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Aktieselskabet »De forenede Bryggerier« indbyder til Deltagelse i en Konkurrence om *et dekorativt Reklameskilt* samt *en Etikette* for Tuborg Øl. For Reklameskiltet er der udsat Præmier paa 1000, 500 og 200 Kroner, og for Etiketten en 1ste Præmie paa 200 Kr. samt 2 andre Præmier paa 100 og 50 Kr. Bedømmelsen foretages af d'Hrr. Xylograf F. HENDRIKSEN, Maler JOHAN ROHDE og Fabrikejer ALFRED BENZON. Konkurrencearbejderne skal være indleverede inden den 15de April d. A.

Legat. Akademiraadet har i sit sidste Møde tildelt Architekt ULRIK PLESNER det Stoltenbergske Rejselegat for 2 Aar.

Danmarks Pavillon paa Verdensudstillingen i Paris. Ved vor Omtale af denne Bygning i forrige Numer af »Meddelelserne« er i sidste Linie indløbet en Fejl, som vi ikke undlader at gøre opmærksom paa. Der skal staa, at Pavillonens Opførelse er overtaget af AKTIESELSKABET OSKAR KØHLER.

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN.

Paa Grund af gentagende Forespørgsler, gør Redaktionen opmærksom paa, at enkelte Hefter af 1ste Aargang af »Meddelelserne« kun kunne faas, for saa vidt Beholdning endnu findes. Et lille Oplag af den samlede Aargang er endnu tilbage og Prisen paa denne er nu sat til 6 Kroner.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer, hos alle Boghandlere samt hos d'Hrr. Kunsthandlere V. WINKEL & MAGNUSSEN, Højbroplads 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industriforen., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. MARTS 1900
2. AARGANG № 11

DANSK KUNSTINDUSTRI PAA PARISERUDSTILLINGEN.

Inden man har set, hvad andre Nationer vil præstere ved det store Stævne, er det egentlig en mislig Sag at udtale sig om de Arbejder, Danmark møder frem med. Det er jo nu engang saaledes, at, hvor godt et Arbejde end er — møder et bedre op ved Siden af, fordunkles det første.

Efter hvad vi hidtil have haft Lejlighed til at se, er der dog næppe Grund til Frygt for, at vi komme til at staa i Skammekrogen.

En stilfuld lille Samling af Bogbind fra Skolen for Boghaandværk, der jo allerede har vundet Berømmelse, en Samling af smukt udførte Arbejder fra Ipsens Terrakottafabrik, et Møblement fra Severin & Andreas Jensen — der rent haandværksmæssig set vistnok er uden Lyde, en mindre Samling Keramik fra Kählers Fabrik — hvor man vil lægge Mærke til det ofte rent vidunderlige Farvespil, og saa en betydelig Samling Sølvarbejder fra Hofjuveler Michelsens Etablissement og endelig de to Porcellænsfabriker.

Det er særlig Sølvet og Porcellænet, der vil henlede Udlandets Opmærksomhed paa os.

N. G. Henriksen har komponeret smukke Sølvgenstande; paa et enkelt Arbejde, en Kande med Valmuer, er der anvendt en diskret Farvepatina paa Blomster og Knopper, der gør en ganske festlig Virkning.

En Række Arbejder fra samme Kunstner: Porcellæn med Metalindfatning er interessant at se paa, særlig en dybblaa Krukke med Tangplanter i Guld og Muslinger i Sølv staar smukt og fint i Form og Farve.

En hel Montre med Sølvarbejder stammer fra Bindesbølls Haand.

Man forstaar jo nok, at — som Rygtet siger — Svendene ikke har været glade ved at arbejde paa disse Ting, thi det er ikke *Kunstfærdigheden* men *Kunsten,* der giver disse Arbejder deres sjældne ja maaske enestaaende Værdi. De burde egentlig være *udførte* af Kunstneren selv, saa var de

sikkert blevne endnu bedre. Som de er, vil de rimeligvis baade forarge og glæde, saaledes som saa ofte god Kunst gør. De er fortræffelige.

Den kgl. Porcellænsfabrik havde ude i Smallegade foranstaltet en Udstilling — for en indbudt Kreds — af de Arbejder, den møder frem med, medens Bing & Grøndahl udstillede offentligt i Kunstindustrimuseet.

Der var en Tid, da denne sidste Fabrik trolig vandrede i den førstes Fodspor, og Kenderne var mest tilbøjelige til at trække paa Smilebaandet. Den kom altid ind som en god Nr. 2.

Saa fik Chefen den gode Ide at lade Willumsen forsøge sig. Denne ejendommelige Kunstner havde jo tidligere vist, at han sad inde med Evner paa Keramikens Omraade.

Begge er vist hurtigt blevne enige om at gaa deres egen Vej, d. e. bort fra det givne Spor. Og saa møder de da op til Verdensstævnet med en Række Arbejder af højst forskelligt Værd, men som Helhed en Samling, der aftvinger ubetinget Respekt, selv blandt de fineste Kendere. En Skare af yngre Kunstnere har under Willumsens Førerskab arbejdet med en forbavsende Energi og naaet betydelige Resultater. Nægtes kan det ikke, at man undertiden er gaaet noget uden for Materialets Karakter og nærmet sig for meget den grovere Keramik, men i andre Arbejder, særlig de mindre, har man naaet den højeste dekorative Virkning.

Den kgl. Porcellænsfabrik bærer ikke for ingenting Prædikat af kgl. Der er en aristokratisk Elegance over Samlingen, som ikke er til at tage fejl af. Man har Traditioner og »noblesse oblige«. Medens Bing & Grøndahl arbejder ved Form og Farve som jævnbyrdige Faktorer, er det den rent maleriske Virkning, de dejlige Toner, fra de sarteste, skæreste til den højeste og dybeste Kraft i Farven, der giver disse Arbejder deres kunstneriske Værd.

I Retning af at udskille Krystaller i Glasuren er Fabrikken naaet overordentlig højt. Paa den store Gruppe: Bølgen, som kysser Stranden, ved hvilken et Samarbejde har fundet Sted mellem den svenske Billedhugger Lundberg, Prof. Arnold Krog og Fabrikens Keramiker, Hr. Engelhardt, ses saadanne Krystaller af indtil $1^1/_2$ Tomme i Udstrækning.

Blandt de Kunstnere, der arbejde paa de to Fabriker, nævne vi:

Hos Bing & Grøndahl: Frk. Plockross og Hegermann-Lindencrone, Axel Locher, Siegfr. Wagner o. fl.

Paa den kgl. Porcellænsfabrik: Foruden Prof. Arnold Krog d'Hrr. Mortensen, Liisberg, G. Heilmann, Frk. Jenny Meyer o. fl.

LEUNING BORCH.

OM JÆRNARBEJDET.

Ved jævnligt at være beskæftiget med Beregninger af Jærnkonstruktioner til Anvendelse i større eller mindre Bygningsanlæg har jeg gjort adskillige Erfaringer, af hvilke jeg skal tillade mig at fremføre enkelte, som jeg mener ogsaa kunde have Interesse for andre.

Naar der — særligt til Privatbygninger — ønskes Tilbud paa Levering og Afbinding af Jærnbjælkelag eller blot paa Levering af Jærndragere til større Aabninger eller i Karnapkonstruktioner etc., da er det ikke ualmindeligt, at der hverken findes Beskrivelse over Arbejdets Udførelse eller over Materialets Kvalitet; og findes en saadan Beskrivelse, er den undertiden meget mangelfuld. Ja, det er endogsaa sket, at det fuldstændigt overlades til Grossereren at bestemme, hvilke Dimensioner og hvilke Varer, der skal bruges. Han maa saaledes selv udregne, hvor store Belastninger, der kommer paa de forskellige Bjælker, og derefter bestemme deres Dimension.

At denne Fremgangsmaade er forkert, behøver næppe at paavises.

Dette Arbejde paahviler selvfølgeligt Architekten, saa vel som det paahviler ham at udføre Beskrivelse og Betingelser for Arbejdets Udførelse og Materialets Kvalitet, i ethvert Tilfælde da, hvor flere end een giver Tilbud.

Hvorfor sker dette nu saa sjældent?

Ved alle andre Bygningsarbejder leverer Architekten dog altid mere eller mindre udførlige Beskrivelser over Arbejdet og Materialierne. Vi kender jo allesammen de sædvanlige Fordringer, der stilles til Mursten og Tømmer med Hensyn til Kvaliteten, og skal vel ogsaa nok kunne se, om Materialet svarer til Fordringerne og om Arbejdet er udført paa forsvarlig Maade. Anderledes stiller det sig derimod, saasnart man kommer til Jærn — saa siger man Pas — og overlader, som sagt, undertiden alt til Grossereren.

Naar man nu endda lod Jærnarbejdet overtage af Haandværksmestre, enten Fabrikanter, Smedemestre eller maaske Tømrermestre; men dette sker jo saa godt som aldrig ved private Byggeforetagender. Det kunde vist aldrig falde nogen ind at overdrage et Tømrerarbejde til en Tømmerhandler, og dette vilde dog være fuldstændig analogt med, hvad der sker paa Jærnarbejdets Omraade.

Er det mon, fordi enkelte Architekter mene, at Jærn er Jærn, og dermed er det Materiale tilstrækkeligt betegnet? I saa Tilfælde tager man dog sørgeligt fejl, idet der paa Jærnmaterialets Omraade findes mindst lige saa mange Kvaliteter som paa Tømmerets. Jeg skal i saa Henseende henvise

til en Betænkning*), der i 1893 blev afgiven af et Udvalg i »Dansk Ingeniørforening«, som var nedsat for at undersøge de her i Landet gangbare Jærnsorter. Man vil heraf se, at Brudgrænsen for Strækning af Jærn, der anvendes til Bjælker og Dragere, varierer fra 25 Kg. pr. □ Mm. for simpleste Svejsejærn indtil 40 Kg. pr. □ Mm. for de nu hyppigst anvendte Staalbjælker.

Og her, mener jeg, vi staar ved et temmelig farligt Punkt. Hvormange af os kan se paa en Bjælke, om den er af Jærn eller Staal? Og det er dog næppe ligegyldigt, om vi faa det ene eller det andet; for sikkert er det, at der den Dag i Dag forhandles begge Dele her i København. De tyske Normalprofiler, der leveres fra tyske Værker i Rhinegnene, er sikkert det bedste Materiale (det saakaldte »Flusseisen«) og kan dristigt, med fuld Sikkerhed, bydes en Belastning, der svarer til en Spænding af 9 à 10 Kg. pr. □ Mm.; men samtidig findes som sagt i Handelen andre Profiler, vistnok særligt fra belgiske Værker, der er af langt ringere Kvalitet, og som man nødig tør byde den ovennævnte Spænding.

Man bør derfor absolut vogte sig for at bruge Benævnelsen »Jærnbjælker«, naar man har benyttet Tabeller over Staalbjælker til at bestemme Dimensionen efter, da Leverandøren i saa Tilfælde er i sin gode Ret, naar han leverer den simplere Vare fra belgiske Værker. En Fejltagelse, der uden Tvivl ofte begaas.

Hvorledes man kan bedømme Materialets Kvalitet, skal jeg ikke her komme nærmere ind paa, men kun henvise til ovennævnte Betænkning fra Ingeniørforeningen, i hvilken Besigtigelsen af Jærnets Ydre angives at være af stor Betydning, da den lader sig udføre med alle Dele af en Levering. Endvidere er der de forskellige Smedeprøver, Slagprøver og Strækprøver, som jo er mere omstændelige, men dog ved større Leveringer næppe uoverkommelige.

Med Hensyn til Arbejdets Udførelse kan der være adskilligt at iagttage, f. Eks. Antallet af Bolte og Nitter i Samlingerne og deres Dimension, Laskepladens Størrelse og Tykkelse o. s. v. Om Boltehuller lokkes eller bores, er heller ingen ligegyldig Sag; Materialet kan lide en Del ved, at Hullerne lokkes, og særligt gælder dette, hvor man f. Eks. skal lokke

---

*) »Betænkning, afgiven af Dansk Ingeniørforenings Udvalg til Undersøgelse af de her i Landet gangbare Jærnsorter. »Ingeniøren« November 1893.«

Betænkningen er udgiven som Særtryk, og, saa vidt vides, blev i sin Tid enkelte Eksemplarer tilsendte »Akad. Architektforening« til Fordeling mellem Medlemmerne. Det vilde være ønskeligt, om Bestyrelsen vilde anmode »Ingeniørforeningen« om velvilligst at overlade Architektforeningen nogle flere Eksemplarer, saa at alle dens Medlemmer kunde faa et hver. RED.

Huller i Enden af en Bjælkes Krop. Materialet vil let her komme til at vise Revner eller Ridser omkring Hullet, hvad der naturligvis bør undgaas.

Endelig er der Mønnjemalingen. Den udføres sjældent saa samvittighedsfuldt, som den burde, idet hverken Materialet er af den bedste Beskaffenhed eller Paastrygningen finder Sted paa fuldstændig rent Jærn. Desuden findes der jo flere andre Maader at beskytte Jærnet paa imod Rust, som jeg ikke nu skal komme nærmere ind paa.

TH. HIRTH.

GYMNASTIKHUS PAA VODROFFSVEJ.

Bygningen er opført i 1898 for Hr. cand. polyt. N. H. RASMUSSEN af røde, haandstrøgne Façadesten, dækket med røde Falstagsten. Den indeholder i Stueetagen Gymnastiksal, Omklædningsrum, Bade etc. og paa 1ste Sal Beboelse. I Kælderen findes Varmeværket (fra BONNESEN & DANSTRUP). Den har været taget i Entreprise af Murmester ERNST ROTHE.

GYMNASTIKHUS PAA VODROFFSVEJ.

ARCHITEKT P. V. JENSEN-KLINT.

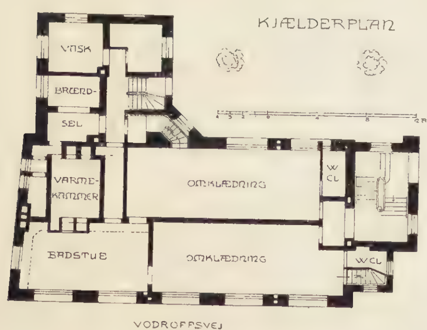
GULDSMED HOLMS LANDSTED I HELLERUP.

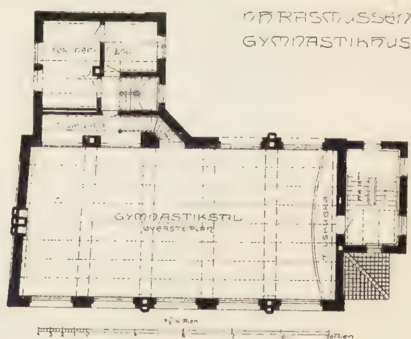
Bygningen er beliggende paa Sophievej i Hellerup og opført 1896 for Guldsmed Holm efter Tegninger af P. V. Jensen-Klint. Den er indrettet for 2 Familier, i Stueetagen og paa 1ste Sal, der til Dels er Tag-

ARCHITEKT P. V. JENSEN-KLINT.

etage. Façaden er opført af røde, haandstrøgne Sten fra Aalsgaards Teglværk og forskellige Slags huggen Sten: Sokkel af Granit, Spejl over Stueetagens Vinduer af Kridt (til Dels udhugne af Architekten selv) og ølandsk

GYMNASTIKHUS
PAA VODROFFSVEJ.

ARCHITEKT
P. V. JENSEN-KLINT.

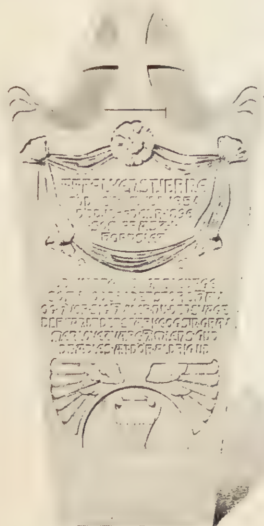
Sten. Den runde Gavlkarm er afdækket med Bly; Taget er dækket med røde Falstagsten. Blandt Haandværkerne, som have medvirket ved Opførelsen, nævnes her Murmester Rasmus Petersen og Tømrermester Kornerup-Bang.

Guldsmed V. Holm's Hus i Hellerup
Opført 1896 efter Tegning af P. V. Jensen Klint.

SPRINGVANDSPROJEKT. P. V. JENSEN-KLINT.

GRAVSTEN FOR HØJSKOLEFORSTANDER F. F. FALKENSTJERNE, TEGNET AF ARCHITEKT P. V. JENSEN-KLINT.

GRAVSTEN FOR HØJSKOLEFORSTANDER F. F. FALKENSTJERNE.

Gravstenen, der er circa 4 Alen høj, er udført af rød Ølands Sten fra C. WIENBERGS STENHUGGERIER efter Tegning af P. V. JENSEN-KLINT og opstillet paa afdøde Folkethingsmand, Højskoleforstander F. F. FALKENSTJERNES Grav paa Hornslet Kirkegaard ved Aarhus.

ET BRONCESIGNET, UDFØRT AF ARCHITEKT P. V. JENSEN-KLINT OG UDSTILLET PAA DEN FRIE UDSTILLING 1896.

Vi har modtaget følgende:

DET SÆDVANLIGE.

Om der endnu er nogen, som tvivler om, at Architekterne er et Folkefærd, der helst lever i en evig Slagskygge og navnlig som *Kunstnere* fornemt foretrækker Bevidstheden om eget Værd, fremfor at fastslaa det over for Publikum, da kunde det ikke paa en tydeligere Maade konstateres, end ved den Begivenhed, der for nylig har fundet Sted paa Charlottenborg. Der indbydes til Beskuelse af den Samling af dansk Kunst, som skal til Udstillingen i Paris. Man giver Møde, gensér med Glæde en Masse gode, gammelkendte Malerier, Tegninger, Raderinger o. s. v., men naturligvis: af Architektur — ikke Spor! Der siges at være indkommet en hel Del Tegninger; hvorfor i al Verden saa ikke lade dem fremtræde for Menneskers Øjne? Det kunde dog ubestrideligt have sin store Interesse, ikke alene for Publikum, men ogsaa for Architekterne selv, at se en større samlet Udstilling af — forhaabentlig den bedste — nyere danske Bygningskunst. Hvorfor har Pariserkomiteens Kunstafdeling ikke villet berede deres Samtid den Nydelse? *V.*

Red. kan ganske samstemme med den ærede Indsender, og det lille Udbrud af Indignation, som her er løbet ham i Pennen, forekommer os fuldtud berettiget. Det er beklageligt, at det ikke er lykkedes for den i Kunstnerkomiteen siddende Architekt at faa samlet den under ham sorterende Del af den danske Kunst-Repræsentation i Paris i saa god Tid, at vi herhjemme kunde gøre os bekendt med Udvalget forinden Afsendelsen, men vi er paa den anden Side tilbøjelige til ogsaa at lægge noget af Skylden over paa enkelte af vore ærede Medlemmer selv, som maaske ikke med altfor stor Præcision har imødekommet de gentagne Henvendelser, der i Anledning af Udstillingen er sket til dem. Lad os, for en anden Gangs Skyld, indsé, at en saadan Udstilling ingenlunde er nogen ligegyldig Ting, og at vi tjener os selv og vor Sag bedre ved at træde frem i Lyset, end ved at leve i den tilbagetrukne Stilling, som vi desværre oftere har yndet at indtage.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Der Architekt. Wiener-Monatshefte für Bauwesen und dekorative Kunst. Redakteur F. v. Feldegg. Verlag von A. Schroll & Co.

Det er 6te Aargang, som dette Tidsskrift nu paabegynder, og det er næsten udelukkende moderne Arbejder, som fremkommer heri. I Østrig som andre Steder har den nye Kunstretning sine ivrige Forkæmpere, og Professor Otto Wagner er her vel en af de mest fremtrædende. Hans Arbejder, hvoraf der i Tidsskriftet ret ofte fremkommer Gengivelser, ere alle prægede af Originalitet og stor Dygtighed. Af hans Elever og Efterlignere findes ogsaa undertiden inter-

essante Ting, medens der paa andre Blade forekommer Udkast fra Kunstnere, der sikkert ere baade unge og talentfulde, men som dog tilsyneladende arbejde mere for at opnaa Effekter paa Papiret end Lødighed i Realiteten.

❦

Allgemeine Bauzeitung. R. v. Waldheims Verlag, Wien. 2. Heft. 1900.

Dette Tidsskrift, der nu kan se tilbage paa 64 Aargange, har jo ved sin solide Udstyrelse og sin grundige Tekst altid haft en vis Autoritet, som den sikkert længe vil bevare. Det er lige saa meget Ingeniører som Architekter, det er beregnet paa, og det er i Reglen større monumentale Bygninger, der bringes Billeder og Beskrivelser af. Det nu udkomne Hefte indeholder saaledes Børsen for Landbrugsprodukter i Wien, som er opført efter Tegning af Architekt Karl König, samt en vidtløftig Beskrivelse og statistisk Beregning af Rekonstruktionen af Kejser Franz Josefsbroen i Prag.

❦

Yngre Architektforenings Publikationer. Kristiania. H. Aschehoug & Co.s Forlag. Nr. 1. 1900.

Tidsskriftet er et Forsøg, som ovennævnte Forening gør for at prøve, »om ikke den kunstneriske Interesse og Sans nu er vokset saa stærk i Norge, at den kan bære et Organ«. Det er Architekterne, der gør Forsøget, og derfor er til en Begyndelse i dette Hefte deres Fag naturligt kommet i Forgrunden, men det er Meningen, at Publikationerne ogsaa skal give Plads for de øvrige Kunster, saavel som for Kunstindustrien.

Heftet foreligger i meget tiltalende Udstyr med gode Billeder. Det indledes med et Foredrag, som er holdt i nævnte Forening af Herm. M. Schirmer om Berettigelsen af architektoniske Studierejser i Hjemlandet. Af Kr. Biong findes en Afhandling: Paa Studierejse i England og Skotland, og af Marie Karsten en Artikel om engelske Kunstskoler.

Det smukke og lovende Hefte fortjener Opmærksomhed, og det tør haabes, at Foreningen ikke lader det blive ved Forsøget.

❦

Kirchliche Steinbildhauer-Arbeiten im romanischen und gothischen Style. Von A. Niedling, Architekt. Lief. I. Berlin, Bruno Hessling.

Samlingen bestaar i en Del selvkomponerede Arbejder af Architekt Niedling; det er særlig Altere, Døbefonter o. l., som han har behandlet og med stor Omhu gennemtegnet i Profiler og Flader efter ældre Forbilleder. Billedhuggere og Modellører, for hvem Værket særlig synes at være bestemt, vil sikkert ogsaa kunne høste Nytte og Vejledning deraf i mange Forhold.

❦

Das Interieur. Wiener-Monatshefte für angewandte Kunst. Redacteur Dr. phil. Ludwig Abels. Verlag von Anton Schroll & Co., Wien.

Der gaar jo ikke en Maaned, uden at et eller andet Tidsskrift for Kunst eller Kunstindustri ser Lyset. Særlig har den moderne Retning i Boligernes og Møblernes Udstyrelse affødt en saadan Rigdom af tyske Tidsskrifter, at det er meget vanskeligt at skelne dem fra hinanden, i Særdeleshed fordi det som oftest er Gengivelser af de samme Møbler og Genstande, der vandrer rundt i de forskellige Hefter.

Blandt de sidst udkomne nye Maanedshefter er »*Das Interieur*«. Det begynder med følgende Forord: »Dette Tidsskrifts Opgave skal være, ikke at erobre, men at dyrke erhvervet Land. I Kamp mod mægtige Fordomme og Særinteresser har vi her i Østrig i Løbet af de sidste Aar skabt os en ny Kunst og et moderne Kunsthaandværk . . .«; det er altsaa dette, som vi fremtidig skal kunne studere i »*Das Interieur*«, og Begyndelsen ser, efter det første Hefte at dømme, meget lovende ud. Ganske vist mærker man i flere af Tegningerne lidt for meget Bestræbelserne for at skabe noget »originalt«, men det kan jo være, at naar det »erhvervede Land« er blevet mere gennemdyrket, vil dette tabe sig.

FORSKELLIGT.

Sporvejsmasterne. Ved den endelige Konkurrence om Sporvejsmasterne til Aktieselskabet »De kjøbenhavnske Sporveje« indkom ialt 11 Arbejder. Følgende Præmier uddeltes: Architekt THORVALD JØRGENSEN 1400 Kr., Architekt JOHAN NIELSEN 700 Kr., Architekt ERHARDT PETERSEN 250 Kr., Architekt EUGEN JØRGENSEN og Maler KNUD LARSEN 250 Kr. og Hr. ANDREAS ANDREASEN 250 Kr. Endvidere henstillede Dommerudvalget til Sporvejsselskabet at købe for en mindre Sum to andre af de indsendte Arbejder.

Vi skal i et senere Hefte bringe Afbildninger af en Del af disse Tegninger.

❦

Yngre Architektforening i Kristiania bestaar af to Afdelinger; i den 1ste (Medlemsafdelingen) optages kun Architekter, i den 2den (Aspirantafdelingen) Architekturstuderende. Dens Formaal er at fremme sine Medlemmers faglige Oplysning og Udvikling. Foreningen blev stiftet 1891 og afholder ugentlige Møder med Foredrag og Diskussion; den udskriver Konkurrencer mellem sine Medlemmer og har sine aarlige Architekturudstillinger.

❦

Architektforeningen i Wien afholdt i forrige Maaned en stor Repræsentationsfest med Bal under Protektorat af Hans Kejserlige Højhed Erkehertug OTTO. ÆresPræces var Professor OTTO WAGNER, Præces Professor MAX FABIANI.

❦

Pressens Bygning paa Udstillingen i Paris. Denne Bygning, som i Løbet af et Par Maaneder har rejst sig paa sin Plads i Nærheden af selve Administrationsbygningen, faar en særdeles smuk Beliggenhed ved Siden af Meksikos Palads og den store Udstillingsbygning for Hæren og Flaaden. Den faar en rektangulær Form, flankeret af fire Pyloner med Kupler paa de to Endepartier. Foran Bygningen anbringes en stor Terrasse, fra hvilken der vil være Udsigt over et af de livligste Partier paa Udstillingen, nemlig de to Seinebredder, som ligger inden for dennes Ramme. Bygningen skal anvendes som det daglige Mødested for Journalister fra alle Verdens Lande.

❦

Den internationale Kongres for teknisk Undervisning finder Sted i Paris i Dagene fra 6te til 11te August i Kongrespalæet paa Udstillingen. Lignende Kongresser, der har givet meget tilfredsstillende Resultater, har tidligere været afholdt i Bordeaux, Paris, London, Antwerpen og Venedig. Program og øvrige Oplysninger

faas ved Henvendelse til Sekretæren, M. Paris, secrétaire général adjoint du Congrès, directeur de l'École commerciale de Paris, avenue Trudaine 39.

❦

Den internationale Architektkongres i Paris. Kommissionen for den 5te internationale Architektkongres, hvis Præsident er M. Alfred Normand, har nu udvalgt Ærespræsidenterne og de franske Komitemedlemmer samt en Underkommission, hvis specielle Hverv vil være at forberede en Liste over udenlandske Medlemmer.

Programmet vil indeholde tre Hovedspørgsmaal:

1) Den kunstneriske Ejendomsret for architektoniske Arbejder; et Spørgsmaal fra den fjerde internationale Kongres, der blev afholdt i Brüssel i 1897.

2) Den architektoniske Undervisning i de forskellige Lande med sine forskellige Elementer: højere Studier og professionel Undervisning. Spørgsmaalet var allerede fremsat paa den tredie internationale Kongres, der afholdtes i Paris i 1889.

3) Den billige Bolig i alle Lande.

Kongressens Sekretær er M. J.-M. Poupinel, 45 rue Boissy d'Anglas, Paris.

❦

I Konkurrencen om Diplomet for Verdensudstillingen i Paris 1900 er 1ste Præmie paa 10,000 Frcs. bleven tildelt den 22aarige Kunstner Camille Boignard, hvis Udkast forestiller Arbejdet, symboliseret ved en Figur, der træder frem mellem Eg og Oliven. Det hele skiller sig ved sin Originalitet fra de almindelige Udstillingsdiplomer og gør tillige ved sin smukke Udførelse et meget fordelagtigt Indtryk.

FORENINGSMEDDELELSER.

FORENINGSMØDE

afholdes *Mandag den 5. Marts*, Kl. 8 pr., i Wivels Selskabslokaler (Tivolis Façadebygning):

Udstilling af Raadhusbibliothekets fotografiske Billedsamling (det forsvundne Kjøbenhavn), samt flere private Fotografisamlinger (omfattende Architektur- og Museumsgenstande). — *Souper à 2 Kr. Kuverten.*

❦

Bestyrelsen har under 24. Febrnar d. A. tilstillet Medlemmerne et Eksemplar af »Almindelige Betingelser for Husbygning, udarbejdede af Akademisk Architektforening og Repræsentanter for Bygningsfagene i Kjøbenhavn og Provinserne«, med Anmodning om, at disse fremtidig maa blive benyttede ved Bortlicitering af Bygningsarbejder.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer, hos alle Boghandlere samt hos d'Hrr. Kunsthandlere V. WINKEL & MAGNUSSEN, Højbroplads 7.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lunabye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 15. MARTS 1900
2. AARGANG No 12

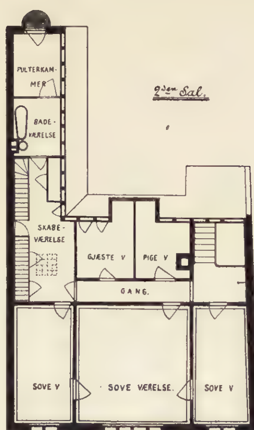
Roskilde Svaneapothek er opført for Hr. Apotheker N. V. B. Petersen af Architekt Martin Borch i Aarene 1898—99 og var færdigt til at tages i Brug den 2. April f. A. Bygningen er beliggende i Skomagergade 12 tæt ved Raadhuspladsen; dens Façade til Gaden er ca. 20 Alen lang. Grunden har en Dybde af ca. 40 Al. og et Areal af ca. 850 □ Al., hvoraf Byggeloven kun tillod at bebygge de 370; men da Grunden mod Nord støder op til en aaben Plads, som tilhører Kommunen, lykkedes det at opnaa Dispensation, saa at der kunde bebygges 460 □ Al.

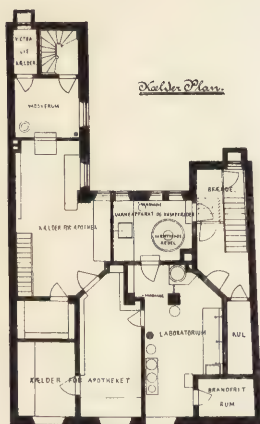
I Kælderen findes Laboratorium, Materialrum, Stødekammer, Vadskerum, Varme- og Skyllerum, et brandfrit Rum til Opbevaring af brandfarlige Stoffer o. s. v. I Stueetagen findes det rummelige Officin med en stor Skrankeplads, Materialrum i umiddelbar Forbindelse dermed, Medhjælperværelser og Kontor. 1ste og 2den Sal er indrettet til Beboelse for Apothekeren.

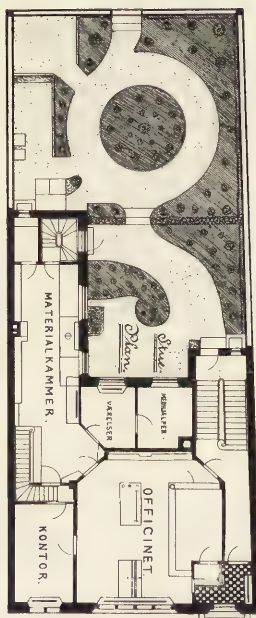
Bygningens Façader til Gade og Gaard ere opførte af røde, haandstrøgne Mursten fra Bloustrød Teglværk, murede i Sandcement paa Sokler af Granit. Tagrender, Nedløbsrør og Karnaptag ere af Kobber. Indfatninger om Gadedør og Vinduer samt Konsollerne under Karnappen ere

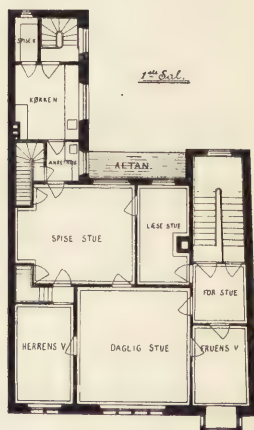
af Granitbeton; dette Materiale er tillige anvendt til forskellige af Ydermurenes dekorative Led, saaledes Apothekets Navn over Kontorvinduet, Aarstallet over Døren, Svanerne, Bygherrens og hans Hustrus Initialer i Karnappen.

Indvendigt ere de fleste af Rummene udstyrede med Bjælkelofter, malede i stærke Farver. Inventarets og Officinets 4 Døre ere af Teaktræ, Dørene med smaa, grønne Ruder; Reolerne ere smukt udskaarne, den øverste Hylde er aaben og overalt ikke højere, end at man bekvemt kan naa den uden Stige.

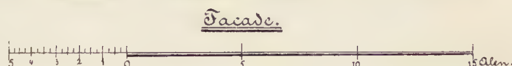

ROSKILDE SVANEAPOTHEK.

ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Den praktiske Indretning, i hvilken Apotheker Petersen selv har en væsentlig Andel, roses i høje Toner i »Farmaceutisk Tidende« og »Archiv for Pharmaci og Chemi«. Men jævnsides den Anerkendelse, der ydes Architekten for hans Arbejde, er der god Grund til at paaskønne Bygherrens Respekt for det og den Interesse for Kunst i det Hele taget, han har lagt for Dagen. Det har ikke alene været ham magtpaaliggende at faa sig bygget et godt og brugbart Hus; men han har tillige haft sin Glæde af at udstyre mange Enkeltheder i sin Virksomhed paa en kunstnerisk Maade. Saaledes har han f. Eks. ladet dels MARTIN BORCH, dels Malerne KNUD LARSEN og GERHARD HEILMANN tegne de Signaturer, Re-

ceptkonvolutter etc., der udgaa fra Apotheket. »Medd.« bringer et Par Prøver heraf, saaledes Receptkonvolutten med to svømmende Svaner i

ROSKILDE
SVANEAPOTHEK.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

blaanende Vand o. a. Med Rette skrives derfor i »Farmaceutisk Tidende«: Apotheker Petersen har ved Anlæggelsen af sit Apothek ikke spurgt om, hvad der var det billigste eller det mest gængse; helt igennem har han

med udmærket Resultat stræbt efter det mest hensigtsmæssige og det smukkeste; der ligger en kundskabsrig, erfaren og skønhedselskende Mands Arbejde bag alt, hvad man faar at se hos ham. Maatte hans Eksempel vejlede fremtidige Apothekere, og maatte han længe kunne virke i de Omgivelser, han nu har skabt sig, til Gavn og Glæde for ham selv og det Personale, han knytter til sig. — Man maa endnu hellere sige: Maatte hans Eksempel vejlede alle fremtidige Bygherrer!

ROSKILDE
SVANEAPOTHEK.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Bekostningen ved Opførelsen har været 47,000 Kr., hvoraf Ringmuren 1300 Kr. og Varmeværket 4500 Kr. I de 47,000 Kr. er ikke medregnet Grund, Sagfører-Salær, Kurstab, Renter af Kapital under Opførelsen o. s. v.

Følgende Haandværkere have præsteret Arbejde: Tømrermester L. Weber som Hovedentreprenør (Tømrer- og Snedkerarbejde), Murmestrene Schumacher & Schledermann, alle af Roskilde. Granitbetonen er fra Carl Schiøtz og Varmeværket fra Bönnesen & Danstrup; Laboratoriets Dampværk med Destillationskedel er fra Kobbersmed R. Sørensen i Rønne.

»PINIEHØJ« VED RUNGSTED.

Ejendommen »Piniehøj«, tilhørende Hr. Fabrikejer Hasselbalch, er beliggende ved Kysten, midtvejs mellem Vedbæk og Rungsted. Navnet hidrører fra nogle meget gamle, pinieagtigt udseende Fyrretræer, som sammen med Terrænets stærkt kuperede Form giver en ualmindelig karakteristisk og smuk Beliggenhed for Villaen. Paa Grunden findes endvidere 3 Kæmpehøje; mærkeligt nok danne de i Planen en nøjagtig, ligesidet Trekant med en Sidelinie paa ca. 200 Fod.

Paa Ejendommen, der har et Areal af $4^1/_2$ Td. Land, er foruden Villaen opført en Bygning i 2 Etager, indeholdende Herskabsstald til 7

PINIEHØJ
VED RUNGSTED.

ARCHITEKT
K. VARMING.

Heste, Vognremise m. m., Vadskeri samt Boliger til en gift Gartner og Kusk. Endvidere: Drivhus, Vinhus, Ishus, Pumpehus og en ca. 150 Al. lang Pergola langs Stranden, afsluttet med en rund, muret Pavillon. Endelig er under Opførelse et Hønseri til 200 Høns.

Villaen ligger paa en Skraaning, saaledes at Kælderetagen mod Søsiden bliver Stueetage, og foran denne er der anlagt en bred Terrasse af $3^1/_2$ Alens Højde, 80 Alens Længde, begrænset med en Mur af kløvet Kampesten og med Trapper ned til Haven. — I den egentlige Stueetage, hvor Opholdsrummene findes, er der ofret meget paa den indre Udstyrelse; i Spisestuen har Billedhugger Hammeleff paa Væggene modelleret en helt omløbende Frise i Stuk af $2^1/_4$ Alens Højde, forestillende »Skovens Dyr«; herunder er opsat Panelværk med Skabe og Buffet. Lofterne i Dagligstue og Kabinet ere ligeledes dekorerede med Stuk, udførte paa Ste-

TILKØRSEL

ANRETNING
GARDEROBE
FORHAL
HERREVÆRELSE
KAMINPLADS
PASSAGE
VINTERHAVE
SPISESTUE
DAGLIGSTUE
KABINET
LOGGIA

PROMENADE

PLAN AF STUEETAGEN.

PINIEHØJ
VED RUNGSTED.

ARCHITEKT
K. VARMING.

K. Varming.

det (Ludvigsen & Fyhn). Herreværelset har højt Egetræs-Panel med faste Bogskabe, Sofa o. s. v. Herover er malet en Frise i Caseinfarve af d'Hrr. Carl Petersen og Resen-Steenstrup. Forhallens Vægge ere beklædte med mørkt bejtsede Fyrretræs-Paneler; foroven et aabent Galleri med udskaaret Træværk. I Billardstuen og et tilstødende Rum er Hvælvinger og Vægge dekorerede i Caseinfarve. — Huset er forsynet med Vandklosetter; Opvarmningen sker ved et Varmeværk (varmt Vand), udført af d'Hrr. Monies & Andersen. Kedlen samt Varmt- og Koldtvandsledningerne i Huset forsynes fra en Beholder paa Kvisten, hvortil Vandet pumpes op fra en Brønd i Haven ved Hjælp af en lille Dampmotor.

Bygningerne ere opførte efter Tegning af Architekt K. Varming.

Haveanlæget er udført efter Planer af Hr. Landskabsgartner Edv. Glæsel. Hr. Ingeniør Otto Wolff har været teknisk Konsulent.

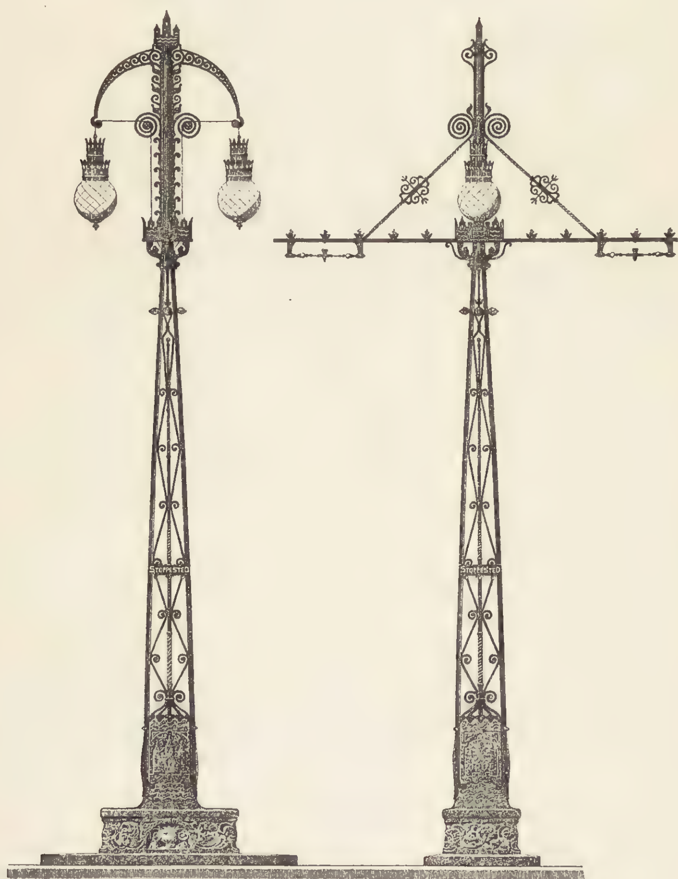
Følgende Firmaer have medvirket ved Opførelsen: Murmester Lytthans-Petersen, Tømrermester N. P. Fjeldsøe, Snedkermestre Hans A. Holm & Søn, Hans & Jørgen Larsen, Blikkenslagermester Hannibal, Malermestre Petersen & Andersen, Kunstsmed Doberck, Smedemester H. M. Nielsen, Lille Kongensgade, Glarmestre Morville og Duvier, Ghristianshavns Jernstøberi, Kähler & Ahrens, Aktieselskabet Axel Prior (Terrassegulve), Den Ankerske Marmorforretning, Kjøbenhavns Dørgrebsfabrik, Ludvigsen & Hermann (»Sanitas«), Elektrikere Poulsen & Jensen. Endelig er der lavet Møbler til de fleste af Værelserne af: Magasin du Nords Møbelfabrik, Severin & Andreas Jensen og Maple & Co. i London.

SPORVEJSMASTERNE.

Da Frederiksberg Sporvejsselskab begyndte sine elektriske Sporvejsanlæg og udførte overjordiske elektriske Ledninger i Gaderne, stod hele Kjøbenhavns Befolkning parat med sin Kritik, og navnlig samlede denne sig om de rundt i Gaderne opstillede Master til Anbringelse af Ophængningen for de elektriske Ledninger. Denne Kritik kom offentligt til Orde i Pressen, og dels blev det hele Udseende under Et kritiseret, dels de enkelte Master; navnlig bleve Gittermasterne — der for øvrigt vare udførte med Assistance af ansete Architekter — stærkt angrebne.

Alt dette havde til Følge, at, da Spørgsmaalet om Driftssystemet for »De kjøbenhavnske Sporveje« kom paa Dagsordenen, blev ogsaa Spørgsmaalet Masternes Udseende optaget til Forhandling i Aktieselskabet »De kjøbenhavnske Sporveje«s Bestyrelse, som besluttede at udskrive en Kon-

kurrence for Tilvejebringelse af smukke Master. Tanken blev modtaget med Velvillie, saavel af Magistraten som af Borgerrepræsentationens Sporvejsudvalg og »Akademisk Architektforening«s Bestyrelse, til hvem Selskabet henvendte sig om Valg af en Dommerkomité. Denne kom til at bestaa af følgende Medlemmer: Architekt ALBERT JENSEN som Formand, Borgerrepræsentant, Overretssagfører OSKAR JOHANSEN, Justitsraad, Direktør J. F. MEYER, Architekt NYROP og Belysningsdirektør WINDFELD-HANSEN.

ARCHITEKT
THORVALD JØRGENSEN.

Man blev enig om at dele Konkurrencen i 2 Dele, en forberedende Skitsekonkurrence og en endelig Konkurrence; og der blev med en sjælden Liberalitet, som vil kunne tjene som Mønster for alle andre Konkurrencer, udsat Præmier til Beløb af 4000 Kr., hvoraf 1000 Kr. vilde kunne blive uddelte ved Skitsekonkurrencen. Navnlig naar man ser hen til den største Præmie, som faldt ved den endelige Bedømmelse, maa man glæde sig ved engang at se en korrekt Opfattelse af, hvor stort et Arbejde og

hvor stærk en Anspændelse af Kræfter og Anvendelse af Tid, der forlanges af den Konkurrerende, og Forstaaelsen af, at dette er Noget, der bør honoreres ordentligt, da der jo bl. a. altid er den Risiko at løbe ved en Konkurrence: at man slet ikke faar Noget for sin Ulejlighed.

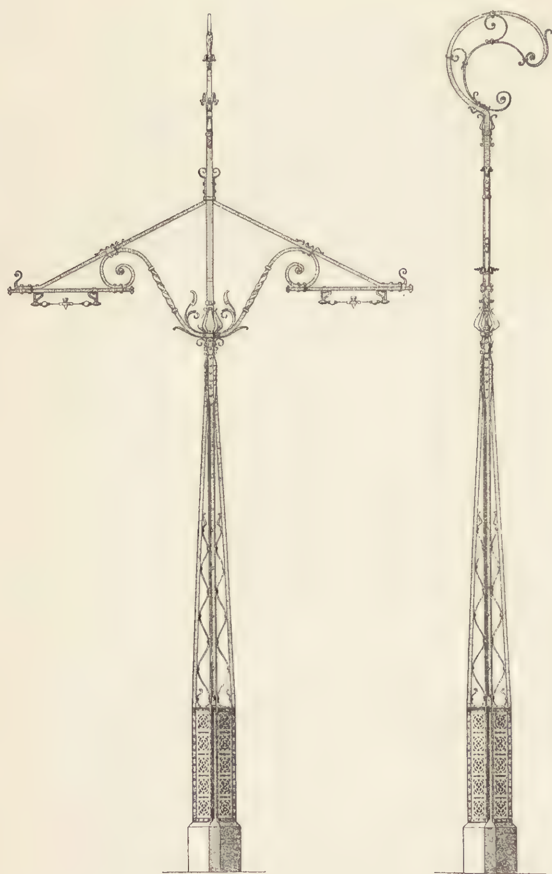
Til Skitsekonkurrencen mødte 54 Deltagere, hvoraf 8 bleve præmierede, deriblandt Architekt Thorvald Jørgensen med den største Præmie 300 Kr. (se for øvrigt »Medd.« for 1. Jan. 1900). Ved den endelige

ARCHITEKT
THORVALD JØRGENSEN.

Konkurrence, hvortil kun Deltagere i Skitsekonkurrencen havde Adgang, indkom Arbejder fra 11 Konkurrenter, af hvilke 5 bleve præmierede; den største Præmie (1400 Kr.) tilfaldt atter Thorvald Jørgensen (se »Medd.« for 1. Marts 1900). Endvidere henstillede Dommerkomiteen til Sporvejsselskabet for de af det udsatte Pengebeløb resterende 250 Kr. at købe 2 Konkurrencearbejder (Architekt Ludvig Andersen & Maler Alfred Larsen og Ingeniør Aage Hüttemeier).

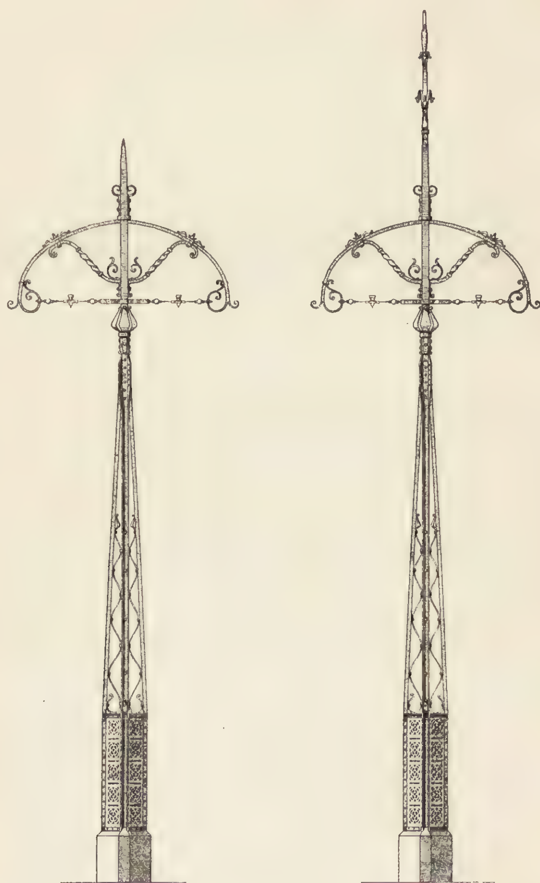
Ved Bedømmelsen af Tegningerne til Sporvejsmasterne blev der nærmest taget Hensyn til: 1) at de i deres Komposition indeholdt noget Nyt, — forskelligt fra alt udførte Arbejder af den Art andetsteds, idet Mønstre af saadanne jo altid af vedkommende Selskab ville kunne erhverves ad anden Vej; — 2) at de i deres Udformning ikke vare for komplicerede og derfor vanskelige at bringe til Udførelse; — 3) at de under Hensyn til deres Benyttelse i større Antal helst maatte ønskes i enkle Former, da

ARCHITEKT
JOHAN NIELSEN.

de bundne Forhold (Højder etc.) jo let ville bevirke, at Gentagelse i rigere Udstyrelse kan virke trættende, idet Master overhovedet vel let kan blive en omtvistet Pryd for Gader og Torve; — og derhos 4) at der valgtes Arbejder, som ved en eventuel Udførelse i Virkeligheden enten vilde kunne supplere hinanden, eller som hver for sig maatte indeholde Motiver, der under Omarbejdelse af den eller de vedkommende Kunstnere ville kunne blive det Hele til Nytte.

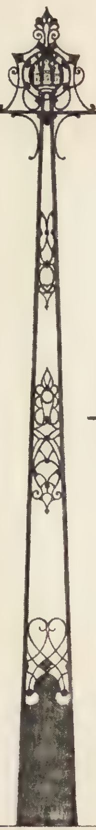
Om end Skitsekonkurrencen i det Hele og Store ikke synes at have bragt væsentlige Forbedringer af Konstruktionen af Master, viser den endelige Konkurrence, at de dertil indleverede Arbejder frembyde flere smukke Mastetyper, saaledes at Sporvejsselskabet selv mener at have Grund til at føle sig tilfreds med Udbyttet, maaske navnlig fordi det derved har Udsigt til ved Forbindelse med dygtige Kunstnere, der fik Præmier ved Konkurrencen, at kunne opnaa at fremstille Master, der i kunstnerisk

ARCHITEKT
JOHAN NIELSEN.

Henseende ville udvise ikke uvæsentlige Forbedringer og Fremskridt. Særligt hvor det gælder at fremstille Master paa bestemte Steder og i givne Omgivelser vil der for Kunstnerne foreligge en taknemmeligere Opgave end ved Konkurrencen, hvor Spørgsmaalet jo var opstillet i sin Almindelighed.

Vi kunne ikke undlade til Slut at fremhæve en overordentligt glædelig Side ved hele denne Sag. Det er den Bevidsthed, der mere og mere

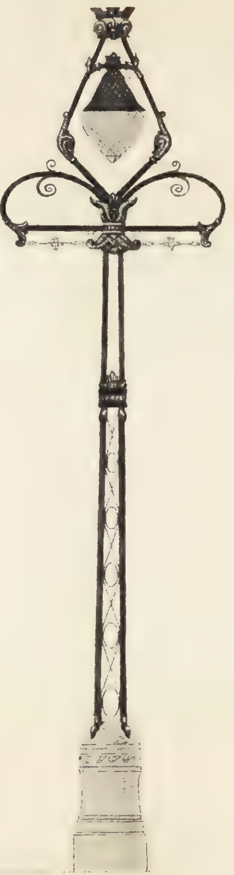

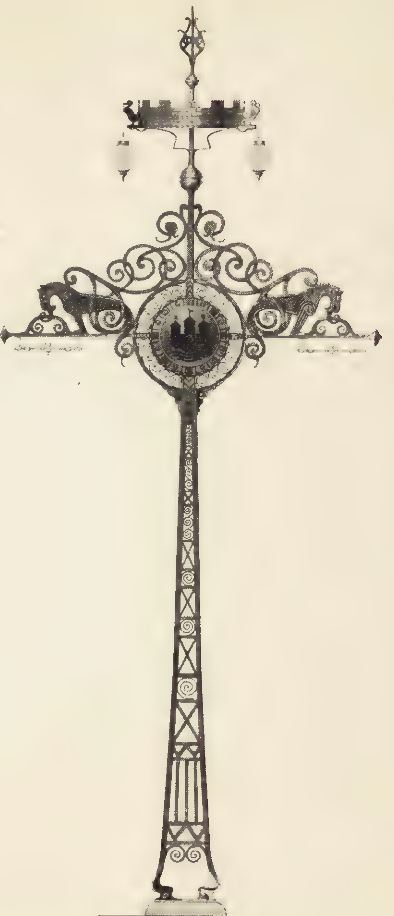

ARCHITEKT EUGEN JØRGENSEN OG
KUNSTMALER KNUD LARSEN.

ARCHITEKT
AXEL ERHARD PETERSEN.

ARCHITEKT LUDVIG ANDERSEN OG
KUNSTMALER ALFRED LARSEN.

gør sig gældende hos Alle: vi ville have vore Gader og Torve smukke! Vi ville ikke nøjes med det blot og bart Nødvendige; vi ville tillige have Noget, der fryder Øjet! Det er denne Følelse, der har besjælet Sporvejsselskabets Bestyrelse, da den udbød til en Konkurrence med Udsigt til rundelige Præmier, — Pressen, som med stor Deltagelse har fulgt hele Sagens Udviklingsgang, — og Publikum, der med Interesse har beset Tegningerne, som have været udstillede i Kunstindustrimuseet. Vi har i Forvejen saa smukke Frembringelser rundt om i Hovedstaden som Kioskerne og de store elegante Master til elektriske Buelamper (som endog tages til Mønster i Udlandet), at der ingen Tvivl er om, at Aktieselskabet »De kjøbenhavnske Sporveje«, der saa smukt og stort har taget fat paa denne Sag, ogsaa vil forstaa at føre den igennem til Enden, saa at Resultatet af den gennemarbejdede Sammensmæltning af tekniske og æsthetiske Hensyn vil blive til en virkelig Pryd for vor Hovedstad.

DANSK BYGNINGSKUNST M. M. PAA KUNSTUDSTILLINGEN I PARIS.

I et Møde, Akademisk Architektforening holdt engang ifjor, gav Undertegnede som Medlem af Udstillingskomiteen for den danske Kunstafdeling nogle Meddelelser om de lokale Forhold ved den os tildelte Udstillingsplads. Den var lille og Belysningen ikke videre god.

Efter forskellige Udtalelser, blandt andet af Formanden, der tilraadede at udstille, vedtoges dette uden Modsigelse, hvorefter jeg opfordrede til ved fyldig Deltagelse at støtte Sagen.

Da Anmeldelserne senere indkom, ser man kun 2, skriver to Architekter som Udstillere, hvoraf endda den ene svigtede, idet han undlod at indsende det anmeldte!

Ved de ligeledes ifjor foretagne Valg blev Professor H. J. Holm Medlem af Censurkomiteen, der for Architekturens Vedkommende efter de vedtagne Regler derefter kom til at bestaa af Kunstafdelingens Præsident Maleren P. S. Krøyer, Prof. Holm og Architekt M. Nyrop.

Efter det ovenfor omtalte slette Udfald af Anmeldelserne, der falder lidt tragikomisk oven paa den enstemmige Tilslutning til Udstillingen, som fandt Sted i Foreningsmødet, har Prof. Holm og jeg ved skriftlige og mundtlige Henvendelser søgt at samle Stof til Udstillingen, og neden for meddeles en Liste over Udstillere og det Udstillede.

1-4. Det kgl. Akademi for de skønne Kunster: Rammer med Opmaalinger af danske Herregaarde under Prof. Holms Direktion ved Mørk-Hansen, Sylvius Knudsen, Rasmus Møller, Plesner, Varming og G. Tvede.
5. Bidstrup: Det indre af Gudhjem Kirke. Fot.
6. M. Borch: Provinsarkivet i Odense. do.
7. — do. do.
8. Brandstrup: Villa. do.

9. Brummer: Villa m. m. Fot.
10. L. Clausen: Forretnings- og Beboelseshus i Kbh. do.
11. A. Clemmensen: Kirke ved Kbh. do.
12. — Bolig for een Familie. do.
13. — Et Landsted. do.
14-17. V. Dahlerup: Fra Kunstmuseet og Glyptoteket. do.
18. L. Fenger: En Kommuneskole i Kbh. do.
19. — Kontorlokale i Kommunehospitalet. do.
20. — Det indre af Matthæus Kirke. do.
21. L. Fenger og H. J. Holm: Matthæuskirken og den vedl. Kommuneskole. do.
22. V. Fischer: Købstadshus.
23. Mørk-Hansen: Indgang til et offentligt Anlæg ved Ringkøbing. Tegning.
24. — Apothek i Frederikshavn. Fot.
25. Mørk-Hansen og Momme: Springvand i Roskilde med Raadhuset. do.
26-29. H. J. Holm: Kapel paa Vestre Kirkegaard ved Kbh. Tegning.
30. — Nybygninger og Restaurationer fra Aalholm og Vallø. Fot.
31. — Et borgerligt Hus i Kbh. do.
32. B. S. Ingemann: Et Asyl for Smaabørn. do.
33. N. Jacobsen: En Hotelgaard i Odense. do.
34-35. Emil Jørgensen: Et Landsted. Tegninger.
36-37. Eugen Jørgensen: Udkast til en Pengeseddel. do.
38-39. Thorv. Jørgensen: Natanaelskirken. do.
40-42. H. Kampmann: Det restaurerede Helligaandshus i Randers. do.
43. — Ny Carlsberg. Hovedindgang.
— Hus til Opbevaring af Frugt. Fot.
44. — Provinsarkivet i Viborg. do.
45. — Møbler m. m. do.
46-47. — Toldkammerbygning i Aarhus. do.
48. — Sparekasse i Hjørring. do.
49. P. V. Jensen-Klint: Et Landsted i Hellerup. Tegning.
50. — Gymnastisk Institut. Fot.
51. Frits Koch: Kiosk fra Kbhs. Gader. do.
52-53. V. Koch: Markuskirken ved Kbh. Tegninger.
54-55. Levy: Fra en Stiftelse i Kbh. Fot.
56. Magdahl Nielsen: Præstebolig og Apothek i Svendborg. Tegning og Fot.
57. Nyrop: Raadhuset i Kbh. Model i Gibs.
58-62. — — 5 Rammer Tegninger og Fotografier.
63. — Bondehus. Fot.
64. — Provinsarkivet i Kbh. Fot.
65. V. Plesner: En Række Huse i et Arbejderkvarter. Tegning.
66. — Et borgerligt Hus i Kbh. og et Landsted. Fot. og Tegn.
67. Rosen: Portbygning ved et Cementstøberi ved Kbh. Fot.
68. E. Schjødte: Bygninger i Kbhs. Frihavn.
69. — Fiskeriudstillingsbygning.
70-73. Joachim Skovgaard: Dekorationer til Viborg Domkirke. Tegninger.
74. Storch: Bankbygning i Kbh.
57-76. — Den restaurerede St. Nicolaj Kirke i Svendborg. Fot.

77. Kr. Varming: Et Landsted og en Restauration i en Have. Tegninger.

78. H. Wench: Stationerne ved Kystbanen. Fot. og Tegn.

Man vil sikkert heri savne adskilligt, som kunde have bidraget til at højne vor Udstilling. Selvfølgeligt kan Grunden hertil delvis ligge i Fejl hos os, dog maa det huskes, at Udvalget indsnævres betydeligt, fordi man nødvendigvis maa holde sig til, hvad der foreligger. Ingen indlader sig paa at frembringe Tegninger, særligt af opførte Bygninger, alene med Udstillingen for Øje. Man maa indskrænke sig til at samle, hvad der kan findes liggende færdigt i Tegninger, og supplere dette med, hvad der kan faaes i Fotografier.

Vi har ved Fotografierne fraveget den almindelige Skik, hvorefter et Fotografi kun plejer at udstilles som Bilag til en Plantegning. Vi har ment, at en Række Rammer med blandede Fotografier kunde give vor Udstilling et fyldigere Præg og paa den snævre Plads anskueliggøre vor Bygningskunst.

Vor Udstilling i Paris vil ved sin dagligdags Jævnhed og sit ringe Omfang kun blive paaagtet af faa Udstillingsbesøgende; men derfor tør den ikke kaldes unyttig.

Tværtimod tror jeg, at den — hvis interesserede Fremmede ville gaa den danske Kunstafdeling igennem — kan hjælpe Maler- og Billedhuggerkunsten efter Omstændighederne ret godt med at vise vort lille Samfunds Arbejde i Kunstens Tjeneste og set fra anden Side ligeledes have Interesse for den, hos hvem Opmærksomheden for Danmark bliver vakt ved vore smukke Ydelser i Kunstindustriafdelingen.

Akademiet har vist den Velvillie at laane os en Del Rammer, som vi havde stærkt Brug for, da de fleste Arbejder indkom rammeløse. Netop i de Dage, da Rammerne blev os overladt og Indsætningen gik for sig, skete Fremvisningen af de til Udstillingen bestemte Malerier, og straks derefter indpakkedes Arbejderne. Derfor var det umuligt at forevise vor Afdeling; det er altsaa ikke af fornem Beskedenhed, at Architekterne er holdt tilbage, saaledes som en utilfreds Indsender *V.* har ment i Akademisk Architektforenings Meddelelser. Den fornemme Beskedenhed ytrede sig ved Mangelen paa Anmeldelser i rette Tid, ved nogles Utilbøjelighed til at hjælpe os med, hvad vi bad dem om og — maaske — ved, at Hr. *V.* først tog Haand i med, da det var for sent. M. Nyrop.

ET PAR ORD OM VINDUESRUDER.

Naar man ser ældre Udkast til Bygninger, f. Ex. i Værker over Bygningsudkast af Architekter fra Renæssancetiden og lign., ser man ikke sjælden Façadens kunstneriske Virkning som tænkt uden nogetsomhelst Hensyn til, hvorledes Vinduesfaget i den udførte Bygning skal inddeles med Vinduesluger, Sprosser, Ruder o. s. v. Vinduesfagene figurere paa Tegningen kun ved deres Forhold til Murfladerne og ved deres architektoniske Indramning, hvor en saadan findes. Man skulde derfor synes, at en Nutidens Architekt i selve Vinduernes Sprosseinddeling, ved Opførelsen af en Bygning i ældre Stil, ikke havde nødig at føle sig afskaaren fra at benytte de Fremskridt, der er gjort i Henseende til Vinduesrudernes Størrelse, Glassets Renhed m. m.

Naar en Architekt skal opføre en Bygning i en ældre Tidsalders Stil, gothisk, Renæssance-, Barok- eller hvilken som helst anden Stil, vil han paa alle

Punkter have en haardnakket Kamp at føre mellem Nutidens Fordringer til Ruminddeling, Materiale, Trappeordning, lige til Hængsler og Laase — og Stilens Fordringer i Henseende til Forhold, Udsmykning, Udladninger af Friser og Gesimser m. m. Og jo mindre monumental Bygningen skal være, jo mere den skal passe til det daglige Livs Trang, f. Ex. som Lejekaserne med Butikker i Stueetagen, desto mere voxer Vanskeligheden ved at forene de to Tidsaldres forskellige Fordringer.

Naar man nu opfører en Bygning i forholdsvis ren Renæssance, tager Architekten sig med Rette al mulig Frihed til at anvende Jærnbjælker, Trimpelvand bag Gesimsen, fritbyggede Granittrapper, moderne Laase o. s. v., altsammen noget, som gør Bygningen afvigende fra Forbilledet; men ved Vinduernes Inddeling føler han sig bunden til, hvad man sædvanligvis kalder »smaa Ruder«. Havde man virkelig de smaa Ruder f. Ex. i en italiensk Renæssancebygning opført i 16. eller 17. Aarhundrede, eller i en Bygning her i Landet fra Christian IV's Tid? Ganske vist ikke. I den nordiske Bygning blev de bekendte Vinduer med deres Træsprosser og 6 eller 8 Ruder indsatte langt senere, da Ejeren trængte til »at følge med Tiden«, i de italienske Bygninger tror jeg ikke, at den Vinduesform nogen Sinde er bleven optaget. I de italienske Palæer ser man almindeligvis høje, smalle Vinduer med de middelstore Glasskiver lagte som Skæl over hverandre, ligesom man endnu kan se i Drivhusvinduer, eller samlede med fine Messingskinner, der ikke medvirke i den architektoniske Helhed. Fraregnet Midtlinien ved Vinduernes Sammenlukning, faar man intet Indtryk af Vinduesaabningens Betydning som andet end en Lysaabning vexlende med Mur.

Først naar vi komme til det 18. Aarhundrede, hvor de »smaa Ruder« var et Fremskridt, som hørte til Tidens Krav, finde vi Bygninger i ikke ringe Tal, som have bevaret deres oprindelige Vinduer, saaledes Palæerne i Frederiksstaden. Ikke desto mindre have en Mængde Huse fra den Tid, eller den nærmeste Tid derefter, maattet følge Moden og ombytte de smaa Ruder med »store«. Senere ere Ruderne som bekendt blevne større og større, navnlig til Butiksbrug, saaledes at endog al sund Architekturs Love trodses ved, at store 4-etages Huse tilsyneladende ere byggede ovenpaa »et Glasskab«.

Medens det derfor maa synes ret naturligt og stilmæssigt, at man i Efterligninger af det *18. Aarhundredes* Stilarter indsætter »smaa Ruder«, naar man blot vil gøre det *over det Hele*, er der dog ingen Grund til ved Ombygninger at indføre de smaa Ruder i Huse af et ganske stilløst Præg, især i Forbindelse med store Butiksvinduer. Vanskelighederne stige, naar man opfører eller restaurerer Bygninger i Christian IV's Renæssance og ikke tør gaa tilbage til Datidens Stensprosser i Vinduesfaget og Bly- eller Messing-Indfatning om Ruderne. Værre bliver det, naar Hensyn til den fordelagtigste Brug af Bygningen kræver en Stueetage med de størst mulige Spejlglasruder. Vil i et saadant Tilfælde, hvoraf flere ligge aabne for alles Øjne, ikke en Ordning, hvorved de øvrige Vinduer falde saa lidt i Øjnene som mulig, nemlig de gængse store Ruder, gøre Afvigelsen fra Datidens Stil mindre følelig? Værre end det værste synes det dog at være, naar man, som i de sidste Prøver paa »stilfulde« Façader, i det enkelte Vinduesfag stiller en stor Spejlglasrude i en Omgivelse af »smaa Ruder« med iøjnefaldende Sprosser. Saadanne Façader se ud som Maskeradedragter, hvori en

eller anden karakteristisk Del af Mangel paa Ævne eller Indsigt er af ganske moderne Snit eller Farve. Man er endog i Færd med at gaa et Skridt videre ved af bare »Stilfuldhed« at udstyre Vinduer med smaa Ruder af grøntfarvet Glas, endog med de tykke Blærer i Midten! Det var fra først af, da Glasset pustedes som Blærer, de paa naturlig Maade dannede Bunde i de store Blærer, der af økonomiske Grunde benyttedes til de tarveligste Ruder, og det skal nu efterlignes som noget rart!

Var det ikke en Opgave for Tidsskriftet at virke hen til større Klarhed i Opfattelsen af, hvor langt en Architekt, i den sunde og gode Smags Tjeneste, er forpligtet til at følge en given Stil i alle de Enkeltheder, hvor Stilens tilnærmelsesvise Korrekthed støder sammen med Nutidens berettigede Fordringer til Soliditet, Brandsikkerhed, Bekvemmelighed eller Handelshensyn?

Ph. Weilbach.

OM JÆRNARBEJDET.

Vi have modtaget Følgende:

Hr. Redaktør!

Det har glædet mig meget at læse Artiklen »Om Jærnarbejdet« i Deres ærede Blads sidste Nummer fra en saa sagkyndig og erfaren Side.

Der tiltrænges sikkert Reformer paa flere af de af Hr. Architekt Hirth berørte Punkter. Jeg skal imidlertid i Dag særlig kun berøre et enkelt Punkt i Hr. Hirths Artikel, og da først og fremmest Spørgsmaalet om Kvaliteten.

Naar Hr. Hirth skriver: »Hvormange af os kan se, om en Bjælke er af Jærn eller Staal«, saa kan jeg kun give ham fuldstændig Ret. Det er meget vanskeligt at se, og fuld Sikkerhed kan jo sjældent naaes uden at foretage ret tidsspildende og til Dels kostbare Prøver af det leverede Materiale; men der er en langt nemmere og billigere Maade, paa hvilken d'Hrr. Architekter eller Kontrollerende altid kunne sikre sig at faa den Kvalitet, som de have forlangt, og paa hvilken de have baseret deres Udregninger. Og denne Maade er: Forlang af de Herrer Entreprenører, at de skulle købe deres Staalbjælker hos saadanne gamle og ansete Firmaer, som allerede ved deres mangeaarige Bestaaen yder en Slags Garanti for deres Varers Godhed, eller gaa et Skridt videre og sæt som Betingelse, at Varerne skulle købes hos et Firma, der vil garantere at levere den Kvalitet, som til enhver Tid forlanges. At denne Fordring ikke er for streng, fremgaar bedst deraf, at f. Eks. det Firma, hvis Bjælkeafdeling Undertegnede har den Ære at lede, nemlig Aktieselskabet Sophus Berendsen, allerede i en længere Aarrække har garanteret, at alle de fra dettes Lager udgaaende eller i det Hele taget af Firmaet leverede Bjælker holde den Kvalitet, som er Basis for de af Firmaet udgivne Beregninger, og det er netop den af Hr. Hirth som Ideal nævnte Spænding af 36—40 Kg. pr. □ Mm.

Som Forholdene for Tiden ere, kan jeg imidlertid godt forstaa og fuldt ud sympathisere med Hr. Hirths Klagesuk i forrige Nummer. Sagen er nemlig den, at der jo snart ikke findes den Agent eller Købmand, i hvad Branche der nævnes kan, uden at han samtidigt befatter sig med at sælge Staalbjælker, i hvilken Anledning han straks smykker sig med Titlen »Forhandler af Bygningsartikler«,

og forsynet hermed gaar han med Dødsforagt løs paa d'Herrer Haandværkere og Entreprenører, for hvilke det selvfølgeligt under saadanne Omstændigheder ikke er nemt at skelne mellem godt og ondt. Thi fra hvilke Kilder faa disse Herrer deres Materiale? Efter de i min lange Virksomhed paa dette Omraade gjorte Erfaringer kan jeg oplyse, at Varerne som Regel købes af de i Eksportbyer som Antwerpen og lignende Steder boende Agenter, som til Stadighed oversvømme Markedet baade her og andre Steder med deres Cirkulærer, indeholdende mere eller mindre glimrende og prisbillige Offerter, som absolut ingen Garanti yde i nogen som helst Retning. Bjælkens forlangte Højde og Bredde overholdes som Regel — til Dels —, men dermed er ogsaa alt sagt. Med disse Forhold for Øje tror jeg, at Mange vil erkende Fordelene ved kun at købe, hvor der ydes Garanti.

I sin ovennævnte Artikel berører Hr. Hirth ligeledes et andet Punkt, som efter min Mening er af betydelig Vigtighed, nemlig den fuldstændige eller delvise Mangel paa Beskrivelse over Jærnarbejdet. I Reglen findes kun følgende Passus: »De paa Tegningen viste Staalbjælker leveres og henlægges med det fornødne Smedearbejde udført paa forsvarlig Maade« eller »efter Kontrollens Anvisning«. Hvad siger imidlertid »paa forsvarlig Maade« eller lignende? I Virkeligheden intet! Thi, hvad en af d'Herrer Architekter anser for forsvarligt, kan fra anden Side forlanges endnu stærkere. For Leverandørerne bliver derfor intet andet til overs end for hver enkelt Gang at spørge sig for; men mon d'Herrer Architekter ikke ogsaa selv ere kede af de mange Spørgsmaal, der stilles til dem? Det vil derfor sikkert være i alle Parters Interesse, om der i Beskrivelsen over Arbejdet ogsaa fandtes en særlig Afdeling for Jærnleverancen i Lighed med, hvad der findes for alle de andre Arbejder.

Hvad endelig Beskyttelsen resp. Malingen af Bjælker angaar, saa tror jeg praktisk taget at kunne anbefale som den absolut bedste Behandling, at lade Bjælkerne af dertil egnede Folk (d. v. s. Murere) overstryge med en Blanding af Cement og Vand; det er maaske ikke saa smukt som Malingen, men sikkert mere praktisk. Om Bjælkerne desuden umiddelbart efter Valsningen ere forsynede med et Overtræk af en eller anden Slags, er dette selvfølgelig ingen Skade til.

Det andet Hovedpunkt i Hr. Hirths Artikel, nemlig Bearbejdelsen af Staalet, vil jeg eventuelt senere tillade mig at komme tilbage til. A. ØHLENSCHLÆGER.

At Hr. ØHLENSCHLÆGER, der jo repræsenterer et herhjemme gammelt og anerkendt Firma, saa fuldstændigt har sluttet sig til mine i forrige Nummer fremkomne Udtalelser om ovennævnte Sag, kan ikke andet end glæde mig og bekræfter jo yderligere Berettigelsen af mine Bemærkninger. Derimod kan jeg aldeles ikke føle mig tilfredsstillet ved Hr. Ø.s Forslag om, at man skal forlange Bjælkerne leverede fra »gamle og ansete Firmaer«. Ved Licitationer, saavel offentlige som bundne, er det jo netop Meningen at lade *Alle* faa Lejlighed til at give Tilbud, og jeg indser heller ikke, hvorfor man paa Jærnarbejdets Omraade — mere end paa andre Arbejders — skulde afholde sig fra at give nye Firmaer eller Mestre Lejlighed til at deltage i en Konkurrence, der meget godt kan være til Gavn for Faget.

Den Garanti, Hr. Ø. omtaler, der ydes af Aktieselskabet Sophus Berendsen, ydes vel ogsaa af andre ansete Firmaer, som f. Eks. L. Vold, Jørgen Jensen, Rahr & Co. og Flere, og er vel en Garanti, der i det Hele taget ydes af enhver solid og samvittighedsfuld Forhandler af Bjælker. Betingelsen er kun, at der fra Architektens eller Bygherrens Side er stillet saadanne Fordringer, at man er sikker paa at modtage den Vare, man har lagt til Grund for sine Beregninger.

TH. HIRTH.

INDUSTRIFORENINGENS MARTSFOREVISNING.

Naar de første Tegn til Foraaret begynder at vise sig, og Byggearbejderne, som i Vinterens Løb delvis have været indstillede, atter kan paabegyndes med fuld Kraft, plejer Industriforeningen gerne at arrangere en Udstilling af Bygningsmaterialier o. lgn. Traditionen tro, er dette ogsaa sket i Aar, og Martsforevisningen i Industriforeningen byder paa et lille, men ganske seværdigt Udvalg af Materialier, som have Betydning i vor hjemlige Byggevirksomhed.

Som noget af det nyeste skal her nævnes Murmester S. SCHOUGAARDS Marmorimitation med det noget vildledende Navn »dansk Marmor«. De udstillede Flader ere gjorte med stor Dygtighed og Virkning, og Materialet er utvivlsomt meget anvendeligt som Vægbeklædning paa Trapper og i Rum, hvor den temmeligt sarte Overflade ikke er altfor udsat for ydre Paavirkninger.

Aktieselskabet AXEL PRIOR har en rig og smuk Udstilling af Gulv- og Vægfliser, Mosaik m. m. Det er jo heldigvis nu gaaet op for os herhjemme, at disse Flisebeklædninger ikke alene ere smukke og praktiske, men tillige nødvendige, hvor man tilstræber renlige og i hygiejnisk Henseende gode og brugbare Bade- og Toiletrum o. lign. Der findes i Axel Priors Udstilling en Rigdom af Mønstre og Sorter, som vel fortjener Opmærksomhed, — saavel de kostbare engelske og italienske Vægfliser som ogsaa de billigere hollandske og tyske.

Fra H. REEH findes et Udvalg af de saakaldte »*Luxfer*«-*Prismer,* som ere beregnede paa ved særlige Lysbrydninger at skaffe klart og godt Dagslys ind i Kældere og Lokaler, hvor dette under almindelige Forhold ikke vilde være muligt. Luxfer-Prismerne ere konstruerede saaledes, at de indfattede i Vinduesrammer eller Lyskasseriste bryder Dagslyset, saa at det kommer horisontalt ind i det indre af Værelset og derved giver dette en langt mere ensartet Belysning end andre tidligere kendte Konstruktioner.

Glarmester O. ENGSTRØM udstiller nogle Vinduesmosaiker, som skal benyttes ved Anlæget om Tivolis nye Harmoniorkester. Vinduerne ere udførte af det saakaldte »Krokodilleglas« eller, som det maaske heldigere benævnes »Skildpaddeglas«, som for første Gang finder Anvendelse herhjemme og ved sit ejendommelige Spil og Lysbrydning særlig synes at egne sig til saadanne Vinduer, hvor Reflekserne fra en kunstig Belysning kan gøre sig gældende.

Fra E. NIELSENS MEKANISKE STENHUGGERI findes nogle meget smukke Marmorkaminer samt et Par Gravmonumenter, af hvilke det ene med den lille Barnefigur, der lægger friske Blomster paa Gravstenen, har en hel italiensk Stemning over sig.

L. C. NECKELMANN & Co. har et meget snildt Apparat til Aabning og Lukning af højtsiddende Vinduer; der synes virkelig ved dette at være afhjulpet »et længe følt Savn«.

Endelig udstiller Smedemester V. FIEDLER nogle gode og meget tiltalende Jærngelændere, og C. TH. ROM & Co. møder bl. A. med en Samling Værktøj, der — som i øvrigt alt, hvad dette Firma udstiller i Industriforeningen — formaar at fange Interessen ved sin smukke Udførelse og praktiske Indretning.

FORSKELLIGT.

Danske Møbler. For en Kreds af Indbudte havde Firmaet SEVERIN & ANDREAS JENSEN i forrige Uge arrangeret en lille Udstilling af Møbler. Det er altid en stor Tilfredsstillelse at se det dygtige Arbejde og den Sikkerhed i Udførelsen, der præger Frembringelserne fra det gamle, velrenommerede Firmas Værksteder. Særlig Interesse havde den lille Udstilling derved, at en Del Architekter, der saa vidt vides ikke tidligere have arbejdet for Severin & Andreas Jensen, havde leveret Tegninger. Fra V. KOCH og MAGDAHL-NIELSEN hidrørte Møblementet til den danske Pavillon paa Pariserudstillingen, AXEL BERG havde nogle fine, noble Møbler i Empire, VARMING Møblement til et Billardværelse, ERIK SCHIØDTE og BINDESBØLL Buffeter o. a. Endelig havde Maleren SLOTT-MØLLER givet Tegning til et ret mærkeligt, kubusformet Møbel, hvis praktiske Formaal er ubekendt; rigt indlagt med smukke Tegninger i forskellige Farver. — Det er i det Hele glædeligt at se, hvorledes Kunstnerne mere og mere kaste sig over dette Virkefelt, og hvorledes de stadigt kunne afvinde det ny Interesse ved den individuelle Maade, hvorpaa de se deres Opgaver. Den Tid, da man slog sig til Taals med de udtraadte Forbilleder fra tyske Værker, er heldigvis forbi, og Fordringerne hos Publikum om at faa virkelig *Kunstindustri*, ere stadigt stigende.

❦

Konkurrence. Næstved Byraad agter at opføre en Realskole med Plads til 20 Klasseværelser, Bestyrerbolig og Gymnastiksal m. v. I den Anledning indbydes til en Konkurrencetegning, og udsættes 3 Præmier, henholdsvis paa 1200, 700 og 300 Kroner, for de Tegninger og Planer, som Byraadet maatte anse for præmieværdige.

Tegninger, Planer og Overslag maa afgives senest den 1. Maj d. A. til Skoleudvalgets Formand, Købmand H. SOMMER i Næstved, hvor nærmere Oplysninger vedrørende Byggeprojektet kunne erholdes.

❦

Alderdomshjemmet i Aarhus. Ved Byraadets Møde for lukkede Døre den 1. Marts foretoges Præmiering af Skitser og Tegninger til et nyt Alderdomshjem i Aarhus, som paatænkes opført i Byens nordlige Del og som skal kunne rumme 130 gamle Mænd og Kvinder. Der var indkommet 18 Udkast, som bedømtes af Bygningsinspektør KAMPMANN, Architekt KÜHNELL samt vedkommende Byraadsudvalg. Udvalgets Formand, Redaktør P. SABROE, meddelte, at Bedømmelseskomiteen enstemmig havde indstillet Architekt VALD. SCHMIDT, Kjøbenhavn, til første Præmie, og Architekt VARMING, Kjøbenhavn, til anden Præmie. Til tredie

Præmie, som eventuelt vil blive uddelt, havde Komiteen indstillet Architekterne FUSSING, LEMBCKE og VIGGO BERG, alle af Kjøbenhavn. Ved Lodtrækning var Præmien tilfalden Architekt FUSSING. — Byraadet sluttede sig til Udvalgets Indstilling, men paa Borgmesterens Forslag blev Sagen foreløbig overgiven til Kasserer- og Regnskabsudvalget. Bygningernes Overslagssum er 240,000 Kr.

Tegningerne ere for Tiden offentligt udstillede i Aarhus. Ved velvillig Imødekommen fra Aarhus Byraad ville de præmierede Tegninger blive gengivne i et følgende Nummer af »Meddelelserne«.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningen afholdt Møde Mandag den 5. Marts i Wivels Selskabslokaler.

En Mængde interessante og særdeles smukt udførte Fotografier af »det forsvundne Kjøbenhavn«, hørende til Raadhusarkivet, samt flere private Fotografisamlinger, omfattende Architektur- og Museumsgenstande, vare udstillede. Hr. cand. polit. SALOMON var Foreningens Gæst og glædede den talrigt mødte Forsamling ved et Indledningsforedrag om Raadhusarkivets Billedsamling og den Opgave, den har: at give Efterverdenen et saa fyldigt Indtryk som muligt af, hvorledes Kjøbenhavn har set ud til de forskellige Tider. Dette søges opnaaet dels ved, at der efterhaanden tages Fotografier af Bygninger, Interiører, Gadepartier o. s. v., som skulle forsvinde for at give Plads for det Nye, der kommer, dels ved at skaffe saa meget som muligt til Veje vedrørende de Tider, der ere gaaede. Denne Del af Opgaven er vanskeligst, fordi de nu saa almindelige og saa udmærkede Reproduktionsmaader ere af temmelig ny Dato; man maa da søge til de Værker, der omhandle disse Emner, og af dem kan jo meget endnu give os værdifulde Oplysninger. Et stort Tab led Forskningen om Kjøbenhavns Topografi og Historie ved den store Brand 1728; dengang havde man et Raadhusarkiv, som gik til Grunde, og dermed store Skatte. Den nuværende Samling af Fotografier omfatter allerede cirka 500 Stkr.; det ældste og maaske interessanteste er et Daguerrotypi fra 1841, taget af daværende Stud. polyt. Peter Faber (»Den tapre Landsoldat«s Digter) af Ulfeldts Plads (Graabrødretorv) med Ulfeldts Skamstøtte.

Som Gæster i Foreningen vare endvidere til Stede d'Hrr. cand. jur. FALCK og Fotograf RIISE, som under Forsamlingens Bifald fremviste store Lysbilleder af en Del af Prospekterne. Den største Part af Fotografierne skyldes netop Fotograf Riise. De andre fremlagte Billeder, dels fra Kjøbenhavn, dels fra andre Byer, skyldtes Frk. LAURBERG og Cand. phil. HUDE, Roskilde.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og hos alle Boghandlere.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5[1]. Telf. 5612.**

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E. Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Vestre Boulevard 27
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Admiralgade 24
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Lunn, Viggo, Nygade 4
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Frederiksberg Allé 14

Bogbind, Bøger m. m.
Anker Kyster, Sværtegade 3
Schou's, Andr, Bog- og Papirhandel, Nygade 4

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Jacobsen, Chr S, Gothersgade 43
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Hein, Hj, & Møller-Holst, Admiralgade 24
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Admiralgade 24
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstensen, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties., St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5

Fotografi og Fotografi-Apparater.
Riise, Fred, Vimmelskaftet 42

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Hein, Hj, & Møller Holst, Admiralgade 24
Jensen, Edvard, Nøjsomhedsvej 13
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Admiralgade 24
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Lunn, Adam, Nygade 4
Lunn, Viggo, Nygade 4
Maardt, J G, & Co, Hellerup
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Isoleringsmateriale.
Jensen, Edvard, Nøjsomhedsvej 13

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Lauritz, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Linoleum.
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage
Riis Bonne, C, Silkegade 1

Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12

Malere.
Mandix, H, Nørregade 35
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Metalstøbere.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Møbler.
Bøytler, T C V, Kattesundet 5
Hansen, C B, Etabl., Holmens Kanal 4
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Hein, Hj, & Møller-Holst, Admiralgade 24
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Admiralgade 24
Lunn, Adam, Nygade 4
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp, Gothersgade 155
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Orgel-Harmoniums, Pianoer m. m.
Petersen & Steenstrup, Axelhus 2 D

Overretssagførere.
Rahlff, Frederik, Købmagergade 63—65

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Amaliegade 11
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Ankerske Marmorforretning, Frihavnen
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Nielsen, E, Nørrebrogade 44
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Gothersgade 91

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
Teglværker, De forenede, Vestergade 33
Maardt, J G, & Co, Vestre Boulevard 10
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6

Vandklosetter.
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Admiralgade 24
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3
Rom, C Th, & Co, Axelhus 2 B

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. APRIL 1900
2. AARGANG № 13

ARCHITEKT VILHELM PETERSEN OG DOMKIRKEN I FIRENZE.

Af Akademisekretær Ph. Weilbach.

PROFESSOR VILHELM PETERSEN.
1830 — 5. APRIL — 1900.

Ved en mærkelig Skæbnens Tilskikkelse tilsendes der netop i Aar, da Architekten Vilhelm Petersen er ved at fylde sit 70. Aar, saavel ham som Kunstakademiet en historisk Skildring af de Tilløb, der i næsten hele Aarhundredet blev gjorte til Udførelsen af en Façade til Arnolfo di Lapos berømte Domkirke S. Maria del Fiore i Firenze, hvortil det første Forsøg kort efter Kirkens Tilblivelse blev begyndt af Klokketaarnets Bygmester, Giotto. Skriftet er forfattet af en yngre italiensk Architekt i Milano, Professor i Architektur ved Akademiet der, Luca Beltrami, og giver en i det væsentlige velskreven Oversigt over Façadens Forhistorie og Afslutning.

Akademisk Architektforening har ment ikke at kunne fejre Professor Vilh. Petersens Aldersjubilæum paa bedre Maade end ved i en samlet Fremstilling med gode Afbildninger at mindes Kunstnerens store Ungdomsdaad, da han som Akademiets rejsende Pensionær dristig tog Kampen op i en international Konkurs, hvori endog, som det viste sig, han var den eneste Udlænding, i en stor Kreds af italienske Kunstnere, hvilke, som man paa Forhaand skulde tro, med den nationale Kunstfølelse medfødt, vilde have de bedste Muligheder til Held.

Da Petersen 1862 kom til Florens, var der kun 3 Maaneder til Fristens Udløb; men ved en kæk Indskydelse skred han hurtig og ufortrøden til Værket og naaede at være færdig i rette Tid. Der indkom 42 Projekter, som kunde deles i følgende tre Grupper: Façade med 3 Gavle (tricuspidali), Façade med 1 Gavl (monocuspidali) og Façade, som fulgte Bygningens Overlinie. En Mængde Udkast blev strax skudte til Side, og blandt Resten valgte Dommerudvalget, Professorer fra Italiens 7 Akademier, 3 Arbejder, som fik hver en anden Præmie, medens den første slet ikke uddeltes. Disse 3 var Vilh. Petersen med en tre-

gavlet Façade (Fig. 1), C. CEPPI fra Torino og FALCINI fra Firenze, begge med Engavls-Façade.

Det var ikke alle Konkurrenter bekendt, at allerede i 1842 havde en italiensk Architekt NICOLÒ MATAS, der har bygget Façaden til Sta Croce i Firenze, og som gammel Mand med stor Iver fulgte Konkursen 1862—64, ogsaa gjort Udkast til en Façade til Domkirken i Firenze, maaske nok mere »gothisk« end den florentinske Stil krævede, men kun med én Gavl, medens Svejtseren JOH. GEORG MÜLLER, efter at have set Matas' Projekt, endnu i 1843 udkastede et Projekt med gennemførte, vandrette Linier i det tredelte Overparti, afbrudte af 2 Hjørnespir paa den lavere Del, og 4 Spir paa det betydelig højere Midtparti; i et senere Udkast havde han kun 2 Spir over Midtpartiet, og endelig gik han, gennem flere Forsøg, over til en rigtsmykket Façade med 3 Gavle og 4 Spir. Men hans Projekter gled mere og mere bort fra den florentinske Stil til en ultramontan Gothik. Nye Udkast fulgte fra andre Hænder, men lagdes til Side for at afvente Udfaldet af den internationale Konkurs, som endelig fandt Sted i 1862 og havde det ovennævnte Udfald. Tanken om Tregavlsfaçaden laa den Gang saaledes i Luften, at af de 42 Projekter var alene de 22 tregavlede. Udvalget, som dog havde præmieret Petersens Udkast, udtalte sig i sin Betænkning skarpt mod Tregavlsfaçaden, medens det synes som om Publikum havde varmere Sympathi for Petersens Arbejde og anerkendte, hvor nær det i Enkelthederne sluttede sig til Domkirkens architektoniske Udstyrelse.

FIG. 1. VILH. PETERSENS FØRSTE UDKAST, 1862.

Nu indtraf en mærkværdig Ting, de tre præmierede Architekter (hvoraf dog kun Petersen og Falcini meldte sig) blev indbudte til, sammen med 8 fremragende italienske Professorer i Architektur fra hele Italien, hvoraf de 6 havde været Medlemmer af det første Dommerudvalg, paany at konkurrere om Domkirkefaçaden. Disse 6, saavel som Professor De Fabris, der havde været Regeringens Raadgiver ved den første Konkurs, havde saaledes haft Lejlighed til at gøre de grundigste Forstudier i de udstillede Projekter. Desuden synes det, som om andre Kunstnere frit kunde deltage i Konkursen. Der blev nedsat et internationalt Dommerudvalg, mest Italienere og Tyskere. Der indkom 43 Projekter,

hvoraf 28 blev udskudte, og af de øvrige femten faldt endelig Stemmerne paa Petersens og De Fabris' Projekter, der blev udvalgte som de to bedste.

Under Paavirkning af det forrige Dommerudvalgs Betænkning, der gik ud paa at foretrække Etgavls-Systemet, havde Petersen udført et med megen Smag og nøje Kendskab til Kirkens hele Architektur gennemført Udkast, hvori Kirkens Grundlinier fulgtes i den øvre Afslutning, saaledes at de to Sider af en afbrudt Hovedgavl sluttede sig til det høje Midtparti, der kronedes af en lav Frontespice, som svarede til Tagliniens virkelige Afslutning (Fig. 2). Det synes ogsaa, som dette, i rationel Tilslutning til Kirkens Linier korrekt og paa samme Tid rigt gennemførte Projekt, i høj Grad vandt Italienernes Sympathi; men den tyske Del af Dommerudvalget kæmpede nu, maaske paavirket af norditaliensk og tysk Gothik, haardt for Tregavlssystemet, og satte igennem, at de fleste Stemmer faldt paa De Fabris' Projekt, der i ikke ringe Grad viste Paavirkning af Petersens første Tregavl-Projekt og ligesom dette altsaa viste 3 Gavle, men var tungt og overlæsset i Enkelthederne, hvilket ogsaa fra italiensk Side blev paavist (Fig. 3).

FIG. 2. VILH. PETERSENS ANDET UDKAST, 1864.

Konkursarbejderne var indleverede i April 1864, men Bedømmelsen fandt af forskellige Grunde først Sted i 1865, da Petersen for længst var rejst hjem. Der er flere Træk, som tyde paa, at hvis Petersen havde været Katholik og fra et mindre fjærntliggende Land, havde han haft ikke faa Udsigter til alligevel at være bleven den sejrende. Som Forholdene nu var, blev altsaa Professor De Fabris udnævnt til Façadens Bygmester, og det syntes, til mange Italieneres store Misfornøjelse, som om det var slaaet fast, at Façadens Kroning skulde være »*tricuspidale*«.

I 1868 blev det altsaa overdraget De Fabris at udføre Façaden efter at have gennemset og forbedret sin Tegning. I 1870 blev han færdig med denne ny Tegning, der vel viste adskillige Fortrin i Sammenligning med den første, paa samme Tid som Tungheden i Forholdene ikke var hævede, og en mere udpræget Gothik, end der var ejendommelig i den florentinske Stil, endnu raadede i den øvre Afslutning (Fig. 4). Som man vil se af Gengivelsen af den fuldførte Façade (Fig. 5), foretog Kunstneren endnu Forandringer i Udsmykningen, inden selve Bygningsarbejdet var begyndt.

De Fabris, som hidtil havde holdt sig strængt tilbage overfor den voxende

Modstand mod Tregavlssystemet, tog endelig i 1875 Ordet og udtalte sig i et lille Skrift, hvori han fastholdt Opfattelsen af de tre Gavle, men tilføjede, at hans Projekt var saaledes, at det kunde udføres lige til Underkanten af Taglinien uden at foregribe Muligheden af at vælge en anden Overbygning end den, der forelaa i Projektet. Han fremstillede endog to forskellige Tegninger, den ene som det ovennævnte andet Projekt, den anden med samme Underdel, men med »basilical« Afslutning, d. v. s. en Afslutning, som til en vis Grad nærmede sig Petersens andet Udkast (Fig. 2). Denne Indrømmelse fra Bygmesterens Side viser bedst, hvor højt Stemningens Bølger gik i Firenze.

FIG. 3. DE FABRIS' FØRSTE UDKAST, 1864.

Endelig i 1879 var Façaden naaet op til Taglinien, dog var de til Udsmykningen bestemte Billedstøtter, Reliefer og Mosaiker ikke indsatte. Der var nu Spørgsmaal om, som De Fabris havde foreslaaet, at opsætte en af de mindre Gavle i Træ, for at se Virkningen. Fra modsat Side forlangtes da, at man paa Kirkens anden Sidefløj skulde opsætte en Træmodel af en »basilical« Afslutning. Under Striden var man naaet helt ind i 1883, i hvis Juni Maaned De Fabris døde. Først i December s. A. blev de to Træmodeller opsatte og undergivne Publikums Dom. Stemningen var nu ganske imod Tregavlsystemet. Den til Spørgsmaalets Afgørelse nedsatte Kommission vedtog med 10 Stemmer mod 4, at Façadens Afslutning skulde være »*il coronamento basilicale*«. Til Architekt valgtes De Fabris' Elev, Luigi del Moro, der havde været hans Medarbejder under Byggearbejdet. Han vilde gaa en Slags Mæglingens Vej og fik sat igennem, at Afslutningen blev »med blandede Linier«, d. v. s. Midterskibets Højdeparti fik en lav »basilical« Frontespice uden Sidespir, og Sideskibene afsluttedes med vandrette Linier, som dannede en ret kraftig Gesims, hvis Motiver gentog sig i Frontespicen (Fig. 5). »Det var, siger Beltrami, en Løsning, som hverken var Petersens ægte basilicale Anordning (Fig. 2) eller De Fabris' paatænkte treleddede Gavlfaçade (Fig. 4).«

Professor Beltrami slutter sin Redegørelse af Façadebygningens Historie med disse Ord: »For at fastslaa den Fortjeneste, der bør tillægges Architekten De Fabris, som fik den Lod at knytte sit Navn til Udførelsen af Sta Maria del Fiores Façade, kan man ikke andet end minde om, at det Hovedpunkt, paa

hvilket han vilde grunde sit Projekt, nemlig Overdelen med tre Gavle, havde haft en Fremstilling, endnu mere beaandet af Stilen og Karakteren i Sta Maria del Fiore, i det Projekt, som blev udført af den danske Architekt Vilh. Petersen til den første Konkurs i 1862 (ved en Trykfejl staar i den italienske Text: 1864). Den, som i Dag studerer denne Tegning til en tricuspidal Façade (se Fig. 1), kan ikke undgaa at faa Øje paa den Harmoni og Elegance, der hersker saavel i de samlede Forhold som i Enkelthederne. Og naar man tænker paa det Trin af Fuldkommenhed, hvortil den unge Architekt sikkert kunde have bragt sin Tegning, hvis det var blevet overdraget ham i højere Grad at udvikle sin Tanke, bør vi nu beklage, at denne Tegning med saa stort Letsind blev ofret.« Og han tilføjer endnu: »Urimeligheden i det opnaaede Resultat træder paa iøjnefaldende Maade frem, naar man sammenligner Petersens to Tegninger med den udførte Façade. Thi man kan tydelig se, hvorledes den herskende Tanke om en »*coronamento tricuspidale*« var Skyld i, at Valget faldt paa et Projekt, for hvilket denne Afslutning var en *conditio sine qua non* (ɔ: en ufravigelig Betingelse) paa Grund af hele Organismen i den nedre Del af Façaden, der var udfoldet i store Masser, fordi den var bestemt til at danne Grundvold for og Ligevægt imod Virkningen af de tre Gavle, medens man, under den offentlige Menings gradvise Svingning til Gunst for en Basilica-Afslutning, i Steden for at anvende en Løsning, som bedre passede til den sidstnævnte Afslutning —

FIG. 4. DE FABRIS' ANDET UDKAST, 1870.

FIG. 5. DEN FULDFØRTE FAÇADE.

saaledes som Petersens andet Projekt (Fig. 2) —, dog vilde fastholde, i Façadens nederste Del, den tunge Organisme i De Fabris' Tegning, der var forudberegnet til den treleddede Gavlafslutning, og vilde ikke aabent bestemme sig for den Basilica-Afslutning, som forelaa i [Petersens] andet Projekt.«

Har Professor Vilh. Petersen som ung Stipendiat nedlagt et stort og smukt Arbejde i sine to Konkurrence-Udkast, saa maa man ogsaa sige, at den yngre italienske Architekt, som i det her omtalte Værk har gransket Sagen nøje, har sat vor dygtige Landsmand, der her hjemme har et langt Livs trofaste Gerning at skue tilbage paa, et Æresminde, som maa glæde ham paa denne hans Alders Hædersdag. Fik Petersens Deltagelse i Konkursen end Udseende af et Nederlag, da Afgørelsen blev tagen, saa er den nu, overfor Historiens Domstol, bleven næsten en Sejr!

NY CARLSBERG GLYPTOTHEK.

Som bekendt skal Ny Carlsberg Glyptothek udvides til mere end det dobbelte af sin nuværende Størrelse for at kunne optage den af Direktør Carl Jacobsen skænkede Samling af antik Skulptur, og hertil er beregnet at ville medgaa en Million Kroner, foruden Udgiften til Bygningens indre Udsmykning.

Architekterne Martin Borch, A. Clemmensen og H. Kampmann have efter Indbydelse af den nedsatte Regeringskommission — bestaaende af Hs. Excellence Justitiarius Koch som Formand, Raadmand Clausen, Borgmester Dybdal, Konferentsraad H. N. Hansen, Dr. phil. Oscar Hansen, Bankdirektør Strøm og Kontorchef Weis — udarbejdet hver sit Projekt til Glyptotheksudvidelsen. I Begyndelsen af Marts Maaned faldt Afgørelsen med det Resultat, at Kampmanns Projekt fandtes at indeholde de fleste Muligheder for en heldig Løsning af Opgaven, hvorfor han opfordredes til nærmere at udarbejde sit Projekt, medens de to andre Udkast hvert honoreredes med 1000 Kr.

Det er kun sjældent, at der foreligger en saa stor og vanskelig Opgave for Architekter som denne, dobbelt vanskelig, fordi der her forlangtes en Bygning med sit særlige Præg og dog saavidt muligt i Harmoni med den alt eksisterende. Det er derfor mange, som have været spændte paa at se, hvorledes de tre Architekter have tænkt sig Opgaven løst. Der forlyder imidlertid Intet om, at Arbejderne ville blive tilgængelige for Offentligheden, hvad der saa meget mere maa beklages af den Grund, at saadanne Udstillinger bidrage til hos Publikum at vække Interesse for Architektur.

Naar Stat, Kommune eller Institutioner ellers lade afholde Konkurrence om kunstneriske Opgaver — f. Eks. Billeder til Universitetets Solen-

nitetssal, Springvand, Sporvejsmaster o. s. v. —, anses offentlig Udstilling af de Konkurrerendes Arbejder som en Selvfølge. Hvor meget mere var der da ikke Anledning til at udstille Projekterne til et Arbejde af et saadant Omfang som det nye Glyptothek! Man tænke sig blot, at en Konkurrence om en Statue paa en offentlig Plads i Kjøbenhavn holdtes fuldstændigt hemmelig for hele Hovedstadens Befolkning, hvilket Ramaskrig

ALDERDOMSHJEMMET I AARHUS.

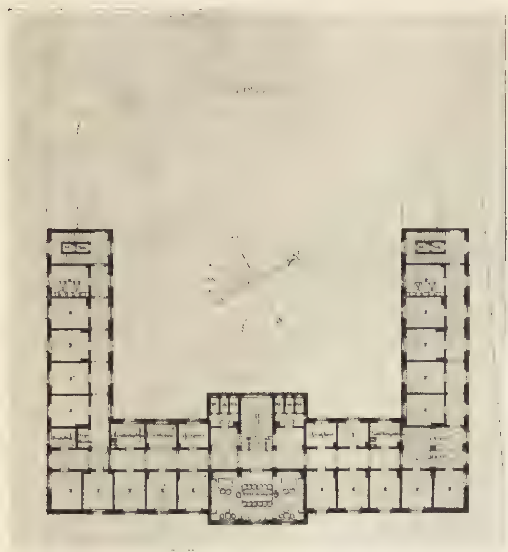
ARCHITEKT VALD. SCHMIDT.

vilde der da ikke rejse sig — og det med Rette. Men naar der forberedes et monumentalt Bygningsværk, hvis æsthetiske Betydning vel turde være lige saa stor, anses dette som Noget, der kun vedkommer den mindre Kreds, der særligt har med Sagen at gøre; og den Opinion, som burde være enstemmig i at forlange Syn for Sagn, savnes fuldstændigt.

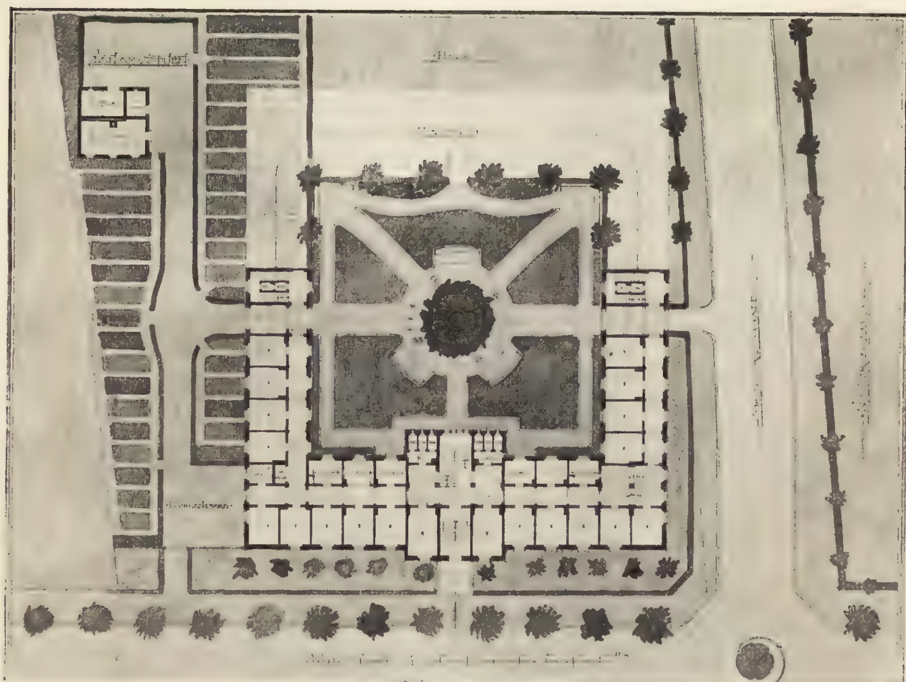
Det maa nu beklages, at de konkurrerende Architekter ikke forud have betinget sig, dels at Projekterne skulde udstilles offentligt, dels at der mellem Dommerne dog skulde være i det Mindste een Kunstner, som

kunde forudsættes at besidde Detailkundskab til Architektur. Det maa da antages, at de Konkurrerende have anset det for en Selvfølge, at begge Dele vilde finde Sted, og derfor have undladt at stille disse saa naturlige Betingelser.

Vi nære det bedste Haab om, at en Henvendelse fra Akademisk Architektforenings Bestyrelse til Kommissionen om at foranledige Arbejderne offentligt udstillede, vil blive efterkommet og derved et almindeligt og berettiget Ønske opfyldt.

PLAN AF FØRSTE SAL.

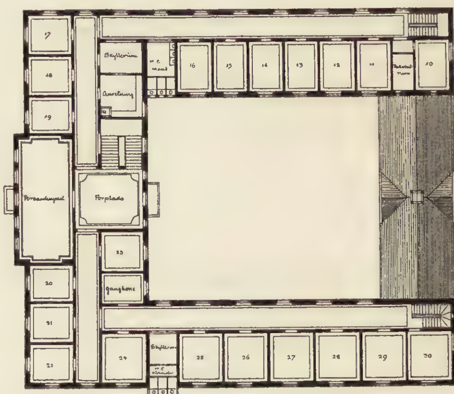
ALDERDOMSHJEMMET I AARHUS.

ARCHITEKT VALD. SCHMIDT.

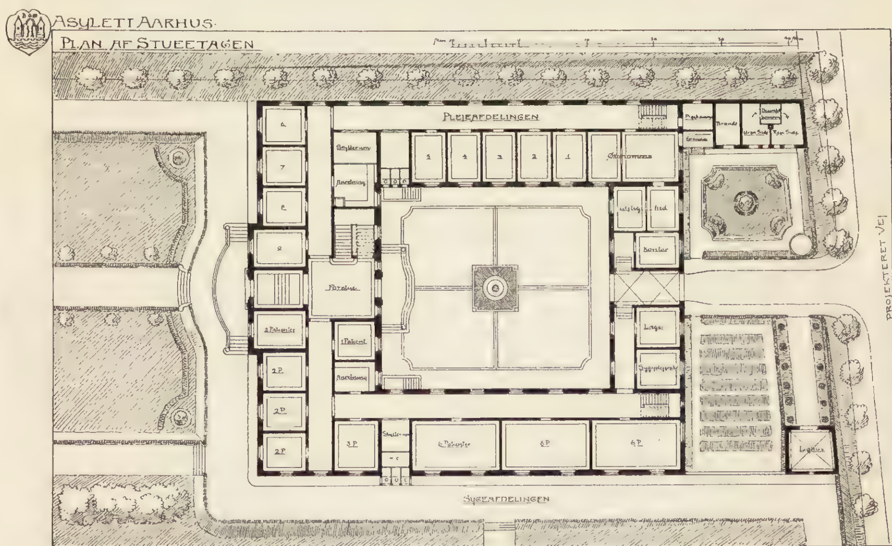
ALDERDOMSHJEMMET I AARHUS.

Aarhus Byraad indbød i November f. A. til en Konkurrence angaaende et Projekt til et Asyl med Sygeafdeling for Alderdomsunderstøttede.

Asylets Plads er i Nærheden af Kirkegaarden Nord for Byen med Hovedbygningen lagt ud mod Kirkegaardsvej, men noget tilbagetrukket fra denne. Det bestaar af en Pleje-afdeling for 100 optagne Individer og en Sygeafdeling for 30. Afdelingerne behøve ikke særligt at afsondres, men skulle saavidt muligt ligge saaledes, at der eventuelt kan indtages Plejestuer som Sygestuer og omvendt. Foruden selve Asylbygningen skal der bygges et Lighus med Desinfektionsovn.

Bedømmelseskomiteen havde opfordret 2 Architekter fra Aarhus,

ALDERDOMSHJEMMET I AARHUS.

ARCHITEKT K. VARMING.

nemlig d'Hrr. Kampmann og Kühnell, til at bistaa som Fagmænd, og uddelte 1ste Præmie til Valdemar Schmidt og 2den til K. Varming, begge af Kjøbenhavn. (Se for øvrigt »Medd.« for 15. Marts d. A.).

ALDERDOMSHJEMMET
I AARHUS.

ARCHITEKT
K. VARMING.

FORSKELLIGT.

Konkurrencen i Næstved. Som allerede meddelt i forrige Nummer af »Medd.« har Næstved Byraad indbudt til en Konkurrence om en Realskole der i Byen. Da Programmet for Konkurrencen slet intet Hensyn tager til de af Akademisk Architektforening udarbejdede Konkurrence-Regler, har Foreningens Bestyrelse afsendt disse til Byraadet med Anmodning om at tage dem til Følge, da Byraadet i modsat Tilfælde ikke tør gøre Regning paa nogen Deltagelse af Architekter.

❧

Byen Holbæks Aviser have i de sidste Uger været Valpladsen for en haard Dyst, der har staaet mellem Architekt Fischer og Medlem af Byraadet i Holbæk, Dr. med Flindt. Foranledningen har været den, at Architekt Fischer, hvem det er overdraget at sørge for Opmaling af Stolestader, Pulpiturer etc. i Kirken, har tilladt sig at lade afsætte nogle Farveprøver, som har mishaget Doktoren i den Grad, at han har ladet sig forlede til ikke alene at dømme Architekt Fischer fra al architektonisk Hæder og Ære, men at give sin dybtfølte Harme en endnu videre Horisont ved at skære samtlige Architekter i Danmark over een Kam og tale om deres »Sammensurium«, Dekadence etc. Hvem der har haft Fornøjelse af at følge Striden gennem alle dens Faser, lige fra dens Begyndelse i Realiteten og til dens Afslutning i Kamphane-Stilen, og hvem der ser upartisk paa Sagen, vil dog sikkert give Architekt Fischer Medhold i, at det ikke tilkommer en Udenforstaaende og en Lægmand paa en saa overfladisk og tillige nærgaaende Maade at bedømme et Arbejde, som knap er paabegyndt og ikke engang er fastslaaet i sin endelige Form af Architekten. Thi, som Architekt Fischer hævder, og som Doktoren gerne vil karrikere, i Ordet »Prøve« ligger jo netop, at man ikke er kommet til noget endeligt Resultat. Naar Doktoren tillige giver sig til at hudflænge Architekters Præstationer i det Hele, — ja, da kunde man jo, om man fandt det Umagen værd, nedlægge en Protest derimod; men det er ikke værd at tage Sagen saa højtideligt. Den Slags »Kritik« dømmer sig selv, og Architektstanden, der netop saa ihærdigt og samvittighedsfuldt, og det kan vel tillige nok paastaaes med saa stor Dygtighed varetager sin Gerning i Samfundet, lider intet Afbræk ved den, selv om det endogsaa tages i Betragtning, at den stammer fra en saadan Autoritet som et Byraadsmedlem.

FORENINGSMEDDELELSER.

Foreningen afholdt Møde Lørdag 24. Marts Kl. $8^1/_2$.

I Henhold til Punkt 1 paa Dagsordenen meddelte Bestyrelsens Formand, at der fra et Medlem af Foreningen var modtaget en Skrivelse angaaende de udarbejdede almindelige Betingelser for Licitation. Efter at Ordet derpaa var givet til Brevskriveren, Architekt Levy, gjorde denne »Betingelserne« til Genstand for en meget indgaaende Kritik baade med Hensyn til den benyttede sproglige Form, som ofte efter hans Opfattelse var knudret og utydelig, og til selve Betingelsernes reale Indhold, der paa mange Punkter var uklart og uanvendeligt.

Da Formanden derefter oplyste, at de trykte Betingelser, som nu forelaa fra det for 3 Aar siden nedsatte Udvalgs Haand, allerede af Bestyrelsen vare tilstillede Kjøbenhavns Magistrat og omsendte til alle Foreningens Medlemmer, beklagede Architekt Levy, at Betingelserne ikke, inden de bleve offentliggjorte, vare blevne forelagte Forsamlingen, da der jo nu kunde tænkes Forhold i Fremtiden, hvor Benyttelsen af de udarbejdede Betingelser kunde blive Architekterne paatvunget mod deres Ønske, hvilket af mange Grunde vilde være meget uheldigt. Under den paafølgende Diskussion blev denne Opfattelse godkendt af samtlige Tilstedeværende, der enstemmigt vedtog en Resolution, hvorved det overdroges det Udvalg, der har udarbejdet Betingelserne, snarest mulig at finde en Form, ved hvilken det forhindres at disse Betingelser nogen Sinde af Haandværksorganisationerne gøres obligatorisk bindende for Foreningens Medlemmer, samt at Udvalgets Indstilling, naar den foreligger, gøres til Genstand for Afstemning i Foreningen.

Som Nr. 2 paa Dagsordenen skulde der vælges nye Medlemmer til det staaende Bedømmelsesudvalg, som Frederiksbergs Kommune i sin Tid har nedsat for at censurere de Bygninger, der opføres paa Grunde, som Kommunen har afhændet. D'Hrr. Architekter Clausen, A. Clemmensen og Albert Jensen have fungeret i 3 Aar og ønske ikke Genvalg. Forsamlingen overlod Bestyrelsen selv at vælge 3 nye Kommitterede.

Endelig forelaa der Svarskrivelse fra det tekniske Selskabs Skole i Anledning af den Henvendelse, Akademisk Architektforening i Fjor har rettet til den om, at det maatte være tilladt Elever med visse Forudsætninger, forsaavidt de ville uddanne sig til Architekter, at gaa op til de foreskrevne Eksaminer efter at have læst privat og uden at have gaaet paa Skolen i de 3 Klasser, saaledes som det nu er Tilfældet. I Svaret betonede Teknisk Selskabs Skole, at den vilde stille sig velvilligt til den attraaede Forandring, forsaavidt det ogsaa var Kunstakademiets Ønske at indføre en saadan Ordning.

❦

Ved Foreningsmødet Fredag den 30. Marts holdt Hr. Konservator Andersen et interessant Foredrag om Kjøbenhavns Topografi i det 16de og 17de Aarhundrede og fremviste flere Kort, udarbejdede til Dels af ham selv, til Oplysning om Forholdene.

Vi haabe i et senere Nummer af »Medd.« at kunne bringe et fyldigere Referat af selve Foredragets Indhold.

BOPÆLSFORANDRING.

Ærede Abonnenter og Medlemmer bedes meddele Flytninger snarest mulig under Adresse: Akademisk Architektforening, Helgolandsgade 5 [1], da man i modsat Fald ikke kan paatage sig Ansvaret for, at Bladet bliver rigtigt distribueret.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og hos alle Boghandlere.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 [1]. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 15. APRIL 1900
2. AARGANG № 14

KRONPRINS FREDERIKS OG KRONPRINSESSE LOUISES STIFTELSE.

Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Stiftelse er opført for danske Frimurere af Architekt Ludvig Knudsen paa Grunden Matr.-Nr. 948 i Udenbys Klædebo Kvarter (Sortedamsdossering), der er 9781 Kvadratalen stor.

Bygningen indeholder 50 Lejligheder paa 3 Værelser, 14 Lejligheder paa 2 Værelser, 1 Portnerlejlighed paa 2 Værelser, 2 Kontorlokaler samt 8 Butikker, hver med 1 Bagværelse, i Alt altsaa 104 særlige Afdelinger.

Til hver Lejlighed hører Entré, Køkken, Brændselsrum og Pulterkamre, dels i Kælderen og dels i Tagetagen. For hver 5 Lejligheder findes en Vadskekælder og et Tørreloft, og for hver 2 Lejligheder findes W. C. paa Køkkentrappegangen.

Samtlige Lejligheder og Butikker opvarmes ved et i Kælderen i Midterfløjen anbragt Varmeværk med 2 Kedler (Recks Opvarmningskompagni).

I det mindste 1 Værelse i hver Lejlighed vender mod Gaden eller den store beplantede Gaard, som omsluttes af Bygningens 3 Fløje, saaledes at alle disse Værelser faa Sollys.

Bygningen er forsynet med Granitsokkel, og Forfaçaderne ere indtil 2den Sal beklædte med Ølandskalksten, ligesom alle Baand, Saalbænke og Hovedgesimser paa Forfaçaderne ere udførte af samme Materiale (C. Wienbergs Stenhuggerier). Forfaçaderne ere i øvrigt opmurede af røde, haandstrøgne Sten (Pødenphants Teglværk), medens Bagfaçaderne ere opmurede af gule Sten. Frontondekorationerne ere udførte af Cement ved Dekora-

KRONPRINS FREDERIKS
OG KRONPRINSESSE LOUISES STIFTELSE.

ARCHITEKT
LUDVIG KNUDSEN.

KRONPRINS FREDERIKS
OG KRONPRINSESSE LOUISES STIFTELSE.

ARCHITEKT
LUDVIG KNUDSEN.

tionsbilledhugger Chr. Berg. Dekorationerne i Midterfrontonen ere modellerede paa Stedet.

Den forreste Del af Porten, som er overhvælvet, er paa Væggene udstyret med kunstig Marmor (S. Schougaard) udenom naturlige Marmorplader, hvorpaa der senere kan anbringes Inskriptioner. Portfløje og Døre mod Porten ere af Egetræ, og Porten er forsynet med 4 Egetræsbænke, saaledes at denne kan blive et overdækket Hvilested for Beboerne, naar de opholde sig i den beplantede Forgaard.

Tagfladerne ere mod Forsiderne dækkede med sortglaserede Teglsten, hvorhos Tagrender o. s. v. ere udførte af Kobber. Tagfladerne mod Bagsiderne ere dækkede med Skifersten. I 2 Tagkviste er der anbragt Taarnure (Bertram Larsen).

Foreløbigt belyses Trappegange o. s. v. med Gas, men der er indlagt elektriske Ledninger, saaledes at der vil blive anvendt elektrisk Lys, naar den fornødne Kraft dertil kan faas fra kommunal Lysstation.

Bygningen indtager et Fladerum af ca. 3400 □ Al.

Forgaarden er mod Gaden indhegnet af et højt Jærngitter, i hvis Midte en Jærnport mellem 2 Piller, dels udførte af Ølands-Kalksten og dels af Granit. I hver Ende af Jærngitteret er der desuden anbragt en Jærnlaage.

Midt i den beplantede Gaard er der anbragt et Springvand.

Bag Bygningens 3 Fløje er en sammenhængende Gaard, saaledes at samtlige Lejligheder faa rigelig Lys og Luft, hvilket tillige er sikret ved Servituter paa Nabogrunde.

Fortovene i Forgaarden og hele Baggaarden er asfalteret, medens Kørebanerne i Forgaarden ere makadamiserede.

Følgende Haandværksmestre og Firmaer have udført de forskellige Arbejder ved Bygningens Opførelse, nemlig: Murmester S. Schougaard, Tømrermester Martin Petersen, Snedkermester Julius Petersen, Fabrikant Carl Andersen & T. Blom (Smedearbejdet), Malermestrene Møllmann & Co. og Bernhard Schrøder & Co., Glarmester Olaf Madsen, Kobbersmedemester Adrian (Vand- og Gasledninger), Gørtlerne Brødrene Thøfner (indvendige Faldrør), Skiferdækkermester F. Bode, Cornelius Knudsen (elektriske Ledninger), Entreprenørerne Hans & Jørgen Larsen (Kloak- og Vejarbejder), Grosserer Rahr & Co. (Jærnbjælker), Grosserer Reeh & Co. (Morsø Støbegods), Fabrikant Riisgaard (Dørgreb og elektriske Ringeapparater), Tapetserer H. Chr. Nielsen, Gartner O. Høegh Hansen.

LIDT OM DET GAMLE KJØBENHAVN.

FOREDRAG HOLDT I AKADEMISK ARCHITEKTFORENING DEN 30. MARTS 1900.

Af Konservator C. Chr. Andersen.

Mine Herrer!

Kjøbenhavn har, som bekendt, været underkastet store Forandringer igennem de skiftende Tider, baade hvad Udseende og Størrelse angaar. Grunden er hertil for Kjøbenhavns som for de fleste større Byers Vedkommende nærmest den, at Byens Befolkning voksede, den trængte til at udvide sine Grænser. Byen var fra Begyndelsen et ringe Fiskerleje og nævnes første Gang i Historien under Svend Estridsøn i Knytlinga-Saga, da den kaldes »Havn«. Næste Gang omtales den i Valdemar den Stores Tid 1167 og kaldes »Køpmannehafn«, og kort efter byggede Absalon den faste Borg eller Taarn »Castrum de Hafn« paa en Ø ved Byen, den senere Slotsholm. Efter afdøde Rigsarkivar A. D. Jørgensens Mening har St. Nicolaj Kirke*) været Byens ældste Sognekirke og Partiet omkring denne det oprindelige Fiskeleje, den ældste Del af Byen.

Det vides bestemt, at Vandet i ældgammel Tid har gaaet helt op bag Koret af Nicolaj Kirke i den nuværende Holmensgade, langs Nicolaj Kirkegaard og næsten hen til Bjørnebrogade, den nuværende Kjøbmagergade, hvor man i Midten af dette Aarhundrede har fundet Spor af en Landingsbro, der formodentlig har givet Gaden sit Navn.

Grundene paa den sydlige Side af Amagertorv og Vimmelskaftet gik rimeligvis ned til Havnen i den fjerne Tid.

Byens Grænser vare i Slutningen af det 16de Aarhundrede en Linie, der fra Vesterport, som laa for Enden af Vestergade, fulgte Voldgaden, Vestervold, Nørrevold, hvoraf en Del nærmest Nørreport hed Klokkerhøjen, til Nørreport, der stod for Enden af Nørregade. Den blev udgravet 1854, og de sidste Mure af den, som stode indesluttede i Volden, bleve nedrevne ved dennes Sløjfning i 1874.

Herfra løb Voldgaden langs Husrækken ved det lille Torv for Enden af Fiolstræde, Nørrevoldgade Nr. 62—70, over Enden af Fiolstræde, tværs gennem Karréen til Frederiksborggade, over denne til St. Gjertrudsstræde, over Aabenraa Syd for Reformert Kirke, hvor det højeste Punkt af Gaden viser Voldens Plads, saa ned til Landemærket til det sydlige Hjørne af Brøndstræde, hvis Husrække med de ulige Nummere dannede Voldgaden. Fortsættelsen lige ud til Møntergade eksisterer endnu den Dag i Dag, naar

---

*) St. Nicolaj nævnes først 1261, da en Ridder testamenterer den alle sine Skibe.

man passerer Porten, der ligger lige for Enden af Brøndstræde. Her laa »de Fattiges Sjæleboder«, der strakte sig ud til Møntergade.

»Kristoffer Valkendorf lod 1584 i Volden opsætte en skøn Brønd med »huggen Sten, mangen Mand og Fattig til stor Gavn og Bedste.« Man passerede nu forbi Møntmesteren Poul Fechtels »Sjæleboder«, som endnu eksistere paa samme Sted, derpaa Baadsmændenes Sygehus, saa langs lille Regnegade over Grønnegade og saa i en lige Linie gennem Hotel d'Angleterres Grund til Hjørnet af Østergade. Denne Gade udvidede sig den Gang tragtformig i den østre Ende henimod Porten, der laa lidt Sydøst for Hjørnet. Husene paa Kongens Nytorv Nr. 5—23 dannede Voldgaden, denne fulgte saa Laksegade indtil Vinkelen. Her endte den egentlige Voldgade, men der har mulig eksisteret en smal Passage for Fodgængere mellem Skipperboderne og Volden. Denne fortsattes videre bag Skipperboderne, Kongens eller Slottets Have og den store Smedie, der senere blev ombygget til Holmens Kirke, hvor den udvidede sig i en lille Runddel eller Bastion ud mod Strømmen ved Slotsholmen.

Gammelholm laa altsaa uden for Voldene i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Hvor Børsen ligger, var den Gang aaben Strand. Slotsholmen forlængede sig over den nuværende Frederiksholms Kanal med en flad Sandø, der strakte sig paa den nuværende Materialgaards Grund, og paa hvilken der laa en Vindmølle, »Slotsmøllen«, paa en lille Møllebakke. Fra Enden af »Slotsherrernes Stald« udgik Løngangen, der oprindelig var en muret Bro, hvilende paa Hvælvinger, hvorigennem Strømmen havde sit Løb. 1628 blev den overdækket med lave Mure og et Vinkeltag. Søndergades, nuværende Farvergades sydlige Grunde strakte sig ned til Stranden. Ved Enden af Farvergade finde vi atter den gamle Voldgade, Numrene 41—79 paa Raadhuspladsen indtil Vestergade.

Jeg skal nu gaa over til at omtale to af de Steder i Kjøbenhavn, der have undergaaet de største Forandringer, nemlig Kongens Nytorv og Partiet omkring Vandkunsten.

Kongens Nytorv blev først anlagt ved Østervolds Sløjfning omkring 1650, i Frederik III's Tid, og hed oprindeligt »det nye Kongetorv«. Med Hensyn til Betegnelsen »Hallandsaas«, som af de fleste antages at have været Stedets Betegnelse i gamle Dage, siger O. Nielsen, at de nedrevne Volde og halvt opfyldte Stadsgrave, der laa i en uordentlig Blanding af Bakker og Dale, gave Anledning til det skæmtefulde Navn: Hallandsaas, idet man fandt en vis Lighed med den øde Strækning af dette Navn mellem Skaane og Halland. Saaledes laa Pladsen længe hen.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede vandre vi altsaa en smuk Dag mellem Østergades lave Huse igennem høje Bunker af alskens Affald og

Smuds hen mod Østervold, hvis grønklædte Skraaninger ses lige for Enden af Gaden. Her udvider Gaden sig tragtformigt til højre imod Porten. Det venstre Hjørne, hvor nu Hotel d'Angleterre ligger, indtoges af et adeligt, muret Hus med Taarn. Vi dreje nu til højre omkring Hjørnet, og foran os hæver sig det svære, røde indre Porttaarn med Trappegavle ligesom en Landsbykirkes Taarn. Vi passere Portvagten, hvoraf nogle Soldater sidde passiarende paa Bænken, medens deres Kammerat marscherer frem og tilbage med sin Partisan paa Skulderen; gaa ind gennem den lange, lave Port, hvorigennem netop en med Sejldug overspændt Rejsevogn rumler, forspændt med fire Heste. Et Barneansigt titter nysgerrigt ud gennem Forhænget, medens vi forsigtigt klemme os op til den grønne, fugtige Mur for at lade Vognen passere forbi. Vi komme nu igen ud i Solskinnet, gaa over Vindebroen med de rødmalede Stolper og Rækværk, gennem det ydre Porttaarn og staa nu paa en lille trekantet Plads. Til højre se vi en Stenhuggerplads og bag et Stakit »den lange Reberbane paa Bremerholm«. Herom siger Jens Lauritsøn Wolf i Encomion Regni Daniæ eller Danemarckis Riges Loff: »Her findis oc paa denne Bremerholm for alle ulydige »oc skalckagtige, ja och udediske Personer og Løsgjengere en Straffe-Sted »med Lencker og Jern om Benene, Livet oc Halsen indslagen, af hvilke »en Part maa gaa der all deris Livs-Tid, oc somme paa nogle visse Aars »Tid, ligesom deris Forseelse oc grove skalckagtige Gjerninger værit haffuer, »hvilcke maa saa der gaa oc arbejde for Klæder oc Føden«. Syd for Broen ses den murede Kam, der strækker sig tværs over Graven. Ligefor os se vi et højt, rødt Hus i 3 Etager med pragtfulde sandstensforsirede Gavle i Renaissancestil, det er Hans v. Andorphs prægtige Sejlhus, bygget 1579. Det var 100 Alen langt og 16 Alen bredt og 3 Lofter højt. Bygningen brugtes oprindelig til Kornloft, men Christian IV forandrede de høje, luftige Lofter til et Sejlhus og Stueetagen til Drøgstue og Vejerhus for Reberbanen, som stødte op dertil. De svære Mure af denne Bygning eller i alt Fald en Del deraf eksistere endnu i Charlottenborgs inderste Gaard og benyttes nu til Professorboliger og Ateliers. Forbi Façaden af denne Bygning fører en Vej mellem Haver med spredtliggende Smaahuse, tværs over den nuværende Nyhavn, (der blev gravet 1673), og følger nøjagtig lille Strandstræde ud mod Stranden. Endnu et Par Skridt langs den mudrede Stadsgrav, paa hvis modsatte Side til venstre for os hæver sig Runddelen eller Bastionen ved Østerport, sat forneden med svære Kampesten; her staar nu Christian V's Statue. Vi passerer nu forbi Enden af en lige Gade eller Vej, der fortsættes i nuværende store Strandstræde, følge Vinkelen af Graven og staa nu paa en Plads, hvorfra 5 Veje udstraale. Her laa senere i Christian IV's Tid Staldmester Merles Hus, og herom siger den

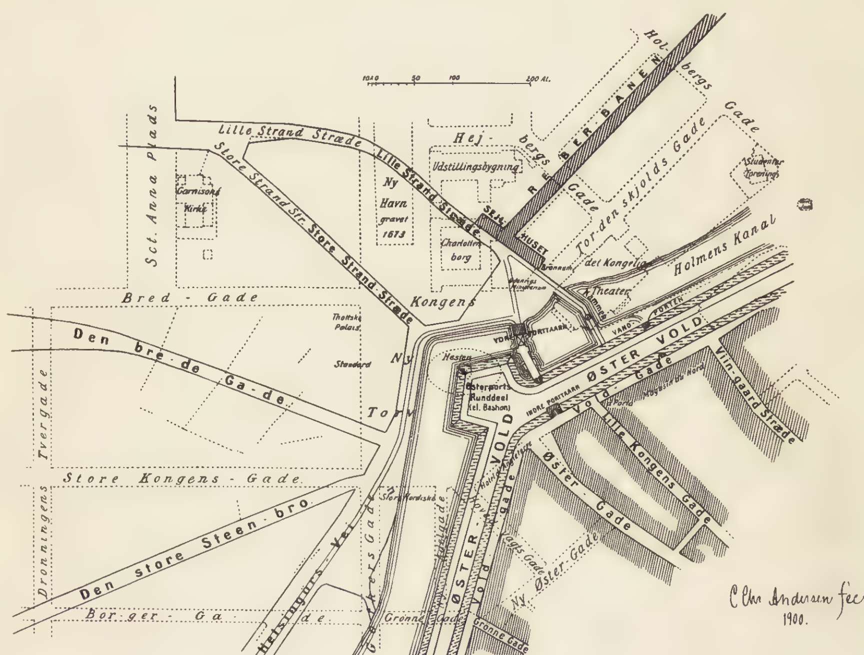
gamle Historieskriver Pontoppidan i Origines Hafniensis: »Fra Holmen »for disse begge Gader*), indtil Staldmester Merlings Hus for Kongens »Gade var en Længde Huse bygt, langs med Byens Graver, hvilke Huse »formedelst Kongens Torv nu kaldet, blev nedbrudt. Fra Merlings Hus »var en krum Gade, udi den yderste Ende heel bred, samme blev kaldet »Brede Gade. Merlings Hus stod lige for en Gade, som nu kaldes Nye »Kongens Gade (nu St. Kongensgade). Denne var ubebygt og bestod »ganske i Hauger med nogen smaa Huse og Admiral Lindenovs Gaard. »Fra fornævnte Merlings Hus løb skraa til og igennem de nye Skipper-»boder, en ganske ubebygt Gade med idel Hauger. Atter fra samme Hus

»løb en Gade langs med Hans kongelige Majestæts Hauge, hvilken med »ringe Huse paa den ene Side var bebygget, som endnu er at se og havde »alt dette Navn af Sankt Anna. Udenfor, runden om dette saa og de nye »Boders Grund, var en gandske øde og overgroet Mark, hvilken da intet Navn havde«. Den ene af disse Veje, Helsingørsvejen, mellem Kongens Nytorv og Borgergade, blev allerede tidlig solgt bort til Byggegrunde, men Arkivar O. Nielsen fortæller, »at den atter i Christian V's Tid skulde »været ført igennem til Helsingørsgaden. Der siges, at Kongen selv red »til Stedet med nogle Ministre og Stadsbygmesteren. Husets Eier kom »ud, men da Kongen tilbød ham Godtgjørelse for Huset, svor han paa

*) Store og lille Strandstræde.

»ikke at ville afhænde det, tog Kongens Hest ved Bidselet, og dreiede »den om, idet han sagde, at der gik Veien til Slottet. Den godmodige »Konge lo og red bort; Huset stod endnu ved Slutningen af forrige Aar- »hundrede«. Da Grunden for nogle Aar siden blev udgravet til »Store Nordiske Telegrafselskabs Bygning«, fandtes ved det sydøstlige Hjørne ud mod Torvet svære Fundamenter af en mindre Bygning. Hr. Architekt Blichfeldt lod dem opmaale, og han har velvilligt tilladt mig at benytte Tegningen. Den findes afsat paa Planen. Op til Sejlhuset stødte en stor Have, der i 1620 ejedes af velbyrdige Hr. Kay Rantzau og senere af Vibeke Kruse; dette er den Grund, hvor senere Botanisk Have laa.

Borgmester Mikkel Vibe ejede 7 Haver og en Ladegaard, og Renteskriver Kristoffer Iversen et Hus og Have i den Brede Gade.

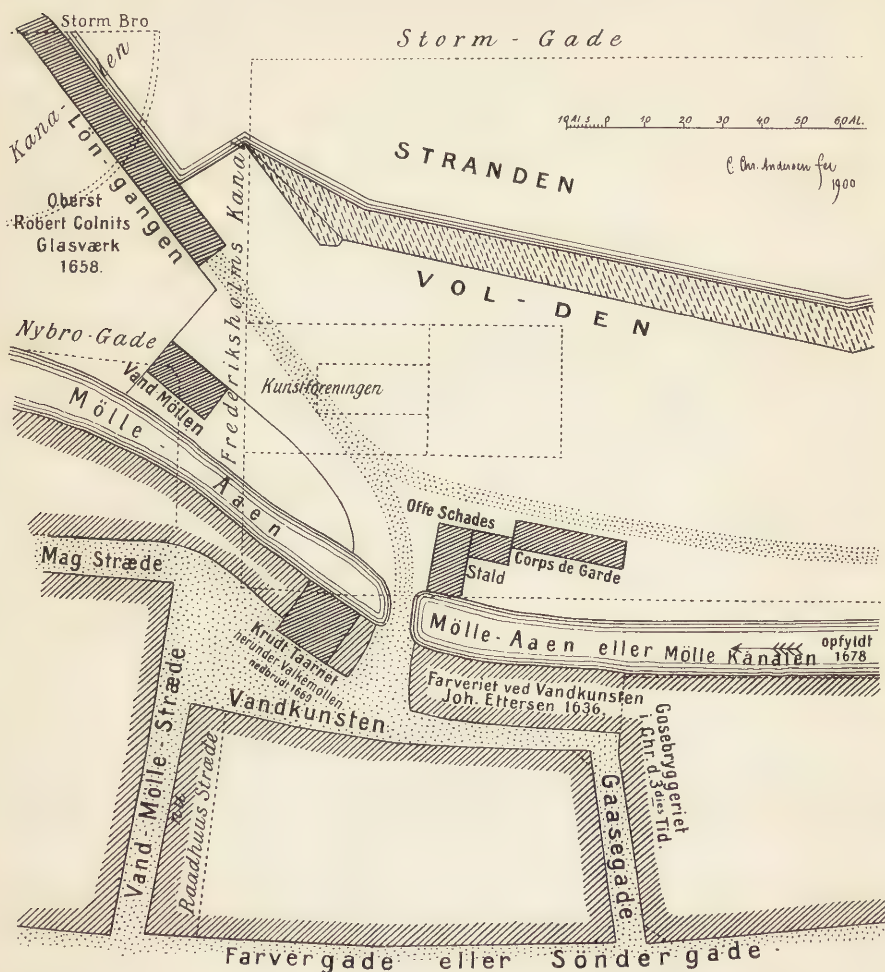
En anden Bydel, der ogsaa har været underkastet store Forandringer inden den har faaet sin nuværende Skikkelse, er Partiet omkring Vandkunsten*).

Paa det ældste paalidelige Kort over Byen se vi længst mod Vest antydet et rundt Taarn, hvis Fundamenter sandsynligvis findes under Brolægningen i Vartovs Gaard. Herom læses i Kjøbenhavns Diplomatarium følgende Begæring fra Tyge Brahe:

---

*) Vandkunsten har sit Navn oprindelig af en Vandkunst, som laa her; den drev Vandet op paa Slottet i Christian III's Tid og blev indrettet af Hans v. Diskow.

»Sammeledis att som hand ochsaa underdanigst hafuer været begæ-»rindes, dend Skantze*) aff Steen, som staar nest op til Volden saa oc det »lille Støcke aff Volden, som stræcker sig til hans Stakit ved Porten mand »gaaer ind ad, til Laans aff Eder at maatte bekomme, efter at hand er

»tilsinds paa samme Skandse, at lade en Bygning foretage og opsette, som »til den vidtberømte astronomiske Kunst kan være tienlig oc brugelig«. Fra Taarnet løber Bygrænsen mod Øst næsten parallelt med Søndergade (nuv. Farvergade), hvis Baghuse og Haver løb lige ned til det aabne Vand. Omtrent ved nuværende Raadhusstræde bøjede Bolværket i en stump Vinkel med det foregaaende, lidt mere mod Syd; her er antydet en Anløbsbro af

*) Egl. Taarn.

ca. 20 Alens Længde, der løber lige ud i Vandet, derefter fortsættes Bolværket atter i østlig Retning parallelt med Snaregade ned mod Højbro. I det aabne Vand er antydet to flade Sandbanker og nærmest ved Højbro en lille Holm *), hvorpaa en Bygning ligger. Længere mod Syd den fra Slotsholmen fremskydende Sandø, hvorpaa Slotsmøllen ligger. Dette er altsaa Situationen i Slutningen af Frederik II's Levetid. I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede komme allerede en Del af Forandringerne. Fra Slotsholmen ved Enden af Slotsherrens Stald bliver Løngangen bygget tværs over Strømmen til Vandmøllen, paa svære Piller forbundne med Buer. Herom siger førnævnte Wolf i Encomion: »Ved Enden af disse »Hans Mayts. Huse er den murede Løngang, som recker fra Slottens Veir- »mølle ofver Stranden ind udi Byen til Valckemøllen, som er under det »meget høye murede Krudttaarn, hvilcken Løngang eller Age-Vey Hans »Kongl. Mayts. med Dronningen sig hafue allene forbeholden, naar de ud- »eller indreyse ville til eller fra Slottet«. **)

Fra Enden af Løngangen strakte Volden sig mod Vest i Karréen mellem Stormgade og Løngangsstræde, og det var her, Svenskernes Angreb fandt Sted Natten mellem den 11te og 12te Februar 1659; denne Vold blev opført 1620.

Paa denne Vold fandtes en Reberbane og Fortsættelsen af den foran omtalte Age-Vey. Bagved Volden løb Mølle-Kanalen — eller Aaen, der kom fra Søerne, førte det ferske Vand forbi Vandmøllen ved Vesterport, drev Møllerne ved Vandkunsten og løb ud i Havnen omtrent ved nuværende Nr. 18 i Nybrogade. Da Grosserer Marsmanns Ejendom Frederiksholms Kanal Nr. 4, hvor Kunstforeningen har sine Lokaler, blev ombygget i 1887, fandtes i Grunden to parallele Rækker Pæle af Egetræ. Disse Pælerækker falde netop nøjagtig sammen med Løngangens Retning og have dannet Fundamentet til den Vej, der var en Fortsættelse af Løngangen, og som her paa Volden delte sig i to Veje, hvoraf den ene førte over Broen til Vandmøllestræde, og den anden fulgte Indersiden af Volden. Forinden Broen laa til venstre en Corps de Garde (eller Vagt) og en Stald, der tilhørte Hr. Offe Schade; til højre laa Vandmøllen. Efter at have passeret Broen over Mølle-Kanalen, der var en almindelig Træbro paa Pæle, saa man til højre foran sig det store, murede Krudttaarn. I nederste Stokværk af dette fandtes Valkemøllen, hvis store Vandhjul saas paa Siden af Taarnet. Mølleaaen, der havde sit Løb i nuværende Løngangsstræde, løb under Broen, forbi Valkemøllen og Vandmøllen og ud i Havnen. Den blev

*) I 1650 udgaar der aabent Brev fra Kongen om, at denne Holm, der tidligere har været kaldet Skarnholmen, under Straf ikke mere maa kaldes saaledes.

**) Den blev nedbrudt 1668.

opfyldt i 1678, da Vandstanden paa Grund af Kammens Sprængning*) blev sænket i Gravene, og Vandtilløbet var for ringe til at drive Hjulene i Møllerne.

Gaden, der fra Broen førte op mod Raadhuset, hed Vandmøllestræde. Gaasegade eksisterede tidlig; i Christian III's Tid laa her et Gosebryggeri**), hvorefter Gaden har faaet Navn. Til venstre langs Kanalen laa flere Farverier, Gjert Pipers, Ettersens, Lücas Hammers, og Michel Kruses, der benyttede Vandet i Aaen til deres Virksomhed.

Da Hr. Brolægningsinspektør Ambt for en Del Aar siden lod foretage nogle Udgravninger paa Vandkunsten, kom de svære Grundmure af Krudttaarnet til Syne tilligemed en Del af Broen og de gamle Bolværker, og disse Fund ere afsatte paa et Kort, der findes i det antikvarisk-topografiske Arkiv.

Ja, mine ærede Tilhørere, jeg har nu i Korthed forsøgt at give Dem nogle Billeder af disse interessante Dele af det gamle Kjøbenhavns Topografi, hovedsageligt grundet paa egne Studier.

FORKLARING AF BILLEDERNE.

De to Planer vise Partiet ved Kongens Nytorv og Vandkunsten; de svage Linier angive Gaderne og Grundene, som de nu ere, de mørke Linier vise Stedet, som det var i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede.

Prospektet af Kongens Nytorv er udarbejdet paa Grundlag af v. Wicks Prospekt af Kjøbenhavn, der findes i det antikvarisk-topografiske Arkiv. Det indre Porttaarn ses til venstre i Billedet, Broen og det ydre Taarn midt i Billedet. Til højre ses Sejlhuset og Reberbanen. Bag Broen er Østerports Runddel.

FORSKELLIGT.

Næstved Byraad har paa given Anledning anmodet Akademisk Architektforening om, at udpege 2 Architekter til at fungere som fagkyndige Meddommere ved Bedømmelsen af de Projekter, der ville blive indsendte til Konkurrencen om en ny Realskolebygning dersteds. Byraadet meddeler dernæst, at det har vedtaget at lægge Bygningen ved Jærnbanevejen under Forbehold af Ministeriets Approbation.

*) Kammens Sprængning skete 1668.
**) Goseøl havde Navn efter Goslar, hvor det oprindeligt og endnu brygges.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og hos alle Boghandlere.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. MAJ 1900
2. AARGANG № 15

TVILLINGGAARDEN NÆS.

AF BERNHARD OLSEN.

Denne mærkelige gamle Trægaard, der ligger i Vestre Gøinge Herred i Nørre Melby Sogn, omtrent $1\,^1/_2$ dansk Mil Nordøst for Søsdala Station, den sidste før man fra Syd kommer ad Banen til Hesleholm, er flyttet fra sit Sted af Dansk Folkemuseum og nu under Opførelse paa Mueets Grund ved Lyngby Nord for Sorgenfri Park. Det er Bestemmelsen, at den sammen med Museets andre Landbygninger, en Hallandsstue, en Sædbod fra Blekingsgrænsen og en Gaard fra Ostenfeld ved Husum, skal danne Grundlaget for dets Bygningsafdeling, der forhaabenlig ogsaa vil komme til at optage Købstadshuse, og afgive Husrum for det store og rige historiske Landbrugsmuseum, der nu er magasineret i en Bygning paa Naboens, Grundtvigs Højskoles Grund.

Næsgaard havde et Jordtilliggende af 300 Tunnland = 269 danske Tønder. I Tidernes Løb har de tvende Gaarde snart haft to Ejere, snart været paa een Haand og da de senest atter samledes, blev det endeligt muligt for Museet at erhverve dem, støttet paa dette gunstige Tidspunkt ved Tilskud fra Staten.

Gaarden ligger ved et *Næs*, et fremspringende Hjørne af Skoven*). Der vokser endnu Ege i Nærheden og det er vistnok af dem, der ryddedes, da Gaardens Tomt blev udstukken, at de Egeplanker skares, der nu sidde i Væggene.

Paa Planen (Fig. 2) viser en punkteret Linie Grænsen mellem Gaardene og de er yderligere gjort kendelige ved Rummenes og Tingenes Nummerfølge, idet Nr. 1—24 hører til den ældre Gaard, Nr. 25—41 til den yngre. Den ældre, vestre Gaard bærer paa en Stolpe i Stuens (Plan Nr. 3) nørre Ydervæg indskaaret: DEN 18. MAIUS ANO 1688 DAVET IONSØN og Hustrunavnet ELNA N . . (datter).

Den østre Gaard er yngre. En Indskrift i Hammertræerne over Dørene til Forstuen (Plan Nr. 36) siger, at Stuehuset er bygget ANNO 1737 DEN 27 SEFPTEMBER, og de Navnebogstaver, der staar sammen med gudelige Sprog, vise, at den er bygget af Davet Jonsøns Slægt**).

*) En indadgaaende Vinkel i Skoven hedder *Vraa*. Dette Ord findes i Stednavne, hvor der er eller har været Skov, hyppigt i Nordslesvig f. Eks. Favervraa.

**) Her findes Forbogstaverne i Davet Jonsøns Broders Navn BIS og Hustruens HTD. (B kan være *Bengt* og T Troels [Trugils] to almindelige Navne i Skaane) og i deres Sønners TBS og HBS (Troels Bengtsøn og Hans Bengtsøn?). Disse har altsaa været *Gaardboer* i Fællig om den yngre Gaard, ligesom deres Fader Bengt Jonsøn kan have været Gaardbo med sin Broder Davet i den ældre Gaard. Melby Kirkebog er brændt og svenske Forskeres velvillige Hjælp har hidtil ikke kunnet fastsætte Gaardens Ejeres Navne.

Stuelængen, der ligger Syd i Gaarden, ses paa Planen at være opstaaet til forskellige Tider. Dens Hovedretning er vistnok *solret* fra Øst til Vest, men de to Gaardes Sydvægge danne Vinkel mod Midten.

I Aarene før 1688, da vestre Gaard byggedes, var det trange Tider i Gøingelande. Skaanske Krig, endt med Freden i Lund 1679, havde hærget de ulykkelige Egne, og svenske Straffedomme havde efter Freden givet dem sidste Rest. En stor, endnu ret menneske-tom Strækning i Skoven hedder stadig *Ørkened* som Minde om Venners og Fjenders Ødelæggelser. At Davet Jonsøns Gaard er opført 1688 kan vise, at Gøingerne ni Aar efter Freden begyndte at komme til Kræfter. Det er det ældste Aarstal, Forfatteren har fundet paa Gaarde, byggede her efter Christian V's skaanske Krig. Fra Halvfemserne forekomme de hyppigere. Fra Tiden før Krigen er kun lidet levnet. I *Villeberga* Syd for Hesleholm stod for nogle Aar siden et Stuehus, som paa sin Skorstenshammer bar Aarstallet 1660. Mellem denne Bygning og Næsgaarden er en mærkelig Forskel, de vise to Typer: den *ældre* før Krigen er et Bjælkehus med smukt huggede, affasede Stokke, *knuthugne* (overskrammede) over de korslagte Bjælkeender, der som *Knuter* (Dansk *Kamme*) rage frem fra Hushjørnerne. Næsgaardens Stuehuse er derimod byggede af savede Egeplanker, 3—5 Tommer tykke, lagte vandret og indpassede med deres Ender i Hjørnestolpernes Noter. Det er en lettere og billigere Bygningsmaade, nu da Penge er knappe og Egeskoven svunden. Det hed i Skaane at bygge i *Ladføre*, som kun Laderne og andre Udhuse forhen havde været opførte. Men endnu var Minderne om gammel Luksus i Træets Maal ikke glemt, og man finder i Gaarde fra denne Periode ofte anvendt Planker paa en Alens Bredde og derover, navnlig som nederste Bord i Stuevæggene.

Stuehusene laa ofte Syd i Gaarden, Solen nærmest. De sattes paa en Fod af Markstene, samlede paa Toften og Agrene, hvor der laa nok af dem. Deres Navn var *Syllestenene.* Paa dem lagdes først de underste *Gavlstokke*, *Fodtræerne*, og i dem er indhugget *Syllerne*, der bar Sidevæggene. I hvert Hushjørne stod *Stolperne* med deres *Noter*, hvori de huslange Plankers *Fjere* indpassedes.

Paa Stolperne hviler foroven *Lægden* eller *Remmen,* som Syllen en svær, kantfaset Bjælke, hvis Ender

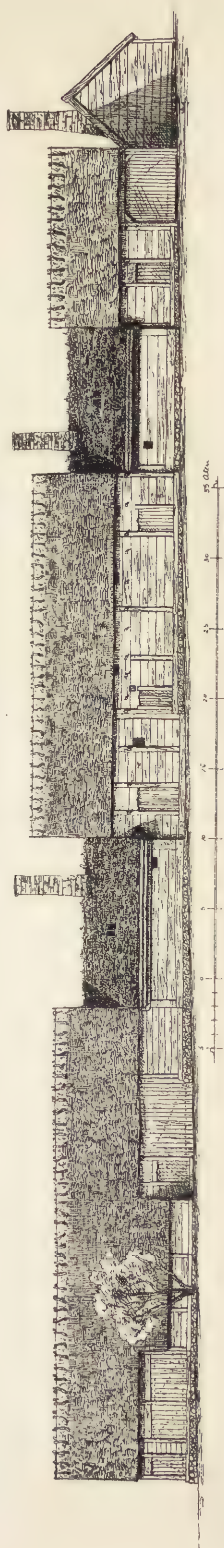

FIG. I. SØNDRE LÆNGES SØNDRE SIDE MED VAANINGSHUSENE.

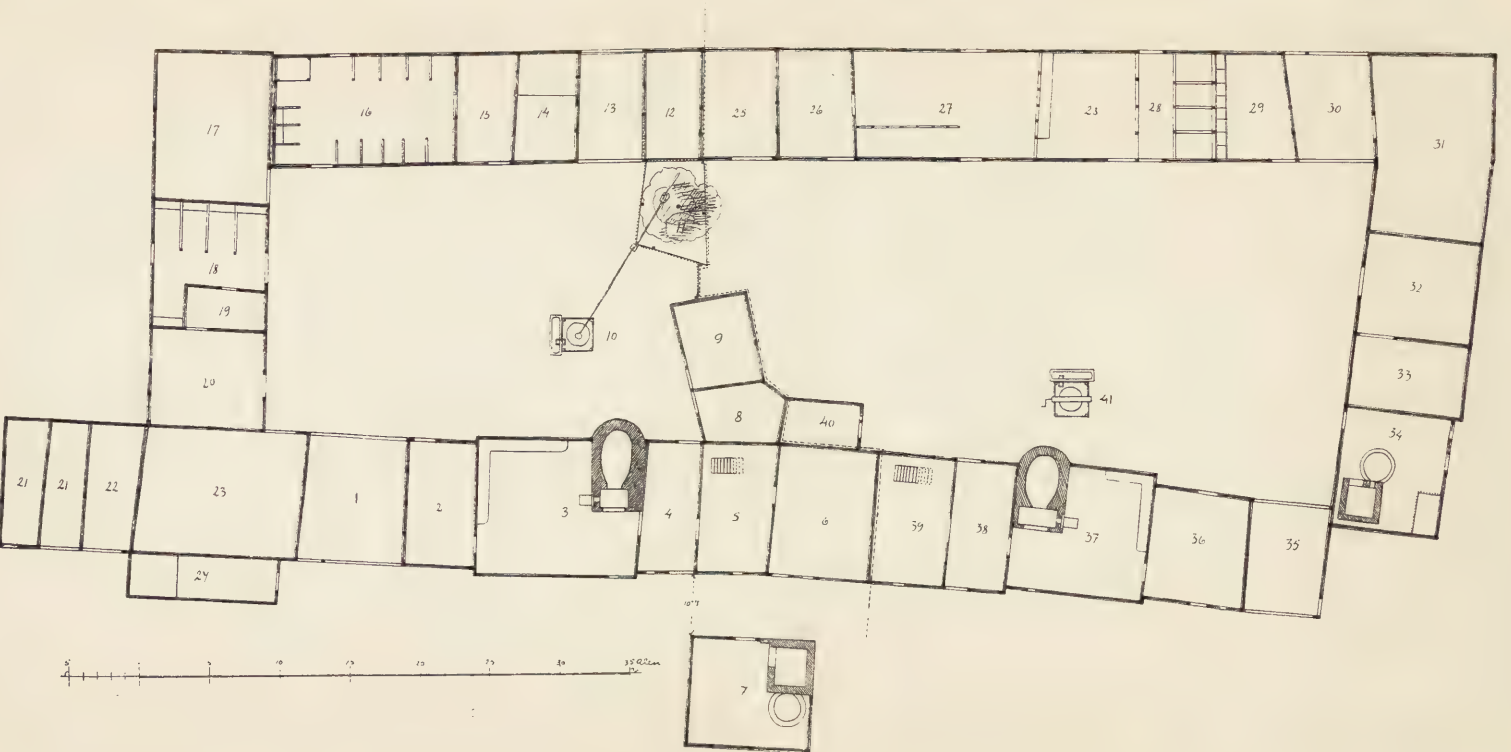
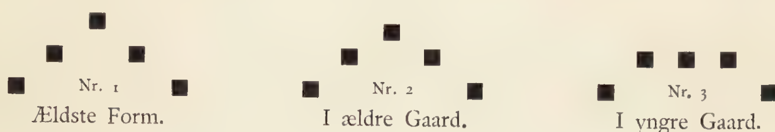

FIG. 2. GRUNDPLAN.

rage en halv Alen udenfor Stolperne. Disse Stuevægge have oprindelig været vinduløse. Af de Lysaabninger, som ses paa Fig. 3, er kun de mindste oprindelige. Stuernes store Vinduer er helt moderne, men deres Udsnit viser, at de i en sen Tid er forstørrede, og at der forhen fandtes paa Midten af Væggen et lavere og bredere Vindu, der dog heller ikke er oprindeligt, men i Tiden efter Husenes Opførelse udsavet i Plankevæggene. De bliver nu lukkede og et *Vindøje* anbragt i Stuens søndre Tagflade.

Stuerne er *Aashuse*. Oprindelig byggedes de med en *Rygaas* og to *Sideaase*. I den ældre Gaard er Rygaasen sænket. I den yngre er den bragt ned i Plan med Sideaasene. I vedstaaende Sammenstilling vises de sukcessive Stillinger mellem Remme og Aaser:

Ældste Form. I ældre Gaard. I yngre Gaard.

Hensigten med denne Sænkning af Rygaasen var at skaffe Lunhed, idet Formerne Nr. 2 og 3 tilvejebragte mindre skraa eller helt plane Loftflader, som belagdes med Jord, Græstørv, Mos, gamle Klude*) etc., der holdt paa Stuevarmen. I Nr. 1 hvilede Stuens Loftpanel paa disse Aaser. Over dets Brædder var lagt et Lag af *Næver* (Birkebark) og paa dette bredtes et tykt Tæppe af Græstørv i to Lag; det nederste med Rodtrævlerne opad, det øverste havde dem nedad, saa at de kunde gro sammen. Langs Tagskægget (Oldn.: *ups*, Dansk *ous*) sattes en *Muldrem, Muldaas* for at hindre Tørvens Nedskriden. Den fæstedes med *Tagkroge*, krogvoksede Grene.

Paa Gaarden levede et Minde om, at den ældre Stue har haft et saadant Tørvtag. Begge Stuers Plankegavle viser samme Tagskraaning, som Sideaasernes Stilling til Vægremmene angive, hvilket tyder paa, at ogsaa den yngre Gaard kan have haft samme Tækning. Lyset er altsaa kommet gennem et *Vindøje*, der sad i søndre Tagflade, hvilket bekræftes ved, at de større Vinduer paa Sydsiden er senere, da mere Lys krævedes, udskaarne i Plankevæggene.

Med Stuehuset var *Herberget* sammenbygget. I gamle skaanske Trægaarde laa det ved Stuens østre Gavl og rummede Forstue (Planens Nr. 4 og 36.) Sidste Sted er Indskrifterne anbragt paa *Upgøflen* (Hammeren) over Forstuens tvende Døre. Paa Nr. 4 ved dens Gaarddør paa en Stolpe til højre. Senere, som Trang til Husrum voksede, kom der et andet *Herberg* (Baghuset) ved Stuens vestre Gavl (Planens Nr. 2 og 38, 39). Herbergshusene var i to Etager, den øverste tilgængelig ad en indre Trappe. Da de tvende Stuelænger sammenbyggedes efter 1737, forenedes de til een Række ved Herberg Nr. 6, der tilhører den vestre Gaard.

*) Da Gaarden nedreves i Januar d. A. fandtes en Del Laser mellem Mosset og Tørven oven paa Loftpanelerne. Det viste sig at være Levninger af Bænkehynder, Sengetæpper og Spærlagen, der altsaa er ældre end Bygningerne. De vare groft vævede af Fæhaar, men de smukke Mønstre endnu saa kendelige, at Lunds kulturhistoriske Museum har tilbudt at forsøge en Eftervævning, hvorved altsaa, om den lykkes, de ældste eksisterende Prøver af det 17de Aarhundredes skaanske Textilkunst vil genopstaa og komme til at smykke disse Stuer.

Herbergernes Vægge var højere end Stuernes, og da de havde stejlere Halmtage, fik den ca. 100 Alen lange Husrække en Forskellighed i Taghøjden, som vil blive fremtrædende paa den genopførte Gaard. Paa den gamle (Fig. 3) havde man i Tidernes Løb søgt at udjævne denne Forskel i Højderne, men skønt her er gjort alt for at faa Tagenes vandrette Linier til at flugte, skinner de gamle Uligheder dog meget kendelige frem.

Herbergerne og Udhusene har altid været tækkede med Straa, men skønt det er yngre Skik, have disse Straatage deres store Interesse, fordi de fremviste en oprindelig, dansk Tagkonstruktion og Tækkemaade, der senest har været i Brug paa det gamle skaanske Udland, Bornholm, forhen over hele Danmark og kan vistnok endnu forekomme i mindre fremskredne Egne. Taget er rejst med *Spær* af Eg, der krydses foroven og i øvre Vinkel er lagt en *Ryglægte.* To modstaaende

FIG. 3. ØSTRE DEL AF SØNDRE LÆNGES SØNDRE SIDE FØR GAARDENS NEDRIVNING.

Spær kaldes *Spænde* og Pladsen mellem Parrene *Spænderum,* efter hvilke Tagets Længde tælles. I Spændet sad *Hanebjælken.* Paa dem fandtes kun een, højst to *Taglægter*, der saavel som Ryglægten var bunden paa med *Lindebast.* Over Lægterne lagdes korsvis med kvadratiske Mellemrum paa en halv Alen lange, smækre Kæppe af Alm eller Lind, der sammenbandtes i Krydset med Birkevidier. Dette Netværk hed *Ravel* og Lægningen hed at *ravle* Taget. Herpaa lagdes Tagstraaet fra neden af i Længder paa en halv Snes Alen. Ovenpaa lagdes vandrette Stænger, *Rafter,* der bandtes til Lægterne. Paa Rygningen tækkedes med løs Halm, som holdtes fast med *Kragtræer,* der red over Tagfladerne. I Skaane hed de *Vaardtræd*, i Slesvig *Vartræer.* Det brugtes ogsaa at *dokke* Taget, ɔ: binde de øvre Straaender sammen i *Dokker,* der gav Rygningen et takket og meget dekorativt Udseende.

Stuernes Indre var helt omændret, klædt med nyere Brædder og tapetseret, men da vi rev denne Pynt ned, kom i den ældre Stue de gamle Tagflader frem, sodede og sværtede i Aarhundreder af Skorstensrøgen. Man lod forhen denne

ærværdige Patina sidde. Til Højtider blev den gneden blank saa den skinnede mørkere end Ibentræ, og gennem Tafferetter sattes med Kridt Bladrosetter paa den blanksorte Bund. »Dem kaldte vi Jule-Blommer«, sagde en gammel Bonde, der var kommen vandrende for at se Næsgaard blive reven ned, og som næppe havde set saadanne Blommer siden Ungdommens Tid, da han dansede under dem.

Det mest fremtrædende i disse gamle Stuer var den aabne Arne med Skorstenen, den mægtige *Spisel, Spis,* Norsk *Peis,* Fransk *poësle,* med sin Aabning vendt mod Stuen og med Bagerovnen bagud. Fra Spisen kom Varmen og Røgen og til Dels Lyset ved Vinteraftens Tide. I det modsatte Hjørne har fordum staaet Husbondens Ægteseng, der fandtes udflyttet i Rummene Plan 8 og 9. Om Væggene løb aabne Plankebænke uden Sæde, men fyldte med Halm og dækkede

FIG. 4. DE GAMLE GAARDSPLADSER SET FRA DEN ØSTRE SIDE. MELLEM DEM BRØNDGAARDEN MED HUSETS TRÆ, BOTRÆET.

med *Hynder* og *Bænkedyner,* paa hvilke Husfolket sad om Dagen og sov i om Natten. Foran *Gavlbænken* stod det store *Bord* og foran dette *Forsædet,* en løs Bænk; i Hjørnet *Vraaskabet.* Spisen støttede sig til en Bjælke, der laa tværs over Stuen paa Remmene. Den hed *Stakkalsbjælken,* og forbi den maatte ingen Stodder passere. Længere op mod det store Bord laa en anden, *Kronstangen,* der kun maatte underskrides af de Udvalgte, som Bonden bød Sæde ved Bordet. Rummet mellem de tvende Stænger var frit for Husets Egne og Folk af Mellemklasse.

I Herbergerne kunde findes *Gæstesenge.* Ellers fandtes her Kister (*Kistehuse*), og de kunde være tagne i Brug til Husmoderens Økonomi. I et Hjørne stod *Haandkværnen.* Stuernes Gulve var lagt med Ler, Forstuernes med Brostene.

Stuelængen hed *Mandgaard* i Modsætning til *Ladegaarden,* Udhusene, i søndre Skaane *Manneset.* Inddelingen med Rum er given paa Planen (Fig. 2), og dens Tal henvise til nedenstaaende Liste.

I ældre, vestre Gaard.

1. Gadeport.
2. Vestre Herberg (Baghus, Kistehus).
3. Stue.
4. Forstue.
5. Østre Herberg.
6. Tilbygget Herberg.
7. Bryggers.
8. } Udbygning med
9. } Kamre for Tyendet.
10. Brønd.
11. Brøndgaard med Vippe og med Husets Træ.
12. Huggehus.
13. Tofteport.
14. Hønsehus over Svinestien.
15. Halmgulv.
16. Kostald.
17. Foderlo.
18. Hestestald.
19. Foderlo.
20. Tærskelo.
21. Vedhus.
22. Vognhus.
23. Halmgulv.
24. Halvtagshus (Svinesti).

I yngre, østre Gaard.

25. Vognhus.
26. Foderlo.
27. Kostald (moderniseret).
28. } Foderloer og
29. } Hestestald.
30. Tofteport.
31. Halmgulv.
32. Tærskelo.
33. Halmgulv.
34. Bryghus.
35. Gadeport.
36. Østre Herberg og Forstue,
37. Stue.
38. Vestre Herberg.
40. Halvtagshus.
41. Moderne Brønd med Vinde.

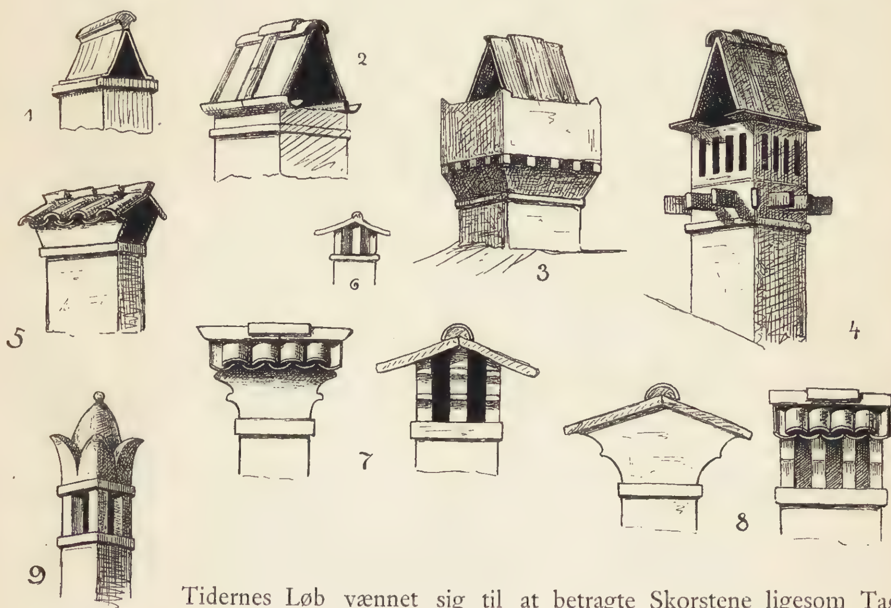
Næsten oldtidsagtige er Gaardenes *Porte* og *Døre*. Fig. 1 viser en *Gadeport* (Plan Nr. 1), der ved Siden har en *Laage*. Den brede *Portflage* er bygget paa en lodret *Døraksel*, der foroven og neden smalner ud i en Tap (Oldnordisk *hjarri*), der gaar i Huller, borede i Porthammeren og forneden i en jordfast Sten (*hjara*). Det er vor Tids *Pindehængsler*. Flagens Brædder er ved Trænagler med store Hoveder fæstede paa to vandrette Revler og en skraa. Saaledes er næsten alle Gaardens Porte og Døre byggede, og man maa i vore Dage gaa til Orienten for at finde sligt i almindelig Brug. Den ældgamle Samlingsmaade med Pløkke og Nagler af Træ er anvendt overalt. Søm og Jærn overhovedet er kun anvendt paa nyere Dele. Selv Laasene har været af Træ.

Indbygte Gaarde, der havde Længer, sluttende om et firsidet Gaardsrum have længe været regnede for særlig dansk Skik og Skaane delte den med sit gamle Fædreland, men saaledes har det ikke været altid og Bondegaardene have optaget denne Bygningsmaade samtidig med at Renæssancen lagde sine Herregaarde firlængede for Trygheds Skyld. Den gamle danske Landgaard var enlænget med spredte Udhuse. I vestre Husende boede Menneskene, i østre Kvæget. Saaledes endnu paa Ølandene Syd for Fyen og tidligere i Slesvig. I det øvrige Norden synes det, som om det endog i meget fjerne Tider at have været anderledes og Kvæget anbragt i Udhuse. Næsgaardens ældre Halvdel har vistnok oprindelig kun haft eet Udhus i nørre Længe (Planen Nr. 14—16). Den yngre Gaard ogsaa i sin nørre Længe (Plan Nr. 25—28). Dens Bryghus (Plan Nr. 34) har paa-

viselig fra først af været en isoleret Bygning lig Nr. 7 med solide Plankegavle og dens Sammenslutning med Ladebygningerne er foregaaet senere. Over Tofteporten (Plan Nr. 30) staar derfor det yngste Aarstal paa Gaarden 1747. Den firkantede Gaardform kan saaledes her være Tidens og Tilfældighedens Værk skønt Linné i sin *Skånska resa* i 1749 vidner, at hvem der kommer fra Nord til Skaane finder de første firlængede Gaarde netop i disse Egne og forøvrigt Landet over, hvor Bindingsværk med klinede Vægge var i gammel Brug.

ITALIENSKE SKORSTENE.

Som en grim Hat fordærver Virkningen af en smagfuld Klædning, saaledes kan et smukt Hus blive spoleret af en grim Skorsten. Dette sidste er desværre en daglig Erfaring. Vore Skorstene ere klodsede og kedelige, og man har i

Tidernes Løb vænnet sig til at betragte Skorstene ligesom Tagrender som uundgaaelige Onder. At de i Reglen skade Husets Virkning paa Øjet og meget sjældent forhøje den — ja, det har man erfaret saa ofte, at man ikke tænker paa det mere og har slaaet sig til Ro med, at Skorstene ere meget nyttige, men rigtignok ikke smukke Bygningsdele. Dette Standpunkt maa man dog ikke blive staaende paa. Naar en Bygningsdel er nødvendig, bør man ikke hvile, førend man ogsaa har fundet smukke Former for den.

At Skorstene ikke blot kan blive uskadelige for Skønhedsindtrykket, men endogsaa en Øjenfryd, det ser man overalt i Italien, især paa Bønderhusene og i de gamle Byer. Ogsaa i Sydtyskland findes mange smukke Former.

Jeg meddeler her en Række italienske Skorstene, dels fra Paduaegnen, dels fra Toscana og Umbrien. Fig. 17—19 ere fra Lindau i Bajern. Antallet kunde forøges meget betydeligt, men de anførte Eksempler vise Hovedtyperne.

En fælles Ejendommelighed ved alle disse Skorstene er, at de er dækkede. Dette er en Nødvendighed, fordi Ildstederne ligge lige under Skorstenen, ikke

som hos os ved Siden af. Italienerne bruge almindeligt den aabne Ild — „Kaminen — baade til Madens Tilberedelse og til Stuernes Opvarmning, og dersom Skorstenen ikke var dækket, vilde det undertiden regne lige ned i Suppegryden, eller Ilden vilde slukkes. Derfor ere alle Skorstene forsynede med et Tag, som man endog har givet en meget stor Udladning, for at det kan udelukke Regnen saa fuldstændigt som muligt.

Det er altsaa de praktiske Krav, Nødvendigheden, der har affødt de mangfoldige italienske Skorstensformer; men det er det Skønhedskrav, som ligger Italienerne saa dybt i Blodet, der har gjort, at disse mange Former fryde Øjet.

Naar man lægger Tag paa Skorstenen, faar den nogen Lighed med et Hus, og Husformen er bleven den herskende.

Skorstensoverdelen dannes dels af almindelige Mursten, dels af tynde Lerplader og af de smukke, flade eller rendeformede, almindelige Tagsten.

Den enkleste Form opstaar ved, at man stiller to eller fire flade Tagsten op imod hverandre som i Fig. 1—2. En videre Udvikling ses i Fig. 3 — en meget udbredt Type. Store, tynde, lodretstillede Lerplader hvile her paa en Række fra Skorstensmuren fremspringende Sten. De have den Bestemmelse af beskytte Røgens rolige Udstrømning mod Vindpust. (I Fig. 4 ses de fremspringende Sten tydeligere, fordi de lodrette Lerplader ere fjernede.) Røgen kan undvige opad gennem Tagets Gavlaabninger og nedad imellem de fremspringende Bæresten. Fig. 4 viser for Resten en Skorsten ikke blot, naar den endnu mangler de lodrette Lerplader, som ses i Fig. 3, men ogsaa en Form, i hvilken det slet ikke er Hensigten at anbringe disse Plader. De fremspringende Sten have saa ikke længer praktisk Betydning, men ere rent dekorative Led. Denne Type maa derfor anses for yngre end Typen Fig. 3. Formodentlig har man lejlighedsvis ved ufærdige eller forfaldne Skorstene af Typen 3 fundet Behag i deres Udseende uden Lerpladerne og har saa faaet Smag for at anvende Bærestenene som deko-

ratiyt Led paa Steder, hvor man ikke behøvede at sikre sig mod Vindpust. Paa denne Maade ere til alle Tider dekorative Former opstaaede af ældre konstruktive. Fig. 5—7 ere meget udbredte Typer, Fig. 8 er en sjældnere Anordning og Fig. 9 en meget sjælden Form. Fig. 5—8 viser Bestræbelsen for ved en stor Udladning at gøre Taget saa beskyttende mod Regn som muligt.

Man kan ikke undgaa at se, i hvor høj Grad Fig. 10 ligner et græsk Tempel, Fig. 11 et gothisk Tabernakel og Fig. 3—4 middelalderlige, gothiske Fæstningstaarne, og man fristes til i disse Skorstensformer at se direkte Descendenter fra hine Architekturperioder; og hvor besynderligt det i første Øjeblik kan synes, at et Bondehus har en Skorsten i Form af et græsk Tempel, maa man dog ikke udelukke Muligheden af at finde den naturlige Forklaring i Erindring fra hine Tider, som rigtignok ikke kendte Skorstene.

I Fig. 12 og 16 er der anbragt en lille glaseret Krukke paa Skorstenens øverste Spids, hvor flere Fuger støde sammen. Den skal forhindre Regnvandet i at trænge ind i Murværket. Bønderne sætte af samme Grund en glaseret Lerkrukke paa Enden af den Træstang, som de have for Skik at anbringe lodret i Midten af deres Halm- og Høstakke.

Skorstenens Rensning foregaar nedefra, fordi den er lukket foroven. Da der som Brændsel altid bruges Brænde eller Trækul, spiller Rensningen ikke den Rolle som hos os; men der vilde for Resten Intet være i Vejen for at rense ovenfra, som vi bruge det, ved at anbringe en Rensedør i den øverste Del af Skorstenen.

Naar man ser de mangfoldige smukke Skorstensformer og i Italien bliver slaaet af, hvor de pynte paa Husene, indser man, at Skorstenen ingenlunde for Architekten er et dødt Punkt. Paa Lejehuse med 4—5 Etager er den saa højt til Vejrs, at den unddrager sig Opmærksomheden, og at dens Form bliver betydningsløs, men en anden Sag er det med monumentale Bygninger og Villaer. Der maa der kæles for Skorstenen.

Otto Jünger.

NEKSØ SANDSTEN.

Enhver, der har været i Neksø, har vist lagt Mærke til de ejendommelige Hegn omkring Byens Haver, med stor Omhu byggede løst op af flade Sandstensfliser i større og mindre uregelmæssige Stykker, hidrørende fra de ved Neksø optrædende Lag af haard rødgraa Sandsten.

Just den lette Opbygning uden Mørtel gør dem saa tiltrækkende til Hegn, med mange Smuthuller for Smaafugle, og idet alle Slags grønne Vækster fra Haverne, som Humle, vild Vin og Kaprifol, finder Vej med deres Ranker ud gennem Hegnet, som derved faar en Ynde mere. Der

haves ogsaa ældre Bygninger i Neksø, som — i alle Tilfælde delvis — er opførte af disse Brudsten med Anvendelse af Mørtel.

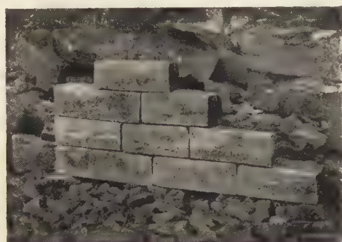
Nu vil Bruddet søge at faa disse Brudsten kendte og om muligt brugte i en videre Kreds. Architekt Bistrup i Rønne, som har et aabent Øje for Betydningen af Bornholms forskellige Brudsten som Bygningsemner og tidligere har brugt den sortegraa bornholmske Cementsten paa en virkningsfuld Maade til Murværk, har nu ligeledes i flere Bygninger, som Neksø Banegaard og Valgmenighedskirken i Rønne, med godt Udfald brugt Neksø Sandsten i uregelmæssige Former. Murfladen synes at passe godt sammen med de større Granithjørnesten og ser i og for sig tiltalende ud, skønt Stenens ejendommelige Lagdeling, der fortælles saa fortrinligt i de omtalte Hegn, maaske burde have været stærkere udtrykt.

VALGMENIGHEDSKIRKEN I RØNNE. ARCHITEKT BISTRUP.

Hr. Stenhuggermester K. A. Petersen i Neksø, som har optaget Brydningen og Tilvirkningen af Neksø Sandsten, har efter Anmodning yderligere fremskaffet de 2 Billeder, som viser Stenen tildannet til Murværk i større og mindre Skifter med ru Yderflade.

Selvfølgeligt kan ogsaa større Sten fremskaffes; men en stor Del af Stenen fremkommer i tynde Lag. Dersom Architekter og andre Byggende kunde faa

Øje for disse Stens Brugelighed, og at de er til at faa til overkommelig Pris, vilde det ikke alene være en Fordel for Stenbruddet; men det vilde sikkert være

en Vinding for vor Bygningskunst, om dette vejrfaste og til sit Brug smukke Bygningsemne blev kendt og brugt i det øvrige Danmark.

M. NYROP.

UDNÆVNELSE, UNDERSTØTTELSER OG STIPENDIER.

Under 26. April er Architekt L. H. KNUDSEN, R. af D., allernaadigst udnævnt til Professor med Rang i 5te Klasse Nr. 8 efter Rangforordningen.

Af det ved Finansloven for Finansaaret 1900—1901 til midlertidige Understøttelse for Videnskabsmænd og Kunstnere disponible Beløb er der tilfaldet Architekt F. ULDALL 300 Kr.

Af Kunstakademiets Stipendier og Rejseunderstøttelser for Finansaaret 1900—1901 er der tilfaldet Architekterne C. J. BRUMMER 2500 Kr., V. J. MØRK-HANSEN 1000 Kr., N. C. C. CHRISTENSEN 300 Kr. og C. E. SYLOW 300 Kr.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Villahaven, dens Anlæg og Vedligeholdelse, af E. ERSTAD-JØRGENSEN, Havearchitekt og Havebrugskandidat. Med 3 Planer. (Nordiske Forlag. 116 Sider.)

Forfatteren har nedlagt et stort Arbejde i dette lille Værk. I en klar og livlig Fremstilling giver han Oplysninger om Alt, hvad der vedrører en »Villahave«, og hvad der bør tages i Betragtning ved Anlæget og Vedligeholdelsen af den. Man mærker helt igennem den dannede og intelligente Iagttager, som forstaar at tage Hensyn til og drage Nytte af Alt, som vedrører hans Opgave. Foruden at give mange praktiske Anvisninger, som sikkert ville være af stor Betydning for dem, der eje eller ville eje en Have, fremdrager han med god Forstaaelse alle de mange smaa og store Ting, der medvirke til et samlet og fyldigt Skønhedsindtryk: hvorledes man skal benytte Vand som Pryd, hvorledes Villabygningen og Havens Anlæg skal arbejdes sammen, Anvendelse af Skulptur, Springvand o. s. v., ja selv om, hvorledes man skal hæge og pleje om Sangfuglene i Villahaven skriver han et særdeles fornøjeligt lille Kapitel. Det er rigtigt set, at ved denne omhyggeligt tilstræbte Harmoni mellem mangfoldige Elementer skabes den rette Stemning. I et godt skrevet Afsnit om »Havens Stilarter« gives et kort, men klart Overblik over Havekunstens Udvikling lige fra Babylons »hængende Haver« til den moderne Tids Anlæg, set i Sammenhæng med de forskellige Perioders øvrige Udvikling.

Betegnelsen »Havearchitekt« er, saa vidt vides, ny herhjemme, den klinger for øvrigt ganske godt og har jo en vis Berettigelse, da der virkeligt er Noget, som hedder »Havearchitektur«.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og hos alle Boghandlere.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5 [1]. Telf. 5612.**

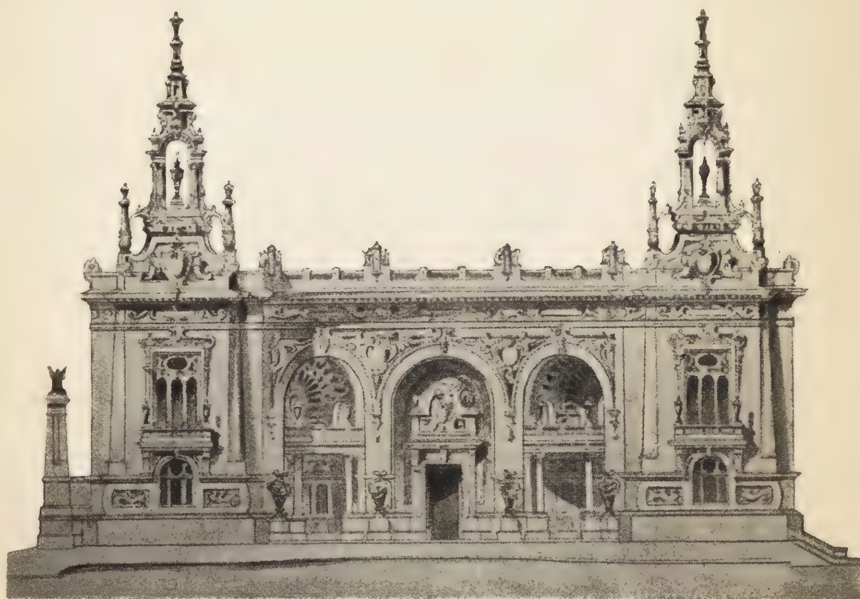
MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. MAJ 1900
2. AARGANG № 16

VERDENSUDSTILLINGEN I PARIS 1900.

IV.

Lad det være sagt straks: Architekturen i Pariserudstillingens Bygninger er ikke bleven nogen Sukces. De betydelige Forventninger, man havde knyttet til denne Del af Aarhundredets Storværk, ere blevne noget skuffede. Skarer af Frankrigs dygtigste Kunstnere og Teknikere have i aarevis været i Virksomhed i Anledning af denne Udstilling, men Resultatet, som man med Spænding har imødeset i Form af geniale Kompositioner, er blevet temmelig dagligdags, eller rettere: med den i 1889 afholdte Udstilling for Øje, sporer man i 1900-Aars Udstillingen ikke 11 Aars Fremskridt for Kunstens Vedkommende. Sikkert er det, at man i disse franske Udstillings Façader savner det friske Pust af Aand og Selvstændighed, som allerede i nogle Aar har gjort sig gældende i megen udenlandsk Kunst; Franskmændene har travet for meget i de gamle Baner, og hvor de

PARTI AF UDSTILLINGSBYGNINGERNE
PAA ESPLANADES DES INVALIDES.

Pont de la Concorde. Porte monumentale. Esplanades des Invalides.

er traadt udenfor, er Sikkerheden vegen bort og Formerne ere blevne uheldige og famlende. En Udstilling, hvad enten den ligger i Paris eller i Rødby har Krav paa sin særlige Architektur, som ikke maa have alt for faste Rødder i traditionelle Forhold og gammelkendte Former; Kunstneren skal netop her have Lov til at tumle sig lidt mere i Frihed, end han sædvanlig vover, naar han skal skabe Arbejder, der skal overleveres til Efterverdenen. Hvorfor det franske Kunstnerblod ikke ved denne Lejlighed har nærmet sig lidt mere til Kogepunktet, er ikke godt at sige, man kan ikke rigtig tænke sig, at det her skulde være Evnen det skortede paa; og dog er det ligesom om Gnisten manglede; enkelte Steder har den grebet fat og er blusset op til en lille Lue, men disse Lyspunkter forslaa ikke i det store Hele.

Materialet kan ikke have lagt Vanskeligheder i Vejen, det er næsten overalt Stuk, iklædt Stenformer og holdt i hvide Toner med enkelte Farvedekorationer, men man savner Forbindelse mellem de udvendige Façader og de indvendige Konstruktioner, man mærker for meget den paahæftede Skal, og dette var netop hvad Architekterne i 1889 saa udmærket havde undgaaet, ved at lade Jærnkonstruktionen indgaa som Led i Façadeinddelingen.

Anlæget i Udstillingen er tidligere omtalt her i Tidsskriftet og vi skal derfor blot dvæle ved enkelte af de vigtigste Bygninger. *La Porte monumentale*, der, som Udstillingens mest fremskudte Vagtpost, har faaet sin

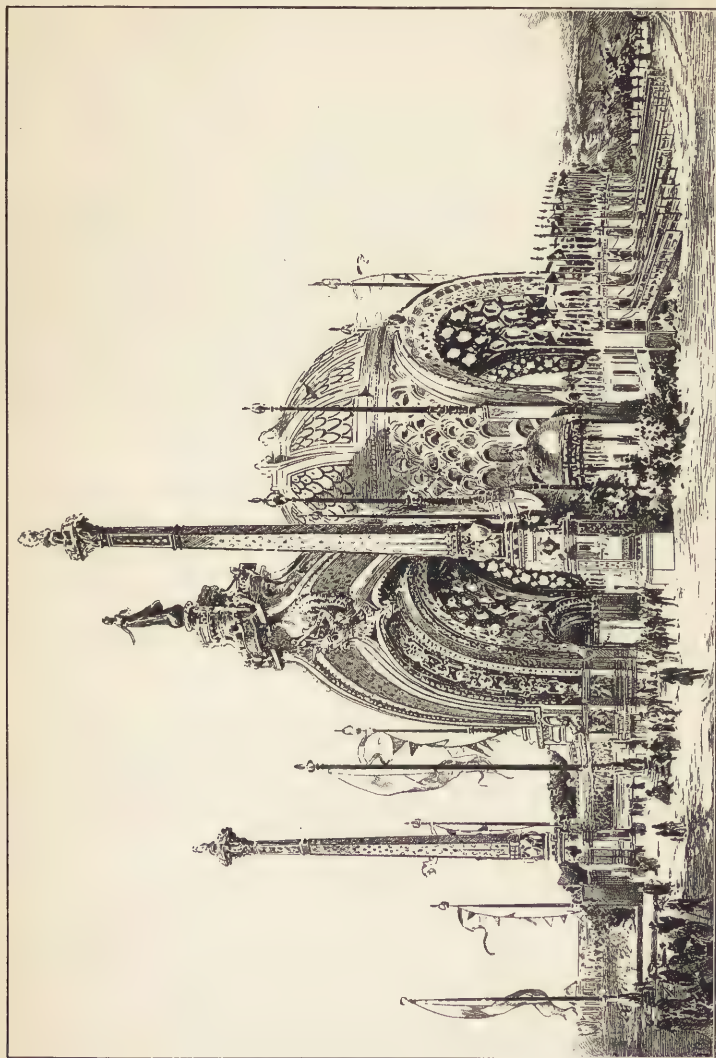

Pont Alexandre III. Petit Palais. Pont de l'Alma. Grand Palais.

Plads i Hjørnet af selve *Place de la Concorde,* er et af de Arbejder, som udviser mest Originalitet. Architekten M. Binet har ofret stor Omhu paa dette Værk, og naar man ser hen til, at Formaalet med Portalen nærmest har været at danne et imponerende og iøjnefaldende Overgangsled mellem Byarchitekturen og Udstillingen, saa er Hensigten for saa vidt naaet, som Porten er stor og pragtfuld nok; med sine minaretprydede Fangarme ligesom griber den efter de Skarer af Besøgende, der nærme sig for at indlades gennem dens 58 Kontrolindgange. Medens Forsiden virker ganske helstøbt, er Rygsiden mindre lystelig at skue, hvilket særlig skyldes Portalens trekantede Grundplan, den fladtrykte Kuppel og det altfor stærkt opbyggede Forparti, paa hvis Top den meget omdebaterede moderne Damefigur — der skal forestille Byen Paris — har sin Plads. Portalens Farver er gennemgaaende Blaat, Hvidt og Guld, og en Masse elektriske Glødelamper skal tegne dens Konturer mod Nathimlen, naar de store Aftenfester, som henhører under Udstillingens Program, finder Sted.

Om denne *Porte monumentale* nogen Sinde bliver Udstillingens Hovedindgang, i egentlig Forstand, kan være Tvivl underkastet, — vi skal være tilbøjelig til at antage, at den virkelige og utvivlsomt smukkeste Adgang er fra *Champs Elysées,* der hvor tidligere det gamle Industripalæ laa og hvor nu Alexanderbroen spænder sin elegante Bue over Seinen. Paa dette Sted er aabnet et Vue, der ret giver Begreb om Udstillingens Størrelse, og her føler den Besøgende sig hurtigst indenfor dens vidtstrakte Enemærker.

Et let og sirligt Gitterparti tillader det frie Indblik i den nyanlagte *Avenue Nicolas II* mellem de to Kunstpalæer, ud over *Pont Alexandre III* og den i Forlængelsen heraf anlagte Udstillingsgade paa *Esplanades des Invatides,* hvor Udsigten afsluttes af den ranke, forgyldte Kuppel over Napoleons Grav.

LA PORTE MONUMENTALE. ARCHITEKT BINET.

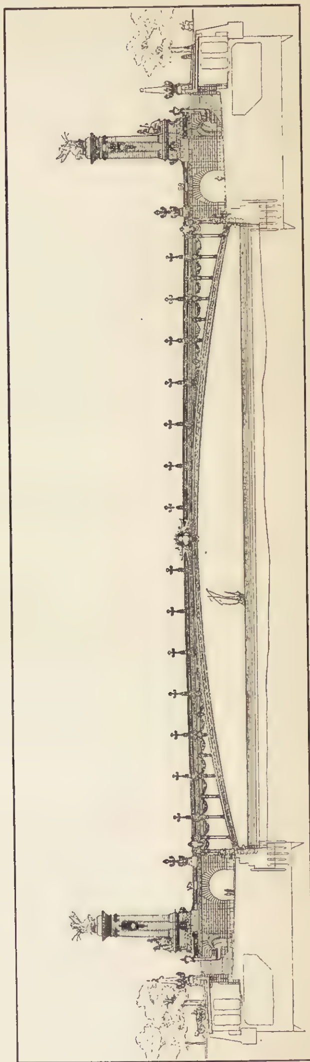
Man maa lade Franskmændene, at de forstaar at anlægge slige vidtstrakte Vuer. Se saaledes fra Louvres Slotsgaard ved Gambettas Monument, hen over Tuilerihaven, langs *Champs Elysées* til den store Triumfbue, som fortoner sig i det Fjerne; eller, for at vende tilbage til Udstillingen, tag Plads paa Trocadéros Terrasse og kast Blikket ud over *Champ de Mars,* gennem Eiffeltaarnets vældige Bue og op mod det nye Elektricitetspalads og *Château*

d'eau, og erkend saa, at de Mestre, der have planlagt disse Anlæg, har vidst hvad de gjorde, og har gjort det godt.

De to Kunstpalæer og Alexanderbroen er Bygningsværker, som ere blevne til med Udstillingen for Øje, men skal overleve denne. De ere derfor opførte af Sten og Jærn. *Petit Palais* og *Grand Palais* ligge lige

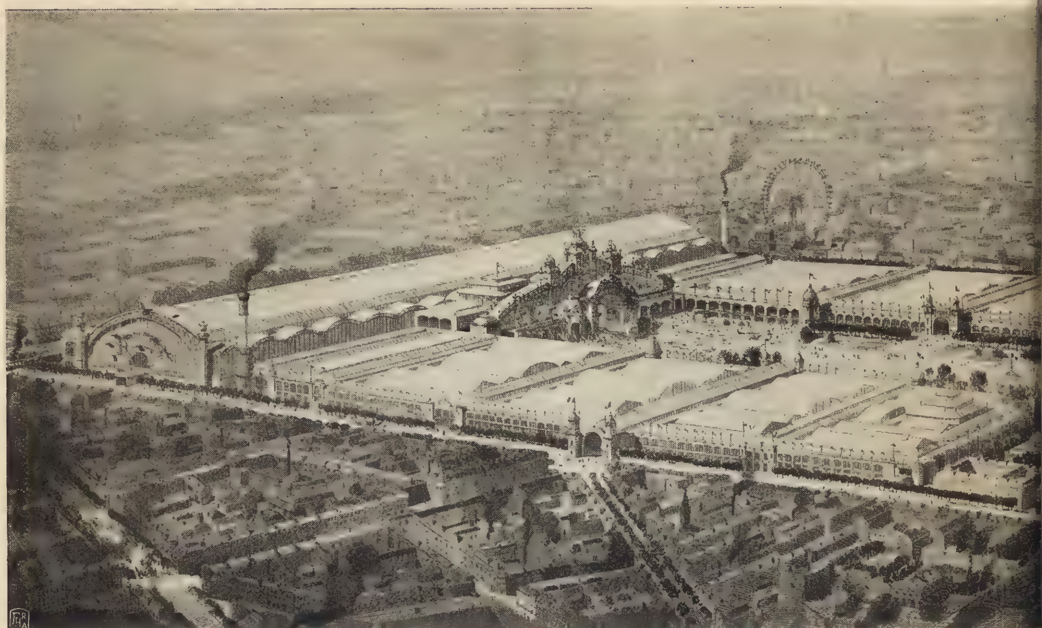

UDSTILLINGSBYGNINGERNE PAA ESPLANADES DES INVALIDES.

PONT ALEXANDRE III.

overfor hinanden ved *Avenue Nicolas II.* De ere, som Navnene angive, meget forskellige i Størrelse, og skal tilsammen have kostet ca. 30 Millioner Francs. *Petit Palais* er opført efter Tegninger af Architekten M. GIRAULT, som fik første Præmie ved Konkurrencen, og denne Architekt har tillige haft Overledelsen ved Opførelsen af *Grand Palais*, som forøvrigt er bygget efter Tegninger af tre andre Architekter MM. DEGLANE, LOUVET og THOMAS,

Gallerie des Machines. Château d'eau. Champ-de-M

der tog de tre første Præmier i Konkurrencen om dette Palæ, medens M. GIRAULT kun opnaaede en 4de Præmie. De to Bygningers Façader ere harmonisk sammenarbejdede efter romerske Motiver, med rige Kolonnader og stærk Anvendelse af Skulptur, i hvilken den nøgne Kvindemodel selvfølgelig er i overvældende Grad repræsenteret. Sammen med de to nys nævnte Kunstpalæer danner Alexander III's Bro ét Hele, som Pariserne ere meget stolte af, og med Rette. Selve Broen, hvortil Grundstenen blev lagt af Kejser Nicolaus i 1896, er en af de smukkeste, der fører over Seinen, og det vil sige noget. Den ligger mellem *Pont de la Concorde* og *Pont des Invalides* og er konstrueret af MM. RÉSAL og ALBY med kunstnerisk Ledelse af MM. CASIEN-BERNARD og COUSIN. Ved hver Broende er opført to høje Pyloner, der bære forgyldte Grupper i drevet Kobber; disse forestille Industri, Handel, Videnskab og Kunst, fremstillet ved Herolder med stejlende, bevingede Heste. Den stærke Forgyldning af plastiske Fremstillinger virker for voldsomt og borttager tillige alle Enkeltheder i Skulpturen, men forhaabentlig vil Tiden hjælpe herpaa, saaledes som man kan se paa flere af den store Operas Grupper, der engang har været behandlet paa samme Maade.

Fra Alexanderbroen træder man ud paa *Esplanades des Invalides* og har for sig en større aaben Plads, der indsnævres til en lang, smal Gade, omgiven af høje, hvide Udstillingspalæer. Dette er Udstillingens svageste Punkt; hele Anlæget er uheldigt og Bygningerne ligesaa. Oprindelig havde

Tour de 300 Mètres. Pont d'Jena. Palais du Trocadéro.

det været Udstillingskomiteens Hensigt at gøre denne Gade bredere, men Pressen og Folkestemningen satte sig imod Fjernelsen af Træerne i de saakaldte *Quinconces* paa *Esplanades des Invalides,* og der var da intet andet at gøre end at benytte Pladsen, som den var; — derfor blev Passagen mellem de to lange Palæer, der rummer Kunstindustrien, kun 25 Meter bred, medens den mindst burde have været 50 eller 70.

Disse Palæer, hvis Grundplaner ere symmetriske og som have ens Hovedinddelinger og Højder i Façaderne, ere dog ret forskellige i dens Enkeltheder, men det er vanskeligt at sige, hvilket af dem, der er det uheldigste. De bestaa af et Sammensurium af Renaissance- og Rococoformer, naturalistiske Blomster- og Figurmotiver, kronede med en Mængde Kupler og Taarne, Skjolde, Flagstænger og meget mere, som er lige ved at tage Vejret fra En. Hertil kommer, at der i de aabne Loggiaer er anvendt Dekorationer, som ved deres Farver og Tegning paatvinger Beskueren Fornemmelsen af, at man maa være gaaet fejl, man kan næsten ikke tænke sig, at man i Paris, paa selve Kunstindustriens Bygninger skal møde Produkter af den Art.

Disse Udstillingspaladser, som optage næsten hele *Esplanades des Invalides,* ere opførte af Jærn, Stuk og Glas. Den indvendige Jærnkonstruktion er let og behændig udført, men iøvrigt uden særlig Interesse; i det ene af Palæerne, det hvori de fremmede Nationers Kunstindustri har Plads, er Konstruktionen overmalet med en hæslig blegrød Farve, der i højeste Grad

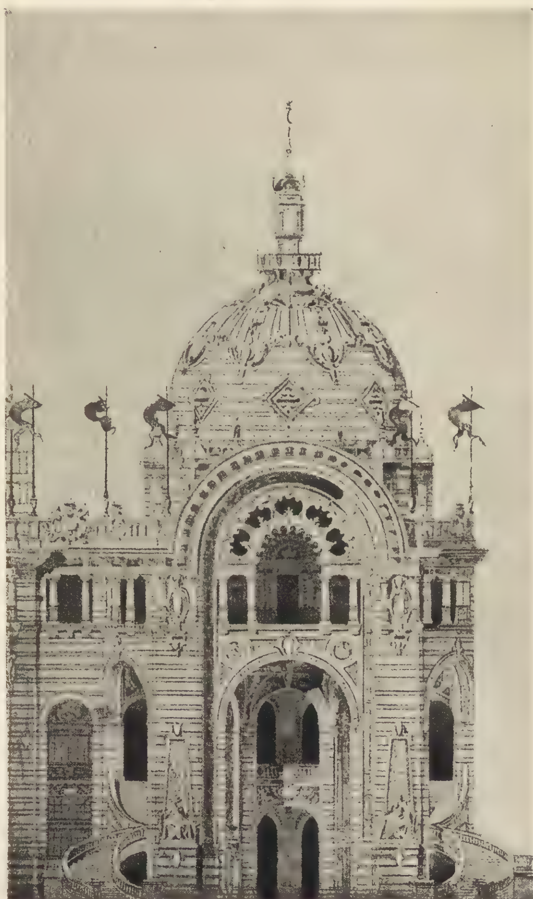
skæmmer og ødelægger de Farvesammenstillinger, som ere udførte i de forskellige Landes Afdelinger. Udvendig er Konstruktionen dækket af de ovenomtalte Façader, der helt ere udførte i Stuk, men mangle, trods deres aabne Arkader, Loggiaer og gennembrudte Taarnpartier, den lette Elegance, som helst bør være forenet med Bygninger, der omfatte en Sommerudstilling.

PARTI AF UDSTILLINGSBYGNINGERNE PAA CHAMP-DE-MARS.

Paa *Champ de Mars* er Forholdene bedre; her har ogsaa Terrænforholdene givet Architekterne mere Alburum, og dog er der ved disse hvide lange Façader ikke den Feststemning og Glød, som man saa uimodstaaeligt følte sig greben af, naar man stod foran de Udstillingsbygninger, som vare opførte paa denne Plads i 1889.

Fra det gamle, men for Tilfældet opmalede Eiffeltaarn strække de to 500 Meter lange Façader sig op mod Elektricitetspalæet og forbinde sig med dette. Façaderne ere delte i flere Dele og opførte af forskellige Architekter, men de ere dog saaledes sammenarbejdede i deres Forhold, at de for en flygtig Beskuelse se ud som en samlet Helhed. De ere ligesom Bygningerne paa Invalidepladsen i to Etager og de aabne Arkader ere ogsaa her en overvejende Faktor i Façadeinddelingen, men der er mere

PARTI AF UDSTILLINGSBYGNINGERNE PAA CHAMP-DE-MARS.

Ro og Sikkerhed i Kompositionen, om end den paa flere Punkter ikke er dadelfri.

Elektricitetspalæets Façade, der forbinder de sidstnævnte Bygninger med hinanden, dannes af det store *Château d'eau*, der af Mange nævnes som Udstillingens *Clou*. Stor og rig er unægtelig denne Kaskade, som danner Marsmarkens Afslutning. Fra en mægtig Niche med en dekorativ Gruppe, der forestiller Menneskeslægten, som af Fremskridtet ledes mod Fremtiden, bruser Vandet ned over halvrunde Afsatser, medens en Mængde

fantastiske Dyreskikkelser sende Vandstraaler ned i det sydende og boblende Vand, hvis Kaskader, ligesom hele den bagved liggende Façade, om Aftenen skal oplyses med farvede elektriske Lamper. Marsmarken vil blive Aftenfesternes Centrum og *Château d'eau* deres Baggrund.

Bag Elektricitetspalæet i Midten af den store Maskinhal fra 1889 er Udstillingens Festhal opført. Bygningen af denne kunde først paabegyndes, da den aarlige Salon var sluttet for i Fjor, og det er med Undren, at man betragter det mægtige dekorerede Rum, naar man erfarer den korte Tid, paa hvilken det er blevet til. Endnu 8 Dage forinden Udstillingen skulde aabnes, var Rummet tæt pakket med Stilladser, medens de nøgne Jærnkonstruktioner overalt stak frem, kun det i alle Farver spillende Glasloft i den flade Hvælving tegnede til at blive færdigt. Uindviede stirrede haabløst paa dette Virvar og rystede mistroisk paa Hovedet, men paa Aabningsdagen vare alle Stilladser borte, Gulvet lagt, Loft og Vægge prydede med allegoriske Malerier og mægtige Drapperier ophængte i Buerne, — kort sagt, *Salle des Fêtes* saa færdig ud, selv om den end ikke var det. Blot man kunde sige det samme om de øvrige Dele af Udstillingen.

Omkring Eiffeltaarnets Fod er Terrænet tæt optaget af Pavilloner for specielle Udstillinger; man finder her imellem store og rige Façader, hvoraf dog de færreste have kunstnerisk Betydning; anføres kan *Palais du Costume, Palais Lumineux,* som forresten er et grønt Uhyre, men ganske fantastisk, *Palais de la Femme,* og som det bedste *Panorama du Tour du Monde,* der hovedsagelig bestaar af en Sammenbygning af forskellige asiatiske Stilarter, gennemført med en Omhu og Nøjagtighed, der fortjener den største Opmærksomhed. Nede ved Seinen, paa begge Sider af *Pont d'Jena,* ligge nogle større Bygninger, en for *Navigation de Commerce* og en for *Forêts, Chasse, Pêche et Cueillettes*; den sidste adskiller sig i sin indre Konstruktion en Del fra de øvrige Udstillingsbygninger, idet den er opført af Træ og dekoreret i kraftige Farver; udvendig viser den dog den samme hvide Stukfaçade, som de andre Bygninger.

Paa den anden Seinebred danner *Palais du Trocadéro* Baggrunden paa Toppen af det stærkt stigende Terræn. Det er uforandret den samme Façade, som i 1878 og 1889; den ser nu noget mørk og alvorlig ud ved Siden af alle de hvide Pavilloner og lysende Farver i Tage og Kupler, som foran det i myldrende Mangfoldighed er vokset frem af Jorden, men der er over det gamle Udstillingspalæ en sikker Holdning og værdig Ro, som virker godt, naar Øjet falder derpaa, efter at have flakket om i det blændende Hav af hvide Vægflader, som dominere Udstillingsparken.

Ved Siden af *Pont de l'Alma* ligger en stor hvid Bygning, ret fin og enkel i sine Linier, stærkt paavirket af Louis-Seize Stilen; i denne

skal Aarets mange Kongresser afholdes, og den rummer derfor ingen egentlige Udstillingsrum. Noget fra denne, men paa samme Seinebred og med Ryggen mod *Cours-la-Reine*, træffer man et Par mægtige Drivhuse, der med sine buede Glastage og lette lysgrønne Façadedekorationer tage sig helt festlige ud, naar Solen spiller i de blanke Ruder og blander sig med Lysreflekserne fra Floden. Et Stykke længere henne er Byen Paris' Bygning opført; den er i en Art moderne fransk Renaissance med nogle stive Taarne, ret tør og kedelig. Men Udstillingen indenfor er desto mere interessant, idet den rummer Planer og Modeller af de kommunale Vej- og Bygningsarbejder i Paris. Lige overfor sidstnævnte Bygninger er den anden Seinebred optaget af de fremmede Nationers Pavilloner, som vi tidligere har beskrevet i dette Tidsskrift.

Vi har nu i store Træk omtalt de vigtigste af Udstillingens Bygninger; det vilde føre for vidt at fordybe sig mere deri, thi dersom enhver af Udstillingens Hundredtal af Pavilloner og Palæer skulde gennemgaas, vilde hertil fordres mere end en Aargang af dette Tidsskrift. Vi kan dog ikke afslutte forinden vi har nævnt et Par Anlæg, der vel ikke direkte sortere under Udstillingen, men dog ere blevne til med denne for Øje. Dette er saaledes Tilfældet med *Vieux Paris*, det gamle taknemmelige Udstillingsnummer, som nu i lokale Udgaver snart har travet hele Europa rundt. Hver Gang dukker det frem i ny Skikkelse og gennemarbejdet med mere Omhu end sine Forgængere; men trods sin historiske Korrekthed og trods de mange interessante og snurrige Enkeltheder, som »Gamle Paris« fremviser i sine Huse og Gader, forekommer Illusionen her os ikke saa god som f. Eks. i »Gamla Stockholm« i 1897.

Et andet stort og godt gennemført Anlæg er den schweiziske Landsby, som med sine Bjærge, Græsgange og Hytter er af udmærket Virkning; — særlig findes i disse Hytter, som ere veritable gamle Schweizerhuse, en Rigdom af smukke og maleriske Motiver, som virkelig fortjener Beundring.

Der er gaaet vilde Rygter om, at Udstillingen aldrig vil naa at blive færdig, fordi den er for stor og uoverkommelig. Dette er selvfølgelig overdrevet. Næsten alle Bygninger ere for det Ydres Vedkommende færdige nu, og Resten vil sikkert følge efter inden 1ste Juni. Naar saa alt dette er naaet, naar alle Anlæg, Plantninger og Blomster staa i deres fulde Sommerpragt, naar de tusinde Flag og Vimpler bryder Façadernes lange Linier og naar Kaskadernes brusende Vandmasser glimte i Solen og køle Luften, medens det brogede Menneskehav bølger og trænges i Parken, saa rives man med i det Hele og Store og glemmer at se og kritisere Smaatingene — og det vil maaske ogsaa være det bedste. *A.*

ARCHITEKTERNES NAVNE.

Vi have modtaget følgende:

Hr. Redaktør!

Hvorfor ser man aldrig Architekters Navne paa de Bygninger, de have opført og givet Tegning til? Ved en hvilkensomhelst anden Kunstydelse er man aldrig i Tvivl om, hvem den skyldes, og hvem der skal høste Æren eller Skammen af den. I Litteraturen staar Forfatterens Navn trykt paa Titelbladet, i Malerkunsten findes Kunstnerens Navn som Signatur nederst paa Billedet, i Skulpturen staar det indhugget paa Fodstykket o. s. v. — kun i Architekturen gemmer det sig beskedent, alt for beskedent i Glemselens Mørke. Og dog vilde det være lige saa berettiget, om Architektens Navn blev draget frem, som alle de andre Kunstneres. I Paris er det almindelig Skik og Brug; der ser man hvert Øjeblik paa et Hus indhugget paa et passende Sted: Monsieur . . ., architecte. I København findes det, saa vidt vides, kun et eneste Sted. Der er sikkert Ingen, der vil falde paa at betragte dette som »Reklame«, skønt man jo ganske i Almindelighed er tilbøjelig til at se fejl paa det Nye, der fremkommer. For enhver Ven af Bygningskunsten vil det være en velkommen Foranstaltning og med en ikke ukendt Vending afhjælpe et »længe dybtfølt Savn«. For det store Publikum, der ser med Ligegyldighed paa Architektur, vil det have sin Betydning, idet det fremhæver Personligheden og slaar hans Navn fast i den almindelige Bevidsthed; og for selve Architektstanden vil det kun være til Gavn, at dens Navne blive fremdragne og med Ære kunne gøre sig gældende i den Udvikling af Aandslivet, hvori ogsaa de have en virksom Del.

Ærbødigst

EN VEN AF ARCHITEKTUR.

FORSKELLIGT.

Tuborg-Konkurrencen. Bedømmelsen af de indleverede Skitser blev Tirsdag den 1. Maj foretagen af Xylograf F. HENDRIKSEN, Maleren JOH. ROHDE og Fabrikejer ALFR. BENZON.

Da der var indkommet mange smukke Tegninger til en Etikette, har »Tuborgs Fabriker« udsat 2 Ekstrapræmier paa henholdsvis 100 og 50 Kr., saaledes at der ialt bliver uddelt 5 Præmier for Etiketter. Ved at aabne de med Skitserne indsendte Navnesedler viste det sig, at 1ste Præmie for Tegning til en Plakat, 1000 Kr., tilfaldt Maleren J. F. WILLUMSEN, 2den Præmie, 500 Kr., Maleren NIELS FR. LARSEN, 3die Præmie, 200 Kr., Architekt A. J. F. BRANDT.

For Etiketterne tilfaldt 1ste Præmie, 200 Kr., Maleren ERIK STRUCKMANN. 2den Præmie, 100 Kr., henholdsvis Maleren SVEN HAMMERSHØI og Architekt P. V. JENSEN-KLINT; de 2 3die Præmier, hver paa 50 Kr., tilfaldt Maleren GERHARD HEILMANN for 2 under forskellige Mærker indsendte Udkast.

Arbejderne have i disse Dage været udstillet offentlig i Frederiksberggade 34.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5 [1]. Telf. 5612.**

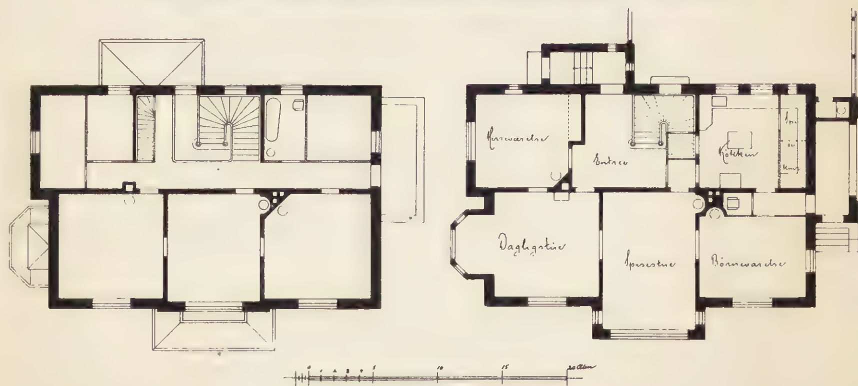
MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JUNI 1900
2. AARGANG № 17

VILLA I HELLERUP.

Tømmermester J. H. C. Christensens Villa i Hellerup er opført i 1898 af Architekt L. CLAUSEN. Façaderne ere pudsede i Kalk og hvidtede undtagen Hjørner og Sokkel til Stuens Brystningshøjde samt Stik over Døre og Vinduer, som ere murede af røde Façadesten. Taget paa selve Huset er af Skifer, paa Karnapperne af Kobber. Bygningen, hvortil Tøm-

VILLA I HELLERUP.

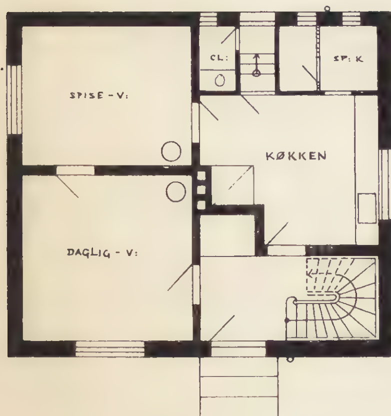
ARCHITEKT L. CLAUSEN.

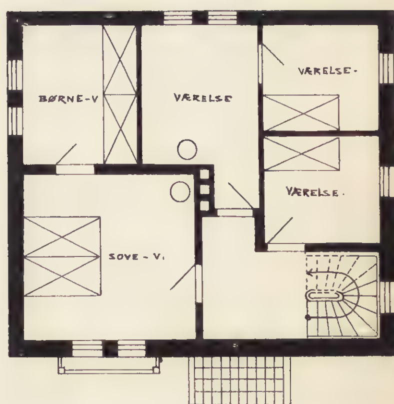
rermester J. H. C. CHRISTENSEN selv leverede Tømmerarbejdet, ejes nu af Grosserer Plum. Som deltagende i Opførelsen maa nævnes Murermester N. O. SVENDSEN, Snedkermestrene HOLM & NIELSEN, Blikkenslager V. NIELSEN, Malermester KREBS, Stukkatørerne LUDVIGSEN & FYHN m. fl.

»KAPELHUSET« I VEDBÆK.

Kapelhuset er opført i 1898 af Architekt L. CLAUSEN for M. E. Grøns og Hustrus Familielegat og ligger i Nærheden af Kapellet i Vedbæk. Bygningen afgiver Bolig for en Gartner og flere Funktionærer paa Gros-

»KAPELHUSET«
I VEDBÆK.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

serer Grøns Ejendom »Rolighed« i Vedbæk. Den er opført af røde, haandstrøgne Sten i Stuens og 1ste Sals Højde; Gavlene ere af Bindingsværk med kalkpudsede og hvidtede Tavl, Taget er dækket med røde Falstagsten. Byggesummen var circa 10,000 Kr., og Bygningen har været taget i Hovedentreprise af Murermester N. P. JØRGENSEN, Kjøbenhavn; af Mestre fra Vedbæk har Tømrermester R. RASMUSSEN, og Malermester JØRGENSEN deltaget i Opførelsen.

YDERDØR TIL EN SOMMERBOLIG.

Fabrikant, Cand. polyt. J. Wieds Sommerbolig, hvortil er udført en dobbelt Yderdør efter hosstaaende Afbildning, er beliggende Syd for Aarhus paa en af Skaade Bakker, hvorfra man har en smuk Udsigt over Aarhusbugten. Huset er opført i Aaret 1898 efter Tegning af Hr. EILERT LASSEN, hvorimod Tegningerne til Yderdøren er udført af Architekt HARILD, Aarhus.

Materialet, der saavel til Rammer som Fyldinger er af 2 Tom.s Tykkelse, bestaar af godt Fyrretræ. Billedskærerarbejdet er udført af V. LASSEN, Snedkerarbejdet af R. NIELSEN og Malerarbejdet med Lazurfarver og ægte Forgyldning af KRUSE, alle af Aarhus.

Fotografiet er taget før Døren er malet og fremstiller den indvendige Side.

YDERDØR TIL EN SOMMERBOLIG. ARCHITEKT HARILD.

LÆGE WINGES LANDSTED VED AARHUS.

I Foraaret 1898 købte Hr. Læge Winge et ca. 3 Tdr. Land stort Grundareal paa Skaade Mark ved Aarhus, for derpaa at opføre et Landsted til Sommerbolig.

Da Beliggenheden er særdeles smuk paa et Højdedrag tæt udenfor Marselisborg Skove med fri Udsigt til disse og til Aarhus Bugten og med Landskabet Mols som Baggrund, ønskede Hr. Winge, at der, foruden at Bygningen fik et landligt Præg, tillige toges Hensyn til de smukke Omgivelser, saaledes at man fra Værelserne fik fri Udsigt, og at der fra forskellige Lokaler blev Adgang til rummelige Verandaer og Altaner.

Efterat Bygningens Beliggenhed paa Grunden var bestemt, paabegyndtes de ret betydelig Forarbejder, saasom Vejanlæg etc., og der udførtes i Forbindelse med Ejeren af Nabogrunden et fuldstændigt lille Vandværk, som tillige kan forsyne flere af de omliggende Huse med Vand. Derefter udførtes det store Haveanlæg med Beplantning, alt efter Tegninger af Hr. Landskabsmaler DIEDRICHSEN fra Aarhus, og under hans Ledelse.

LANDSTED
VED AARHUS.

ARCHITEKT
KÜHNELL.

Tidligt i Foraaret 1899 paabegyndtes dernæst Opførelsen af selve Bygningen, hvis Kælder og Stueetage er af Grundmur, medens den øverste Etage er af Bindingsværk, idet Huset kun er bestemt til Sommerophold. I Kælderen findes Køkkenlokaler, Vadske- og Rullestue, Elevator m. m. I Stuen findes de daglige Opholdsværelser, Spisestue med vedliggende Anretterum, Pigeværelse m. m., og paa 1ste Sal findes Soveværelser, Gæsteværelser m. m. Sokkelen er i hele Højden opført af røde Mursten og fuget. Over Sokkelen og imellem Bjælkehovederne er der muret en Frise i Mønstermuring med hvidtet Bund, ligesom der er anvendt enkelte røde Mursten ved Vinduer og Døre; men iøvrigt ere alle Murflader hvidtede.

Bindingsværket og det øvrige Træarbejde — hvorpaa der hist og her er anvendt en Del Billedskærerarbejde — er malet med røde og grønne

LANDSTED VED AARHUS.

ARCHITEKT KÜHNELL.

Farver. Tagfladerne ere tækkede med Straa. I Værelserne ere Bjælkerne synlige, der er anvendt Træpaneler, som i Spisestuen ere saa høje, at Døren ligger i Panelet og udgør en Del af dette, ligesom en Udbygning af Panelet danner Stuens Buffet.

I alle Lokalerne tænkes Bjælker og Paneler malede overvejende med grønne og røde Farver. Vægfladerne blive dekorerede med Kalkfarver paa hvidtet Bund.

Selve Bygningen har kostet ialt ca. 20,000 Kr.

Murerarbejdet er udført af Hr. Murermester Chr. Jensen fra Aarhus. Tømmer- og Snedkerarbejdet af Hr. Arnolf Thomsen, ligeledes fra Aarhus.

DØDSFALD.

Den 15. Maj døde Architekt Henrik Vilhelm Brinkopff. Han blev født i København 1823 og var Søn af daværende Instrumentmager og Orgelbygger Heinrich Brinkopff. Som ungt Menneske blev han sat i Billedskærerlære og modtog samtidig Undervisning paa Kunstakademiet. Han nedsatte sig dernæst som Billedskærer i København og virkede i dette Fag i en lang Aarrække, men opgav det for fuldstændig at hellige sig Tegne- og Architektvirksomheden. Særlig som Møbel- og Dekorationstegner har han udført en Mængde Arbejder, og indtil for en Snes Aar siden, da kun faa Architekter dyrkede denne Specialitet, var hans Hjælp meget søgt af Fagfolk og Private, da han havde et solidt Kendskab til Træets Behandling og Møblernes Karakter og Konstruktion. Ved den nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872 blev det ham overdraget at lede Udstillingens indre Arrangement, og lignende Hverv udførte han senere med stor Dygtighed ved Udstillingerne i Wien 1873, i Aarhus 1876, Malmø 1881 og København 1888. I 1884 indrettede han Fredericiagadens Kaserne til Rigsdagsbygning og i 1880 og 1885 forestod han som Architekt Opførelsen af Etablissementet »National« og Cirkusbygningen i Jernbanegade. Brinkopff var en ualmindelig flittig og stræbsom Mand, der ved sin personlige Elskværdighed tillige skaffede sig mange Venner. I de senere Aar maatte han paa Grund af svækket Helbred trække sig tilbage fra sin Virksomhed, men at han ikke derfor var glemt, viste den store Skare af ældre og yngre Repræsentanter for Haandværk og Industri, der gav Møde ved hans Jordefærd.

W. C.

Da Kjøbenhavn skred til den store og kostbare Omordning af Kloakledningerne, antog man, at dette hovedsagelig skete for at muliggøre en almindelig Indførelse af Vandklosetter uden at forurene Vandet i Havnen.

Saavel Ingeniører som Læger hævdede, at Vandklosetternes Indførelse vilde betegne et mægtigt sanitært Fremskridt, og man blev forberedt paa, at naar de bleve udførte godt, og at naar Spildevandsledningerne udførtes noget bedre og bekosteligere end hidtil, saa vilde man ved deres Indførelse ganske slippe for de ikke ubetydelige Gêner, som ere forbundne med Luftklosetterne.

Afgiften for et Vandkloset blev foreløbig holdt urimelig høj, saalænge Spildevandet endnu løb ud i Havnen; men mange Bygherrer begyndte dog at tænke paa i nye Ejendomme at lade opsætte Faldrør, for saa snart Hovedkloakerne vare omlagte og Klosetafgiften nedsat, at kunne installere W. C.'s i deres Ejendomme.

Saa kom det mærkelige Tillæg til Sundhedsvedtægten af 15de Juni 1898 »som et Lyn fra en klar Himmel«, dette Tillæg, som skærper Fordringerne til selve Klosetrummet, og som stiller større Fordringer til et W. C. end til et Luftkloset.

Medens man for Luftklosetterne til Ventilation af Rummet kun forlanger et 3 Tom. Zinkrør, der »saavidt muligt« skal ligge ved Siden af et opvarmet Skorstensrør, forlanges der for Vandklosetter et seperat Rør af mindst 16 □ Tommer, ɔ: et $4^1/_2$ Tommers Zinkrør, og hvis man foretrækker et fælles muret Rør, skal det ligge ved Siden af et opvarmet Skorstensrør eller forsynes med kunstig Træk.

Det vilde ganske vist være ønskeligt, om alle Rum i et Hus havde direkte Lys og effektiv Ventilation; men det er tvivlsomt, om et Vandklosetrum er det, der trænger haardest til disse Gaver. Der vilde have været mere Mening i med Vandklosetternes Indførelse for Øje at skærpe Fordringerne til Luftklosetter noget, men idetmindste foreløbig at være ret liberal overfor Vandklosetter.

Har Sundhedskommissionen mon hørt, at direkte Sollys dræber Bakterier?

Og tror dens Medlemmer maaske, at der gennem et mat Vindue, som vender mod Nord og mod en snæver Gaard, kommer saa meget Lys, at denne Virkning opnaas?

Anden rimelig Forklaring er det vanskeligt at finde for denne Fordring, selv i et Land, hvor der en stor Del af Aaret kun vilde komme Sol gennem et klart Vindue mod Syd i nogle faa Timer af Døgnet, og uagtet man ikke kan paalægge Beboerne kun at benytte Klosettet, naar Solen er paa Himlen. Som Fordringerne nu ere, kan der med lidt Besvær indrettes Vandkloset i en 6 Værelsers Lejlighed. Dog fristes man let af Fordringerne om direkte Lys og af det dyre Faldrør til at slaa Klosetrum og Badeværelse sammen til et Rum, hvilket skulde synes at være uheldigt, hvis et Vandkloset er saa farlig en Genstand, navnlig naar man betænker, at kun de færreste Lejere kende den af Værten udstedte Deklaration om ikke at benytte Badeværelset til Natteophold og derfor i en snæver Vending rede Seng i Badekarret til en Feriegæst. Naar der tilmed i dette Rum findes Kloset, vil Deklarationen ofte blive tilsidesat, særlig i Blommetiden.

Men i de 6 Værelsers Lejligheder have Forholdene hidtil været saaledes, at et Luftkloset kunde anbringes, og blev anbragt, paa en taalelig Maade.

Derimod have Forholdene i de mindre Lejligheder hidtil været yderst beklagelige. Luftklosettet har sjældent været forsynet med Urinafløb og oftest været anbragt mellem Køkken, Spisekammer og Soveværelse, kun adskilt fra disse ved Bræddeskillerum. Det er fuldkomment mørkt og kan i Reglen lugtes i Entréen og som oftest spores i Køkkenet og Sovekammeret, undertiden i den hele Lejlighed. En bedre Tjenestepige bærer ikke en Klosetspand ned, og de fleste Familier leje til denne Tjeneste en Kone, som højest kommer 2 Gange ugentlig. For disse Lejligheder vilde det at kunne installere et W. C. i det nuværende Klosetrum med Bibeholdelse af det eksisterende 3 Tom. Zinkrør betyde en eminent Forbedring; men ifølge Forordningen af Juni 1898 kan dette kun tillades af sær Naade, hvorimod de saa godt kunne beholde det nuværende Svineri. I nye Ejendomme kan der nu saa godt som slet ikke indrettes et Klosetrum i mindre Lejligheder.

Man har hidtil kunnet indrette to gode 3 Værelsers Lejligheder med ca. 27 Alen Façade. Hvis de skulle forsynes med direkte Lys til Klosetrummet, vil der kræves ca. 30 Alen Façade, med mindre Pigeværelset opgives eller reduceres til et latterligt Minimum. Lejligheden forøges herved med ca. 24 □ Alen, uden at der kan paaregnes nogen særlig Forhøjelse af Lejeafgiften. Installation af Vandkloset kan regnes til 110 Kr. pr. Lejlighed, de øvrige Udgifter ved Ejendommens Opførelse til 110 Kr. pr. □ Alen. Fordyrelsen bliver følgelig (24 + 5) × 110 = 3190 pr. 5 Lejligheder ɔ: 640 Kroner pr. Lejlighed. Naar man betænker Klosetafgiften plus Afgiften for Vandforbrug, der betales af Værten, maatte en saadan Lejlighed beregnes til mindst 60 Kroner højere aarlig Leje, end hvis den indrettedes uden Klosetrum. Den praktiske Følge af det sidste Tillæg til Sundhedsvedtægten har derfor været, at selv rummelige og iøvrigt gode, mindre Lejligheder nu indrettes langt slettere end før, idet man ganske opgiver at forsyne dem med et lovmedholdeligt Klosetrum, men udstyrer dem med et »Skab«, til hvilket der hverken er Adgang for Lys eller Luft og som ikke har over 3 Alens Højde, da den øverste Del deraf afskildres til Opbevaring for Syltetøj eller smudsigt Linned, men i hvilket de fleste Lejere straks opstille et Luftkloset.

Som dette »Skab« er bygget, kan der aldrig deri anbringes et Kloset paa en forsvarlig Maade, end ikke et Vandkloset. Rummet er urimeligt lille, og der findes hverken Vand- eller Gasledninger i Nærheden, endsige Skorstensrør. Dog kan det for Tiden ligesaalidt forbydes en Lejer at anbringe en flyttelig »Natstol« i dette »Skab« som at anbringe den i Sovekammeret eller andetsteds i Lejligheden, og det vil sikkert aldrig kunne forbydes med Virkning. Hvis Sundhedskommissionen i København vil optage en Statistik over Forholdet mellem de fra Juni 1897 til Juni 1898 indrettede 3—4 Værelsers Lejligheder med et tarveligt, men da tilladeligt Klosetrum og de siden Juni 1898 indrettede 3—4 Værelsers Lejligheder med »Skab«, men uden Klosetrum, vil den sikkert faa et frygteligt Bevis for Virkningen af Tillæget af Juni 1898.

Naar man vil indrette Gaardlatriner som Vandklosetter, er det ønskeligt at flytte dem ind i Ejendommens Kælder eller Stueetage af Hensyn til Frosten. Det er imidlertid ifølge »Tillæget« ikke tilstrækkeligt at skaffe direkte Dør fra Gaarden

med Tremmer og Vindue ovenover. Der skal tillige skaffes Ventilation gennem Rør, som føres op over Taget. En Tremmedør giver dog Rum nok til en »Vind«, og Latrinrummet skal »ved Skillemur og Overhvælving af mindst 1 Stens Tykkelse være afsondret fra ethvert tilstødende Lokale«. Man kunde have ventet, at naar et Vandkloset i Kælderen enten havde direkte Indgang fra Gaarden med Tremmedør eller indvendig tæt Dør til Kælderen og Ventilation, saa vilde det blive foretrukket for en Række snavsede Tønder, fyldte med gæret Latrin, anbragte i Gaarden lige under Køkkenvinduerne. Men Sundhedskommissionen foretrækker aabenbart Tønderne. De Frederiksbergske Myndigheder have hidtil stillet sig ganske anderledes til denne Sag, og der er derfor i de sidste 3 Aar i en betydelig Del af de nyopførte Ejendomme med mindre Lejligheder indrettet Klosetrum efter de ældre Fordringer, som i Henhold til Planer, udarbejdede paa Frederiksberg Stadsingeniørs Kontor, ere forsynede med Klosetfaldrør og Vandledning, idet man har ment, at det kun vilde være en Forbedring, om der snart kunde komme Vandklosetter i disse Rum. Et ikke ringe Antal mørke Klosetrum ventilerede ved et 3 Tom. Zinkrør ere allerede nu forsynede med Vandkloset, dels mod en Afgift af 50 à 100 Kroner aarlig, dels gratis som Forsøg. Det er herved tilstrækkeligt bevist, at Vandklosetterne i saadanne Rum aldeles ikke forvolder Ulemper, naar blot Afløbet er vel ordnet.

Hvad skulde der vel ogsaa ske?

Ekskrementerne sænkes øjeblikkeligt i Vand og fjærnes fuldstændigt ved Udskylning faa Sekunder derefter. Der kan ganske vist i Klosetrummet undslippe den Besøgende en »Vind«, som ikke udskylles, men til hvis Fjærnelse et 3 Tom. Zinkrør er mere end tilstrækkeligt. Den samme »Vind« kan jo undslippe ham i enhver af de ganske uventilerede Stuer uden at genere Sundhedskommissionens Næse.

Nu er Vandklosetafgiften paa Frederiksberg bleven nedsat, og samtlige Husværter, som endnu have Luftklosetter i Rum, der ere forsynede med Faldrør, andrage om Tilladelse til at installere Vandklosetter, men erfare til deres store Forbavselse, at Frederiksbergs Sundhedskommission vil stille den samme urimelige Fordring som den kjøbenhavnske og enten nægte dem Tilladelse til at opstille Vandklosetter eller tvinge dem til at foretage betydelige og forstyrrende Forandringer i deres nye Ejendomme for at opnaa Tilladelse til at benytte de Faldrør, som med stor Bekostning ere opsatte, i Henhold til Planer, udarbejdede og approberede af Kommunens egne Embedsmænd. De kunne derimod i al Evighed beholde de interimistiske Luftklosetter i de nuværende Rum, og de spørge derfor forundrede hinanden, om man har til Hensigt at forhindre Vandklosetternes Indførelse, som Følge af Hovedkloakernes Forbedring. Det synes i Sandhed saa.

Hvis der i en engelsk By opstod den vanvittige Forestilling blandt Indbyggerne, at de kunde »gøre« Guld, og de som Følge deraf begyndte at borttage de gamle Vandklosetter for at opsamle og lagre Latrinen i Lejlighederne, saa vilde den stedlige Sundhedskommission næppe kunne modvirke dette mere effectivt end ved at opstille de Fordringer til et Luftkloset, som man nu Aar 1900 i Kjøbenhavn stiller til et Vandkloset.

ANGLOMAN.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Die Baukunst, herausgegeben von R. Borrmann & R. Graul. 3. Heft, II Serie. *Die Alhambra zu Granada* von Richard Borrmann.

Borrmanns Alhambra zu Granada er en med stor Omhu forfattet Afhandling om det gamle, saa ofte beskrevne og besungne Maurerslot. *Alhambram, pro! dii immortales! qualem regiam! unicam in orbe terrarum crede!* udraabte begejstret Petrus Martyr, da han i Følge med det katolske Kongepar holdt Indtog med den sejrrige Kristenhær i den erobrede Fæstning. Alhambra er ligesom Philip II's Eskorial et Nationalmindesmærke for spansk Historie og Kunst. Dette ejendommelige Slot er ved sin uforlignelig smukke Beliggenhed og sin rige fantastiske Architektur og Ornamentik det eneste Bygningsværk i Europa, som for vor Fantasi levendegør Orientens æventyrlige Rigdom og Pragt.

Forfatteren indleder med at gennemgaa Granadas og Alhambras Historie og gaar dernæst over til en Beskrivelse af Slottet og dets enkelte Dele. En Mængde fortrinlige Lystryk gengiver de bedste og smukkeste Partier af Myrthegaarden, de to Søstres Sal, og Løvegaarden, ligesom ogsaa en udmærket Plan og nogle Details illustrerer Beskrivelsen, der forøvrigt paa en smuk Maade slutter sig til den Række af architektoniske Afhandlinger, som alt er udkommet under Fællestitlen »Die Baukunst«.

Ausgeführte englische Innenräume. Verlag von Ernst Wasmuth, Berlin W.

En Samling af 20 elegant udførte Pennetegninger, opklæbede paa tysk Karton. Tegningerne, som fremstille perspektiviske Gengivelser af Beboelsesrum i moderne engelsk Smag, indeholder flere gode Motiver. Til specielt Studium af Møblerne egne de sig dog næppe, da der ved Udførelsen kun er lagt Vægt paa at give et Totalindtryk af de paagældende Rum, hvorfor man selvfølgelig er gaaet let hen over Enkelthederne. Tekst er fuldstændig udeladt, man faar end ikke at vide, hvor eller hos hvem de gengivne Rum er udført.

Architectonische Stilproben. Ein Leitfaden mit historischen Ueberblick der wichtigsten Baudenkmäler, von Max Bischof. (Hiersemann, Leipzig.)

I Format og Udstyr, der meget ligner det kendte engelske »*Academy Architecture*«, gives her gjennem 101 gode smaa Afbildninger en Oversigt over alle Stilarters vigtigste Bygninger lige fra Cheops Pyramiden og de ældste græske Templer til vore Dages Forretningsbygninger. En kortfattet Tekst ledsager det praktiske og billige lille Værk.

FORSKELLIGT.

Architekt ULLDAHL i Randers har af den hollandske Regering faaet overrakt en Guldmedaille for sine Undersøgelser af gamle Kirkeklokker, til Dels af hollandsk Oprindelse.

Kunstakademiet. Ved Akademiets Møde den 21. Maj tilkendtes Aarsmedaillen (for 2den Gang) Architekt V. KOCH for en Façadetegning af Kristkirken i Dybbølsgade.

I Skoleraadets Forsamling den 29. Maj bestod Elev af Architekturskolen, Løjtnant THORVALD GUNDESTRUP Akademiets Afgangsprøve som Architekt.

❦

Næstved-Konkurrencen. Til Konkurrencen om Tegninger til en Realskolebygning for Næstved By var indsendt 16 Projekter. Byraadet har nu truffet sit Valg imellem disse og har belønnet følgende 3 Arbejder med de udsatte Præmier — 1200, 700 og 300 Kroner: 1ste Præmie tilkendtes et Arbejde, som var betegnet med en i en Cirkel indskreven Trekant (Architekt K. VARMING), 2den Præmie tilfaldt et med »TUT« mærket Arbejde (Architekt NICOLAI HANSEN, Kjøbenhavn, og JULIUS HANSEN, Helsingør) og 3die Præmie et under Mærket »Ib« indsendt Projekt (Architekt BACKER).

Efter Anmodning af Skoleudvalget havde Akademisk Architektforenings Bestyrelse udmeldt 2 Medlemmer af Foreningen — MAGDAHL NIELSEN og AXEL BERG — til at bistaa Udvalget ved Bedømmelsen, og disse indstillede Varmings og Hansens Projekter til henholdsvis 1ste og 3die Præmie, medens et med tre koncentriske Cirkler mærket Arbejde indstilledes til 2den Præmie; denne Indstilling blev tiltraadt af Udvalget. Byraadet udskød imidlertid det sidstnævnte Projekt paa Grund af, at Overslagssummen overskred den i Programmet fastsatte Byggesum, og gav i Stedet for 2den Præmie til »TUT«, der havde holdt sit Overslag indenfor den tilladelige Sum.

2 andre Projekter, det ene mærket med tre Cirkler hver med en indskreven S-formet Figur, det andet mærket med en af en Cirkelbue gennemskaaren Cirkel, vare omtalte i Indstillingen som i flere Henseender gode Arbejder.

❦

Konkurrencen angaaende Kjøbenhavns Personbanegaard. Efter den udstedte Bedømmelse var der indkommet 21 Forslag. Den nedsatte Kommission har den 23. Maj vedtaget med fuld Enstemmighed følgende Afgørelse:

1ste Præmie, 10,000 Kr., uddeltes ikke, da intet af de indsendte Projekter fandtes egnet dertil.

2den Præmie med et Tillægsbeløb af 1000 Kr., ialt 7000 Kr., tillagdes det med »Alpha« betegnede Forslag. Forfatter: Stadsingeniør i Kjøbenhavn CH. AMBT.

2den Præmie 6000 Kr. tillagdes det med »Uden Omveje« betegnede Forslag. Forfattere: Kgl. Bauräthe HAVESTADT og CONTAG WILMERSDORF, Berlin W., Ingeniørerne C. O. GLEIM, Hamborg, og S. EYDE, Kristiania, samt Oberstløjtnant P. HANSEN, Kjøbenhavn.

3die Præmie 4000 Kr. tillagdes det med »B. A. M. S.« betegnede Forslag. Forfatter: Ingeniør FR. JOHANNSEN med Assistance af d'Hrr. Ingeniører W. BARKHUUS, ST. ANDERSEN, C. MICHELSEN og R. SØE-JENSEN.

4de Præmie 2000 Kr. tillagdes hvert af de 2 med »Suum cuique« og »⊙« betegnede Forslag. Forfattere: henholdsvis Regierungs- u. Baurath KARSCH, Essen a. d. Ruhr, Cand. polyt., Ingeniør R. BERLÈME-NIX og Baneingeniør P. HJORTH-LORENZEN.

5te Præmie 1500 Kr. tillagdes hvert af de med »Paa gammel Grund«, »Kendte Veje« og »Fjern- og Lokaltrafik« betegnede Forslag. Forfatterne ere: til førstnævnte Forslag Ingeniørerne C. O. Gleim, Hamborg, og S. Eyde, Kristiania, Kgl. Bauräthe Havestadt og Contag Wilmersdorf, Berlin W., samt Oberstløjtnant P. Hansen, Kjøbenhavn. Til det andet Cand. polyt., Ingeniør Einar Jørgensen, Berlin W., og Regierungs-Bauführer E. Köhlke, Berlin W. Til det tredie Ingeniørerne A. Behrendsen, C. Fick og A. Klasen, Hamborg, samt Carl Hellstrøm, Stockholm.

Samtlige indkomne Forslag ville i den nærmeste Tid blive offentligt udstillede.

Ovne til Fyring med Træ og Tørv. Landbrugsministeriet har under 10. Maj d. A. udstedt en Opfordring til indenlandske Fabrikanter af Ovne, bestemte til Indfyring med Brænde og Tørv, til inden dette Aars Udgang til den polytekniske Læreanstalt at indsende nøjagtige Tegninger af saadanne Ovne af nævnte Art, som maa anses for hensigtssvarende. Disse Tegninger ville derefter blive gennemgaaede af særlig Sagkyndige, der udpege de Ovne, som bør gøres til Genstand for nøjere Undersøgelse, og Fabrikanterne af de paagældende Ovne ville derefter blive opfordrede til at lade Ovnene opstille paa Forsøgsstedet, for at de kunne blive underkastede de Prøver, som Forsøgslederne maatte anse for nødvendige til Bedømmelse af deres Egenskaber. Under de første af disse Forsøg har Fabrikanten af den paagældende Ovn Ret til at lede Forbrændingen, og hvis han ønsker det, kan han overvære de følgende Forsøg med hans Ovn.

Prøven, der afholdes under Ledelse af den polytekniske Læreanstalt, vil ikke blive forbunden med Præmieuddeling; men Prøvens Udfald vil blive meddelt Fabrikanterne til Vejledning ved Gennemførelsen af mulige Forbedringer i Ovnenes Konstruktion.

FORENINGSMEDDELELSER.

I en Skrivelse af 28. April har Bestyrelsen for Stenhuggersvendenes Fagforening rettet en nærmere motiveret Henvendelse til Akademisk Architektforening om at medvirke til, at der ved Byggearbejder her i Landet — i større Grad end tidligere — benyttes dansk Stenhuggerarbejde. Det foreslaas i nævnte Skrivelse at opfordre Architekter og Bygherrer til bl. A. at indføre i Beskrivelser og Kontrakter en Passus, som udtaler, »at den danske Stenhugger skal beskæftiges før Indførelsen af fremmed Arbejde finder Sted«.

Sagen vil blive optagen til Drøftelse i Akademisk Architektforening ved første forekommende Lejlighed.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.**

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JUNI 1900
2. AARGANG № 18

KRISTKIRKEN I KJØBENHAVN.

Kristkirken er opført efter Tegning af Architekt V. Koch paa en af Kommunen skænket Grund i Dybbølsgade, ligeoverfor Legepladsen ved Enghaveplads. Ved en eventuel Bebyggelse af de, ligeledes Kommunen tilhørende Sidegrunde vil der ved Servitutbestemmelser blive sørget for, at Façaderne ved deres Højde og Architektur ville komme til at staa i et rimeligt Forhold til Kirkebygningen. Endnu ligger Kirken frit til alle Sider.

Der er ved Planens Udarbejdelse draget særlig Omsorg for at gøre den ret skikket til Gudstjenesten. Sideskibene ere derfor gjorte saa smalle som muligt. Sidepulpiturerne ere udkragede paa Granitknægte, saaledes at de overskære de slanke 4-kantede Arkadepiller. Der er intet særligt Kor, kun en bred Alterniche, og hele Rummet er kort i Forhold til sin Bredde. Lyset er meget rigeligt, men vil blive noget mindre, naar der bliver bygget ligeoverfor begge Kirkens Langsider. De akustiske Forhold ere gode.

De faste Siddepladsers Antal er c. 1000. De som Kugleudsnit dannede 23 Alen høje Hvælvinger ere førte højt op i Tagkonstruktionen, hvorved det »døde« Tagrum er formindsket til et Minimum. Der er kun c. 1 Alen fra Tagfladen, maalt paa Midten af Taglinien, til Hvælvings-

kapperne. Murpiller og Hvælvinger ere let dekorerede med Kalkfarver (Dekorationsmaler SVENDSEN), medens et større, dekorativt Maleri i Apsis-hvælvingen, forestillende Christus paa Himmeltronen, omgiven af Engle og de Troendes hvidklædte Skare, er malet i Caseinfarver af JOH. KRAGH.

Alterbillede mangler indtil videre. Paa Alterets Antemensale er paa lys blaa Bund malet Lammet med Korsfanen, staaende i en Mark af Paaske-lillier; disse ere udskaarne i svagt Relief og forgyldte. Paa Prædikestolen,

KRISTKIRKEN
I KJØBENHAVN.

ARCHITEKT
V. KOCH.

der er anbragt frit, ved Hjørnet af Korskranken, er der et forgyldt Kors i Mandelglorie, omgiven af symbolske Blomster. Træværket er iøvrigt bejtset med rødbrune og grønne Farver, med nogen Dekoration, særlig paa Panelerne under Vinduerne. Bag Kirkerummet findes 2 Sakristier, der kunne forenes ved en bred Skydedør, Ligstue, Præsteværelse og Varmeværk. Dette bestaar af en af BONNESEN & DANSTRUP konstrueret kontinuerligt brændende Kalorifore med Friskluftttilførsel, Ventilation og Cirkulation. Denne sidste foregaar ved murede Kanaler under Gulvet, gennem Riste i dette og gennem Aabninger bag løse Paneler langs Ydervæggene. Luften cirkulerer ogsaa under hele Gulvfladen.

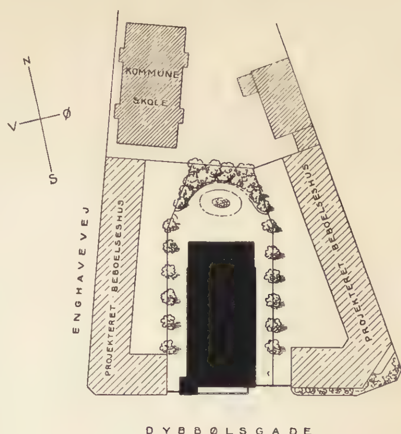
I det Ydre ere Langsiderne og Bagsiden, som, naar Bebyggelsen omkring Kirken er fuldført, kun ville blive lidet synlige, opførte af flammede Sten, som ere skurede og hvidtede; den østre Side, som vil ses mest, er dog pudset. Taarnet og hele Forsiden ere beklædte med Kridtsten, med Baand og Friser af grøntglacerede Mursten. De 4 smaa Søjler i den aabne Loggia ere af norsk Marmor (antique verdâtre), Sokkelen er udført af Murmester SCHJØTZ's imiterede Granit. Skibets Tag er dækket med Skifer, Loggiaen med grøntglacerede Munketagsten og Spiret med smaa, grøntglacerede Skælsten, med Grater omtrent som Munketagsten. Skællene, der ere forsynede med Fals, ere lagte i Tjærekit og sømmede paa. Gratstenene ere fastgjorte ved lange Messingskruer med Kroge, der gribe om hver enkelt Stens Underkant. De to Klokker, som ere af Støbestaal, ere

KRISTKIRKEN
I KJØBENHAVN.

ARCHITEKT
V. KOCH.

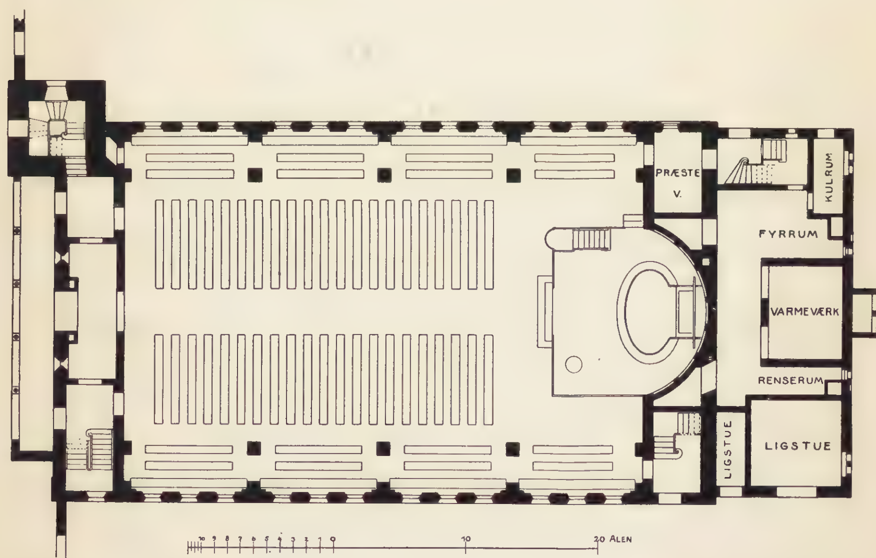
ophængte i Patentaksler. Kirken er forholdsvis rigt udstyret med Billedhuggerarbejde, som alt er udført, dels i Kridtsten, dels i Savonnièresten, af Billedhugger Bærentzen.

Vinduerne ere af Kathedralglas i Blyindfatning (Feigh i Roskilde). Lysekronerne, som ere udførte af Dreyer, Fiolstræde, ere af Kobber, som ved en særlig Ætsningsproces, der her for første Gang er anvendt, har faaet en Tone som svagt anløben Bronze eller Malm.

Murerarbejdet er udført af Carl Schjøtz, Tømmerarbejdet af Kornerup-Koch. Dreyer har gjort Tag- og Rendearbejdet. Bode har dækket Spiret. Snedkerarbejdet er udført af Andersen i Hillerød og Oscar Køhler, Smedearbejdet af Blücher, Malerarbejdet af Svendsen. Som Konduktør har Rolf Schrøder fungeret.

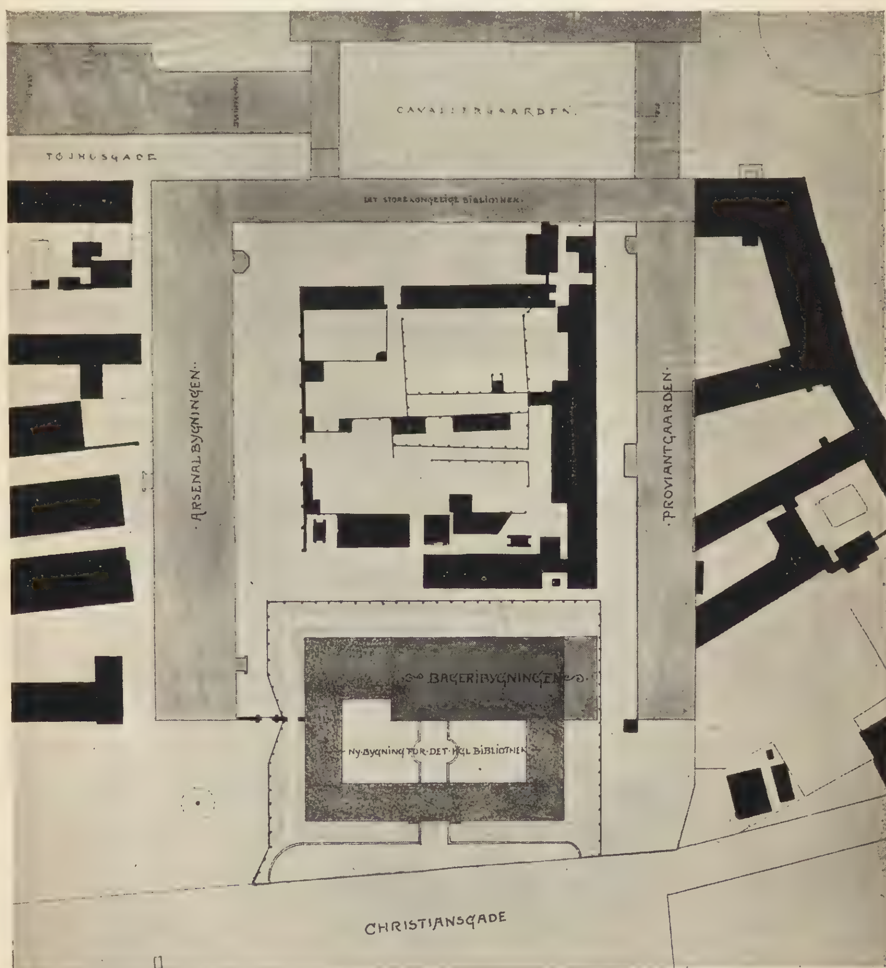

KRISTKIRKEN I KJØBENHAVN. ARCHITEKT V. KOCH.

Kirken er som bekendt opført for Midler, der udelukkende ere skænkede af danske Præster, Præstekoner og Præstedøtre. Grundstenen lagdes 29. Maj 1898. Indvielsen fandt Sted 6. Maj 1900.

DET STORE KGL. BIBLIOTHEKS NYE BYGNING.

De her gengivne Tegninger er en Del af et Forslag til Ordning af Tøjhusterrænet med det nye kgl. Bibliothek, som er udarbejdet af Professor Hans J. Holm. Forslaget gaar ud paa, at lægge Adgangen til Bibliotheket imod Tøjhusgaarden. Pladsen, som er fremstillet i den ene Perspektiv, kommer man til, gennem en Port i det nuværende Bibliothek, fra Kavallergaarden — fremstillet i Plan paa Perspektiven —. Denne Plads, som kun faa kender, befinder sig i vore Dage i en sørgelig forkludret Tilstand, opfyldt af tilfældigt opførte Skure og Værksteder, eller til Dels benyttet som Oplagsplads for gamle Lavetter, Kanoner, Vognhjul etc. Pladsen er af Størrelse omtrent som Ridebanen ved Christiansborg og er om-

FORSLAG TIL ORDNING AF EN DEL AF SLOTSHOLMSTERRÆNET.

PROFESSOR HANS J. HOLM.

FORSLAG TIL ORDNING AF EN DEL AF SLOTSHOLMSTERRÆNET.

PROFESSOR HANS J. HOLM.

FORSLAG TIL ORDNING AF EN DEL
AF SLOTSHOLMSTERRÆNET.

PROFESSOR
HANS J. HOLM.

givet af Chr. IV's to udmærkede Bygninger, Tøjhuset og Proviantgaarden samt paa den tredie Side af det nuværende Bibliothek. Ved at arbejde med Opførelsen af det nye Bibliothek, med den dertil givne Byggegrund, er det en naturlig Ting, at Architekten søger at skabe noget igen af den storslaaede Helhed, som Pladsen frembød paa Christian den fjerdes Tid. Samtidig fremkom der for Bibliotheket den store Fordel, at Adgangen blev nærmere Byen — ikke saa afsides som fra Christiansgade, hvor Indgangen efter Loven var fastsat.

Det store kgl. Bibliothek skal efter Bestemmelsen opføres i to Dele, Halvdelen af Bogrummet samt Læse- og Udlaanssalen nu. Senere, om ca. 40 Aar — eftersom Bogmængden fordrer det —, skal den sidste Del, kun indeholdende Bogrum, opføres. Naar denne Udvidelse kommer, maa de tilfældig opførte Bygninger i Tøjhusgaarden nødvendigvis fjernes. Forhaabentlig vil da den Tid være i Stand til at gennemføre Adgangen fra Nord og skabe en uforlignelig Plads — en Plads, som en foregaaende Tid har vanrøgtet.

At opnaa dette allerede nu og anvende de 5 à 6 Aar, som Opførelsen af Bibliotheket vil tage, til at skaffe Erstatningsbygninger for Krigsvæsenets Værksteder — maa med Sorg erkendes at overstige vor Tids Kræfter.

DØDSFALD.

Stadsarchitekt William Klein i Malmø er den 28de Maj afgaaet ved Døden i en Alder af 78 Aar. Klein var dansk af Fødsel, og fik sin første kunstneriske Uddannelse i København. Som ganske ung nedsatte han sig i Malmø, hvor han hurtigt, paa Grund af sin Dygtighed og Elskværdighed opnaaede Anerkendelse og blev overdraget Posten som Stadsarchitekt, en Stilling, som han i en lang Aarrække beklædte. Han var Stifter af og Formand for Malmø Industriforening og fremtrædende Medlem af Komitéerne for flere af de Industriudstillinger, som har været afholdt i denne By.

SACRE-CŒUR KIRKEN I PARIS.

Naar den Rejsende fra Nord nærmer sig Paris, kan han ikke undgaa at lægge Mærke til den — højt over Alt ragende — Kirke med de spidse Kupler, som viser sig for ham kort forinden man naar *Gare du Nord*. Det er *Sacre-Cœur*-Kirken, som nu i 25 Aar har været under Arbejde, og som stærkt nærmer sig sin Fuldendelse.

I korte Træk skal her gengives dette betydelige Værks Tilblivelseshistorie,

efter Oplysninger fra Architekt HENRI RAULINE, som har ledet Arbejderne ved Opførelsen.

Henimod Slutningen af Aaret 1870, da Frankrig syntes udmattet og var lige ved at bukke under for de Ulykker, der ramte Landet, aflagde to ivrige Patrioter det Løfte, at de vilde sørge for Opførelsen af et Monument til Forherligelse af Kristi Hjerte, naar de derved atter kunde opnaa Forsynets Beskyttelse for deres ulykkelige Fædreland. Trods Krigens uheldige Udgang for Frankrig, opgav de ikke deres Forsæt, men paabegyndte, saasnart Freden var erklæret, en Subskription for Indsamling af Bidrag til Gennemførelsen af deres Plan. Skønt Krigen havde kostet Landet og Befolkningen uhyre Summer, strømmede Gaverne til det hellige Formaal dog ind i saa rigelige Mængder, at Kirkens Opførelse snart kunde betragtes som sikret. I Marts Maaned 1873 overtog Erkebiskoppen af Paris, Mr. GUILBERT, Protektoratet for sig og sine Efterfølgere og indviede Toppen af Højen Montmartre som Kirkens Byggeplads. I malerisk, i religiøs og i historisk Henseende var denne Plads vel valgt. Napoleon I havde under sin Regering udpeget Stedet som egnet for et Tempel, der var helliget Freden, men Begivenhedernes Gang tillod ikke ham at gennemføre denne Plan, thi Pladsen blev snart optaget af et Batteri franske Kanoner og senere af nogle Tusind engelske Soldater.

Allerede paa Gallernes Tid fandtes et Tempel paa denne Høj, og da den romanske Befolkning tog Landet i Besiddelse, opførte den paa Montmartre et Alter for Guden Mars. Paa dette Sted er Martyren ST. DENIS og hans Fæller blevne henrettede, og til Minde om dem blev opført først et Kapel, senere en Kirke og sluttelig et Kloster, som indtil 1793 var et meget søgt Valfartssted for Pilgrimme.

Den dominerende Beliggenhed, som Montmartre-Højen har for Hovedstaden, har bevirket, at den ofte er bleven valgt til Lejrplads for franske og fremmede Armeer, naar der kæmpedes om Paris.

Med Henblik paa Kampene i 1871 besluttede da Mr. THIERS at anlægge paa Montmartre en Fæstning, der kunde værne for indre eller ydre Fjender, men det lykkedes Erkebiskoppen at overtale ham og gøre ham klart, at en imponerende Kirkebygning paa dette Punkt vilde i enhver Henseende udøve mere Virkning og Respekt end kanonprydede Mure, og det blev da ved Lov af 25. Juli 1873 vedtaget at opføre paa Toppen af Montmartre en Kirke, der skulde indvies til Kristi hellige Hjerte. Midlerne skulde indsamles ved offentlig Godgørenhed.

Kort efter blev franske og fremmede Architekter indbudt til Konkurrence. Der indkom 78 Projekter, og af disse blev M. PAUL ABADIE's Tegninger foretrukne. Hans Planer omfattede en Kryptkirke, paa hvilken en Basilika hvilede; en stor Kuppel, 16 Meter i Diameter, dannede Centralpartiet, og 4 mindre Kupler omgav den paa Siderne. Kampanilen var anbragt lige i Midten af Apsis.

Mr. ABADIE fik senere fra mange Sider sit Arbejde stærkt kritiseret; hans Projekt var i romansk-byzantinsk Stil, og man bebrejdede ham, at han ikke havde holdt sig til den gothiske, af hvilken Frankrig ejer saa mange Mesterværker. Erkebiskoppen fastholdt imidlertid det engang trufne Valg, og i 1875 blev der givet Ordre til at paabegynde Opførelsen.

Ved Udgravningen for Fundamenterne viste det sig snart, at Højens Indre var af en saadan Beskaffenhed, at det maatte anses for uforsvarligt at opføre en stor Bygning paa den. Efter mange Forsøg og Beregninger med forskellige Funderingsmetoder var der da ikke andet at gøre, end at søge ned til Højens Bund til det tykke Lag af Kalksten, som strækker sig under den største Del af Paris og som afgiver et fortrinligt Fundament. Man sænkede da ved alle bærende Punkter hule Piller gennem Højens Lag af Dynd og Mergel og fyldte derpaa disse Piller med en Betonmasse. Foroven bleve alle Pillerne forbundne med svære Buer, og herpaa opførtes da den egentlige Kirkebygning. Dybden, hvortil man maatte gaa for at finde god Byggegrund, var omtrent 42 Meter, og der maatte udgraves ca. 37000 Kub.-Meter Jord for hver Pille. Det var et stort og vanskeligt Arbejde, som her blev foretaget, men det lykkedes dog at gennemføre det uden Uheld, og i Begyndelsen af Aaret 1878 var man færdig hermed og kunde skride til Opførelsen af Kryptkirken. Denne, som strækker sig under hele Kirkebygningen, har nu allerede i en længere Aarrække været fuldført og danner en hel Kirke for sig med en indvendig Højde af 9 Meter. Lyset til Krypten skaffes til Veje ved en omtrent 3 Meter bred Lyskassegrav, der strækker sig rundt om Kirken, og hvis Gulv ligger nogle faa Trin højere end Kryptens Gulv.

(Fortsættes.)

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Snedkermestrenes Medlemsblad. Udgivet af Snedkerlavet i Kjøbenhavn. Redaktør R. Berg.

Det nye Maanedsblad, hvoraf første Hefte fremkom i April d. A., har til Hensigt at være et Bindeled mellem Snedkerlavet og dets Medlemmer og har som saadant speciel faglig Interesse. Indholdet af de udkomne Hefter omfatter foruden Artikler, som berøre vigtige Spørgsmaal for Faget: Statistiker, Fagskoler, Indførelsen af Mesterstykker o. s. v., tillige Afbildninger og Beskrivelser af saadanne Møbler og andre Snedkerarbejder, som særlig findes værdige dertil. Med Hensyn til Format og Udstyrelse har man paa temmelig paafaldende Maade kopieret »*Meddelelser fra Akademisk Architektforening*«, medens Anvendelsen af de gullige Annoncesider ikke ere til Pryd for Bladet.

❦

Chr. C. Rahr & Co. Materialier til Dampkedler og andre Pladearbejder. Udgave 1900.

Den foreliggende meget elegant udstyrede Bog har vel ikke direkte Interesse for Architekter, men der forekommer dog Tilfælde, f. Eks. ved Opførelsen af Bryggerier, Kedelbygninger, Mejerier o. l., hvor Architekten ved at slaa op i denne Bog kan faa hurtigt og klart Svar paa flere Spørgsmaal, som han ved saadanne Lejligheder ikke kan undgaa at sætte sig ind i. Med stor Omhu er de forskellige Afsnit gennemarbejdede, til Dels under Medvirken af Statskonsulent, Ingeniør Birk, og de mange Tabeller ere ordnede paa meget praktisk og let overskuelig Maade.

DØDSFALD.

Natten til den 14. Juni døde Etatsraad, Tømrermester Julius Andreas Blom i en Alder af 84 Aar. Hans Fader var Murermester i Kjøbenhavn og han selv blev sat til Tømrerprofessionen, i hvilken han arbejdede nogle Aar som Svend, indtil han i 1841 tog Borgerskab som Mester; som saadan udførte han en betydelig Mængde saavel offentlige som private Arbejder og nød stor Anseelse for sin Dygtighed. Han var tillige en virksom og erfaren Leder af det daværende Brandvæsen i Kjøbenhavn, men fratraadte sin Stilling som Brandmajor, da Omorganisationen af Brandvæsenet fandt Sted i 1870. Etatsraad Blom har haft en Mangfoldighed af Tillidshverv og udfoldede i det Hele en rig og betydelig Virksomhed, og den danske Haandværkerstand havde i ham en Repræsentant, som den med Rette kunde være stolt af.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. City-Byggeselskabet har til Opførelsen af en ny Hjørneejendom ved Kristenbernikovstræde indbudt følgende Architekter til at indlevere Konkurrencetegninger, d'Hrr. Ingemann, G. Tvede, Arntzen, Alfr. Thomsen og Bindesbøll. Hver af de konkurrerende faar 1000 Kroner for sine indsendte Tegninger.

Nyt Bygningsreglement. Under 2den Maj har Justitsministeriet stadfæstet et Bygningsreglement for Rødovre Sogn, og under Forudsætning af Amtsraadets Approbation, er Architekt Klingsey af Kjøbenhavn ansat som Bygningsinspektør i Sognet.

Til Bygningskommissionen har Sogneraadet valgt 2 Medlemmer, Amtet 1.

Nordisk Haandværks- og Industrimøde. I Dagene 31. Juli samt 1., 2. og 3. August afholdes et nordisk Haandværks- og Industrimøde i Kjøbenhavn. Ved Mødet vil blive afholdt Foredrag samt forhandlet om Spørgsmaal af Interesse for Nordens Industri og Haandværk. Der vil tillige blive afholdt en Udstilling, hvis Formaal er at belyse, hvad dansk Haandværk og Industri har skabt *gennem sine Foreninger* ved det 19. Aarhundredes Udgang. Endvidere vil der for Mødets Deltagere blive arrangeret Besøg paa fremragende industrielle Anlæg i Kjøbenhavn og Omegn, og forsaavidt fornøden Tilslutning viser sig blandt Mødets norske og svenske Gæster, tænkes der for disse arrangeret en Rundrejse gennem de danske Øer og Jylland, paa hvilken der vil blive Anledning til at bese forskellige industrielle Etablissementer. Deltagelse i Mødet koster 5 Kroner. Forretningsudvalgets Bureau er Vestre Boulevard 18, 1.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.**

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E. Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Vestre Boulevard 27
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Scheller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen. Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Lunn, Viggo, Nygade 4
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Scheller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Frederiksberg Allé 14

Bogbind, Bøger m. m.
Schou's, Andr, Bog- og Papirhandel, Nygade 4

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Jacobsen, Chr S, Gothersgade 43
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Citygade
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstensen, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties., St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5
Reeh, H, Jernbanegade 4

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12
Carstensen, Carl, Johnstrups Allé 1

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Jensen, Edvard, Nøjsomhedsvej 13
Kbhvn s Kedelsmedie & Maskinværkst., Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Lunn, Adam, Nygade 4
Lunn, Viggo, Nygade 4
Maardt, J G, & Co, Hellerup
Reeh, H, Jernbanegade 4
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Isoleringsmateriale.
Jensen, Edvard, Nøjsomhedsvej 13

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage
Riis Bonne, C, Silkegade 1

Malere.
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Møbler.
Bøytler, T C V, Kattesundet 5
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Larsen & Andersen, Bredgade 36

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst.. Citygade
Lunn, Adam, Nygade 4
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp, Gothersgade 155
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Overretssagførere.
Rahlff, Frederik, Købmagergade 63—65

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Reeh, H, Jernbanegade 4

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V, Niels Ebbesens Vej 27
Schæbel. Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Ankerske Marmorforretning, Frihavnen
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Nielsen, E, Nørrebrogade 44
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
Maardt, J G, & Co, Hellerup
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6

Vandklosetter.
Kbhvn.s Kedelsmedie & Maskinværkst., Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3
Rom, C Th, & Co, Axelhus 2 B

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JULI 1900
2. AARGANG № 19

GAMLE CARLSBERGS MARKETENDERI I FRIHAVNEN.

Bygningen, der er bleven færdig iaar, er opført efter Tegning af Architekt THORVALD BINDESBØLL. Den har i Stueetagen et større Marketenderi med Køkken og øvrige Økonomirum, og paa 1ste Sal en Restaurant med sit selvstændige Køkken m. m.

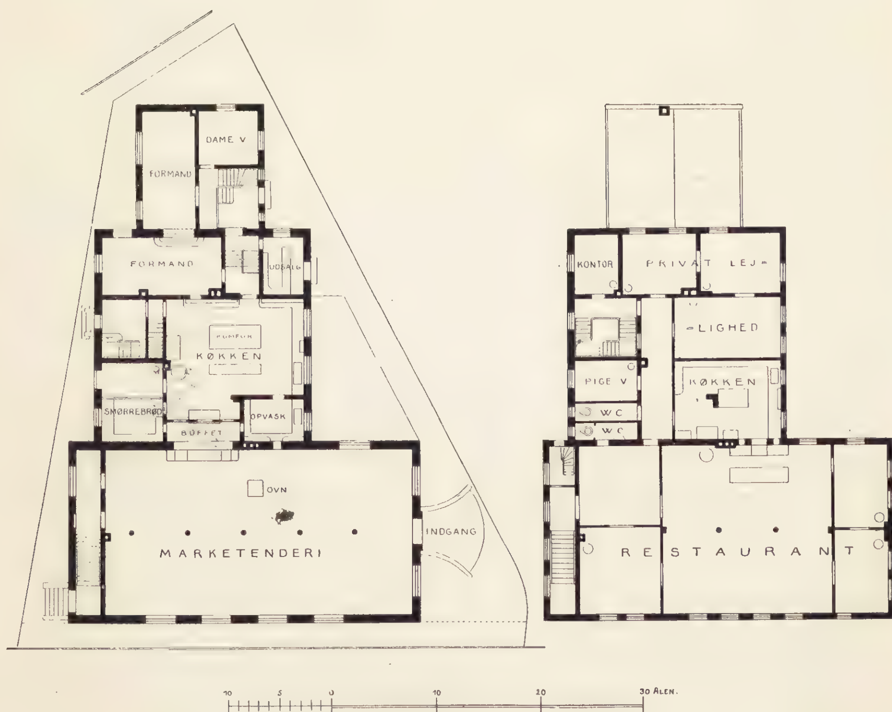
I sit Ydre adskiller den sig en Del fra de andre paa Frihavnsterrænet opførte Bygninger; medens de fleste af disse ere opførte med røde Murstensfaçader, virker denne ved sine graapudsede Murflader og sit ret bramfri Ydre.

Den indre Udstyrelse er ikke udført efter Bindesbølls Plan, hvorfor den ikke ganske harmonerer med det Ydre.

GAMLE CARLSBERGS MARKETENDERI I FRIHAVNEN. — ARCHITEKT THORVALD BINDESBØLL.

GAMLE CARLSBERGS
MARKETENDERI I FRIHAVNEN.

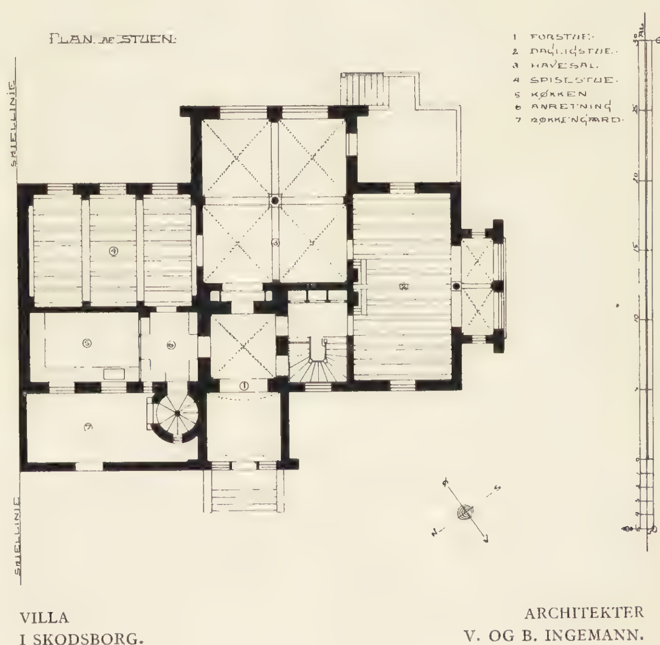
ARCHITEKT
THORVALD BINDESBØLL.

Bygningens Murerarbejde er udført af J. J. Bruun, Tømrerarbejdet af F. Hinrichsen, Malerarbejdet af C. C. Møllmann & Co., Blikkenslagerarbejdet af Bode. Komfurerne ere leverede af Christianshavns Jærnstøberi, og de øvrige Ovne ere fra Lange i Svendborg.

Bekostningen ved Opførelsen har været ca. 90,000 Kroner.

VILLA I SKODSBORG.

Oppe paa Skodsborg Bakke skal i den nærmeste Fremtid opføres for Grosserer M. den i vedføjede Afbildninger viste Villa efter Tegninger af Architekterne V. og B. Ingemann. Den gennemføres ganske efter den moderne Villatypes Mønster med pudsede og hvidtede Mur-

VILLA I SKODSBORG.

ARCHITEKTER V. OG B. INGEMANN.

flader, kløvet Kampestens Sokkel og rødt Tegltag. Indvendig udstyres Boligen i Stil med det øvrige, dels med Bjælkelofter i Farver og dels med Hvælvinger, som dekoreres med Kalkmaleri.

Arbejdet er taget i Entreprise af Murmester Kønche i Hellerup; Ingeniør Bang skal levere Varme- og Ventilationsapparaterne og »Sanitas« Installationen af Badeapparater m. m.

VILLA
I SKODSBORG.

ARCHITEKTER
V. OG B. INGEMANN.

STATSBANERNES NYE KONGEVOGN.

Statsbanerne har fornylig ladet bygge en ny Kongevogn, der paa Grund af sin gennemførte smukke Udstyrelse og det fortrinlige Arbejde fortjener stor Paaagtelse. Selve Vognen er af ret betydelig Størrelse, omtrent 17 Meter lang, og Adgangen til den sker gennem Sidedøre, der ere anbragte ved begge Ender af Vognen. Der findes imidlertid tillige Døre i selve Endevæggene samt Klap-

STATSBANERNES NYE KONGEVOGN. ARCHITEKT AXEL BERG.

broer under disse Døre, saaledes at der kan tilvejebringes Forbindelse mellem Kongevognen og de til begge Ender af denne stødende Vogne i det Tog, hvori den indgaar.

Vognen indeholder 2 Saloner, hvoraf den ene ved Hjælp af en flyttelig Skillevæg kan omdannes til Soveværelse for Kongen, et Par mindre Kupéer, Toiletrum, Forrum, m. m.

Architekt Axel Berg, der har givet Tegning til og forestaaet hele den indre Udstyrelse, har fornemmelig for Salonernes Vedkommende tilstræbt Opnaaelsen af en kunstnerisk Helhed, og det er da ogsaa lykkedes, under Iagttagelse af de

STATSBANERNES NYE KONGEVOGN. ARCHITEKT AXEL BERG.

særlige Forhold, der her er tilstede, at skabe et Par meget smukke Interiører efter Louis-Seize-Motiver. Træværket saavel i Døre og Paneler som i Møblerne er holdt i Mahogni med gule Indlægninger og forgyldte Ornamenter i Billedskærerarbejde. Alle Beslagdele, Lampetter o. s. v. ere udførte i forgyldt Bronce. Til Væg- og Loftsfelterne er benyttet lyse Relieftapeter, som er overtrukket med Silketøj, der for Væggenes Vedkommende er af lys grøn Farve; Møblernes Betræk er grøn Silkebrokade. Gulvene ere dækkede af svære Smyrnatæpper.

De til Vognens Belysning og Opvarmning nødvendige Foranstaltninger ere anbragte i en særlig Bagagevogn, der altid tænkes at ledsage Kongevognen paa Rejser. I denne Bagagevogn er tillige Plads til det fornødne Jernbanepersonale til Kongetogets Betjening.

Kongevognen og den tilhørende Bagagevogn ere konstruerede ved Statsbanernes Maskinafdeling under Ledelse af Maskinchef Busse, og dette Materiel er bygget i Randers i Aktieselskabet »Scandias« Værksteder. Møblerne og en Del af Dekupørarbejdet er fremstillet i Severin & Andreas Jensens Etablissement, det ciselerede Broncearbejde er udført hos Hof-Metalstøber Lauritz Rasmussen efter Billedhugger Hammeleffs Modeller, og Relieftapeterne ere fabrikerede af Bernh. Schrøder, Nielsen & Hansen. Overhovedet er der ved Vognens Bygning lagt megen Vægt paa, at alt, hvad der kunde fremstilles af danske Haandværkere, er bleven udført her i Landet.

RETROSPEKTIV KUNSTUDSTILLING 1901.

Som bekendt skal der afholdes en retrospektiv Kunstudstilling i Løbet af Sommeren 1901. Det er d'Hrr. Kunsthistoriker Karl Madsen og Malerne Philipsen og Zahrtmann, der have taget Initiativet hertil; og efter at Tanken har mødt Velvillie hos Magistraten og Borgerrepræsentationen, har der dannet sig en Komité bestaaende af 63 Medlemmer til at varetage det videre Fornødne i Sagen. Komitéen har valgt Etatsraad, Historiemaler Lorentz Frølich til Formand og Overpræsident V. Oldenburg til Viceformand og derefter nedsat et Forretningsudvalg paa ti Medlemmer (hvoriblandt Architekt M. Nyrop) og særlige Udvalg for ældre Malerkunst (før 1800), yngre Malerkunst (efter 1800), Skulptur, Topografi og Architektur. Udvalgsmedlemmerne for disse sidste 2 Afdelinger ere henholdsvis: Konservator C. C. Andersen, Professor, Musæumsdirektør Pietro Krohn, Cand. polit., Redaktør af »Fra Arkiv og Musæum« Fr. Schiøtt og Dr. phil., Skolebestyrer S. L. Tuxen — samt: Architekterne M. Nyrop og Eugen Jørgensen og Cand. polit. Fr. Schiøtt.

Der er ingen Tvivl om, at en saadan Udstilling, der formodentlig tillige vil blive meget fyldig og stor, især da der haves god Plads til den i Raadhusets store Lokaler, vil have en betydelig Interesse og være af væsentlig Betydning for de Mange, der elske dansk Kunst. Det ligger i Sagens Natur, at det er Malerkunsten, hvorpaa Hovedvægten vil blive lagt, og mange Værker, henhørende til denne, ville sikkert blive fremdragne til Belæring og Glæde ikke alene for det store Publikum, men ogsaa for de særligt Kunstinteresserede og Kunststuderende. Ved de retrospektive Udstillinger, der have været foranstaltede i »Kunstforeningen« i de senere Aar for enkelte Malere (Eckersberg, Marstrand o. s. v.), er der frem-

draget Værker, som selv Kunsthistorikerne ikke havde Kendskab til. Man har altsaa Grund til at glæde sig til, hvad der kan ventes, og da Sagen er rejst i god Tid, eftersom der omtrent er et helt Aar til, at Udstillingen skal aabnes, og da man tør regne paa livlig Tilslutning fra alle Sider, vil Resultatet nok blive godt. Men et stort Arbejde vil det være for de Mænd, der skulle have med Sagens Enkeltheder at gøre, og netop i den Omstændighed, at der er saa lang Tid til Forberedelserne, kan der ligge en Fare for, at Mange — paa god dansk Vis — skulle mene, at de jo altid kunne naa at komme med, og som Følge deraf slet ikke kommer tidsnok. Dette bør man altsaa være betænkt paa i Tide og absolut undgaa.

For den ikke lille Kreds, som har Interesse for Architektur og Topografi (ɔ: Fremstilling af Bygningsværker og Prospekter, som ikke ere til mere), vil det være glædeligt at tænke paa, at Architekternes Værker endelig engang ville faa bedre Kaar at virke under end de, der bydes dem i Udstillingsbygningens dertil indrettede Korridorer og Gange paa de sædvanlige Foraarsudstillinger. Derfor bør Architekterne nu ogsaa for Alvor hver især gøre sit til at støtte Udstillingen og med Velvillie møde alle Henvendelser fra Komitéens Side, om det saa ogsaa vil være forbundet med en Del personlig Ulejlighed for dem. Fra de tidligere architektoniske Udstillinger, ikke mindst f. Eks. den nuværende i Paris, er det bekendt, hvilket trælsomt Slid det altid har været for de Komitéer, der have bragt store personlige Ofre af Tid og Ulejlighed, blot nogenlunde at redde Æren. Men man tør vel gaa ud fra, at dette ikke vil blive Tilfældet denne Gang, hvor det i Virkeligheden gælder om at vinde et større Slag end sædvanligt. Det vil være en Æressag, ja man kunde næsten fristes til at sige en Livssag for de danske Architekter at møde saa smukt og fyldigt som ingensinde før, saa at de med Honnør kunne hævde deres Plads paa Kunstens Omraade ved Siden af Malere- og Billedhuggere. Alt for ofte møder Architekterne Vrangvillie og Misforstaaelse ikke alene hos Publikum, men ogsaa hos andre Kunstnere, skøndt de vel med Rette tør kalde sig for deres Kolleger. Er dette en Uretfærdighed? Eller er der maaske alligevel et Gran af Retfærdighed deri, fordi de selv trække sig tilbage? Vi lade Spørgsmaalet staa hen, men ville blot endnu engang bestemt accentuere, at der her bydes Architektstanden en enestaaende Lejlighed til i en samlet og ordnet Fremstilling at aflægge Vidnesbyrd om, hvorledes den danske Architektur har udviklet sig fra de ældste Tider indtil nu, og om at der er den samme kunstneriske Alvor til Stede i deres Virken som i de andre Kunstarters.

Saavidt vides har den Tanke ikke været fremme at foranstalte et almindeligt nordisk Kunstnermøde i Forbindelse med Udstillingen. Et saadant har ikke været afholdt hos os i en lang Aarrække; men Mange ville endnu med Glæde mindes de festlige Dage og de mange interessante og lærerige Bekendtskaber, der udsprang af dem. Forhaabentlig vil der da af rette Vedkommende blive taget Initiativet til at indbyde svenske, norske og finske Kunstnere til et Møde i Kjøbenhavn i Sommeren 1901, saa at Udstillingen ogsaa kan blive til Nytte for dem, og den gensidige Vekselvirkning mellem de nordiske Landes Kunstnere kan faa nye og friske Impulser.

W. C.

I Akademisk Architektforenings Meddelelser for 1. Juni findes et mere gemytligt end egentlig vel funderet Angreb paa de af Sundhedskommissionen i 1898 udfærdigede »Forskrifter« for Indretning af Etagelatriner.

Forf.'s Fordringer til Klosetrum (og for den Sags Skyld ogsaa til »de ganske uventilerede Stuer«) synes i Sandhed beskedne — saa beskedne, at Pseudonymet »Angloman« maa bero paa en Misforstaaelse; en Beundrer af engelske Forhold vilde sikkert se med mere Forstaaelse paa Sundhedskommissionens Bestræbelser for at skaffe bedre Forhold paa Klosetomraadet, end vi hidtil har kunnet byde paa.

Hvad der i de sidste 30 Aar er budt Befolkningen i Retning af Klosetrum og Klosetindretninger, trodser enhver Beskrivelse: Klosetrum uden mindste Adgang for Lys og Luft eller højest regnet med et lille Vindue til Køkken eller Pigekammer o. l. At Klosetindholdet som Regel skal bæres ud gennem Køkkenet er betegnende nok for Fordringernes Niveau.

Det er en bekendt Sag, at vi i saa Henseende have været til Spot og Spe for Udlændinge; og Bygherrer — delvis ogsaa Architekter — have paa dette Omraade Synder paa Samvittigheden, som det vil tage lange Tider at afbøde.

Ved Bygningsloven af 1889 skete der den Forandring, at der krævedes et Udsugningsrør af brandfrit Materiale fra hvert enkelt Kloset, og dermed synes Forf. at mene, at der er sket alle rimelige hygiejniske Fordringer Fyldest. I Virkeligheden er Sagen jo den, at naar man ikke paa en eller anden Maade sikrer Udsugningen i disse Rør, har man ikke nogensomhelst Garanti for, at ikke Lufttrækket naarsomhelst gaar den forkerte Vej, saa at Klosetemanationerne spredes over Lejlighedens Værelser.

I de bestaaende Forhold maatte Sundhedskommissionen anse det for paatrængende nødvendigt at tilstræbe en Forandring, og Spørgsmaalet herom har været rejst, før W. C. tillodes indrettede. Der maatte skaffes Lys og Luft i disse Rum — ikke som Forf. antager i den lidt naive Tanke, at Solen skulde skinne ind i alle Klosetrum og dræbe Bakterierne, men ud fra den praktiske og almindelig anerkendte Forudsætning, at Svineri ikke trives saa godt i Dagens Lys som i mørke Kroge.

Efter engelsk Mønster — og andetstedsfra kunde der ikke godt være Tale om at hente Forbilleder — maatte man først og fremmest forlange, at alle disse Rum fik Vindue til det frie. Der skaffes derved Lys, og der gives samtidig Mulighed for Udluftning af Rummet.

At lide alene paa Vinduet til Udluftning vilde imidlertid næppe gaa an; mange ville af Frygt for Kulde og Træk — idetmindste i den kolde Aarstid — undlade at benytte det; og staar Vinden paa Vinduet, og Klosetrummet ikke har anden Forbindelse med fri Luft, vil dette atter let kunne føre til, at Klosetrummets Luft presses ind i Værelserne. Englænderne forlange derfor ganske rigtigt *foruden* Vindue til det frie »adequate means of constant ventilation« — og Sundhedskommissionen har atter her fulgt deres Eksempel.

At man her ved Udarbejdelsen af Ventilationsforskrifterne skulde have begunstiget Luftklosetterne paa Vandklosetternes Bekostning, beror selvfølgelig paa

en Misforstaaelse. For Luftklosetterne kræver Bygningsloven til Afledning af Klosetluften et Aftræksrør fra *hvert enkelt* Kloset; for Vandklosetters Vedkommende har Sundhedskommissionen søgt at lempe denne Fordring ved at muliggøre Anbringelsen af et for flere Etager *fælles* Aftræksrør; at man paa den anden Side ikke har turdet etablere en Kommunikation af denne Art mellem Lejlighederne uden en vis Garanti for, at Aftrækket fungerede, som det skulde, trænger næppe til nogen vidtløftig Begrundelse*).

At W. C. i hygiejnisk Henseende ere at foretrække for Luftklosetter, er Sundhedskommissionen selvfølgelig ikke i Tvivl om; Erkendelsen heraf vil sikkert ogsaa hurtigt gaa op for Publikum, der utvivlsomt inden lang Tid vil lære at kræve W. C. i Lejlighederne; at fremme Reformen ved yderligere at skærpe Fordringerne til Luftklosetter, vil næppe vinde Bifald; — paa den anden Side lader det sig næppe heller gøre paa noget Punkt at nedstemme Fordringerne til W. C., naar man overhovedet ønsker at komme bort fra de hidtilværende uheldige Forhold.

Forf. regner med ideale W. C. og tænker derfor kun paa den under selve Afbenyttelsen producerede Stank (ogsaa denne maa det dog anses heldigt at befri Lejligheden for); men det er indlysende, at Mangler ved Anlægget, som selv en omhyggelig Kontrol ikke helt kan garantere mod, Tilstopning af Faldrør, mangelfuld Rensning af Klosetkummen m. m. vil kunne volde Ulemper af alvorligere Art, at man altid maa regne med Muligheden for Luftfordærvelse ogsaa i et W. C., og at man i Tide maa træffe Foranstaltninger derimod; at det 3 Tom.s Zinkrør, som Forf. nærer en usvigelig Tillid til, ikke i saa Henseende yder nogen videre Betryggelse, vil sikkert enhver sagkyndig indrømme.

Det, Sundhedskommissionen har villet opnaa ved sine Forskrifter, at skaffe Lys ind i Klosetrummene og saa vidt muligt sikre et Luftskifte, der skærmer Lejligheden mod Klosetluften, kunde næppe opnaas med mindre Fordringer end dem, Sundhedskommissionen har stillet, og det er da ogsaa notorisk, at Tallet paa de Architekter, der i det væsentlige hilse denne Reform med Glæde, ikke er saa ganske ringe.

At man ved den tidligere Ordning har kunnet »spare« adskilligt, er der ingen Tvivl om, og det er en Selvfølge, at man ikke opnaar en Forandring til det bedre som den, Talen er om, uden at ofre noget derfor. Forf.'s Beregning af Omkostningerne synes dog ikke ganske holdbare. Der forlanges nu ganske rigtig ca. $1^1/_2$ Alen Façade for hvert Kloset — de 10 □ Fod Gulvflade (der i Forf.'s Beregning vokser til 96 □ Fod) vilde ogsaa kræves til et ikke ved Façaden anbragt Kloset; det, det drejer sig om, er altsaa kun, at habile Architekter vise Vej til at disponere over Arealet paa en noget anden Maade, end man nu engang er vant til; og at dette helt vel lader sig gøre, derom vidner de ikke ganske faa fortræffelige Løsninger af Spørgsmaalet, som allerede have foreligget Sundhedskommissionen til Godkendelse; — selv for Smaalejligheders Vedkommende har det vist sig, at de opstillede Fordringer ikke ere for vidtgaaende. —

---

*) At der tillades Trægulv, hvor Klosettet er Vandkloset, medens der for Luftklosetters Vedkommende forlanges Gulv af et for Fugtighed uigennemtrængeligt Materiale, at Gaardlatriner, der indrettes som W. C., tillades indrettede i Kælderetagen m. m., vidner ligeledes om, at det har været Sundhedskommissionens Ønske at gøre særlige Indrømmelser overfor W. C.

Men alle ere jo ikke lige opfindsomme, og det henstilles derfor til den højtærede Redaktion, om det ikke netop nu i Overgangstiden vilde være nyttigt ved kyndige Architekters Bistand at søge samlet og publiceret som Forbilleder nogle af de bedste hidtil foreliggende Løsninger.

Frygten for, at de skærpede Fordringer skulde føre til, at man overhovedet opgav Tanken om at faa Klosetter i Lejlighederne og i Stedet nøjes med »Skabe«, i hvilke en Natstol kan opstilles, holdes af og til, ogsaa her af Forf., op som et Skræmmebillede, der dog næppe har stort paa sig; Publikum vil hurtigt lære, at »Skabene« ikke tilfredsstille selv meget beskedne Fordringer, og samvittighedsfulde Architekter ville sikkert arbejde mod dem, saameget mere som de ikke alene, som Forf. forudsætter, ere *uforsvarlige*, men tillige *ulovmedholdelige*. Ifølge en justitsministeriel Afgørelse (Resol. af 26. Oktbr. 1897) forstaaes ved »Latrin« ethvert særligt til Nødtørftsbrug indrettet Rum; hvilket vil sige, at de til Nødtørftsbrug særlig indrettede (med Kloset forsynede) »Skabe« ere ulovlige, forsaavidt de ikke fyldestgøre Sundhedskommissionens Fordringer.

Om Fordringerne til Nybygninger vil man sikkert uden Vanskelighed kunne blive enige. Langt vanskeligere er Sundhedskommissionen stillet, naar det gælder Omdannelse af Luftklosetter i gamle Bygninger til W. C. Den Betragtning, at et W. C. i hygiejnisk Henseende altid er at foretrække for et Luftkloset, og at Overgangen derfor — ikke mindst hvor Forholdene ere slette — bør tillades, selv om man skal dispensere fra alle nugældende Bestemmelser, synes at ligge lige for Haanden. Imidlertid er det klart, at man, hvis man alene vilde holde sig til denne Betragtning, ogsaa vilde komme til for Tid og Evighed at fiksere saadanne elendige Forhold, som det netop gælder om at benytte Lejligheden til saavidt muligt — d. v. s. med nogenlunde rimelige Ofre — at komme bort fra. Der er som sagt her fra de byggendes Side begaaet saa grove Forsyndelser mod Sundhedskommissionens lovmedholdelige Forskrifter*), at man ikke bør ofre altfor megen Medlidenhed paa dem, der nu maa bøde for at faa Absolution derfor. At Bygningsautoriteterne have ment, det laa udenfor deres særlige Opgave at paase Overholdelsen af Sundhedskommissionens Forskrifter (der i øvrigt havde deres Hjemmel netop i Bygningsloven), og at Sundhedskommissionen har savnet Midler til selv at vaage over deres Gennemførelse, kan ikke diskulpere dem, der ganske hensynsløst have ladet gældende Bestemmelser uænsede. Havde man ikke i de forløbne Aar akcepteret absolut mørke Rum som tilfredsstillende Sundhedskommissionens Fordringer om »tilstrækkelig Lysning«, og havde man ikke (som Forf.) næret Tyrketroen paa, at et 3 Tom. Zinkrør under alle Omstændigheder sikrede en »behørig Ventilation«, vilde man have sparet sig en Del af de Vanskeligheder, det nu ved Overgangen til W. C. volder i ældre Bygninger at efterkomme Sundhedskommissionens Fordringer. I Virkeligheden gaa disse Fordringer ikke videre, end at de kunne vente Medhold hos alle, for hvem de sanitære Hensyn betyde noget, for hvem de økonomiske Hensyn ikke betyde alt.

At der ikke des mindre fra Sundhedskommissionens Side kan gøres og er gjort Indrømmelser overfor ældre Bygninger, som aldrig bør gøres overfor nye, er antagelig ikke Architekterne ubekendt.

E. M. Hoff,
Stadslæge.

---

*) Siden Marts 1875 har Sundhedskommissionen krævet, at Etagelatriner skulle have »tilstrækkelig Lysning og behørig Ventilation«.

FORENINGSMEDDELELSER.

I Anledning af den fra Akademisk Architektforening foretagne Henvendelse til Kunstakademiet om at indstille til Kirke- og Undervisningsministeriet, at de bestaaende Reglementer for Adgang til Akademiets Bygningsskole bl. a. forandres derhen, at der fremtidig forlanges Bevis for, at Andragerne have bestaaet 4de Klasses Hovedexamen, den saakaldte almindelige Forberedelsesexamen, eller en anden Examen, som af Ministeriet maatte anses lige hermed, har Akademiet under 29de f. M. næst at udtale sin Anerkendelse af den Interesse, hvormed Foreningen omfatter Architektstandens Udvikling og Anseelse, meddelt, at Akademiet »ikke tør gaa med til at opstille Kravet paa de nævnte Examiner som Betingelse for Adgang til Architekturskolerne for ikke at hindre nogen i at erhverve den kunstneriske Uddannelse, som Akademiets Architekturskoler give. Men Akademiet vil virke med til, at den nævnte Fordring stilles *inden* Eleven erholder Akademiets Afgangsbevis som Architekt, og at Undtagelse fra denne Regel kun kan tilstedes, naar $^2/_3$ af Akademiraadets Architektudvalg anbefaler, at Ministeriet giver Tilladelse hertil for særlig kunstnerisk begavede Elever, som ikke bør hindres i at deltage i Guldmedaillekonkursen.« M. H. t. de af Foreningen stillede Forslag vedrørende udvidede Forelæsninger i Kunst- og Kulturhistorie, meddeler Akademiet, at det alt i en Aarrække har ydet en Del af det, der ønskes, men at man »vil yderligere søge at opnaa de udvidede Forelæsninger, som de foreslaaede Forandringer ville medføre, og man vil derefter ogsaa gøre praktiske Forsøg med Examinatorier i disse Fag for at se, hvorvidt de ere gennemførlige. Akademiet vil dernæst særlig henlede Ministeriets Opmærksomhed paa Ønskeligheden af en tidssvarende Ordning af Examinationsforholdene ved de af Landets tekniske Skoler, som have faaet eller i Fremtiden faa Examinationsret i de tekniske Discipliner, i hvilke Akademiet fordrer bestaaet Prøve, idet man erkender det ønskelige i, at Eleverne paa et saa tidligt Standpunkt som muligt have underkastet sig de omspurgte Examiner. Tillige *skal tilføjes*, at Akademiet har anmodet dets Skoleraad om at forhandle saavel med den ærede Forening som med det tekniske Selskabs Skole om alt, hvad der forøvrigt maatte være nødvendigt til Sagens Fremme.«

I Skrivelse af 11te d. M. har Akademiets Skoleraad derefter anmodet Akademisk Architektforening om »at præcisere sine Ønsker overfor den tekniske Skole, altsaa navnlig, hvilke Lettelser, der bør ydes Elever, som have bestaaet en Examen, der indeholder nogle af de samme Discipliner, som de tekniske Skolers Undervisning omfatter, dels hvilke Lempelser, der bør indrømmes i Examinationsforholdene ved de tekniske Skoler.« Samtidig har Akademiet anmodet Foreningen om at ville udvælge en med Forholdene ved de tekniske Skoler nøje fortrolig Delegeret, der sammen med Skoleraadets Formand kan deltage i de forestaaende nærmere Forhandlinger.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96, B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

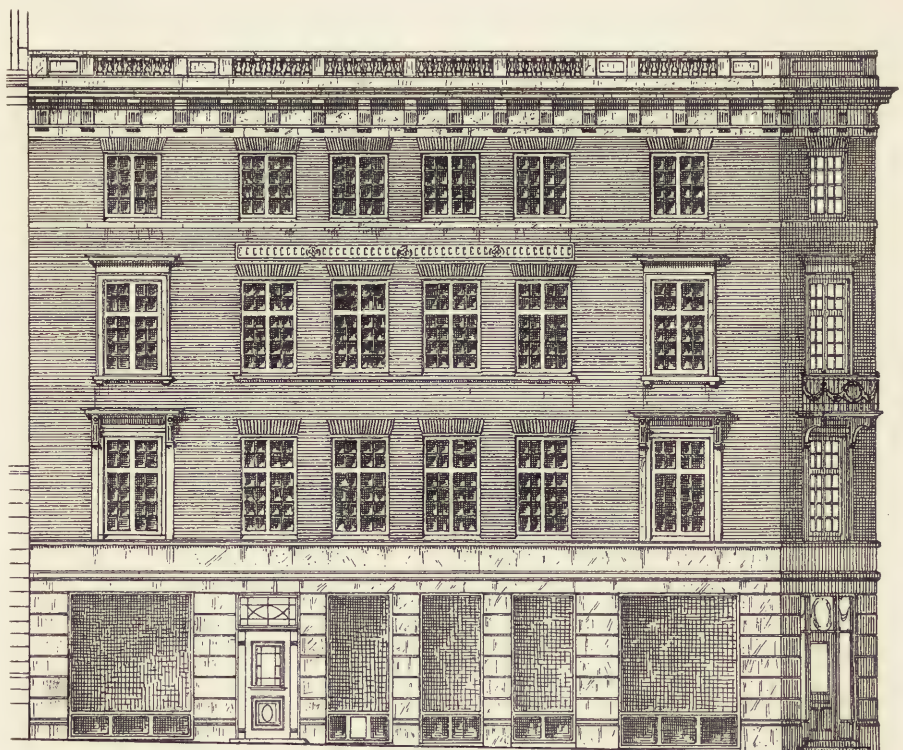
Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524. **Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.**

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 15. JULI 1900
2. AARGANG № 20

HJØRNET AF NØRREGADE OG SKINDERGADE.

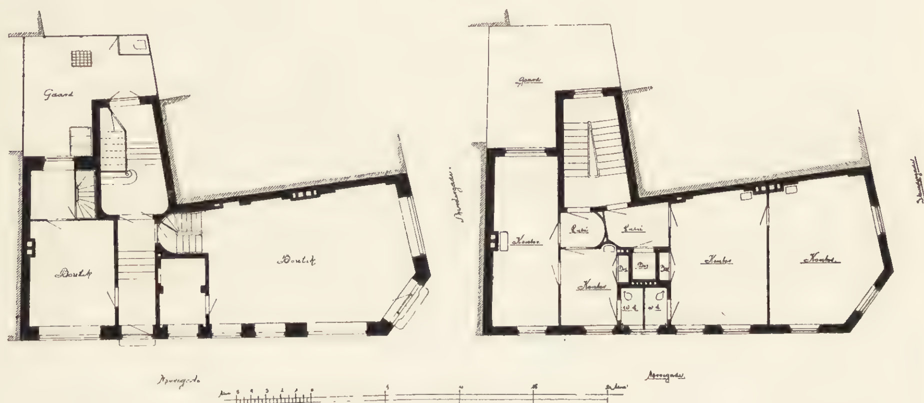
Paa en lille Grund, kun 377 □ Al. stor paa Hjørnet af Nørregade og Skindergade, har Architekt Martin Borch for Ejeren Hr. Boghandler Hans Frandsen, T. H. Linds Eft., opført en Bygning, udelukkende indrettet til Butikker og Kontorer. Der findes kun een Trappe i Huset; den er brandsikker og udført af Granitbeton. I Stueetagen er der en Butik for Ejeren samt desuden en mindre Butik mod Nørregade. I hver af Etagerne er der 2 Kontorlejligheder med brandsikre Boxe, Vandklosetter og elektrisk Lys.

EJENDOM PAA NØRREGADE. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Kælderen, der ogsaa strækker sig under Gaardspladsen, er Lagerrum for Forretningerne i Stueetagen. I Grunden fandtes en Del Rester af en Bygning fra Middelalderen af Munkesten, muret i Munkeforbandt. Nationalmuseet fik en Opmaaling heraf. En Del af den gamle Mur, i Bagvæggen mod Naboejendommen i Skindergade, blev efter Opfordring af Museet bevaret.

I Gaarden findes W. C. Bygningen opvarmes med Gasovne. Taget er dækket med Bitumen.

EJENDOM PAA NØRREGADE.

ARCHITEKT MARTIN BORCH.

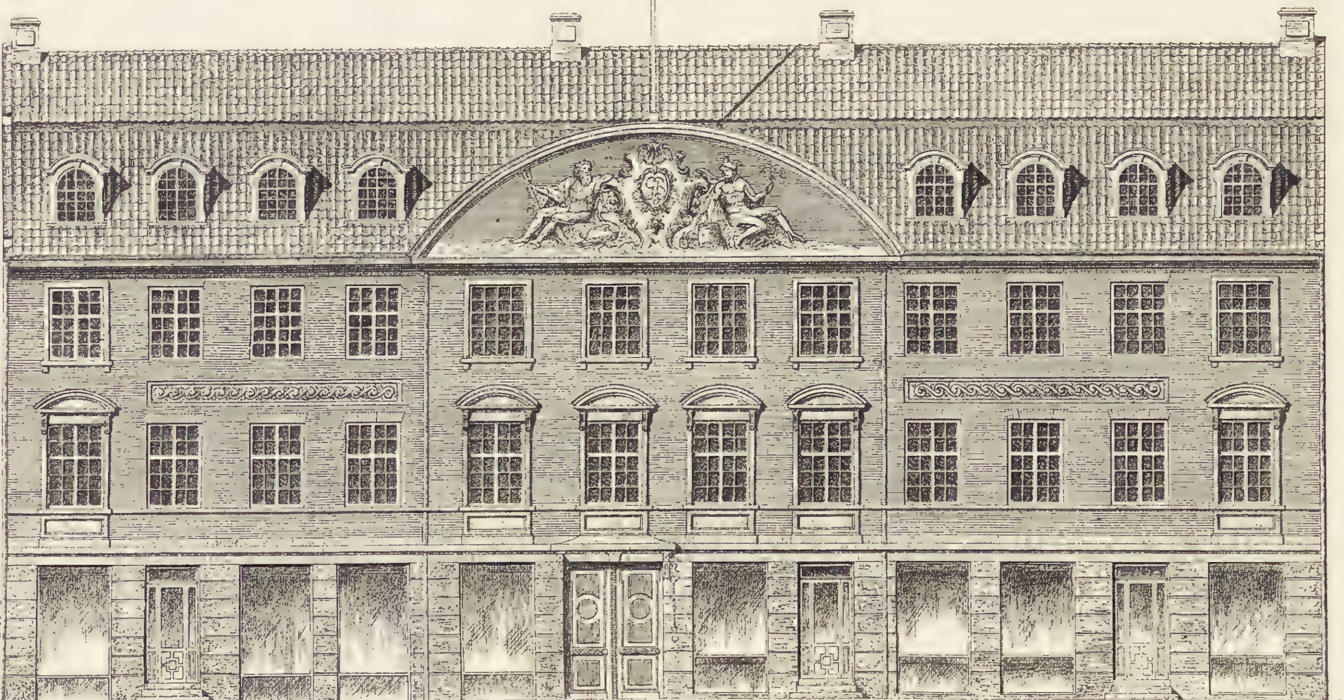
Façaden er opført af røde Mursten med Puds og støbt Gesims; Stueetagen er inddelt i Kvadre og pudset.

Bygningen har incl. Inventar i Boghandlerbutikken kostet 60,000 Kr.

Arbejdet har været overdraget Murermester Edv. Hansen som Hovedentreprenør. Endvidere har medvirket ved Opførelsen Tømrermester Carl Petersen, De forenede Bygningssnedkerier, Smedemester Ad. C. Jensen, Malermester Charles Hansen, Blikkenslager Jensen, Gas- og Vandmester Thøfner. Bitumentaget er lagt af Evers & Co., Murermester Carl Schiøtz har leveret alle støbte Granit-Betondele, Smedemester Doberch Kunstsmedearbejdet og Cornelius Knudsen Installationen af elektrisk Lys. Butiksinventaret er leveret af Snedkermester Bunch og malet af Firmaet Petersen & Andreasen. Arbejdet er ledet af Fred. Christen som Konduktør.

SKINDERGADE 45—47.

Ved Udvidelsen af Nygade — hvoraf vi tidligere har bragt forskellige Tegninger til Nybygninger — blev ogsaa berørt nogle Ejendomme i Skindergade, og særlig maatte Nr. 45 og Nr. 47 afgive Baggaarde, Par-

SKINDERGADE 45-47.

1 2 3 4 5 10 15 20 Alen

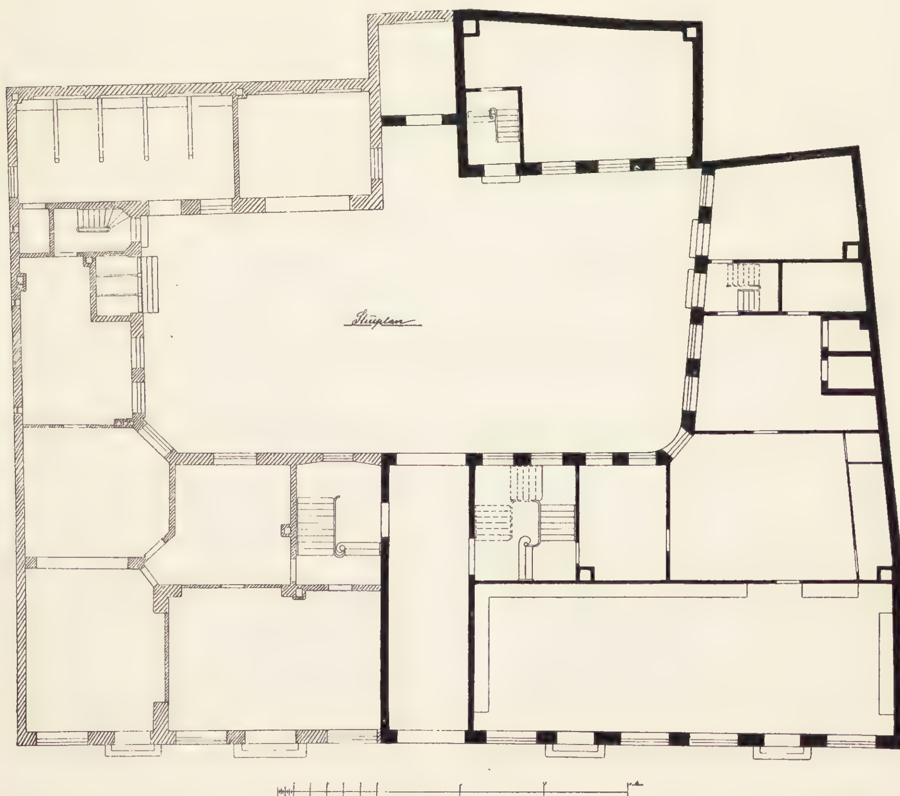
Alf. Thomsen & Lauritz

tier af Bagbygninger og Arealer, som bleve inddragne under Ejendommene i Nygade.

Hr. Grosserer Sølling ejede den væsentligste Del af Nygade og derunder ogsaa Nr. 45 i Skindergade.

Hr. Vinhandler Bestle, der var Ejer af Nr. 47 i Skindergade, var en af de Ejendomsbesiddere, der maatte forhandles med og Forholdet blev ordnet ved et Mageskifte, hvorved Resten af Nr. 45 blev sammenlagt med Nr. 47 som Vederlag for det, Hr. Bestle maatte afgive, dog saaledes, at Hr. Bestle gav en Sum i Bytte. Det blev overdraget Architekt Alfred Thomsen at fremkomme med Forslag til de fornødne Ombygninger og denne udførte, i Forening med Architekt Lauritz Larsen, et Projekt, hvorefter Nr. 45 blev nedbrudt og Nr. 47 bibeholdt, idet sidstnævnte Ejendom var godt bygget og dens Façade indeholdt gode Motiver, der kunde bruges, medens Nr. 45 i sin Helhed var daarlig opført og uden nævneværdig Interesse.

Projektet er i det væsentligste bleven fulgt under Bygningens Opførelse, dog er der under Arbejdets Gang foretaget Forandring i Bygningens Indre,

SKINDERGADE 45-47.

ARCHITEKT
ALFR. THOMSEN.

idet denne blev udlejet til Forretningsbrug i Stedet for som oprindelig paatænkt med enkelte beboelige Lejligheder.

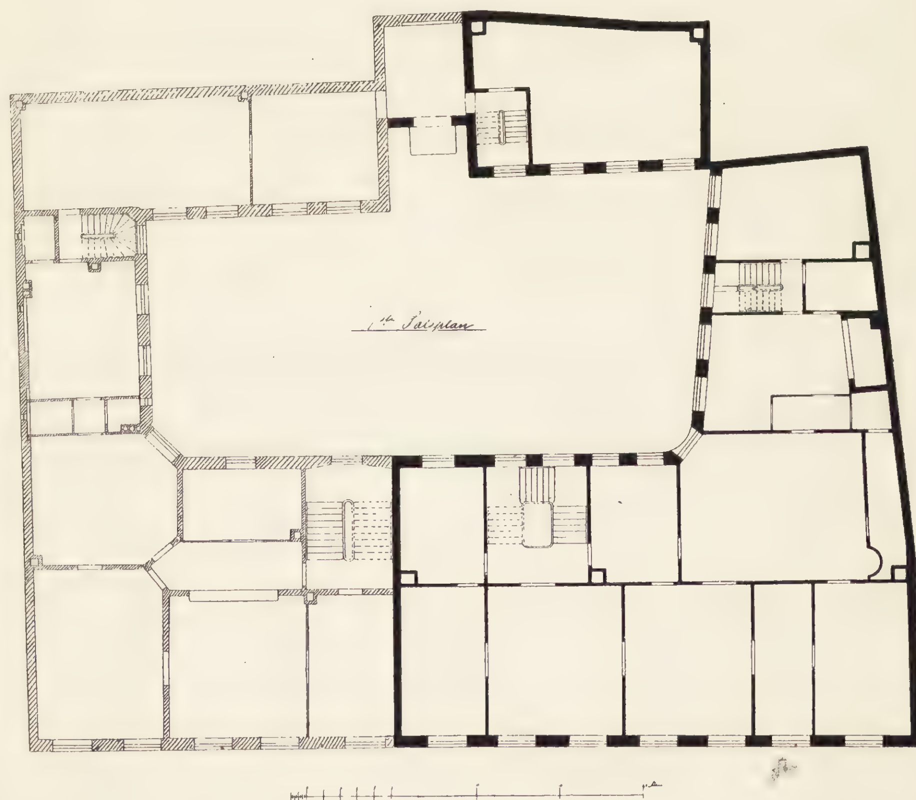
Saavel den udgravede og overhvælvede Gaard, som den væsentligste Del af Ejendommen, benyttes af Hr. Bestle selv, dels til Lager og Kontorer dels til Beboelse.

Façaden er udført af røde Mursten — leveret efter udtagne Prøver fra den bibeholdte Del — af Teglværksejer Pødenphant, Stueetagen er af Granit, Gesimser, Baand og Indfatninger af Sandsten. Dekorationen i den runde Fronton er udført paa Stedet af Hans Chr. Berg efter Billedhugger Hans Chr. Petersens Model.

Taget er dækket med blaa Teglsten, Afdækning paa Fronton, Kviste samt Render og Nedløb er udført af Kobber.

Bygningen er forsynet med elektrisk Belysning, Vandklosetter, Centralvarmeapparat og de fornødne Elevatorer.

Ved Bygningens Opførelse har følgende Haandværkere og Firmaer medvirket: Murermester Carl Olsen, Tømrermester Kornerup-Bang, Snedkermester Lars Jørgensen, Glarmester Lundh, Blikkenslager, Gas- &

SKINDERGADE 45-47.

ARCHITEKT
ALFR. THOMSEN.

Vandmester KREBS, Malermester VALD. SCHMIDT, Ingeniør BIRD, Aktieselskabet VØLUND, Firmaerne HANS & JØRGEN LARSEN, RAHR & Co., REEH, Jernbanegade, KEMP & LAURITZEN og Smedemester SCHÆBEL.

NØRREGADE 6. ARCHITEKT A. MATHIESEN.

NØRREGADE 6, HJØRNET AF DYRKØB.

Den Ejendom, hvor Mansfeld-Büllner & Lassen i et kvart Aarhundrede har haft Lokale, var opført i Begyndelsen af Aarhundredet. Ejeren, Hr. Overretssagfører L. ZEUTHEN, har sidste Aar ladet den ombygge og restaurere, ved hvilken Lejlighed Bygningen forsynedes med smaa Ruder, Palaispuds, Sandstensparti over Porten og Manzardtag. I Kælder og Stueetagen blev desværre efter Nutids Fordring indsat store Butiksruder, ligesom der ogsaa blev indrettet Vandklosetter i en Karnapudbygning mod Gaarden samt indlagt elektrisk Lys. Arbejdet er udført efter Tegning og under Ledelse af Architekt AAGE MATHIESEN, Murerarbejdet er udført af N. J. ANDERSEN, Tømmerarbejdet af TESCH. Koehnenske Ribbelofter og Monierarbejdet af EM. JENSEN & SCHUMACHER. Endvidere have Snedkermester LINDBERG, Blikkenslager, Gas- og Vandmester

NØRREGADE 6. ARCHITEKT A. MATHIESEN.

Graucop, Malermestrene Bernh. Schrøder, Nielsen & Hansen, Smedemester Strand og Glarmester Christiansen udført de respektive Arbejder samt Ludvig Lund indlagt de elektriske Ledninger; Joh. Fichs Eftfl. har leveret Jernbjælkerne. Ombygningen har kostet 75,000 Kroner.

W. C.

Herr Stadslæge Hoff fortjener megen Paaskønnelse, fordi han forsøger at forsvare og forklare Sundhedskommissionens Stilling til Indførelse af Vandklosetter. Glædeligt er det at høre, at Sundhedskommissionen foretrækker W. C.s for Luftklosetter, og at den ikke ønsker »Skabe« med Natstole; men Forsvaret for de saa forhastet opstillede strenge Fordringer tilfredsstiller næppe nogen bygningskyndig eller praktisk Mand.

Det er vitterligt for alle, at en overvejende Del af de Lejere, som svare 400—700 Kroner i aarlig Lejeafgift, benytter et Etagekloset.

Og det er lige saa vitterligt, at der siden 1898 indrettes et paafaldende stort Antal af disse Lejligheder med »Skab« men uden Klosetrum. Stadslægen synes ikke at tillægge dette Faktum megen Betydning og trøster sig med en ministeriel Resolution; men dennes Eksistens er jo ganske ligegyldig, hvis den ikke overholdes. Og kan den tænkes overholdt? Selv om Politiet jævnlig inspicerede samtlige »Skabe« i Byen, hvortil vilde kræves en betydelig Bevilling, kunde det saa opnaa andet, end at Natstolen for nogle Timer flyttedes ind i Sovekammeret med Forsikring om, at den blot tilfældig var sat ind i »Skabet« for et Øjeblik, og at den slet ikke benyttes til Stadighed.

Stadslægen er for optimistisk med Hensyn til Publikums Fordringer og Betalingsevne. Det Publikum, som nu bebor de smaa 3—4 Værelsers Lejligheder, er ikke forvænt og har sat sig for særdeles store Lejeudgifter. Et uheldigere Tidspunkt for en yderligere Forhøjelse af disse end det nærværende, kan vanskelig findes.

Stadslægen finder min Beregning af Lejlighedens Arealforøgelse, naar Klosetrummet skal have direkte Lys, gal, men han ræsonnerer som en Læge og ikke som en Praktiker. Beregningen indeholder den Fejl, at Installationen af W. C. med Faldrør er sat til 110 Kr. pr. Lejlighed, medens der burde staa 150 Kr. I øvrigt er den rigtig, hvilket kan demonstreres ved et Eksempel. Der kan for Tiden indrettes en god Lejlighed med to store Stuer til Gaden og respektabelt Soveværelse, Køkken og Pigeværelse til Gaarden, samt et Klosetrum paa 12—14 □ Fod med Adgang fra en Mellemkorridor og indirekte Lys fra Køkkentrappen, med et Totalareal af 25 × 32 = 800 □ Fod. De tre Rum til Gaarden taale ikke at miste noget af deres Bredde, og skal der indskydes et Kloset, med direkte Lys mellem disse, maa den hele Lejlighed forøges med mindst 3 Fod i Længden: 3 × 32 = 96. Lejeren faar en Forøgelse af sine to Gadeværelser, som han ikke behøver, og som han med Rette skriver paa Klosetrummets Regning.

De fortræffelige Løsninger af Spørgsmaalet, som Stadslægen omtaler, gaa formentlig for en stor Del ud paa at bygge Klosetrummet ud ved Køkkentrappen

med Indgang fra denne. Dette kan ofte gøres, men paa Bekostning af Sovekammervinduets eller Køkkenvinduets Størrelse, og medfører, at man i Reglen maa passere Køkkenet for at naa Klosettet, hvilket er vore Bysbørn ubehageligt. Det er desuden generende for Lejeren at vide, at Mælkedrengene og Pigerne paa Trappen kontrollere hans Maves Tilstand og bedømme hans Flatulens. Lægges Klosetrummet med Indgang fra en Mellemrepose paa Ydersiden af Trappehuset, maa Lejeren være fuldt paaklædt for at begive sig derhen, og svagelige Personer ville særlig om Vinteren med Rette beklage sig over Klosettets Beliggenhed.

Desuden ville disse Klosetrum paa Køkkentrappen let blive fælles for to Lejligheder, og dette vil være en Kilde til Kiv mellem Lejerne med Hensyn til Renholdelsen, og en unødvendig Kilde til Smitte, saafremt Renholdelsen ikke er ganske ideel. Det vil gøre det praktisk umuligt at isolere en Familie under Epidemiforhold. Derimod kan der i enhver Nybygning, uden anden nævneværdig Bekostning end Klosetinstallationen, indrettes et Klosetrum paa 10—14 □ Fod med rigeligt Lys fra Køkkentrappen, med den foreskrevne Ventilation og med Dør til Korridoren. Og dette vilde være bleven indrettet i de fleste af de nu med »Skabe« forsynede Lejligheder, hvis man i 1898 havde tilladt det og bebudet den nu fastsatte lave Klosetafgift.

Angaaende Luftklosetter i ældre Ejendomme, har Stadslægen læst min Artikel slet, naar han deri finder Udtryk for min Tilfredshed med Luftklosetter efter Bygningsloven af 1889. Jeg har sagt, at de i 6 Værelsers Lejligheder kunde anbringes paa en taalelig Maade, men at Forholdene i de mindre Lejligheder vare yderst beklagelige. Jeg har kun undladt at bemærke, at Klosettet i de store Lejligheder ikke sjældent var slet anbragt, da det i disse er muligt at anbringe det forsvarligt uden særlig Bekostning.

Stadslægens Betragtninger over Klosetter i ældre Ejendomme lyde særdeles rimelige. Gid Sundhedskommissionens Fordringer svarede dertil.

Der gives elendige Lejligheder med saa umulige Klosetrum, at man bør lade dem blive i Suppedasen, til Huset engang rives ned.

Der gives imidlertid ogsaa en stor Mængde i øvrigt gode Lejligheder med Klosetrum efter Bygningsloven af 1889, forsynede med 3 Tom. Zinkrør, men i hvilke det er umuligt at skaffe Lys. Da man her aldeles ikke kan forbyde Luftklosetterne, og da der gennemgaaende er baade Lyst og Trang til at ombytte dem med W. C.s, saa forekommer det de fleste Bygherrer ganske abderitisk, naar Sundhedskommissionen glat væk nægter dem W. C. eller stiller en Fordring, som betyder, at det i øvrigt gode Hus skal rives ned.

I disse Ejendomme anvende Lejerne megen Bekostning og Umage for at holde Luftklosettet nogenlunde i Orden, og have gennemgaaende vænnet sig til at belyse det under Benyttelsen. Lejerne ere som Regel velsituerede og renlige. De ville ikke afskaffe Klosetlyset eller flatulere stærkere end før, om de fik W. C., og de ville ikke finde Stadslægens Forsikring om de særlige Gener ved et Vandkloset overbevisende. En Forstoppelse af Klosetfaldrøret er en lige saa alvorlig Historie i et Hus som en Sprængning af et Vandrør. Den vil blive øjeblikkelig anmeldt og afhjulpen.

Renholdelsen af Klosetskaalen er saa simpel og let og Snavs paa den hvide

Glasur saa iøjnefaldende, at det er urimeligt at nære Ængstelse for Ulemper deraf. En Omgang med en Klud eller Børste og et Træk i Haandtaget er alt, hvad der kræves til Rensningen. De langtfra lugtfri »Valve-closets«, som vi særlig kende fra Hamburg, ere jo ikke tilladte her og kunne ikke faas i vore Forretninger. Her forhandles kun de af Brolægningsvæsenet anerkendte Klosetskaaler. Her anvendes kun emaillerede Klosetfaldrør, og Klosetvandlaasene blive til Overflod ventilerede ved 2—$2^1/_2$ Tom. Rør. Den Kontrol, som af Brolægningsvæsenet føres med disse Anlæg, er særdeles god, og der er for Bygherren slet ingen Grund til at forandre Anlæget, naar det er synet, saa Forholdene her i Byen meget vel kunne kaldes ideale i disse Henseender. Den Luft, som staar i et Vandklosetrum, vil i Almindelighed være balsamisk i Sammenligning med Luften i et Barneværelse, da Klosettet er lettere at holde rent end en Natpotte, tømmes efter hver Benyttelse og ikke kan vælte paa Gulvet.

Jeg har ikke udtalt nogen Tilfredshed med de ganske uventilerede Stuer og nærer heller ingen saadan; men jeg ved saa god Besked om, hvad Installation og Drift af en effektiv Ventilation koster, at jeg ikke tør haabe, at mindre Lejligheder ville faa denne Velsignelse foreløbig. I et Vandklosetrum efter Bygningsloven af 1889 vil Luften i Almindelighed være mindst lige saa god som i den øvrige Lejlighed, og følgelig vil Ombytningen af Luftklosetter med Vandklosetter for disse Rum betegne et Fremskridt, som det forekommer mig urigtigt at hindre.

Ligeledes om Tønderne i Gaarden kunde afløses af W. C.s i Kælderen eller Stuen, uden at der førtes nye Rør op igennem det hele Hus. En Tremmedør tillader virkelig nogen Luftfornyelse. Naar et W. C. i Stuen fordres ventileret op over Husets Tag, burde Sundhedskommissionen forlange et Luftkloset ventileret til en Fabriksskorsten.

Sundhedskommissionen vil ikke fremme Indførelsen af W. C.s ved yderligere at skærpe Fordringerne til Luftklosetter, da den frygter, at dette ikke vil vinde Bifald. At Sundhedskommissionen jager efter Bifald, har man ikke antaget før, men hvis den en Gang vilde fange det, saa var en Nedsættelse af Fordringerne til Vandklosetrum og en Forhøjelse af Fordringerne til Luftklosetrum vistnok et af de bedste Midler dertil. Naar Vandklosetterne vare blevne almindelige, hvilket vilde ske hurtigt, kunde man jo altid forsøge at skærpe Fordringerne ogsaa til disse; men Folk maa dog kende dem først.

En Beundrer af engelske Forhold ser ikke blot op til Englændernes højt udviklede sanitære Indretninger og gode Enkelthuse, men ogsaa til deres praktiske Sans, der sikkert vilde afholde dem fra at stille Fordringer som de kjøbenhavnske, saa snart det viste sig, at de mødtes ganske uden Forstaaelse af Befolkningen, medførte urimelige Bekostninger, naar de anvendtes paa store Fælleshuse, og førte til »Skabe« der, hvor man netop skulde have W. C.

ANGLOMAN.

Den Del af Kjøbenhavns Architekter, der beskæftiger sig med Privatbyggeri, har sikkert med stor Interesse læst »ANGLOMAN«s og Hr. Stadslæge HOFFS Artikler om W. C., henholdsvis i Meddelelserne af 1. Juni og 1. Juli d. A., og mange have sikkert efter en flygtig Gennemlæsning haft Lyst til at udbryde: »I have Ret begge to, gaa hen og forlig Eder.«

Dette første Indtryk maa imidlertid forsvinde, saa snart man bliver opmærksom paa, at ingen af d'Hrr. har berørt det, som efter min Mening er Sagens Kærne, nemlig Tilsynet med Overholdelsen af Sundhedskommissionens Forskrifter.

Hr. Stadslægen har Ret i, »at Tallet paa de Architekter, der i det væsentlige hilse denne Reform med Glæde, ikke er saa ganske ringe«. Jeg vil endogsaa gaa saa vidt at sige, at en stor Del af samvittighedsfulde Architekter kunde ønske, at Fordringen om direkte Lys udvidedes til ogsaa at gælde Entréer. Men maa vi saa bede om et virksomt Tilsyn, der umuliggør Indretningen og Brugen af de »uforsvarlige« og »ulovmedholdelige« Skabe.

Det nytter saa sandelig ikke at udstede strenge Forskrifter, naar man ikke samtidig kan og vil vaage strengt over disse Forskrifters Overholdelse.

Forholdet er nu for Tiden det, at en Bygherre, der som Regel ser mere paa det økonomiske end paa det sanitære, ofte maa forbavses over, at hans Architekt, der samvittighedsfuldt har søgt at indrette Luftklosetter af rimelig Størrelse med Lys til Køkkentrappen og med den fordrede Ventilation, men været saa »upraktisk« at betegne Rummene som Kloset, ikke kan opnaa Sundhedskommissionens Tilladelse til Indretning af disse, medens hans Nabo, der har været saa fornuftig at benytte en »praktisk Architekt«, aldeles uhindret kan indrette sine som »Skab« betegnede smaabitte Rum, uden Spor af Lys eller Luft. Der er selvfølgelig ingen, hverken Architekten, Bygherren, Bygningsinspektøren eller Lejeren, som er i Tvivl om, hvortil disse Skabe ere bestemte. Kun Sundhedskommissionen lader til hidtil at have været uvidende om dette Forhold; thi jeg kan ikke tro, at dens Uvirksomhed bunder i, at den savner Midler til at forbyde Brugen af saadanne Skabe som Klosetrum.

Men hvis saa er, mon da ikke samme fortræffelige Kommission skulde have en lille øm Plet paa sin Samvittighed ved Tanken om det mangelfulde Tilsyn, som har tilladt Fremkomsten og Brugen af disse »Skabe« i en stor Del af de sidste Aars Bygninger med 3 à 4 Værelsers Lejligheder. Kunde Sundhedskommissionen komme til denne Selverkendelse, vilde man vel kunne paaregne, at Brugen af »Skabene« som Kloset ikke alene blev betegnet som »ulovlig«, men ogsaa umuliggjort, saaledes at den økonomiske Bygherre kunde faa en tydelig Fornemmelse af, at hans Architekts Praktiskhed paa dette Omraade kun havde forvoldt ham Ubehageligheder.

Sundhedsvedtægtens Fordringer ved Indretning af W. C. i Nybygninger ere sikkert velbetænkte og ikke overdrevne og blive sikkert med Glæde efterkomne af enhver fornuftig Bygherre og Architekt. Derimod kan det ikke siges, at Sundhedskommissionens Stilling, ved Indretning af W. C. paa Luftklosetters Plads i ældre Bygninger, bliver mødt med den samme Forstaaelse af det byggende Publikum.

Naar man er enige om, at »et W. C. i hygiejnisk Henseende altid er at foretrække for et Luftkloset«, skulde man synes, at Sundhedskommissionen handlede bedst i Sagens Interesse ved at stille sig meget imødekommende ved Ansøgninger om denne Forandring; thi selv om Lys- og Ventilationsforholdene ved et Klosetrum ere mangelfulde, vil man dog ved Opstilling af et W. C. komme ud over den Ulempe, som Stadslægen aabenbart finder særlig uheldig ved den gamle Ordning, »at Klosetindholdet som Regel skal bæres ud gennem Køkkenet«.

For enhver Lægmand vil det sikkert staa som et betydeligt Fremskridt i sanitær Henseende, om der kunde paabydes Opstilling af W. C. i alle hidtil opførte Ejendommes Etagelatriner, hvad enten disse i Planerne have kunnet staa for Sundhedskommissionens Kritik med Betegnelsen »Kloset«, eller om de af praktiske Grunde have været skjulte i »Skabe«. Min Henstilling til den ærede Sundhedskommission bliver derefter:

1) Modtag enhver Ansøgning, som øjensynlig tilsigter en Forbedring ved Klosetforholdene i ældre Ejendomme, med Glæde og giv Tilladelsen uden for mange Betingelser, saaledes at mange Husejere faa Lyst til at følge Eksemplet trods de pekuniære Ofre, det altid vil kræve.

2) Stram Fordringerne med Hensyn til Lys og Luft i alle en Beboelseslejligheds Rum, særlig ved mindre Lejligheder, men sørg samtidig for, at Forskrifterne blive efterlevede, saaledes at ikke enhver Vinkeltegner, der har gjort det til Specialitet at omgaa saavel Byggelov som Sundhedsvedtægt, kan vrænge Næse ad Kommissionen og samtidig opnaa at blive betragtet som et Vidunder af »Praktiskhed« af alle, for hvem de sanitære Hensyn betyde intet, men for hvem de økonomiske Hensyn betyde alt.

EMIL JØRGENSEN.

EN HENSTILLING.

Redaktionen har modtaget følgende:

Som et mærkeligt Minde om det Kjøbenhavn, der er ved at gaa i Graven, turde Rebslagerhuset ved Østervold, overfor det gamle Stokhus fortjene Opmærksomhed. En Architekt burde tage sig over at opmaale det, inden det forsvinder.

Kjøbenhavn d. 21. Juni 1900.

THORVALD BINDESBØLL.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Deutsche Fachwerkenbauten der Renaissance, von Ferdinand Correll, Nürnberg, mit Text von Dr. Hans Steymann. (Bruno Hessling, Berlin, New York).

Det er et smukt og interessant Værk, hvoraf første Hefte foreligger. Den Rigdom, der endnu findes i Tyskland paa de gamle Bindingsværkshuse har gennem flere Aar givet Anledning til Specialværker paa dette Omraade og det heromhandlede er et smukt Led i Rækken. Som bekendt falder Bindingsværksbygningen i Tyskland i to fuldstændig adskilte Afdelinger, den saakaldte *niederdeutsche,* som særlig er kommen til Udvikling i Harzegnen, og den *oberdeutsche,* som omfatter Mittelrhein, Mosel- og Lahnthal, Hessen, Thüringen, Schwaben og Franken. Blomstringstiden for det tyske Bindingsværk maa vel anses for at være den anden Halvdel af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, og

det er af denne Periodes Bygninger, Forfatteren gennem 30 udmærkede Lystryk giver et smukt Udvalg, hentet fra de ovenanførte Egne.

FORSKELLIGT.

Ruinerne af Søborg Slot. Efter at Ruinerne af nævnte Slot gennem længere Tid have henligget i stærkt overgroet Stand, har Nationalmuseets 2den Afdeling besluttet i indeværende Sommer at lade paabegynde ikke blot en Fremgravning af de mere eller mindre skjulte Partier, men tillige en Undersøgelse af saadanne Steder i Slotsbanken, hvor Alt viser hen til, at betydelige hidtil ukendte Murrester endnu er tilstede. Arbejdet vil ifølge »Nordsjælland« paa Museets Vegne blive ledet af Professor J. B. Løffler.

❦

Stor Leverance af Rør. Til de Ledninger, som skal forbinde Kjøbenhavns Gasværker med de nyindlemmede Bydele, Brøndshøj og Utterslev, skal benyttes ca. 3 Millioner Pund Støbejernsrør, som det ved derom afholdt Licitation er overdraget Firmaet Sophus Berendsen, Aktieselskab, at levere for 195.866 Kr. 30 Øre.

❦

Gustavianska Utställningen i Stockholm. Igennem Vilhem Trydes Bog- og Kunsthandel er bragt paa Markedet en fortræffelig lille Samling Fotografier, der omfatter en Række Interiører fra denne interessante Udstilling, hvis Rigdom paa smukke Louis XVI Møbler, Broncer, Portræter, Gobelins o. s. v. jo er noksom bekendt. Billederne 15 i Tallet, ere i stort Kabinetformat og udmærket udførte; for Kunstnere og iøvrigt for Enhver, der interesserer sig for Møbler, er den lille Samling værd at gøre Bekendtskab med; de prægtige Møblers mange fine Enkeltheder komme udmærket til dens Ret i de skarpe fotografiske Gengivelser og gør dem særdeles godt skikkede til nøjere Studium.

❦

Fotografier fra Stockholm. I ovennævnte Kunsthandel foreligger tillige et betydeligt Antal nye Billeder af stockholmske Bygninger, saavel ældre som moderne; blandt de første lægges Mærke til et Udvalg af Portaler fra de gamle rige Købmandshuse i »Staden« og imellem de bedste Nybygninger finder man gode Gengivelser af Bygninger, som er udgaaede fra Claeson, E. Josephson, L. Peterson, F. Lilliequist, F. Boberg o. fl. Billederne ere gennemgaaende meget smukt udførte, de ere paa tykt Papir, ikke opklæbede og ere øjensynligt særlig beregnede for Architekter.

❦

Kjøbenhavns Asfaltkompagni er nu overgaaet til et Aktieselskab med den hidtidige Leder Hr. J. C. Jørgensen som administrerende Direktør. Kontoret er fremtidig Nygade 4.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.

Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 1. AUGUST 1900
2. AARGANG № 21

EN NY FORRETNINGSBYGNING.

Bestyrelsen for Byggeselskabet »City«, Aktieselskab, henvendte sig i Maj Maaned d. A. til 5 Architekter med Anmodning om at deltage i en Konkurrence angaaende Tegninger til to Forretningsejendomme paa den Selskabet tilhørende Grund, der begrænses af Østergade, Kristenbernikovstræde og Hovedvagtsgades Forlængelse.

De 4 af Architekterne modtog Indbydelsen, nemlig d'Hrr. Chr. A. Arntzen, Th. Bindesbøll, Ingemann & Søn og Alfr. Thomsen, medens Hr. Godtfred Tvede ikke ønskede at deltage.

I Programmet, som lagdes til Grund for Konkurrencen, fremhævedes det, at Magistraten havde stillet Selskabet i Udsigt, at der vilde blive vist det den størst mulige Imødekommenhed med Hensyn til Dispensationer fra Byggeloven, særlig med Hensyn til ubebygget Areal.

Bygningerne skulde udelukkende benyttes til Butikker, Lager, Forretningslokaler o. l., inkl. Toiletrum, W. C., Vare- og Personelevatorer samt fornødne Tilkørsler; endvidere stilledes det Forlangende, at Hjørneejendommen mod Østergade skulde have længst Façade mod Kristenbernikovstræde.

Ejendommen ønskedes opført saaledes, at de architektonisk fremtraadte som én Bygning, og med Hensyn til Bekostningen ved Opførelsen maatte denne, Alt indbefattet, ikke beregnes til ud over 160 Kr. pr. Kv.-Alen bebygget Areal.

Enhver af de deltagende Architekter fik 1000 Kr. for de indsendte Tegninger.

Bedømmelsen foretoges af Selskabets Bestyrelse i Forening med to af Architektforeningen valgte Architekter, d'Hrr. F. Koch og C. Thonning.

Bestyrelsen forbeholdt sig, uanset Bedømmelsens Resultat, Ret til at overdrage Bygningernes Opførelse til hvem af de deltagende Architekter, den maatte ønske. Dersom imidlertid enten de to i Bedømmelsen deltagende Architekter eller den ene Architekt i Forening med Bestyrelsens Flertal anerkendte et af de indsendte Projekter for at være det bedste,

PROJEKT TIL EN
FORRETNINGSBYGNING.

ARCHITEKT
CHR. A. ARNTZEN.

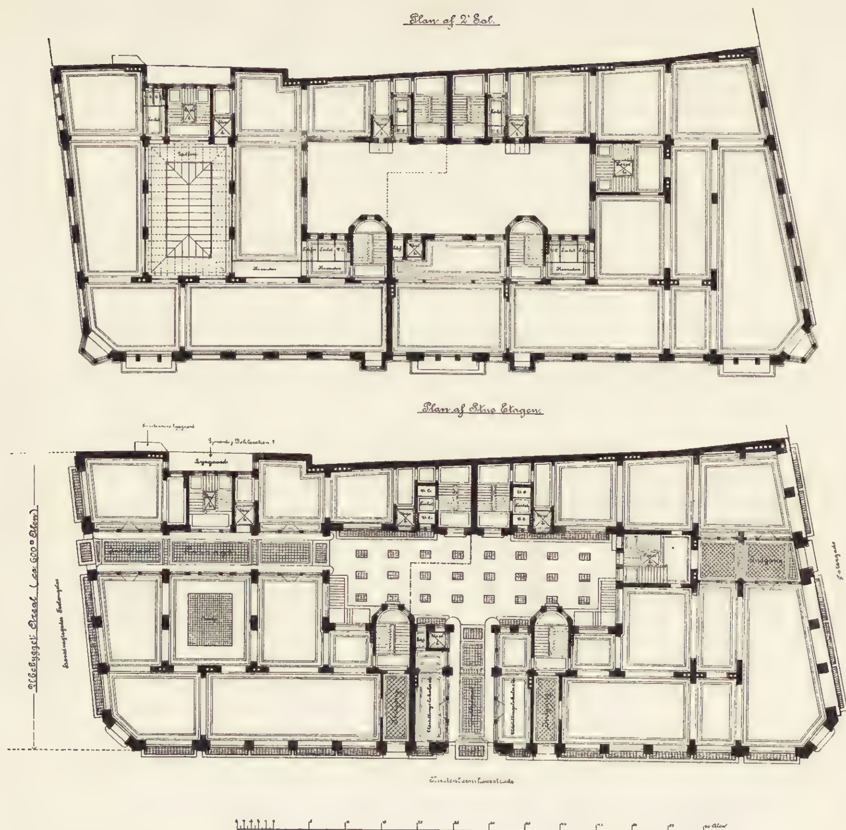

PROJEKT TIL EN
FORRETNINGSBYGNING.

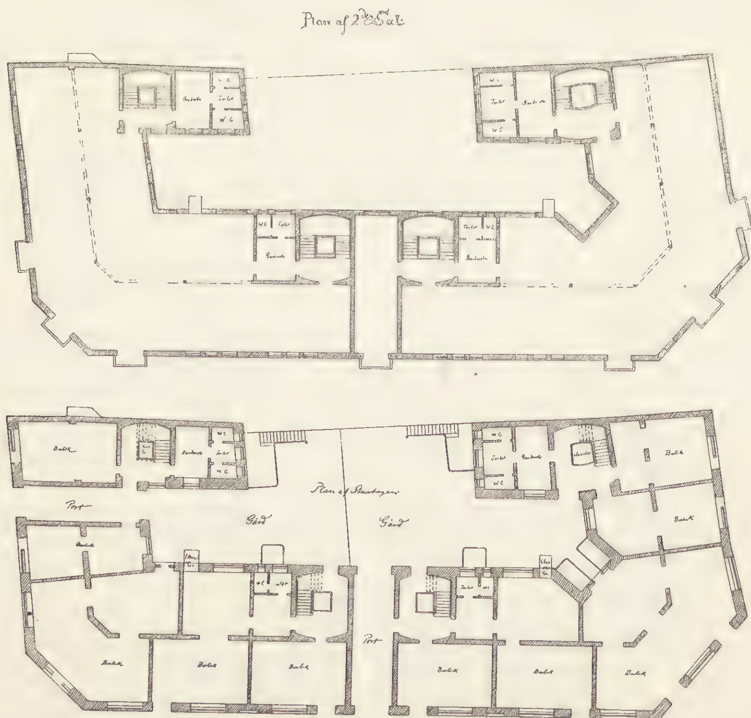
ARCHITEKT
TH. BINDESBØLL.

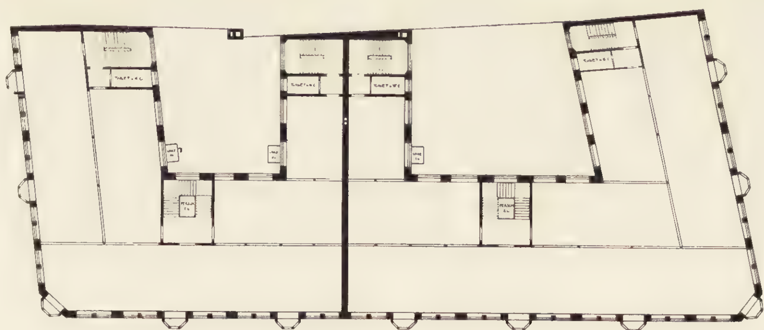
MAALESTOK FOR ALLE FAÇADERNE.

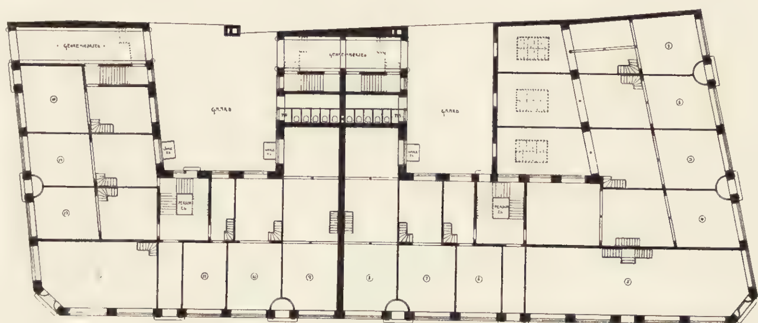

PROJEKT TIL EN FORRETNINGSBYGNING. ARCHITEKT CHR. A. ARNTZEN.

PROJEKT TIL EN FORRETNINGSBYGNING. ARCHITEKT TH. BINDESBØLL.

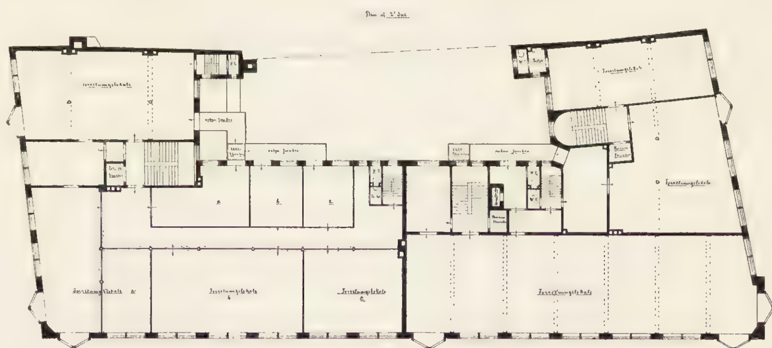

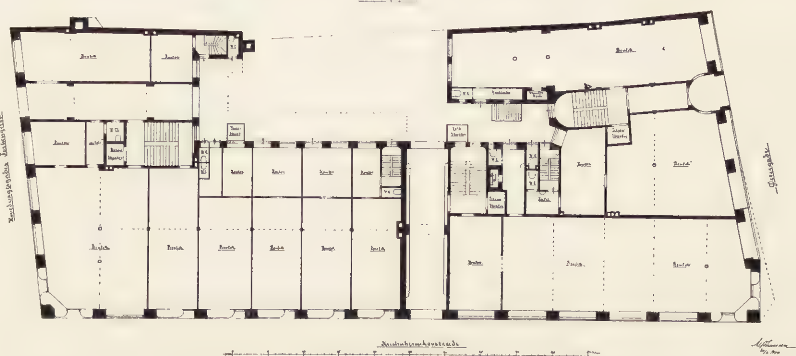

PROJEKT TIL EN FORRETNINGSBYGNING

ARCHITEKTER V. INGEMANN & SØN.

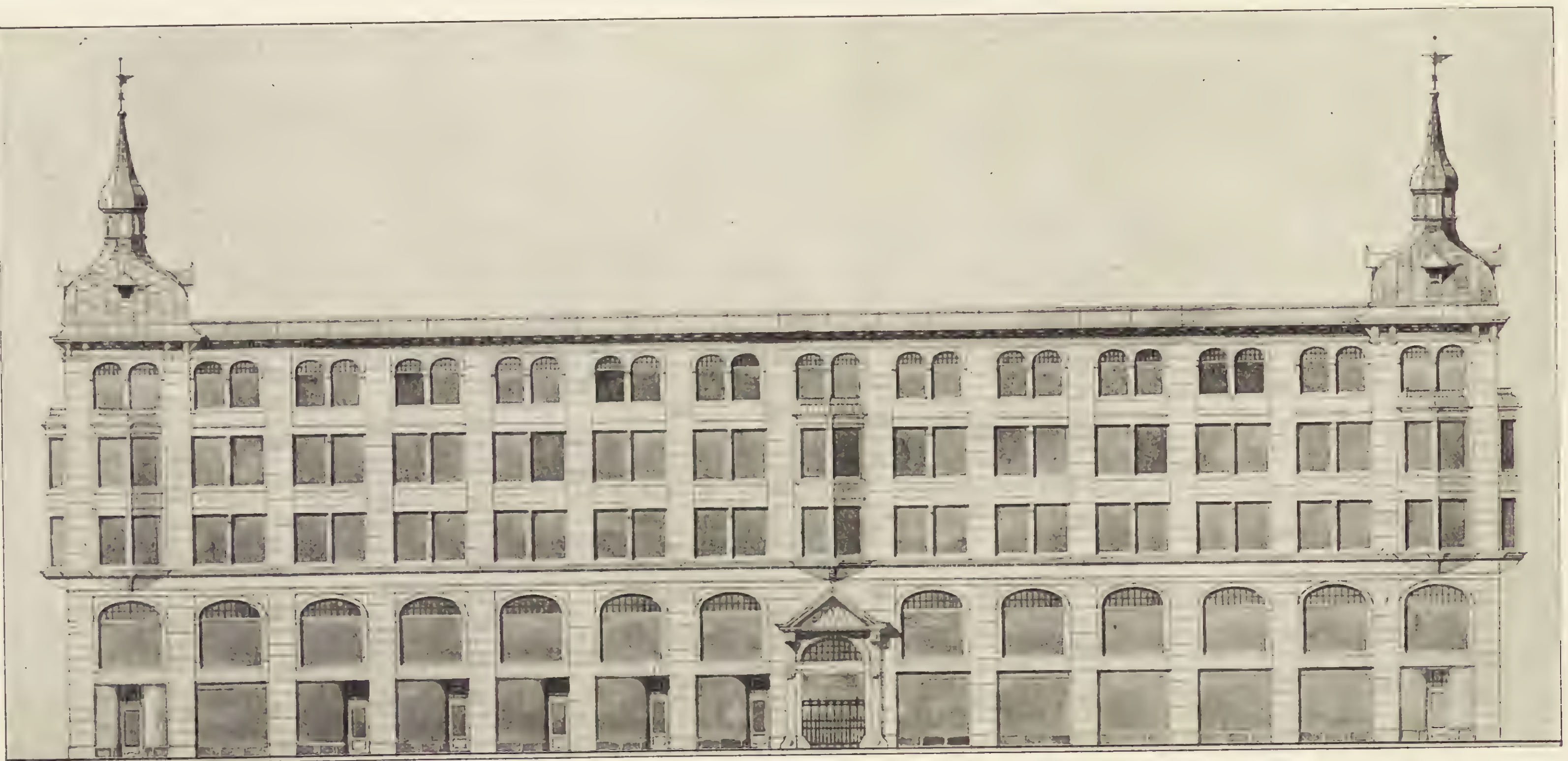
PROJEKT TIL EN FORRETNINGSBYGNING.

ARCHITEKT ALFR. THOMSEN.

PROJEKT TIL EN
FORRETNINGSBYGNING.

ARCHITEKTER
V. INGEMANN & SØN.

PROJEKT TIL EN
FORRETNINGSBYGNING.

ARCHITEKT
ALFR. THOMSEN.

uden at dette kom til Udførelse, skulde der tilkendes dette en Ekstrapræmie paa 1000 Kr.

Bedømmelsen faldt ud til Fordel for CHR. ARNTZENS Projekt, medens Ekstrapræmien deltes mellem de tre andre Konkurrerende, da Enighed ikke opnaaedes for nogen enkelt af dem.

Vi hidsætte her Reproduktion af en Façade og to Planer af hvert Projekt.

KJØBENHAVNS SUNDHEDSVEDTÆGT.

Politilæge SØREN HANSEN har paa Sundhedskommissionens Foranledning samlet og udgivet Kjøbenhavns Sundhedsvedtægt med Bilag og derved stillet et længe følt Savn.

Sundhedsvedtægten af 1886 er nemlig i Tidens Løb undergaaet saa mange Ændringer, at den, selv i den foreliggende Udgave, hvor den er bearbejdet stærkt, møder med 189 Sider Bilag til Hovedtextens 42 Sider, og det har, indtil denne Udgave kom, været meget vanskeligt at holde Rede paa Bilagene og Ændringerne; men her findes det Hele samlet tillige med et praktisk Register.

Ved Gennemlæsningen maa det erkendes, at Sundhedsvedtægten i det Hele og Store er særdeles god, og at der tilkommer den en Del af Æren for Kjøbenhavns ringe Dødelighedsprocent. Dog kan man ikke undgaa at bemærke, at den vel er skrevet med en betydelig lægevidenskabelig og juridisk Indsigt og god Villie, men med en noget mindre praktisk Sans, og maa ved Læsningen undertiden beklage den spildte Sværte, fordi der findes langt flere sanitære Skønheder i Bogen end i Staden Kjøbenhavn.

Nu da Kloakpumpestationerne ere ved at træde i Virksomhed, og Vandklosetafgiften lavere end Afgiften for Latrinafhentning, vil det vist almindelig blive indset, at Kommunalbestyrelsen handlede ubetænksomt, da den i 1898 bevilligede den store Garanti til Kjøbenhavns Grundejeres Renholdningsselskab for at opnaa en Forbedring af vort Tøndesystem. I de første Aar maatte man hellere sige »jo værre jo bedre« om Tønderne. Naar Vandklosetterne havde faaet en betydelig Udbredelse, vilde det have været Tiden at forbedre Tønderne, forsaavidt man ikke kunde forbyde dem.

Ved Læsningen af de meget detaillerede Bestemmelser for Kludeoplag paatvinges der uvilkaarlig Læseren en Tvivl angaaende Overholdelsen af disse. Selve Bestemmelserne ere ikke ganske heldige. Nytten af en ringe Stænkning med Carbolvand er særdeles tvivlsom, og at arbejde til Stadighed med Klude, der virkelig ere gennemvædede med 5 % Carbolvand, vilde sikkert være meget ubehageligt for Arbejderne. Carbol er vist i det Hele det aller uheldigste Desinfectionsmiddel, hvortil man kan henvise Publikum. Saasnart Publikum føler sig tydelig generet af Lugten, hvilket hurtigt sker, anses Stoffet for at have gjort sin Virkning over det ganske Rum. Da ingen Kontrol kan se, hvor grundigt det har været anvendt, og da selve Kontrollen narres af Lugten, kunde der være Anledning til at fraraade Brugen af Carbol undtagen i et øvet og paalideligt Desinfectionsmandskabs Hænder.

Angaaende Kludene kunde man maaske forlange, at ingen Handlende maatte modtage Klude, som ikke havde været desinficerede i Ovn. Kludesamlerne kunde da indlevere deres Varer i Sække til en saadan og faa dem tilbage desinficerede og plomberede. Naar Opkøberen paasaa, at Plomben var hel, saa var han sikker.

Bestemmelserne til Forhindring af Røg ere yderst vage, og man mærker i Praxis kun lidet deres Existens. Sundhedspolitiet gør i denne Henseende ikke meget af sig selv, og naar et Kvarters Beboere klage, opnaa de kun et magert Resultat. Dette er formentlig et af de Punkter, paa hvilke Vedtægten lader mest tilbage at ønske.

Særlig upraktisk er den Bestemmelse, at en Gødningsgrube kun maa rumme 6 Kubikalen. En Landmand kan nemlig let have 8 Kubikalen paa et Læs og henter nødig mindre Kvanta. Følgelig maa man selv ved smaa Stalde enten lagre 2 à 3 Kubikalen i Stalden eller opføre to Gruber à 6 Kubikalen, hvilket ikke er forbudt. Saalænge man ikke vil stoppe et stort Gødningslæs paa Gaden, bør man tillade at Gruberne selv ved de smaa Stalde kunne rumme et saadant.

Ved Læsningen af Bestemmelserne for Kohold tror man sig henflyttet til en bedre Verden.

»Staldens Vægge og Loft skulle holdes fri for Smuds og Spindelvæv samt hvert Foraar og Efteraar kalkes. Umiddelbart forud for hver Malkning skal Stalden renses og udluftes samt Gødningsgangen udskylles. Der lægges tør og tilstrækkelig ren Strøelse under Kreaturerne mindst 1 Gang daglig. Før Malkningen begynder, skal Koens Yver, Patter og nærmest omgivende Legemsdele, saasom Mellemkød, Laar og Skanke, afgnides godt. Foretages Afvadskning, skal denne ske saa betids, at Hud og Haarbeklædning er bleven tør, og skal den nævnte Afgnidning alligevel foretages før Malkningen. Under Malkningen, der skal udføres med rentvadskede Hænder, maa Kreaturets Hale, forsaavidt Haarene ikke holdes tæt afklippede paa den nederste Del og en omhyggelig Rensning tillige foretages, være bunden op eller til Siden, saa at der ikke kan piskes Smuds ned i Mælkespanden«.

Der følger endnu en Række ligesaa gode Bestemmelser om Beholdernes og Mælkens Behandling og om Afsondring af syge Dyr eller sygt Staldpersonale. Men om nogen køber Mælk i Tillid til, at disse Bestemmelser, takket være Sundhedspolitiet, overholdes af Koholderen, lever han i de fleste Tilfælde i en Vildfarelse.

Kødkontrollen er vist et af de ømmeste Punkter paa Sundhedskommissionens Skind. Ganske vist er Opgaven særlig vanskelig, saalænge Kontrollen ikke udøves ensartet over det ganske Land, men som Kontrollen virker i Kjøbenhavn maa den nærmest kaldes en Accise for alt Kød, der indføres i større Partier eller slagtes i Staden. Hvor smukt ser det ikke ud paa Papiret, at alt Kød, der uden at være absolut kassabelt dog bør koges eller steges særlig omhyggelig før Nydelsen, forsynes med sort Stempel.

Det sorte Stempel anvendes ogsaa virkelig paa 6 à 8 % af det Kød, som passerer Kontrollen, men man skal lede længe og nøje for at finde et enkelt sort Stempel i Udsalgene.

Bestemmelsen angaaende Opfyldning af Grunde er i al sin Korthed udmærket. Der maa ikke opfyldes »med Stoffer som kunne blive skadelige for Sund-

heden«. Ikke desto mindre opfyldes nu paa andet Aar en meget stor Grund umiddelbart ved en stærkt befærdet Vej væsentlig med Fejeskarn. Der er Jordfyld iblandt, men der er ogsaa Latrin.

Det vilde være ønskeligt, om der under Regulativer for Fabriker kunde stilles betydelig skarpere Fordringer til de særlig sundhedsfarlige Industrier. Den nugældende Fordring om »tilstrækkelig« eller »passende« Ventilation er i sin Ubestemthed lige ubehagelig for Kontrollen og Fabrikejeren. For de notorisk farlige Værksteder saasom Tobaksfabriker, Sliberier, Glassererværksteder og Sætterier burde der foreskrives et bestemt Volumen af Lokale pr. Arbejder og en bestemt Luftvexel, og det burde stadig kontrolleres, om Ventilationen virkede tilbørlig. Der er i Bestemmelserne for Tobaksfabriker et Tilløb dertil, idet der forlanges, at Lokalet almindeligvis skal være 180 Kubikfod pr. Arbejder, men at dette efter Sundhedskommissionens Skøn kan nedsættes til 150 Kubikfod. Dette sidste er alt for lidt, selv om der sørges for en kunstig Ventilation af 3 Gange i Timen og selv om det paases, at den stedse virker. Med Vedtagelsen af den i sidste Rigsdagssamling indbragte Fabrikslov, der tildels tog Sigte paa disse Forhold, er det neppe værd at regne, og der er derfor her et smukt Felt for vort Sundhedsvæsens Virksomhed.

Bestemmelserne for Gadefejning ere gode men overholdes ikke. Der stænkes ofte pro forma en Smule Vand paa Gade og Fortov, men stedse ganske utilstrækkeligt til at forhindre en kraftig Udvikling af Støv under Fejningen, hvilket dog maa være Meningen.

Med Hensyn til Bortførsel af Fejeskarn staar det skrevet, at »de Vogne, som anvendes, — — skulle være tætte og saaledes lukkede, at intet spildes ved Paalæsningen og under Kørslen«. Saadanne Vogne findes — i Berlin — men ikke i Kjøbenhavn. Her hvor det altid blæser, faar man Øjne og Næse fyldte med væmmeligt og særlig sundhedsfarligt Støv, naar man passerer en Skraldevogn, idet en Skarnkasses Indhold styrtes over i Vognen, og der saaes af Vognen Papir og Støv i rigelig Mængde, i alle de Gader den passerer. Desuden se de værdifulde Genstande, som Folkene hænge op paa Vognens Bagsmæk, græsselig ud, navnlig for den, som forsøger at udfinde, hvorledes de kunne gøres i Penge. Hvis Sundhedskommissionen, hvergang der krævedes Penge til Raadhuset, vilde forlange, at der først bevilligedes en Forbrændingsanstalt for Dagrenovation og støvfri Skraldevogne, saa var maaske den smukke Bygning ikke under Tag endnu, men Byens Morgentoilette vilde være nettere at se paa, og de fremtidige Kvarterer ved Lersøen hyggeligere at tænke paa.

Sundhedsvedtægten indeholder, som det vil ses, adskillige udmærkede Bestemmelser, som ikke gennemføres, og mangler enkelte ønskelige Bestemmelser, som følgelig ikke kan gennemføres. Til Gengæld indeholder den en enkelt ganske overflødig eller idetmindste lidet opportun Bestemmelse, som overholdes meget nøje, og som man aldeles ikke kan slippe uden om uden Sundhedskommissionens særlige Tilladelse. Det er Bestemmelsen om Indretning af Etageklosetter, ogsaa naar de indrettes som Vandklosetter. Sundhedskommissionen er her i det særlige Tilfælde at have Brolægningsvæsnet til Politi, og det er et virkomt Politi. Det er Skade, at det just anvendes her til at afsie Myggen, medens man paa mange vigtigere Punkter nedsluger Kamelen.

Selve Regulativet for Udførelse af Husspildevandsledninger er vist et af de bedste i Europa, og det overholdes særdeles godt. Naar dette ene begrænsede men yderst vigtige Omraade af Sundhedslovgivningen præsenterer sig saa fordelagtigt, er dette neppe en Tilfældighed. Forklaringen er utvivlsomt den, at dette Regulativ er udarbejdet af Ingeniører og dets Overholdelse betroet til disse. Kun i særlige Tilfælde, hvortil desværre Installation af Vandklosetter i ældre Ejendomme hører, skal Kontoret underkaste sig Sundhedskommissionens overordnede Tilladelse, men denne opnaaes ikke i en Fart og vidner ofte om Ubehjælpsomhed og Upraktiskhed.

Selve Sundhedskommissionens Sammensætning er saa god som tænkes kan. Formanden er Politidirektøren, den øverste udøvende Myndighed. Dens Medlemmer ere Borgmesteren for 4de Afdeling af Magistraten, Indehaveren af den fineste Stilling som den fineste kommunale Ingeniør kan opnaa; endvidere Stadslægen, som maa antages at være den ypperste Hygiejniker blandt Stadens Læger. Dernæst to af Borgerrepræsentationen valgte Mænd, som maa antages at være fremragende Mænd med praktisk Sans og hygiejniske Interesser og Indsigt. At denne Kommission ikke arbejder hurtigt, vilde det være Synd at bebrejde den. De Herrer have nok at tage Vare foruden, og det er blot Skade, at de maa raabes til Gevær for en Mængde Bagateller. De burde danne en høj overordnet Myndighed, omtrent som Magistratens 4de Afdeling over de tekniske Kontorer. Derimod kunde de Sundhedskommissionen underlagte arbejdende Organer være adskilligt heldigere organiserede end nu.

De bestaa af Kredslægerne og Sundhedspolitiet. Det vilde sikkert være heldigt, om der fandtes et Personale af sanitære Ingeniører under Sundhedskommissionen. At faa ansat »Kredsingeniører« med en lignende Instrux som Kredslægerne, saa at Arbejdet blev delt, vil vel foreløbig være ganske uopnaaeligt. Derimod turde det ligge inden for Grænserne af det Rimelige at kræve Sundhedspolitiet forsynet med Ingeniører. Naar Kontrollen med Prostitutionen undtages, har Sundhedspolitiet ingen Opgaver, som ikke ligge en sanitær Ingeniør nærmere end en Jurist. Selve Chefen for 3die Afdeling kunde passende være Ingeniør, men hans mest betroede Undergivne burde i alle Tilfælde være det; Ingeniørerne have i Brolægningsvæsenet vist, at de kunne føre Tilsyn med Spildevandsledninger uden at irritere Bygherrer unødvendigt, men saaledes at der fremkommer fortrinlige Anlæg.

Sanitære Ingeniører vilde sikkert ogsaa have gode Betingelser for i Sundhedspolitiets Tjeneste paa en praktisk Maade efterhaanden at føre Sundhedsvedtægtens mange herlige Bestemmelser fra Papiret ud i Virkeligheden.

P. A. Fenger.

W. C.

I Akademisk Architektforenings Meddelelser af 1. Juni d. A. har en Indsender under Mærket »Angloman« beklaget sig over de Fordringer, som af Sundhedsautoriteterne i Kjøbenhavn og Frederiksberg stilles til de Rum i Bygningerne, hvori der opstilles Vandklosetter. Han synes at mene, at Publikum fremdeles

skal nøjes med at benytte de afskyelige, indesluttede, mørke Rum midt i Lejligheden, som de Herrer Architekter og Bygmestre hidtil have budt Lejerne at benytte til Retiraderum for Familiens Medlemmer. Disse Rum ere smaa, mørke og uden al Luftfornyelse; thi det forlangte 3" Luftrør tjener jo kun til Bortførelse af Stanken fra selve Luftklosettet og ikke til Rummets Luftfornyelse. Som Regel opsamles jo her Urinen i en Spand under Klosettet, og naar den ikke udtømmes i rette Tid, løber Urinen over, flyder ud paa Gulvet og mætter efterhaanden dette og Indskud m. m. med nævnte Stof, saaledes at disse Rum efter nogen Tids Brug blive sande Pesthuler, der udbrede Stank i hele Lejligheden. I hvilken anden Storstadsby i den civiliserede Verden finder man saa svinske og sundhedsfarlige Indretninger? Saadanne Tilstande bør ikke taales længere, og det er derfor ganske naturligt, at Sundhedsautoriteterne nu, da man staar i Begreb med at gaa over til Indførelse af Vandklosetsystemet, maa benytte Lejligheden til at faa disse Forhold grundig forbedrede og at derfor Fordringerne til disse Rum skærpes.

Hr. »Angloman« mener, at det er en Forbedring, naar man i disse afskyelige, mørke Rum opstiller Vandklosetter istedetfor Luftklosetter; dette kan vel delvis indrømmes. Men paa den anden Side maa man tage i Betragtning, at et Vandkloset med tilhørende Udskylningsapparat etc. er et mere kompliceret Apparat end et Luftkloset. I et mørkt Rum kan man ikke se, om Udskylningen af Klosetskaalen er fuldstændig, og naar man intet kan se, er man lettere tilbøjelig til at glemme, at man skal sætte Skylleapparatet i Gang; en lille Utæthed ved Vandledningen og Skylleapparatet opdages heller ikke i det mørke Rum.

At et Vandkloset ogsaa, i alt Fald under Benyttelsen af Klosettet, fyldes med ilde Lugt, vil Ingen kunne nægte. Det er altsaa ogsaa i høj Grad ønskeligt, at Rummet kan udluftes, og derfor formentlig fuldt forsvarligt, naar Sundhedsautoriteterne forlange, at Rummene skulle indrettes saaledes, at en Luftfornyelse er mulig, og at man i første Linie stiller den Fordring, at Klosetrummet skal have et Vindue ud til det Frie, og hvor dette skønnes ikke at kunne opnaaes, forlanger at Rummet skal have indirekte Lys og Forbindelse med den frie Luft gennem et Udsugningsrør med mindst 16 □ Tommers Tværsnitareal. Det skal villig indrømmes, at Luftfornyelsen ad denne Vej ofte er mangelfuld særlig om Sommeren, og at man derfor ubetinget bør foretrække et Vindue til det Frie med eller uden Luftkanal; thi at forlange kunstig Udsugning ved Hjælp af et stadigt brændende Gasblus, en Vandstraalesuger eller elektrisk Suger, maa betragtes som en absurd Tanke, thi efterat et saadant Apparat er opstillet, vil Værten hurtigst muligt sørge for at standse det, da det hver Dag koster Penge at holde det i Drift.

Undertegnede, som har Lejlighed til at gennemse alle de Byggeplaner, der indsendes fra de Herrer Architekter og Bygmestre til Frederiksberg Bygningskommission, har ofte maattet ærgre sig over at se, hvor ubehændigt de Herrer som Regel løse dette lille Spørgsmaal, idet der sjeldent fremkommer en Plan, hvor Spørgsmaalet er løst paa den ene rette Maade — *nemlig saaledes at alle Klosetrummene forsynes med Vinduer til det Frie.*

Hr. »Angloman« — jeg haaber da ikke at han er Architekt — anfører Exempler paa, hvor vanskeligt det er at løse Opgaven og at en Bygning fordyres

ved den opstillede Fordring. Han fremfører saaledes som Exempel, at man nu ikke kan nøjes som tidligere med 27 Alen, men maa have 30 Alen Façade til to gode 3 Værelsers Lejligheder, naar man skal have et Klosetrum til hver Lejlighed til det Frie.

Er der nogen som helst Grund til at beklage sig herover?

Laver man af den Grund Lejligheder med lidt mindre Værelser end tidligere, saa vinder man i ethvert Fald, at Lejlighederne blive sundere og friskere end tidligere, og det er mange flere Penge værd for Lejer saa vel som for Ejer end det gamle System.

Forøvrigt raader jeg Hr. »Angloman« til at lægge Klosetrummene ud ved Køkkentrappen i Udbygningen til denne og saa at lægge det i de gamle Bygninger obligate forpestede Klosetrum ved Entreen til denne, saa gaar det helt godt, uden at han behøver en større Façade til sin Bygning.

Det skulde glæde mig meget om jeg ved disse Bemærkninger, som Hr. »Angloman« har givet Anledning til, kan bidrage noget til, at de Herrer Architekter og Bygmestre fremtidig ville sørge for, at dette for Hjemmene i Kjøbenhavn og Frederiksberg saa vigtige Spørgsmaal maa faa en tilfredsstillende Løsning.

Th. Jochimsen,
Stadsingeniør.

EN HENSTILLING.

Med udelt Glæde have vi læst Architekt Bindesbølls Henstilling i forrige Nummer af »Meddelelserne« til sine Kolleger om at tage en Opmaaling af Rebslagerhuset ved Østervold lige overfor Stokhuset.

Om vor berømte Landsmand vide vi Alle, at han med Retsind svinger Kritikens Sværd over, skal vi nøjes med at sige: saa godt som Alt, og med et enkelt Ord lakonisk forstaar at træffe lige i Centrum, samt at han med uimodstaaelig Dygtighed svinger Krøllejærnet, hvad enten det gælder om at dekorere Potter eller Møbler eller Interiører op ad Stolper og ned ad Vægge. Men at han med samme Lethed og Elegance svinger Pennen, derom har man, saavidt vides, endnu Intet anet. Om end Artiklen er lige saa kort som den er vittig, er den dog præget af stor Klarhed; det er jo heller ikke Mængden af Ord, det kommer an paa. Som Holberg siger: jo kortere et Vers, desto bedre; og bestaar det kun af ét Ord, da er dette ikke til at veje op med Guld. Architekt Bindesbøll kunde saamænd meget godt have ladet sig nøje med et enkelt Guldkorn.

Vi fandt efter nogen Søgen den omtalte Bygning og forstaa Henrykkelsen ved den. Simpel og klar i sine architektoniske Former, ren og ædel i Stilen. Væggene ere store Flader uden smaalig Jagen efter Effekt; en let Pilaster-Inddeling er lykkeligt udført ved Hjælp af Brædder, to paa en og en paa to. Et Vindue er med forbløffende Sikkerhed anbragt paa den ene Façade; et Kig gennem det aabenbarer et Interiør, i hvis fantastiske clair-obscur skelnes foruden nogle faste Inventariegenstande, der smukt og stilfuldt harmonerer med det Ydre, saadanne løsere Bestanddele som et Par gamle Støvler, nogle Tovender og et halvt Dusin Ølflasker (Hvidt Øl Nr. 2) i en Kurv. Bygningen er overdækket

med et let Tag med Motiv efter de græske Templer; i Tympanon har en ung Kunstner med hvid Farve (Kridt?) antydet en pompejansk Dekoration. For øvrigt er hele Farvetonen behageligt stemt mørkebrunt, changerende over i Sort, det Hele ikke uligt en let Overhaling med finsk Tjære; forneden lidt gulligt Anstrøg.

Uden for Bygningskomplekset gaar en Rebslager sin snorlige, ensomme Vej baglænds gennem Livet: en levende Protest mod Tidens fremadskridende Udvikling.

Vi Yngre have meget vel Følelsen af den Charme, der er udbredt over dette Stykke gamle Kjøbenhavn, som nu skal forsvinde. Men hvo imellem os vilde kunne paatage sig denne tilsyneladende saa enkle Opgave, som fremfor alt ikke maa behandles med den moderne Tegnekunsts Rutine?

Vi tillade os derfor at spørge: vil Architekt Bindesbøll ikke selv opmaale og tegne det? Thi han alene er Manden, der vil kunne løfte denne Sten. Og han vilde endda kunne have gjort det lige saa hurtigt som at skrive sin Artikel i forrige Nummer.

Et Par yngre Kolleger.

Vi have ikke villet nægte Optagelsen af ovenstaaende spøgefulde Artikel, men skal dog gøre opmærksom paa, at vor Opfattelse af Hr. Bindesbølls Henstilling i forrige Numer er den, at det for Hr. B. særlig gjaldt om at faa fremskaffet en Gengivelse af det gamle Hus, hvad enten det nu blev en geometrisk Opmaaling eller en Blyantstegning i Perspektiv. Vi nærer forøvrigt ingen Tvivl om, at adskillige af de allestedsnærværende Amatørfotografer allerede har været der og taget deres Plader, og Faren for, at det gamle Stykke Kjøbenhavn helt skal forsvinde af Mands Minde, tør vel derved betragtes som udelukket.

Red.

Vi have modtaget følgende:

Hr. Redaktør!

Tillad mig gennem Deres ærede Blad at rette en Opfordring til Kjøbenhavns Autoriteter om enten i dette Blad eller f. Eks. Berlingske Tidende at kundgøre saadanne Bestemmelser, der have Indflydelse paa Udarbejdelsen af Tegninger til Ny- eller Ombygninger. Der er nemlig fornylig med Hensyn til de paa Stadens udenbys Grunde hvilende Servitutter af den samlede Magistrat taget den Bestemmelse, at Bebyggelsen med kun 5 Beboelseslag skal forstaas saaledes, at man enten kan vælge et Snit med 5 fulde Etager og Jordkælder, og i saa Tilfælde maa Højden mellem Gulv og Loft i Tagetagen kun være 3 Al. 18 Tom., eller man kan indrette Lagerkældere, hvis Loft i saa Fald kun maa ligge 1 Al. 12 Tom. over Jordlinien. Det er jo forbundet med et ikke ringe Spild især af Tid, naar man, uden at ane sligt, udarbejder og indsender sine Tegninger til Magistratens 4de Afdeling og saa 14 Dage efter faar dem tilbage til fornøden Rettelse i Henhold til en saadan af Magistraten inden Døre tagen Bestemmelse. Heldigt vilde det jo ogsaa være, om der ved nye Fortolkninger af vor nu ret gamle Byggelov blev meddelt Architekterne saadanne ved en Notits her i Bladet.

Med Haab om Optagelse tegner jeg

Deres ærb.

Abonnent.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Architectur im Bild. Façaden, Innerräume, Grundrisse und Details, von hervorragenden Architekten der Neuzeit. (Bruno Hessling, Berlin, New York.)

Saavidt man af det udkomne første Hefte kan se, er det Berlins større Nybygninger, som vil blive gengivet i Lystryk i dette Værk. Billederne ere upaaklagelige, og meget snildt er der i Hjørnet af hver Façadegengivelse anbragt en lille Plan af den paagældende Bygning. Da imidlertid den moderne Berlinerarchitektur just ikke er den mest tiltalende Gren af Bygningskunsten, skal vi ikke dvæle ved nævnte Værk, der forøvrigt med Hensyn til Udstyr Intet lader tilbage at ønske.

Das moderne Heim, von Johannes Kramer, Möbelarchitekt. (Kanter & Mohr, Berlin).

Det er et betydeligt Værk, som den tyske Specialist her søger at bedaare sine Landsmænd med, og dets Indhold, der omfatter en Mængde Interiører og enkelte Møbler, viser tydeligt, at han med stor Rutine forstaar at omforme Møbelarchitekturen for 100 Aar siden til den nuværende Tids Krav. Det er særlig de engelske Stilarter, som han germaniserer med vekslende Held, og paa en Del af Tegningerne er anvendt Farver, som dog ikke bidrager til at forskønne dem, da de gennemgaaende er brutale. Om end Værket som Helhed ikke kan siges at passe for den danske Smag, findes deri dog flere Kompositioner og Enkeltheder, der vise Opfindsomhed og god Sans for Arrangements, hvorfor det altid er værd at stifte Bekendtskab med.

Les principaux Palais de l'Exposition Universelle de Paris 1900. Recueillis par A. Raguenet, Architecte. (Bruno Hessling, Berlin, Paris, New York).

Raguenets Navn er godt kendt blandt Architekter, hans Tegninger i »*Materiaux et Documents d'Architecture et de sculpture*« samt »*Monographies de Batiments modernes*« o. fl. vidne alle om en virtuosmæssig Færdighed i at tumle med Pen og Tush. Det foreliggende første Hefte af Værket om Udstillingsbygningerne i Paris, give ikke sine Forgængere noget efter i nævnte Retning, og Billederne, der ere udførte efter Fotografier staa overordentlig skarpe og rene i Linierne. Med særlig Forkærlighed dvæler Kunstneren ved Ornamenterne, som han helliger de fleste Blade. Værket vil udkomme i 12 Hefter, hvert paa 8 Blade.

FORSKELLIGT.

Det nordiske Haandværks- og Industrimøde. Som kortelig omtalt paa Side 215 afholdes i Dagene fra den 31. Juli til 3. August d. A. det nordiske Haandværks- og Industrimøde i Kjøbenhavn.

Efter at Aabningshøjtideligheden har fundet Sted i Industriforeningen fort-

sættes Mødet med en Række Foredrag, Diskussioner samt Besøg paa industrielle Etablissementer.

Blandt Foredragene, som have særlig Interesse for nærværende Tidsskrifts Læsere, henledes Opmærksomheden paa følgende:

Den 31. Juli Kl. $1^1/_2$ i Charlottenborg: Haandværks- og Industrimødets Udstilling, særlig dets Lavsgenstande. Foredrag af Professor C. Nyrop.

— Kl. 3 i Industriforeningen: Nordisk Kunstindustri med Pariserudstillingen som Baggrund. Foredrag af Professor P. Krohn.

Den 2. August Kl. $9^1/_2$ i Haandværkerforeningen: Voldgift til Afgørelse af Tvistigheder om tekniske Arbejder og Leverancer. Indledes af Ingeniørkaptain A. G. V. Petersen.

— Kl. $11^1/_2$: Haandværkets Fremtid. Indledes af Snedkermester Kaspar Rostrup.

Den 3. August Kl. 11 i Charlottenborg: Tegneundervisningen i de tekniske Skoler i Danmark. Foredrag af Statens Tegneinspektør Carl Andersen.

— Kl. 1 i Industriforeningen: Værkstedsskolerne og deres Fremtid. Indledes af Konrektor Høyer fra Bergen.

— Fortsættelses- og Fagskoler. Indledes af Bagermester V. Gætje.

Samtidig med Mødet aabnes paa Charlottenborg en righoldig Udstilling, hvis Formaal det er at vise, hvad dansk Haandværk og Industri ved det nittende Aarhundredets Slutning har skabt gennem sin Foreningsvirksomhed. Udstillingen omfatter bl. a. en smuk og interessant Samling af Lavssager fra hele Landet, og fremfører i Tegninger eller Fotografier Gengivelser af Landets Haandværker- og Industriforeninger samt tekniske Skoler.

❦

Theophilus Hansens Rejselegat paa 1700 Kr. er bleven tildelt Architekt Victor Nyebølle, som agter at benytte dette til en Rejse til Wien og Italien.

❦

Konkurrence. Resultatet af Konkurrencen angaaende Tegningerne til »*Det gensidige Forsikringsselskab Danmark*«s Bygning paa Vestre Boulevard blev, at 1ste Præmie, 1000 Kr., tilkendtes Martin Borch, hvis Projekt tillige blev lagt til Grund for Opførelsen; 2den Præmie, 1000 Kr., fik Mørk-Hansen og 3die Præmie, 1000 Kr., A. Clemmensen. De øvrige Konkurrerende, K. Varming, Gnudtzmann og Plesner, modtog hver 500 Kr. for deres Arbejde. Paa Architektforeningens Vegne vare d'Hrr. Prof. V. Klein og Thorvald Jørgensen Dommere.

❦

— Byraadets Bygnings- og Inventarie-Udvalg i Kjerteminde giver, ved Henvendelse dertil, nærmere Oplysninger angaaende Tegninger og Overslag til Opførelsen af en ny kommunal Skole i Kjerteminde, eventuelt til Ombygning af den gamle Skolebygning. Der er udsat en Præmie af 100 Kroner til hvert af de to bedste Projekter, forsaavidt disse ikke komme til Anvendelse. Indleveringsfrist er 1. September d. A.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. AUGUST 1900
2. AARGANG № 22

KALKDEKORATIONERNE I DET NYE RAADHUS.

Redaktionen af »Meddelelser fra Akademisk Architektforening« har ønsket nogle af mine Kalkdekorationer gengivne i Tidsskriftet og samtidigt anmodet mig om at skrive en forklarende Tekst.

Det er mig en stor Glæde at efterkomme Redaktionens Ønske, og Forklaringen vil jeg helst besørge ved særlig at omtale det, jeg har lært af de gamle Kalkmalerier.

Raadhusets Mester, Architekt M. Nyrop, skyldes Takken for, at jeg fik Lejlighed til at besøge vore bedst dekorerede Kirker, og Studiet af de gamle Kalkmalerier har givet Grundlaget til mine Dekorationer i det nye Raadhus. Det er dog kun Udførelselsmaaden, jeg har benyttet, og det er særlig denne, der her skal dvæles ved.

De gamle Kalkmalerier er altid gjort med enkle Midler og med den frie Haands Præg — lige fra Figuren til den tarveligste Bort — saa der intet Sted er sløjet af ved Benyttelsen af saa tarvelige Hjælpemidler, som Lineal, Ponse eller Chablon. Der er kun benyttet faa Farver, og disse har som Regel været rene, ublandede og med laserende Virkning. Man ser tydeligt, at Kompositionerne ere skabte til det Sted, hvor de skal virke, og de forskellige Motiver er optegnede med en Friskhed, som vidner om den frodigste Fantasi. Selve Kalkmaleriets Teknik er jo saa dejlig egnet til Frihaandsarbejdet — den næsten fremtvinger det. En Dekorationsmaler kan ikke ønske sig en behageligere Bund at tegne og male paa end en grovpudset og hvidtet Kalkbund, den er medgørlig at lave om paa, og det er naturligt, at man allerbedst kan afveje en Dekoration paa selve det

Sted, hvor Hensynet bør tages til Størrelse og Forhold, til Tegningernes og Farvens Karakter.

Den meste Nutidsdekoration sker paa den Maade, at en Architekt eller en Dekorationsmaler udfører en Skitse og nogle Detailtegninger paa Papir. Udførelsen af Dekorationerne foregaar derefter ganske fabriksmæssig

HVÆLVINGSDEKORATION UNDER EN TRAPPEREPOSE. DEKORATIONSMALER J. MØLLER-JENSEN.

med Ponse eller Chablon, og Malerne, som udfører sligt, blive kun benyttede som Maskiner, der slavisk skal gentage de givne Tegninger. Selv om Skitsen og Detailtegningerne har lovet noget udmærket, vil den fabriksagtige Gentagelse af Tegningerne dog virke aandsforladt og kedsommelig som Tapettryk.

Mon det ikke var ønskeligt at være fri for den Art »Dekorationer«? Hvis man kunde tvivle om Besvarelsen af dette Spørgsmaal, vilde jeg anbefale et Besøg i Aarhus Domkirke, og der spørge, om denne prægtige

PORTDEKORATION
MOD NY VESTERGADE.

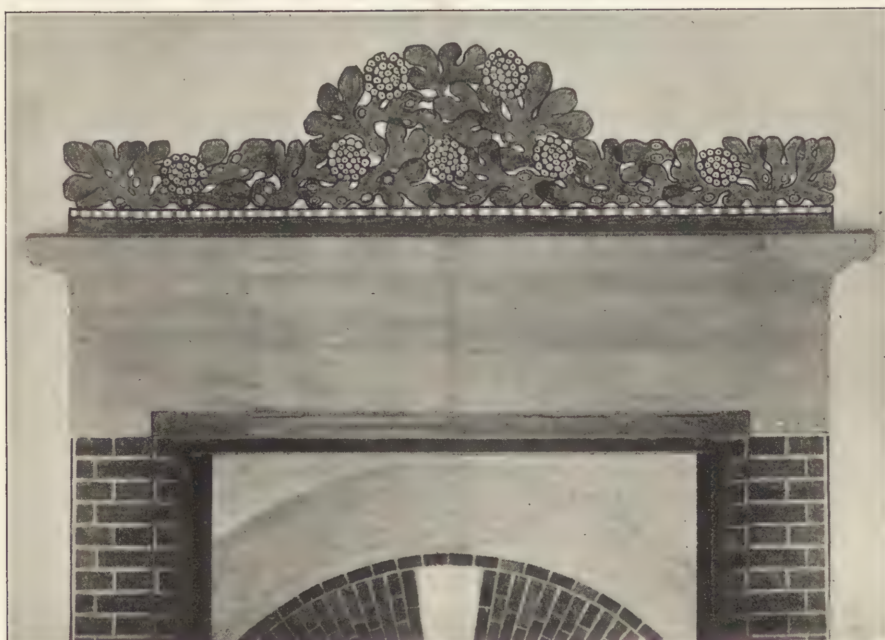
DEKORATIONSMALER
J. MØLLER-JENSEN.

Kirke ikke burde været forskaanet for de Lirekassedekorationer, den nylig er bleven forsynet med. I Domkirken findes jo nogle af vore interessanteste gamle Kalkmalerier, saa der er Materiale til en Sammenligning.

Den almindelige Opfattelse af Dekoration trænger i høj Grad til at blive retledet. Jeg husker fra min Akademitid, at en gammel, elskværdig Professor havde for Skik at sige til uheldige Elever blandt Malere: »Kære

LOFTSFRISE. DEKORATIONSMALER J. MØLLER-JENSEN.

DEKORATION OVER EN DØR. DEKORATIONSMALER J. MØLLER-JENSEN.

Ven, Kunstner bliver De aldrig, men De kan sikkert blive en udmærket Dekorationsmaler«. Denne trøsterige Udtalelse forstaar man godt, naar man ser hen til de Resultater, som Akademiets Dekorationsskole har at fremvise.

DEKORATIONER PAA RAADHUSGANGENE.

DEKORATIONSMALER J. MØLLER-JENSEN.

At denne Skole — med dens Kopieren og Kalkeren efter trykte Værker — ikke bliver omordnet, er jo egentlig et tilstrækkeligt Bevis for mangelfulde Begreber om Dekoration.

Det er derfor intet Under, at Folk i Almindelighed ved Malerkunst kun tænker paa oliemalede Lærreder i Glarmesterrammer. Hvorvidt de gamle Kalkmalerier hører ind under Begrebet Kunst, kan der være forskellige Meninger om. Jeg for min Part regner de bedste af dem for god dekorativ Kunst, og da vi ikke her til Lands har ret meget af denne Art, synes det mig naturligt, at vi benytter dette Studiemateriale for den hjemlige Dekoration.

Hvis vi i det hele taget tør haabe paa, at den dekorative Kunst her hjemme kan faa et dansk Præg, saa maa vi gøre vort Valg. Vi maa kaste Vrag paa al overfladisk Kopieren efter fremmede Stile. Ja, selv den »moderne« engelske Stil maa vi vogte os for. Naar vi frydes ved de store Tiders eller de fremmede Landes Kunst, saa maa vi — selv om vi erkender vor egen Tids Fattigdom — ikke lade os friste til at pynte os med laante Fjer. Naar vi ærligt giver det, vi selv evner, kan vi være sikre paa, at Lødigheden i dette vil smykke vor Tid bedre, end den Pynt, som en paaklistret Stil kan skaffe os.

En interesseret Besøgende i Raadhuset har engang spurgt mig om Grunden til, at jeg ikke udførte mine Dekorationer i den pompejanske Stil. Dette Spørgsmaal var i Virkeligheden ikke saa mærkeligt, da denne Stil jo er bleven liret saa meget af her hjemme, at det er paa Tide, vi bliver klar over, at den pompejanske Stil, selv om den var udmærket gennemført (hvad den jo aldrig bliver med Hensyn til Møbler, Bronce og det hele Udstyr) aldeles ikke passer til vort tunge Klima, vor tunge Krop og vor tunge Klædedragt.

Under mit Arbejde i Raadhuset er jeg ofte bleven spurgt om Meningen med de benyttede Motiver, og en enkelt Besøgende har paa en ganske vittig Maade udøvet sin Kritik ved paa Gadeungdommens Maner at skrive paa et færdigmalet Parti følgende Vers:

»Ja, Kunsten den er Skønheds Tolk,
derfor bør man den ære,
men man maa male, saa at Folk
kan se, hvad det skal være«.

Motiverne rummer ingen Symbolik, de er kun benyttede, fordi jeg fandt dem egnede til *den* brede og enkle Udførelse, som Teknikken fordrer.

Hvis mine beskedne Dekorationer virker i en god Retning, saa skylder jeg Architekt Nyrop Takken derfor, idet han har haft Taalmodighed med mine første famlende Forsøg, og senere givet mig fuld Frihed ved Udførelsen af mine Kalkdekorationer. J. MØLLER-JENSEN.

W. C.

Det kan kun glæde mig at fortsætte Forhandlingerne med d'Hrr. Architekter om Betimeligheden af de Fordringer, Sundhedskommissionen har ment at burde stille til Indretningen af Latriner i Beboelsesbygninger, og det saa meget mere, som Udsigterne til en relativ Forstaaelse trods alt forekomme mig ret lyse, hvad man da ogsaa paa Forhaand maatte vente. Selv om Sundhedskommissionen ikke just »jager« efter Bifald, er der næppe Tvivl om, at den vil sætte megen Pris paa at finde Bifald*), ikke mindst fra d'Hrr. Architekters Side. I Virkeligheden maa Architekterne i dette Stykke være Sundhedskommissionens Allierede. Om man end kan have en lille Mistanke om, at Boligens Hygieine ikke just er den Disciplin, paa hvilken Hovedvægtens lægges i Architekternes Studietid, vil paa den anden Side praktisk Erfaring hurtigt belære perfektible Architekter om, at en sund og god Bolig er nok saa meget værd som en smuk Façade. Selvfølgelig faar man hverken det ene eller det andet uden at ofre noget derfor — og ligesaa selvfølgeligt møde Architekterne derfor Modstand hos de af de Byggende, for hvem Sundhedshensyn ere lige saa fremmede som Skønhedshensyn; — nuvel, det er netop en af Architekternes Opgaver at faa Bngt med denne Modstand; og jo mere dette vanskeliggøres dem ved »Vinkeltegnernes« Konkurrence, des mere bør de paaskønne den Støtte, de i Konkurrencen kunne faa i utvetydige »Forskrifter«, paa det ene eller det andet Omraade, Forskrifter, der vel som saa mange andre kunne omgaas, men ikke uden at man derved gør sig skyldig i vitterlig Lovovertrædelse.

Jeg skal beredvillig slutte mig til d'Hrr. Architekters Beklagelse af, at Sundhedskommissionen kun meget ufuldkomment er i Stand til at paase, at de paa dette Omraade gældende Bestemmelser virkelig overholdes; det gælder her ikke alene Klosetrums Indretning; Benyttelsen af ulovlige eller af sundhedsskadelige Boliger, Overbefolkning af Lejligheder m. m. kunde lige saavel gøre et regelmæssigt Eftersyn ønskeligt. Kun er der ingen Anledning for Sundhedskommissionen til, som Hr. Architekt Emil Jørgensen forudsætter, at føle sin Samvittighed betynget i saa Henseende; det er som bekendt Kommunalbestyrelsen, der affatter Sundhedsvedtægten og Justitsministeriet, der sanktionerer den; Sundhedskommmissionen har kun kun at paase dens Gennemførelse, saavidt Vedtægten giver Kommissionen Midler dertil; og til en Kontrol som ommeldt er fornødent Personale ikke stillet til Sundhedskommissionens Raadighed. Hvorvidt et Krav i denne Retning, dersom det fremkom, vilde faa en ubetinget velvillig Modtagelse hos den bevilgende Myndighed, turde maaske være noget usikkert. — Saa uvirksom paa dette Punkt, som d'Hrr. synes at forudsætte, har Sundhedskommissionen dog heller ikke været, for saa vidt den ved Henvendelse til Bygningsautoriteterne har opnaaet, at der i en Instruks for Bygningsinspektørerne (af 28. Marts 1899) er optaget en Bestemmelse om, at Stadsbygmesteren skal underrettes om alle saadanne Tilfælde, i hvilke Bygningstegningers »Skabe« mistænkes for at være bestemte til Klosetbrug; sammen med Byggetilladelsen faar Vedkommende saa Meddelelse om

*) At jeg her taler uden noget Mandat fra Sundhedskommissionens Side, og at mine Udtalelser derfor staa for min egen Regning alene, er det maaske rigtigst at bemærke.

Ulovligheden af en saadan Anvendelse af de paagældende Rum, og er derved i ethvert Fald afskaaret fra senere at kunne angive at have handlet i god Tro. At der, efter at Bygningen er taget i Brug, ikke føres noget systematisk Tilsyn, men at det afhænger af tilfældig Opdagelse, anonyme Anmeldelser o. l., om man kommer Overtrædelser paa Spor, maa ubetinget beklages, men kan ikke være en berettiget Anke mod selve de Bestemmelser, der overtrædes; noget lignende gælder i mange andre Forhold. Og helt udelukket er det jo ikke, at den Mangel, der utvivlsomt er til Stede paa dette Punkt, i Tidens Løb kunde blive afhjulpen, at vi endnu kunde opleve at se en regelmæssig »house inspection« sat i Værk.

Hvad nu Dommen om selve »Forskrifterne« af 15. Juni 1898 angaar, glæder det mig som sagt at slaa fast, at Udsigterne til en Forstaaelse synes ret lovende, eller rettere, at det Omraade, paa hvilket det mulig kan have nogen Vanskelighed at komme ud over Dissensen, viser sig at være forholdsvis begrænset.

Hr. Architekt Emil Jørgensen yder uden noget Forbehold »Forskrifterne« ubetinget Anerkendelse, for saa vidt angaar *nye Bygninger*, og mener, at de »sikkert med Glæde ville blive efterkommede af enhver fornuftig Bygherre og Architekt«. Hr. Anglomans Glæde over Forskrifterne synes ganske vist temmelig behersket; saa vidt jeg forstaar gælder hans Betænkeligheder dog ikke større Lejligheder men alene mindre Lejligheder i nye Bygninger. Med Hensyn til disse 3—4 Værelses Lejligheder skal jeg for det første bemærke, at Hr. Anglomans Betragtninger angaaende Nødvendigheden af at forøge hele Bygningens Længde med 3 Alen for at skaffe 3 Alen Klosetfaçade ingenlunde have overbevist mig*), dels fordi det a priori synes uantageligt, at en anden Disposition over Etagearealet end tilvant ikke i mangfoldige Tilfælde skulde kunne tænkes, dels fordi jeg, som tidligere bemærket, i Praksis har set Spørgsmaalet løst baade paa den ene og den anden Maade, og ikke alene ved at lægge Klosetterne i Køkkentrappehuset. Iøvrigt vedgaar jeg, at denne sidste Ordning baade hygiejnisk og æstetisk set forekommer mig ulige mere tiltalende end de altfor »bekvemme« Arrangements med Klosettets Anbringelse midt i en lille Lejlighed, hvor de omliggende Lokaliteter, og vel hyppigst Pigekammer, Køkken eller Spisekammer, næsten altid ville komme til at lide under Naboskabet. Hr. Angloman frygter for, at vore Bysbørn skulle have vanskeligt ved at vænne sig til at søge til Køkkentrappen, til at skulle passere Køkkenet. Deri har Hr. Angloman sikkert ikke Ret, saa vist som vore Bysbørn ere ganske omgængelige og perfektible Mennesker. Naar Bygherrer og Architekter have kunnet faa dem vænnet til bælgmørke og ildelugtende Klosetrum, der præsentere sig i Entréen lige for Hovedindgangen, til Klosetrum, fra hvilke enhver Lyd forplanter sig til Nabolokalerne, og Klosetrum, som hente Lys fra Køkken eller Pigekammer, og udluftes sammesteds hen(!), til Ekskrementdepoter, der kun ved en Bræddevæg adskilles fra Spisekammeret, til Latrinspandens Transport gennem Køkkenet o. s. v. o. s. v., saa er der næppe Grund til at tvivle om, at de samme Mennesker med Lethed ville vænne sig til den ulige mindre Ulempe at møde en Mælkedreng paa Køkkentrappen. Nogen almindelig Nødvendighed for, som Hr. Angloman antyder, at gøre Køkkentrappeklosettet fælles for to Familier foreligger ikke; men hvor Leje-

*) og, som det ses af »Meddelelserne« for 1. August, heller ikke andre.

udgifterne iforvejen ere saa store, eller Lejlighederne saa smaa, at de ikke kunne bære Udgifterne til Separatklosetter, ja der maa man selvfølgelig slaa lidt af paa Fordringerne til Bekvemmeligheden; og i saa Fald er dog et lyst Køkkentrappekloset til to Familier langt at foretrække for et forsømt Gaardlatrin til fire, og endnu mere for et Stink-»Skab« i Spisestuen eller Køkkenet, selv om man er ene om det. Dernæst maa jeg bemærke, at selve »Forskrifterne« ikke ubetinget udelukke Indretningen i nye Huse af Klosetter med indirekte Lys fra et Badeværelse eller en Trappegang —; og Klosetter af denne Art, særlig efter den typiske Model med Vindue til Køkkentrappen vides ogsaa i enkelte Tilfælde at være tilladte. »Undtagelsesvis« forlanger Forskrifterne, det skal være, og det vilde sikkert nok være meget beklageligt, om det blev Regel; men Undtagelsen vil dog mulig imellemstunder kunne komme saadanne mindre Lejligheder til gode, hvor Façadebeliggenheden virkelig skulde synes uopnaaelig.

At Sundhedskommissionen, hvor Klosettet saaledes lægges ind i Lejligheden uden Berøring med fri Luft, kræver og *maa* kræve Sikring af Luftskiftet, saa at den øvrige Lejlighed ikke impliceres deri, er — naar man overhovedet skal give Regler om disse Forhold — saa selvfølgeligt, at man næppe skulde vente nogen Indvending derimod. En saadan relativ Sikring kan opnaas ved, at Aftræksrørets Sugning fremmes ved Appelblus eller ved mekanisk Kraft. [Jeg kan absolut ikke være enig med Hr. Stadsingeniør Jochimsen i, at Tanken om Foranstaltninger af denne Art er absurd; i adskillige Tilfælde ville de blive holdt i Gang, fordi det mærkes, at de ikke kunne undværes; og selv om de ogsaa lejlighedsvis sættes ud af Virksomhed, maa det dog ubetinget anses for en Fordel, at Indretningen er anbragt og kan tages i Brug, naar som helst Nødvendigheden deraf erkendes; men selvfølgelig savnes ogsaa paa dette Punkt et systematisk Eftersyn]. I en stor Del af disse Tilfælde anses det for rigtigst, at der foruden Aftræksrøret anbringes en Tilførselskanal for frisk Luft. Selv om saa Lufttrækket, hvad let kan hænde, »gaar den gale Vej«, er Muligheden dog givet for et Luftskifte, der ikke berører den øvrige Lejlighed; men det samme kan ikke siges, hvor man kun har det ene 3 Tom. Zinkrør at lide paa. Hvor der tages Lys fra Køkkentrappen, forlanges Vinduet fast indmuret for at sikre det for Beboerne fælles Territorium, Trapperummet, mod Klosetluften; hvor derimod ogsaa Adgangen til Klosettet finder Sted fra Køkkentrappen og denne saaledes ikke kan sikres mod Emanationer fra Klosettet, er der i en Del Tilfælde, hvor Forholdene tillode det, forlangt Ventilation af selve Trapperummet ved en Trækskorsten med Wolpertsk Hætte.

Men alle Foranstaltninger af denne Art ere selvfølgelig ufuldkomme; Klosettets Beliggenhed ved fri Luft er ubetinget det Ideal, der bør tilstræbes, og som med yderst faa Undtagelser ogsaa vil kunne naas i nye Bygninger. At der kan være Vanskeligheder derved at overvinde for Architekterne, navnlig i Overgangsperioden, er troligt nok; men de ville sikkert mindskes for hver Dag, der gaar; Publikums Forestillinger om, hvad der i saa Henseende er nødvendigt og ønskeligt, ville successive og vistnok inden ret længe reformeres; Ulemperne ved det gamle og Fordelene ved det nye springe for stærkt i Øjnene. Allerede medio Juni d. A. vare 1164 W. C. installerede i Byen; der var samtidig givet Tilladelse til endnu 983 andre W. C. — og det med en Afgift af 50—100 Kr. pr. Sæde;

naar nu først Bestemmelsen om Afgiftens Nedsættelse træder i Kraft, vil Reformen sikkert skride fremad med Kæmpeskridt.

Medens Spørgsmaalet set fra sanitært Synspunkt er overmaade let at tage Standpunkt til, naar Talen er om Nybygninger, er det ulige vanskeligere at tage og at betegne sin Position, for saa vidt angaar Omdannelsen af Luftklosetter i *ældre Bygninger* til W. C. Det er allerede tidligere fremhævet, at det ikke her gaar an, at slaa sig til Ro alene med den Betragtning, at W. C. altid ere at foretrække for Luftklosetter, og at man derfor bør tillade Omdannelsen med desto større Beredvillighed, jo slettere Forholdene ere, jo mere de afvige fra, hvad der nu kræves; Installation af W. C. paa saadanne Steder vil altfor let kunne bidrage til at bringe W. C. i ufortjent Vanry og derved netop forhale den Reform, man ønsker at fremme. Jeg skal med Hensyn hertil henvise saavel til hvad jeg selv tidligere har anført (»Medd.« for 1. Juli) som til Hr. Stadsingeniør Jochimsens Bemærkninger (»Medd.« for 1. August). Hr. Angloman slutter sig jo for saa vidt til denne Opfatttelse, som han indrømmer, at »der gives elendige Lejligheder med saa umulige Klosetrum, at man bør lade dem blive i Suppedasen, til Huset engang rives ned«. At der paa den anden Side i gamle Huse hist og her findes Klosetrum, der ere saa relativt gode, at Sundhedskommissionen finder det forsvarligt at gaa ind paa deres Omdannelse til W. C., uagtet de ikke fyldestgøre »Forskrifternes« Fordringer, foreligger der jo — som Hr. Angloman maa vide — Erfaringer nok for; særlig gælder dette den før omtalte Type med Vindue til Køkkentrappen. At der da ogsaa i disse Tilfælde — naar Klosettet ligger inde i Huset, afskaaret fra fri Luft — maa kræves lignende Foranstaltninger til Sikring af Luftfornyelsen, som ovenfor omtalt, siger sig selv; og Hr. Architekt Emil Jørgensen, der forlanger, at Tilladelsen skal gives »uden for mange Betingelser«, vil forhaabentlig ikke anse saadanne Betingelser for overflødige. Men naar det altsaa af Sundhedskommissionen erkendes, at der er Luftklosetrum, som, selv om de ikke have Vindue til det frie, kunne passere, og endog Hr. Angloman indrømmer, at der er Luftklosetter af en saa slet Beskaffenhed, at de ikke bør accepteres, saa er Divergensen altsaa hermed indskrænket til et Spørgsmaal om, i hvor stort Omfang Sundhedskommissionen for gamle Klosetters Vedkommende vil dispensere fra de for Tiden gældende Forskrifter, hvorvidt Grænsen mellem de passable og de umulige Luftklosetter skal drages lidt mere den til ene eller den anden Side. Paa dette Punkt lader der sig, paa Grund af Forholdenes Forskelligartethed, ikke give skematiske Regler, men Afgørelsen maa bero paa en Afvejning af samtlige Omstændigheder i hvert enkelt Tilfælde. Og netop fordi der ikke let — i ethvert Fald ikke paa Grundlag af den hidtil indvundne Erfaring — lader sig opstille faste, detaillerede Regler, hvorefter man i alle Tilfælde paa Forhaand kan afgøre Spørgsmaalet, netop derfor kan det ikke undgaas, at der — hvor man saa end vilde trække Grænsen — af og til vil forefalde Tilfælde, i hvilke Sundhedsautoriteternes Forestillinger om, hvad der maa fordres, og de Byggendes Forestillinger om, hvad der kan ydes, ikke ganske dække hinanden; men selv indenfor det saaledes begrænsede Omraade bliver det endda kun et Mindretal af Tilfælde, i hvilke Forhandlinger om Sagen ikke hidtil have kunnet føre til et fra begge Sider antageligt Resultat; og af dette Mindretal skyldes endda atter en Del mulig den Omstændighed, at Andragenderne ofte indkomme med — jeg kunde

fristes til at sige — saa usømmelig ufuldstændige Oplysninger, at det er ganske umuligt for Sundhedskommissionen at bedømme Sagen.

Men ogsaa overfor ældre Bygninger bør dog det Maal, som principalt tilstræbes, være at søge »Forskrifterne« gennemført, hvor det kan opnaas med rimelige Ofre, og Sundhedskommissionen vil sikkert nok handle klogt i, ikke mindst i Begyndelsen, at være yderst varsom med sine Dispensationer; ethvert Fejlgreb i saa Henseende hævner sig ubønhørligt, enhver for vidtgaaende Indrømmelse drager øjeblikkelig Konsekvenser efter sig. At der i et eller andet Enkelttilfælde kan være to Meninger om, hvor den her omhandlede Grænse skal drages, er let forklarligt, men det vilde være ganske gaadefuldt, om ikke Bestræbelserne for paa dette vigtige Omraade at skaffe bedre Forhold til Veje end hidtil, om ikke disse Bestræbelser i deres Helhed skulde vinde Bifald — og det først og fremmest hos Arkitekterne, eller dog i ethvert Fald hos Standens Elite. Det er en grov Misforstaaelse fra Hr. Anglomans Side at betegne »Forskrifterne« som »forhastede«; de ere tværtimod Resultatet af indgaaende Overvejelser og aarelange Forhandlinger; de er, som Hr. Architekt Jørgensen siger, »vel betænkte« og skulle nok i det væsentlige staa deres Prøve.

E. M. Hoff,
Stadslæge.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Moderne Ziermotive für Kunst und Gewerbe. Kunstverlag »Kosmos«, München.

Paa 25 Blade er her samlet et Udvalg af farvede Ornamenter og Dekorationsmotiver i stærk moderne Retning. Omend Farverne ikke altid er helt vellykkede, er der dog over Samlingen en Friskhed, som man ikke altid træffer i denne Art Værker; nogle enkelte Mønstre og et Par stiliserede Landskaber kan fremhæves som det bedste, og blandt de mange Forbilleder, der i vor Tid udkommer for Dekorationsmalere, ere disse ikke blandt de ringeste.

Einige Skizzen, Projecte und ausgeführte Bauwerke von Otto Wagner. I. Bd. II. Aufl. 63 Blätter Heliogravuren. Andr. Schroll & Co. Wien 1897.

Professor Otto Wagner nævnes som en af Østrigs toneangivende Architekter; han har med Dygtighed forstaaet at tilfredsstille Nutidens Krav til nye Former og Enkeltheder i Architekturen, uden derfor at gaa til Yderligheder. En stor Skare af yngre Kunstnere vandrer med mere eller mindre Held i hans Fodspor, og han har allerede formaaet at paatrykke meget, af hvad der i de senere Aar er bygget i Østrig og navnlig i Wien, sit særlige Stempel. Dette Bind af hans Værker, som er udkommet i meget elegant Udstyr, indeholder hans tidligere Arbejder, Udkast og Konkurrenceprojekter; det er vel ikke det bedste, han har skabt, men der er dog blandt de 63 Blade en Del, som man med Fornøjelse ser. Desværre er de mere gennemtegnede Façader fremstillet i saa lille Maalestok, at man ikke kan faa Lejlighed til nærmere at studere Enkelthederne.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Privatbankens Byggeudvalg har til en Skitse-Konkurrence vedrørende den ny Bankbygning bag Børsen indbudt følgende Architekter: d'Hrr. A. Berg, M. Borch, L. Clausen, A. Jensen og K. Varming samt F. Levy; sidstnævnte ønsker imidlertid ikke at deltage paa Grund af Sygdom.

Udkastene skal være indleverede den 1ste November d. A. Hver af de konkurrerende Architekter modtager 1500 Kr. for Tegninger med Bilag, som da blive Bankens Ejendom.

Projekterne bedømmes af en Komité bestaaende af d'Hrr. Etatsraad G. Petersen, Justitiarius P. Koch, Fabrikejer Jak. Holmblad, Etatsraad Jul. Larsen, Direktør A. Heide samt Architekterne Blichfeldt, Clemmensen og Kampmann.

Det Areal, der skal bebygges, følger i Børsgade samme Linie som den nu staaende Karré (de seks Søstre m. m.) i Flugt med Børsbygningens nordre Længdefaçade. Derimod gaar Grunden betydelig længere ud i Slotsholmsgade, saa at den nye Bygning her kommer til at springe et Stykke længere frem end Børsen. Ved Kristiansgade skal Gaden gøres noget bredere, for at Afstanden mellem Børsen kan blive større.

I Programmet for Konkurrencen fordres tillige, at Byggegrunden skal benyttes i to Dele, den egentlige Bankbygning og en Bygning, der maa anlægges saaledes, at den kan bortsælges.

Man maa endvidere gaa ud fra, at det er Byggeudvalgets Ønske, at den ny Bygning i sin ydre Stil i det væsentlige bør falde sammen med Børsens, idet man har tilstillet de konkurrerende Architekter Gengivelser af Børsens Façader og Taarn.

❦

»*Reberbanehuset*« ved Østervold, som er omtalt i Nr. 20 og 21 er — efter hvad Architekt Th. Bindesbøll nu meddeler — i sin Tid bleven opmaalt og tegnet af Architekt G. Tvede.

Architekt Bindesbøll henleder samtidig Opmærksomheden paa, i Anledning af Artiklen »*En Henstilling*« paa Side 253, at det, saavidt ham bekendt, ikke hedder (om Brædder) »to paa *en*«, men »to paa *et*«.

❦

Grunding af Snedkerarbejde. Bestyrelserne for Snedkerlavet og Malerlavet i Kjøbenhavn har udsendt en Anmodning til Avtoriteter, Architekter og Bygherrer om i Fremtiden at lade Grundingen af alt nyt Snedkerarbejde være indbefattet i »*Tilbud paa Malerarbejde*« for at den Malermester, der skal udføre det senere Malerarbejde efter Grundingen, ogsaa kommer til at bære det fulde Ansvar for, hvorledes denne er udført. Saaledes som Forholdene nu som oftest ere, at Grundingen af nyt Arbejde er indbefattet i »*Tilbud paa Snedkerarbejde*«, giver dette hyppig Anledning til Klager og Utilfredshed fra begge Sider, og vil disse forhaabentlig forsvinde ved ovenstaaende Ordning i Fremtiden.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 1. SEPTBR. 1900
2. AARGANG № 23

FORSIKRINGSSELSKABET DANMARKS NYE BYGNING.

Som omtalt i et tidligere Nummer af dette Tidsskrift blev Udfaldet af den Konkurrence, hvortil »*Det gensidige Forsikringsselskab Danmark*« havde indbudt en Kreds af Architekter, at 1ste Præmie tilfaldt Architekt MARTIN BORCH; 2den og 3die Præmie hver paa 1500 Kr. blev tildelt henholdsvis Architekterne MØRK-HANSEN og CLEMMENSEN, medens de øvrige Konkurrerende, VARMING, GNUDTZMANN og PLESNER, hver modtog 500 Kr. for deres indsendte Tegninger.

Bygningen vil faa sin Plads paa Hjørnet af Vestre Boulevard og Ny Kongensgades Forlængelse, og Forsiden vil efter det præmierede Projekt komme til at vende mod Glyptotheket, saaledes at Hovedindgangen vil falde i Ny Kongensgade.

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING. — ARCHITEKT MARTIN BORCH.

FORSIKRINGSSELSKABET
»DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

KJØBENHAVNS SUNDHEDSVEDTÆGT.

I dette Tidsskrifts Nr. 21 for 1. Aug. d. A. har Hr. cand. polyt. P. A. FENGER fremsat nogle Betragtninger om Kjøbenhavns Sundhedsvedtægt og Sundhedskommission, som vidne om Interesse for vore sanitære Forhold, men ikke om indgaaende Kendskab til denne Materie. Deraf enkelte Fejltagelser, som friste til Modsigelse. Hr. Fenger er Ingeniør, og det er i sin Orden, at han taler Ingeniørernes Sag; Savnet af teknisk Medhjælp har virkelig været følt af Sundhedskommissionen, og der er fremkommet Forslag til at afhjælpe det. Forhaabentlig er det altfor beskedent, naar den ærede Indsender anser det for »ganske uopnaaeligt«, at der ansættes sanitære Ingeniører under Sundhedskommissionen; det har længe været paatænkt at ansætte i det mindste een, og det vilde være ønskeligt, om der var Udsigt til, at dette kunde ske samtidig med de nye Distrikters Indlemmelse i Byen, men dertil behøves jo en Bevilling af Repræsentationen.

Forøvrigt har Kommissionen heller ikke hidtil været ganske uden teknisk Bistand, idet den, hvor særlig Indsigt krævedes, har henvendt sig til Ingeniørforeningen og af denne modtaget kyndig Vejledning, i hvilket Øjemed der ogsaa er tilstaaet den en meget rundelig Bevilling. Der kunde vel ogsaa tænkes andre Udveje — Hovedstaden er jo ikke fattig paa hygiejnisk uddannede Ingeniører —, men det vilde ubetinget være en lidet praktisk Løsning at besætte Posten som Chef for Sundhedspolitiet med en Ingeniør, som Hr. Fenger foreslaar. Sundhedspolitiet er Sundhedskommissionens Sekretariat og eksekutive Myndighed; foruden de første forberedende Undersøgelser besørger det Udfærdigelsen af Paalæg og Tilsynet med deres Overholdelse, og det har et stort Arbejde ved Antagelsen af og Kontrollen med de under Kommissionen sorterende Plejehjem, men til Ledelsen af dette Hverv er en Ingeniør ikke bedre skikket end f. Eks. en Architekt eller en Læge eller en Rodemester. Naturligst vil det dog være at beholde en Jurist, som kan klare de for andre dødeliges Øjne ofte skjulte Skær, som skyldes Lov og Ret.

Saalænge Sundhedskommissionen savner fast teknisk Medhjælp, har det været undskyldeligt, om dens Raadgivere — in specie dens Lægepersonale — har kunnet

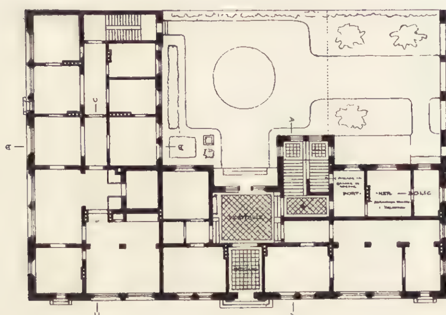

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT MARTIN BORCH.

fejle i tekniske Spørgsmaal, men naar man beskylder Kommissionen for Ubehjælpsomhed og Upraktiskhed, særlig i Sager, som angaa Installationen af Vandklosetter i ældre Ejendomme, undervurderer man de med disse Sager forbundne store Vanskeligheder, som bunde ikke i tekniske, men i sanitære Hensyn. Beskyldningen vilde være fuldkommen paa sin Plads, saafremt Kommissionen uden videre, fordi Vandklosetter ere at foretrække for Luftklosetter, havde tilladt Opstilling af W. C. i alle de mørke Skabe, hvori Kjøbenhavnerne i de sidste halvhundrede Aar med hartad utrolig Selvfornægtelse har besørget en dog ikke ganske uvæsentlig Livsfunktion. Men da Sundhedskommissionen lige fra Begyndelsen har haft Øjet aabent for, at den hidtil værende Tilstand er under al Kritik og derfor vanskelig forenelig med Indførelse af et saa fremskredent teknisk Apparat som vore Dages

PLAN·AF·STUEETAGEN
FORRETNINGSLOKALER·TIL·UDLEJNING

PLAN AF 1ste ETAGE

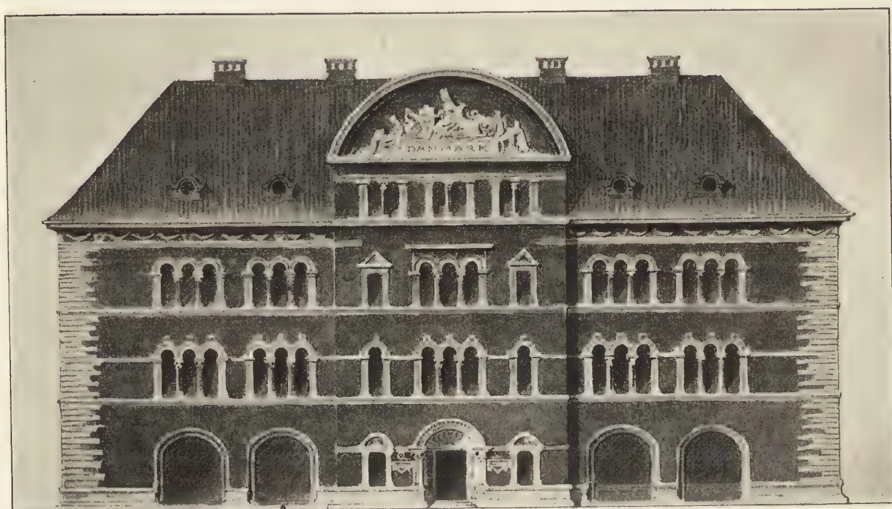
FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT MØRK-HANSEN.

Vandkloset, skulde man synes, at den snarest fortjener Architekters og Ingeniørers Bifald for dens Bestræbelser for samtidig med Reformens Indførelse at forbedre Forholdene. Saafremt disse Bestræbelser ikke altid have fundet et heldigt Udtryk — for hvilket man dog skylder en Paavisning —, nuvel, saa er det fordi Opgaven hidtil har været ny; det kan blive bedre med Tiden.

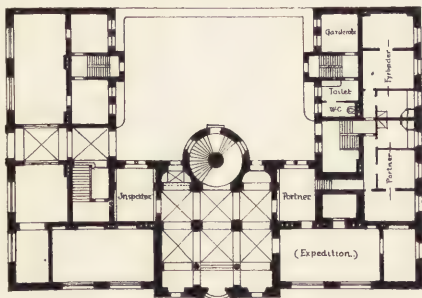
I Anledning af Hr. Fengers øvrige Bemærkninger kunde det være ganske fristende, at drøfte Sundhedsvedtægtens Fortrin og Mangler, men det vilde paa dette Sted føre for vidt. Kun nogle af de fremførte Punkter skal jeg tillade mig kortelig at omtale.

Hr. Fengers Forslag til Desinfektion af Klude ser meget smukt ud paa Papiret, men lader sig ikke gennemføre. Klæder, som ere inficerede med smitsomme Sygdomme, kunne efter Epidemiloven underkastes gratis Desinfektion, men Klude i Almindelighed, som man ikke kan gaa ud fra ere inficerede, men som delvis

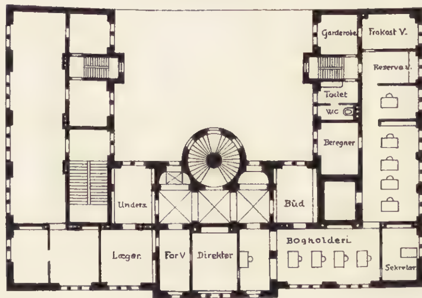

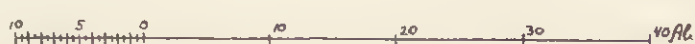

PLAN AF STUE.

PLAN AF 1ste SAL
(Livs-Forsikkring.)

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT A. CLEMMENSEN.

kunne være det, have ikke Adgang til gratis Desinfektion. Betalt Desinfektion kan denne Vare næppe bære, og hvis den kan det, er det umuligt at føre nogen Kontrol. At betro Kontrollen til Opkøberne ved Hjælp af et Plomberingssystem er det samme som at give Afkald paa den, og for det offentlige er den umulig, fordi desinficerede Klude ikke kunne kendes fra andre Klude. Sundhedskommissionen har af Hensyn hertil indskrænket sig til at træffe visse Bestemmelser, hvis Formaalstjenlighed ganske vist kan diskuteres, men som dog byde nogle sikre Fordele, bl. a. ved de Fordringer, som stilles til Lokalerne. Ulemperne ved Kludehandelen turde da ogsaa mindre være at søge i Faren for Smitte end deri, at det er en med Støv og Smuds forbunden Levevej, som foregaar under Former, der lægge store Hindringer i Vejen for et virksomt Tilsyn.

Det er ikke rigtigt, at Sundhedsvedtægtens Bestemmelser til Forhindring af Røg ere »yderst vage«. Tværtimod er Ordlyden af § 26 saa bydende som faa andre Steder i Vedtægten. Naar det desuagtet kun er smaat med Sundhedskommissionens Resultater overfor Røgulempen, naar den Gang efter Gang har ført en frugtesløs Kamp med store Fabriksanlæg, som ledes af vore mest fremragende Teknikere, maa Grunden søges et ganske andet Sted. Det gaar hos os som i andre store Byer, hvor der klages over det samme, at Tekniken vel har mange og udmærkede Midler til sin Raadighed mod Røgulempen, men intet, som virker sikkert og til Stadighed, i alt Fald saalænge man vil undgaa uforholdsmæssige Bekostninger. Man kan ikke bebrejde Kommissionen, at den ikke forhindrer Røgen, naar man stadig lader den forstaa, at dette kun kan ske ved at overskære Industriens Livsnerve, og paa dette Grundlag fører den ind i endeløse Retssager. Forhaabentlig vil det hjælpe, naar Sundhedskommissionen faar en Ingeniør; men sikkert er det ikke.

Det er en Fejltagelse, at Gødningsgruber ikke maa have et større Rumfang end 6 Kubikalen; de maa, naar Sundhedskommissionens Tilladelse indhentes, gerne være større, men saaledes, at Størrelsen skal staa i et bestemt, af Kommissionen nærmere angivet, Forhold til Hestenes Antal. Det er den eneste Maade, paa hvilken man kan sikre sig en hyppig Tømning af Gruben — ved større Gruber hver 2den Dag —, hvilket er det, som tilsigtes, fordi gammel og hengemt Gødning ved Tømningen forpester Luften i langt højere Grad end frisk Gødning. At det skulde være mere praktisk at afpasse Gruberne efter den Størrelse, som Landmanden ønsker at give Gødningslæssene, er ikke nogen ny og ukendt Opfattelse, men den havde ikke fortjent at finde en Talsmand i den ærede Indsender, og den har næppe nogen Fremtid i Sundhedslovgivningen.

Artiklen indeholder endnu flere Bemærkninger, af hvilke nogle kunne have deres Berettigelse, men som lige netop røre ved Punkter, der ere af den aller største Betydning for Sundhedsplejen og derfor ikke lade sig blot nogenlunde udtømmende behandle i nogle faa Linier i en Tidskriftsartikel. Æmnet er for stort, og jeg frygter for allerede at have lagt for meget Beslag paa den Plads, som disse »Meddelelser« kunne indrømme.

Uagtet Hr. Fengers Indlæg mere bærer Præg af løst henkastede Aforismer end af vel overvejet Kritik, er det ikke desto mindre velkomment, fordi det vækker Opmærksomhed for sanitære Forhold, og fordi det giver Anledning til en Meningsudveksling. Saalænge Ingeniørerne (og Architekterne) anse Sundheds-

avtoriteterne for upraktiske Teoretikere, og disse paa deres Side savne Forstaaelse af sanitære Spørgsmaal selv indenfor de tekniske Fagmænds Kreds, er det trange Tider for Hygiejnen. Dette maa ikke være Tilfældet. Af loyalt Samarbejde mellem Læger og Teknikere er kun godt at vente.

Ax. Ulrik,
konst. Stadslæge.

W. C.

I »Meddelelserne« af 1. og 15. August have d'Herrer Stadsingeniør Jochimsen og Stadslæge Hoff udtalt sig nærmere om Motiverne til de opstillede Fordringer for Vandklosetrum. Hr. Stadsingeniør Jochimsen udleder sikkert med Rette den generende Stank i de nuværende Klosetrum fra de af Urin gennemsivede Gulve. Forureningen af Gulvene skyldes den alt for lille Urinbeholder, som i stærkt befolkede Lejligheder jævnlig overfyldes. Det er derfor ganske naturligt, slutter Hr. Stadsingeniøren, at man nu, da man staar i Begreb med at gaa over til Vandklosetsystemet, maa benytte Lejligheden til at faa disse Forhold forbedrede, og at Fordringerne til disse Rum skærpes.

Klagen angaar Luftklosetter, og Fordringerne burde stilles til disse og stilles saa skarpt som muligt. Klagen passer ikke for Vandklosetter, og Fordringerne til disse kunne ikke motiveres med Erfaringer fra Luftklosetrum. Der kan ved Vandklosetter indtræde en grov og skadelig Forstyrrelse i Stueetagen, hvis Faldrøret forstoppes i Bøjningen, medens Klosetterne i de øvre Etager benyttes flittigt. En saadan Forstoppelse bevirkes imidlertid ikke ved en Bagatel, og Genstanden bliver hurtigt bragt frem for Lyset. Det vil i de fleste Tilfælde være muligt at henføre den til en bestemt Lejlighed, hvis Beboere da maa døje saa meget af Haandværkere, Vicevært og de oversvømmede Lejere, at de fremtidig passe paa, hvad de kaste i Klosettet.

Kloakvæsenet i Kjøbenhavn og Frederiksberg fører Tilsyn med Faldrørenes Indretning, og dette Tilsyn er saa godt, at Faldrørene ingen Sinde ville blive forstoppede ved en naturlig Benyttelse af Klosetterne, men kun, naar der i disse kastes en Gulvklud, en Dukke, en hel Papirkurvs Indhold eller lignende. Saadanne Forstyrrelser ville muligvis af og til forekomme i Begyndelsen, men ikke i en saadan Grad, at de kunne blive bestemmende for Vandklosetsystemet. Disse Forstyrrelser ere saa voldsomme, at det med Hensyn til Opdagelsen og Reparationen af dem er ganske ligegyldigt, om Klosetrummet har Lys eller ikke. De indtræffe lige let i begge Tilfælde, og der vil utvivlsomt blive gjort rent efter dem. Hvorfor er der ikke, hvis Faren er saa stor, bragt en høj Mulkt i Forslag for Nedkastning af andet end Klosetpapir i Vandklosetter?

Et Vandkloset i sig selv er et simpelt Apparat. Det er en Kumme med en 4 Tom. Vandlaas. Cisternen med Svømmerhane og Vandledning er mere kompliceret; men hvad der kan komme herfra er filtreret og bakteriefrit Vand, som vel kan medføre Ulemper, men ingen Fare for Sundheden. Ved nye Vandledninger kan der være smaa Utætheder i Samlingen mellem to Rør, men de lukkes paa nogle faa Dage af Rust og ere næsten aldrig til Stede, naar et Hus tages i Brug. Hvis der siden fremkommer Utætheder af Vandledningen, have disse i Reglen en anden Aarsag og en betydelig Størrelse.

Skulde det i et Klosetrum ske, at Vandledningen sprang læk, eller at Cisternen flød over, vilde dette have til Følge, at først Klosetgulvet og faa Minutter efter Korridorgulvet blev oversvømmet af rent Vand, og om det blev opdaget straks, beroede ikke paa, om Klosetrummet havde direkte Lys, men paa om Beboerne i Lejligheden eller i Etagen derunder vare hjemme. For saadanne voldsomme Forstyrrelser slaa alle Lejere Alarm omtrent som for en Ildebrand, og det staar i Myndighedernes Magt ved et effektivt Tilsyn med Faldrør, Klosetskaale, Vandledninger og Cisterner at reducere disse Forstyrrelser til et rent Minimum.

At en Luftfornyelse i et Luftklosetrum er aldeles nødvendig, og i et Vandklosetrum ønskelig, skal jeg villig indrømme. Lad os da se paa det foragtede 3 Tom. Zinkrør.

Det har i et højt Beboelseshus en Middelhøjde af ca. 10 Meter. Tværsnitsareal 0,00484 □ Meter. Ved 5 ⁰ Temperaturdifference, den laveste Grænse, hvortil naturlig Ventilation almindelig beregnes, er Hastigheden af Lufttrækket i en kvadratisk muret Kanal ifølge Degens Tabel 0,77 Meter pr. Sekund. $0,00484 \times 0,77 \times 3600 = 13,4$ Kubikmeter i Timen. Et almindeligt lille Klosetrum er c. 3 Kubikmeter. Den theoretiske Luftfornyelse er da c. $4^1/_2$ Gang i Timen. 5 Gange Luftfornyelse er det højeste, som kan taales uden at føles som Træk. Ganske vist skal Luften tages ind gennem Sprækker i Døre og Vægge, men paa Sprækker mangler det sjældent, og det cirkulare Metalrør suger noget mere end et kvadratisk muret Rør. Dog er en Luftfornyelse af blot 2 Gange i Timen formentlig tilstrækkelig for et Vandklosetrum, fra hvilket der i værste Tilfælde kan blive Tale om at fjærne nogle faa Kubikcentimeter Svovlbrinte og Ammoniak i Timen.

Naar Temperaturdifferencen konvergerer mod Nul, bliver Lufttrækket selv ved et 16 □ Tommers Rør ganske illusorisk og gaar maaske om Sommeren »den gale Vej«; men saa staa ogsaa alle Vinduer aabne, og saa spiller maaske Beboernes stadige Hududdunstning en nok saa stor Rolle med Hensyn til Lugten i Lejligheden som deres Flatus, og den ringe Mængde af relativ ren Luft, som fra et indesluttet koldt Vandkloset kan sive ud i Lejligheden, gør snarere Gavn end Skade. Derimod kunde der være al Grund til ved Luftklosetter at sikre sig mod gal Træk, hvis dette ikke var næsten umuligt.

At forlange kunstig Ventilation kan ikke nytte, naar man ikke vil føre et dagligt Tilsyn med dens Funktion.

I Vandklosetrum vil Trangen til kunstig Ventilation ikke føles og Apparatet straks blive sat i Staa. En Gasbrænder i Skorstenen gør, selv om den er slukket, ikke megen Skade, men en Luftpropeller, som staar stille, maatte hellere undværes. At en stor Del af de opsatte Luftpropellere forsynes fra en elektrisk Lysmaaler og ikke fra en Motormaaler, hvilket kun koster det halve, er formentlig et tilstrækkeligt Bevis for, at de staa stille, og at dette ikke føles generende i Vandklosetrum.

Naar der for et Klosetrum midt inde i en Lejlighed anbringes et 36 □ Tommers Tilførselsrør af Zink under Loftet i en opvarmet Stue i den nedenunder liggende Lejlighed, samt et 16 □ Tommers Aftræksrør ved Siden af en varm Skorsten, vil der om Vinteren opstaa en saa voldsom Træk, at Huslægen

giver Ordre til at slaa Pap over Tilførselsrøret; og saa kan der igen komme gal Træk om Sommeren.

Et direkte Vindue til fri Luft er selvfølgelig det bedste, og hvor det findes, kan man spare sig al anden Ventilation. Om Vinteren vil der være tilstrækkelig naturlig Ventilation gennem Sprækkerne, hvis Klosetrummet ligger mellem opvarmede Vægge, og om Sommeren bliver Vinduet sat paa Klem. De Medborgere, som bebo Villaer eller store Lejligheder, kunne i Almindelighed præstere dette Vindue, og de have i Kjøbenhavn ladet opstille 1164 Vandklosetter mod en Afgift af 50—100 Kr. om Aaret. Man har her en Maalestok for, hvorvidt man kan tvinge de højestbeskattede i Nybygninger, eller hvilke Bygningsforandringer man kan faa dem til at bekoste for at opnaa Vandklosetter. De højestbeskattede leve imidlertid under saa gode sanitære Forhold, at Sundhedslovgivningen ikke behøver at tage særlig Sigte paa dem.

Den store Klasse af Smaakaarsfolk, som i disse Aar flytter fra græsselige Huller i den indre By ud i 3—4 Værelsers Lejligheder i de nye Kvarterer, og som derved anspænde deres Betalingsevne til det yderste, trænge langt mere til Sundhedsvæsenets Forsorg. De begynde i tiltagende Grad at benytte Etageklosetter, men finde dertil yderst tarvelige Rum siden 1898. Det vilde være ønskeligt, om det kunde fordres, at enhver Lejlighed paa 3 Værelser og derover forsynedes med et Klosetrum, og det vilde være rimeligt, om det forlangtes, at alle Etageklosetter og Gaardklosetter i Nybygninger fremtidig indrettedes som Vandklosetter. Til Gengæld maatte man da ikke stille alt for store Fordringer til Etageklosetterne i de smaa Lejligheder. Hvis et Klosetrum, selv om det indrettes som Vandkloset, er saa sundhedsfarligt som Forskriften og Hr. Stadslæge Hoffs Artikler giver Anledning til at tro, da bør det ingenlunde gøres fælles for to Familier. Den enkelte Families Medlemmer kunne smitte hinanden paa alle andre Maader. For dem forøges den indbyrdes Smittefare ikke i nogen nævneværdig Grad ved et Vandkloset, selv om det kun er tarveligt, saa længe det kun benyttes af Familiens Medlemmer. Derimod er en ordentlig og renlig Familie ilde stedt, naar den maa dele Kloset med en uordentlig Nabofamilie, og enhver erfaren Husvært ved, at der ikke gives nogen større Kilde til Kiv mellem Familierne end Fællesklosetter, særlig i Familier med mange Børn.

Hvis Klosetter overhovedet ere smittefarlige, bør man søge at skaffe hver Familie sit eget Kloset. Og hvis Vandklosetter befrygtes at kunne fryse, bør man undgaa Klosetrum anbragte i Køkkentrappens Udbygning langt fra alle varme Vægge. Saadanne Klosetrum ere af tvivlsom Nytte. Om Natten maa man klæde sig fuldstændig paa for at begive sig derhen, og kan da lige saa godt gaa i Gaarden. Patienter kunne ikke benytte dem, og der maa følgelig i Sygdomstilfælde etableres en Natstol andetsteds i Lejligheden.

Har Sundhedskommissionen modtaget Klager over mørke eller med indirekte Lys forsynede Klosetrum, der ere blevne indrettede som Vandklosetter, fordi Ventilationen ikke har været ganske effektiv? Eller foreligger der Klager over, at de af Kloakvæsenet tilladte Klosetskaale stadig maa renses med Haandkraft for at holde sig nogenlunde rene, naar Cisternen er i Orden?

Hr. Stadslæge Hoff beklager ikke at have Personale til at iværksætte en

regelmæssig »house inspection«, og deri har han utvivlsomt Ret, naar Eftertrykket lægges paa regelmæssig; men ganske hjælpeløs er Sundhedskommissionen ikke. Den har 6 Kredslæger, i hvis Instruks der staar, at »de Lægepersonalet paahvilende Forretninger . . . ere følgende: . . . Anmeldelse til Stadslægen angaaende de mod Sundhedsvedtægtens Bestemmelser stridende Forhold, der maatte komme til Lægernes Kundskab. . . . Lægepersonalet er pligtig til at underkaste sig de Forandringer i denne Instruks, som senere maatte blive vedtagne.«

Endvidere findes der 23 Kommunelæger, i hvis Instruks der staar: »Kommunelægerne skulle hver i sit Distrikt have deres Opmærksomhed henvendt paa samtlige Sundhedsplejen vedrørende Forhold. De skulle, naar noget mod denne Vedtægts Bestemmelser stridende Forhold kommer til deres Kundskab, uopholdelig derom gøre Indberetning til Stadslægen, som, hvis han anser det nødvendigt, personlig undersøger Sagen. De bør ligeledes til ham gøre Indstilling om saadanne hygiejniske Foranstaltninger, som de maatte anse for hensigtsmæssige eller nødvendige. Stadslægen foredrager da efter Omstændighederne Sagen i Sundhedskommissionen eller gør Anmeldelse om den til Politidirektøren.«

Disse 29 Læger maa antages ikke sjældent at komme i de med »Skabe« forsynede Ejendomme. Har Stadslægen ikke instrueret dem om særlig at lægge Mærke til Klosetrummene? og modtager han ikke fra dem en Mængde Anmeldelser? og har Stadslægen ikke paa Basis deraf indstillet til Sundhedskommissionen, at det forlanges, at fremtidig enhver ny Lejlighed paa 3 Værelser og derover skal forsynes med et lovmedholdeligt Klosetrum, samt at fremtidig alle Etageklosetter og Gaardklosetter i Nybygninger og i ældre Bygninger, som restaureres, skulle indrettes som Vandklosetter?

Skulde der ikke gennem 29 Læger med en god Privatpraksis foruden deres Embedspraksis kunne erholdes gode Oplysninger om Kjøbenhavns Klosetrum, uden at man væsentlig var henvist til anonyme Anmeldelser? Og er det ikke berettiget at kalde en »Forskrift« angaaende Klosetrum forhastet, naar den efter et Aars Forløb maa efterfølges af en Instruks for Bygningsinspektørerne, som af Hr. Stadslægen anført, uden at efterfølges af et obligatorisk Paabud om Indretning af Klosetrum eller af et Paabud for Lægerne om Tilsyn med disse; endsige af et Paabud om Indretning af nye Klosetter alene som Vandklosetter?

Det forekommer mig at være skaansomt at kalde denne »Forskrift« forhastet, da den bærer Skylden for, at der i de sidste Aar er bygget og endnu bygges ikke nogle Ejendomme, men mange Kvarterer med Klosetrum (Skabe), som ere slettere end alt, hvad man før har set, og det kan ikke undskylde Forskriften, at den har gjort lidt Gavn for de højestbeskattede. De med Skabe forsynede Kvarterer beboes af Tusinder, hvis Interesser Sundhedsvæsenet har større Forpligtelser til at varetage. Men Forskriften har foreløbig kun gjort ondt værre for de ubemidlede. Deres Boliger indrettes faktisk i de færreste Tilfælde af kunstforstandige Architekter eller af Personer med særlig øm Samvittighed over for Byggeloven, og da netop deres Boliger bør være Hovedobjektet for Lovgivningen, vilde det være ulige mere praktisk at regne med »Vinkeltegnerne«s Eksistens end med deres Forsvinden.

Gid Myndighederne vilde tage disse Vandklosetter lidt mindre højtidelig.

Folk maa jo tro, at de ere særlig sundhedsfarlige, naar man skal indhente selve Sundhedskommissionens Tilladelse for at faa dem.

For Opstilling af et Kloset i en ældre Ejendom maa der nu i Reglen skrives fire Andragender og udfærdiges seks Tegninger. Hvis Bygningsvæsenet og Kloakvæsenet fik Lov til at give disse Tilladelser, slap man dog med tre Andragender og fire Tegninger, hvilket ikke er ganske lidt.

Hvis man opstillede som Hovedregel, at hvor der i en ældre Ejendom findes Luftklosetter, som ikke kan forbydes, er det ønskeligt, at de erstattes med Vandklosetter, naar Ejendommen ikke i øvrigt er moden til Nedrivning og vilde faa sin Tilværelse beklagelig forlænget ved at faa Vandklosetter, saa kunde man dog godt ved Forandringen kræve foretaget saadanne Forbedringer med Hensyn til Ventilation og Lys, som efter Forholdene vare rimelige og praktisk mulige. Der findes ofte et Aftræksrør, eller der kan skaffes et saadant. Gennem en stor, mat hamret Rude kan man ogsaa som Regel faa noget Lys, selv om det bliver fra Køkkenet. Selve Ruden er tæt nok, og naar den indsættes i en forskallet Bræddevæg med Stifter og Mørtel, vil Samlingen i Almindelighed blive lige saa tæt som Væggen.

Sundhedskommissionen i Kjøbenhavn nægter nu glat væk Vandklosetter i ældre Ejendomme, og der gives underhaanden Anvisning paa at foretage saadanne Bygningsforandringer, at Husejeren vil bringes til Bettelstaven ved Bekostningen og Lejerne sige op, fordi Lejligheden ved Forandringen forringes. Særlig i saadanne ældre Ejendomme, som faktisk have et evigt Liv, fordi de ligge paa dyre Grunde, der ere bebyggede stærkere end Bygningsloven nu tillader, er det forbavsende, at Begæringer om Vandklosetter ikke modtages og bevilges med rund Haand.

Angloman.

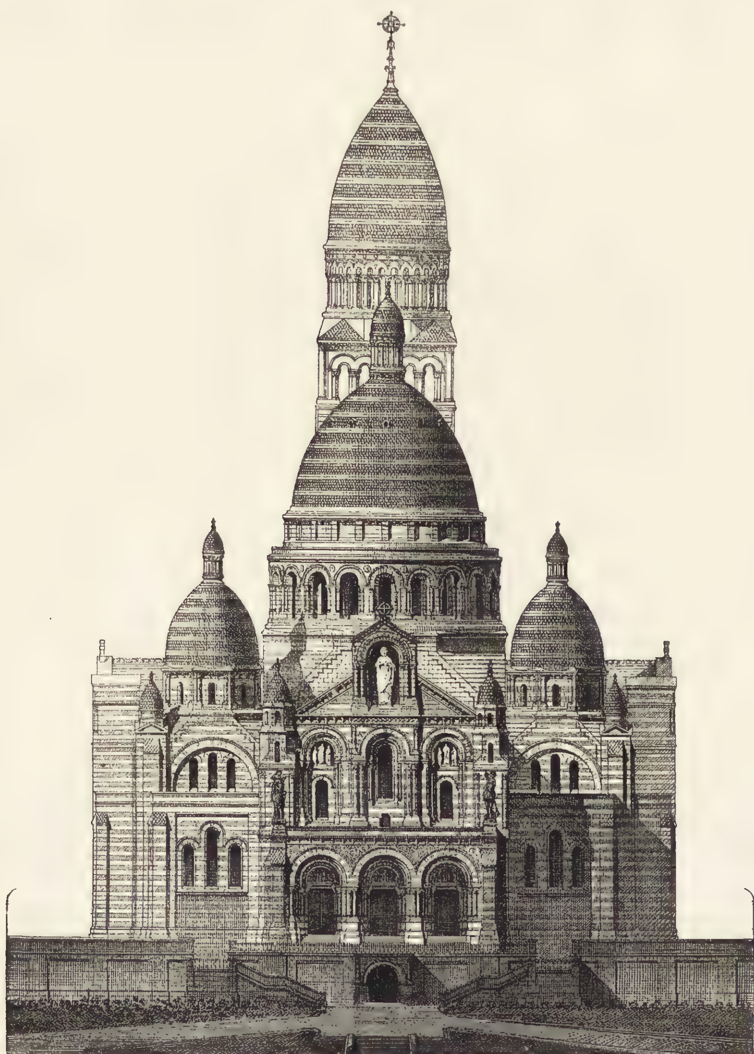
SACRE-CŒUR KIRKEN I PARIS.

(Fortsættelse fra Pag. 214).

Bygningens Forside vender mod Byen og hæver sig op fra en lille aaben Plads, som strækker sig ud over Højens Skraaning. Fra denne Plads — der ligger 92 Meter over den Plan, paa hvilken Eiffeltaarnet staar — kommer man ved at stige op ad 14 Stentrin til Kirkens Portal, der er omgiven af en Terrasse, hvorfra man kan overse hele Paris. Hensigten med denne Terrasse er særlig den, at Prælaten herfra ved Paaskefesten — i Lighed med, hvad der finder Sted i Rom, — kan velsigne Byen og hele Stiftet.

I de første Aar, Arbejdet ved Kirkens Opførelse stod paa, ledetes dette af Architekten Abadie, som havde udført Tegningerne. Men da Krypten var færdig, og man havde paabegyndt Arbejdet paa den egentlige Kirkebygning, døde denne dygtige Architekt i en Alder af 72 Aar, og den Kunstner, som derpaa af Erkebiskoppen blev udpeget som hans Efterfølger, var saa gennemtrængt af den italienske Architektur, at han ingen Skønhed kunde finde i andre Stilarter; han forsøgte derfor nogle Forandringer ved de originale Planer, og da disse bleve tilbageviste, saa han sig nødsaget til at anmode om sin Afsked. Da var det, at Architekt Henri Rauline fik Ledelsen; fra første Færd havde han været knyttet til Kirkens Opførelse, og han var nøje kendt med de Tanker, som Architekt

Abadie ønskede at gennemføre herved, hvorfor denne ogsaa havde udnævnt ham til sin Næstkommanderende. Han var imidlertid endnu for ung, til at man turde lægge Overledelsen af et saa betydeligt Arbejde i hans Hænder alene, og man satte da ved hans Side Mr. LAISNÈ, tidligere Professor ved *Ecole des Beaux Arts*

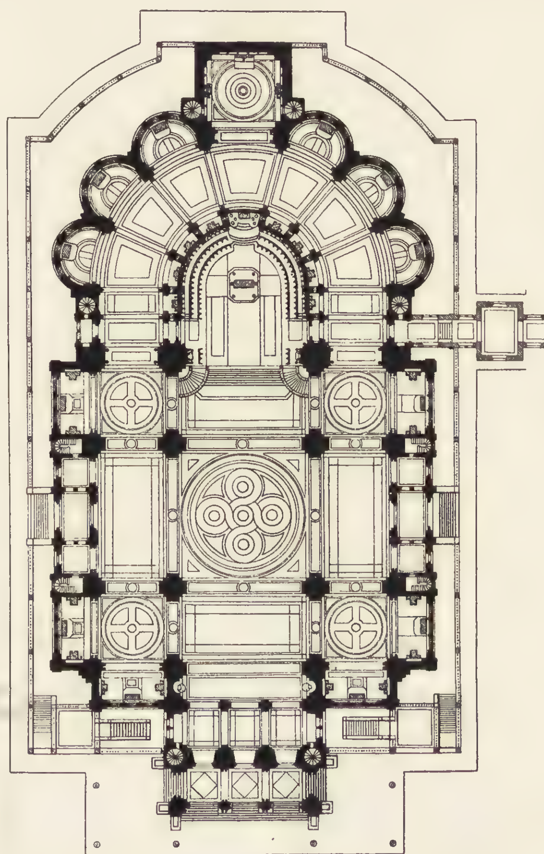
SACRE-CŒUR KIRKEN I PARIS.

AKCHITEKT ABADIE.

og meget anset som Architekt. I Begyndelsen af Aaret 1891 døde Mr. Laisné, og siden da har Mr. Rauline været ene om Ledelsen.

Kirken har allerede i nogle Aar været anvendt til Gudstjeneste, skønt den ikke har været færdig, dog tyder alt paa, at Fuldendelsen er nær forestaaende. I Bygningens Konstruktion er hverken anvendt Træ eller Jern, kun Sten. Væg-

gene, Buerne, Hvælvingerne og Taget, alt er af huggen Sten, som hentes fra et lille Distrikt, *Château Landon* i Nærheden af *Fontainebleau*, ca. 97 Kilometer fra Paris. Det er en meget haard Stenmasse, af en gulhvid Farve, som bliver hvidere ved at udsættes for Lysets og Luftens Paavirkning. Al den grovere Behugning og Tildannelse af Stenene er bleven foretaget i selve Bruddet, saaledes at der paa Byggepladsen kun har været at udføre den finere Detailhugning. Denne Udførelsesmaade har vist sig meget økonomisk og praktisk og er jo for øvrigt ogsaa nu anvendt mange andre Steder. Hver Sten er først bleven op-

SACRE-CŒUR KIRKEN I PARIS. ARCHITEKT ABADIE.

tegnet i mindre Maalestok i Tegnestuerne paa Montmartre, disse Tegninger blev saa sendt til Bruddet, hvor Arbejdstegninger blev udført i naturlig Størrelse. Til Trods for dette ret komplicerede System, har Misforstaaelser og Fejl kun været sjældne og af mindre Betydning.

Til Ophejsning og Anbringelse af Stenene er bleven anvendt Kraner og svære Tømmerstilladser. Arbejdet er gaaet forbavsende heldigt for sig, og af de 160,000 Stenblokke, som er bleven hejset til Vejrs ved Opførelsen, er næppe en halv Snes falden ned, skønt flere af dem har vejet over fire Tons. Mærkeligt nok, er Uheldene ogsaa altid sket, naar Stenene har været løftet en eller to Meter

fra Jorden, og de har derfor aldrig afstedkommet særlige Ulykker. Anvendelsen af de stærke Tømmerkonstruktioner til Understøttelse af Kraner og Stenblokke har været en ret betydelig Udgift og anslaas til omtrent 2.500.000 Francs, men naar man ser hen, til at Bekostningen ved Kirkens Opførelse ialt løber op til ca. 30 Millioner Francs, forstaar man bedre den store Udgift til Stilladser. Udgravningerne til Funderingen kostede alene 1.650.000 Fr.

Pengene til Kirkens Bygning ere, som ovenfor nævnt, skaffede til Veje ved frivillige Bidrag hos Befolkningen; paa forskellige Maader har man søgt at paavirke Menigheden og vi skal her kortelig fremhæve de vigtigste:

1) Ved almindelige periodiske Indsamlinger i et stort Antal af Frankrigs Kirker.

2) Ved at lade Giverne af fra 20 til 500 Francs faa Tilladelse til at indsætte sit Monogram eller Navn i en af Stenene i Kirkemuren.

3) Ved at lade Giverne af fra 1000 til 100.000 Francs indsætte sit Navn eller Vaaben i en af Søjlerne.

4) Ved Anvendelsen af de saakaldte Sacré-Cœur Kort, som særlig ere beregnede paa fattige Familier. Hvert Kort, der er lidt større end et almindeligt Visitkort, er delt i 1200 smaa Firkanter, af hvilke hver repræsenterer en Værdi af 2 Centimer, saaledes at det hele Kort svarer til Prisen paa en Sten. Flere Personer kan derved forene sig om denne Anskaffelse, og i mange Familier har Børnene haft saadanne Kort, af hvilke de saa have formaaet Forældre og Venner af Huset til at købe mindst een Firkant hver.

Paa disse forskellige Maader er der aarlig indkommet fra 1.200.000 til 1.400.000 Francs.

De fleste Penge ere selvfølgelig indkomne fra Frankrigs Befolkning; dog nævnes ikke faa Eksempler paa, at Fremmede have indsendt Pengebeløb til Kirken, og disse Midler ere altid med Tak blevne modtagne.

DET KONGELIGE SLOT I BUDAPEST.

Blandt de store Byggeanlæg, som i den senere Tid ere blevne udførte eller ere under Arbejde i Budapest, er den kongelige Borg — som ligger i den saakaldte Ofener Del af den ungarske Hovedstad — af særlig Betydning. Dens Beliggenhed er saa smuk og ejendommelig, at den vel kan regnes blandt Evropas skønnest beliggende Fyrsteresidenser.

Bjærget — det saakaldte »Felsenberg«, paa hvis Top Slottet ligger — hæver sig temmelig stejlt op af Donau, saaledes at man kun ad Elevator eller ad en lang Zigzagvej kan naa derop.

I den Tid, den ungarske Hovedstad har spillet en Rolle i Landets tusindaarige Historie, har Ungarns Konger benyttet Fæstningsbjærgets dominerende og dog henrivende Beliggenhed, og allerede *Arpadernes* og *Agnaternes* Konger residerede her. Kong Sigismund (1387—1420) lod den gamle Borg restaurere, og da han i Aaret 1411 blev valgt til romersk Kejser, var Kongeborgen i Ofen Skuepladsen for glimrende Festligheder. Noget senere, under Kong Mathias, naaede Borgens Glansperiode sit Højdepunkt. Den store Konges Kronikør be-

retter om en fabelagtig Luksus, som her blev udfoldet. Under Tyrkernes tohundredaarige Herredømme forsvandt al denne Glans, og heller ikke senere boede nogen af de habsburgske Konger i Ofen; først Maria Theresia fik atter Interesse for Stedet og overdrog Architekten Hildebrandt Opførelsen af det nuværende Slot. Efter den store Herskerindes Død benyttedes Bygningen en Tid lang i forskellige Øjemed, først til Universitet og senere til Residens for Erkehertug Joseph og for Erkehertug Albrecht. Efter Kong Franz Joseph I's Kroning blev det besluttet at restaurere Slottet, saaledes at det kunde blive en værdig kongelig Residens. Den i Aaret 1892 afdøde ungarske Architekt Nikolaus Ybl havde faaet overdraget Udarbejdelsen af Planerne. Han gav sig i første Række i Færd med Udsmykningen af Bjærgskraaningen mod Donau; her fremstod den saakaldte »Borgbasar«, en af flere Dele bestaaende Renæssance-Arkade med maleriske Trappeanlæg og Pergolaer; han projekterede en stor, monumental Vej til Slottet samt Opførelsen af en Fløj mod Christinenstadt og Udvidelse af den nordlige Fløj. I 1890 blev disse Arbejder paabegyndte, men to Aar efter døde Ybl, og Gennemførelsen af det store Arbejde blev da betroet til Professor ved Polytechnicum Alois Haussmann, som var bekendt for Opførelsen af talrige Monumentalbygninger i Hovedstaden. Den fremragende Architekt arbejdede videre efter den af Ybl lagte Plan, medens den indvendige Udstyrelse af Slottet og dets Sale udførtes efter Haussmanns egne Tegninger; dette gælder saaledes for St. Stefan-Salen — af hvilken der paa Pariserudstillingen findes en tro Kopi — Habsburger-Salen og Mathias Hunyady-Salen.

Alle disse Interiører, saavel som Dekorationerne paa Façader og Gaarde, blive udførte ved Ungarns mest fremragende Billedhuggere og Malere, og Bekostningen herved anslaas til at ville blive 11 Millioner Gylden. Professor Haussmanns dygtige og energiske Ledelse af Arbejdet bliver almindeligt anerkendt, og Ungarerne imødeser med Glæde Fuldendelsen af den nye og imponerende Pragtbygning i deres Hovedstad.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Neubauten in Holland. (Amsterdam, Haag, Rotterdam.) Verlag Ernst Wasmuth. Berlin 1900.

Det er maaske en mere ejendommelig end egentlig skøn Architektur, disse Blade af moderne hollandsk Bygningskunst fremvise, men der er en vis Fart og Opfindsomhed til Stede, som virker fænglende og fornøjeligt. Det er næsten alt Murstensbygninger med en behændig Anvendelse af huggen Sten i Indfatninger, Søjler, Hjørner o. s. v. Billederne ere meget store og udmærket skarpt udførte i Fotografitryk.

FORSKELLIGT.

Architekt O. V. Koch er bleven udnævnt til Professor.

❦

Pariserudstillingen. Akademisk Architektforening og Architekt, Professor V. Koch have modtaget Udstillingens Guldmedaille, medens Architekt M. Nyrop har faaet Grand prix; sidstanførte Belønning er tillige tilfalden *Arbejdernes Byggeforening* i Kjøbenhavn.

❦

Kalkdekorationerne i det nye Raadhus. I Dagbladet »*Samfundet*« for 28. og 29. August findes en Artikel af Hr. Dekorationsmaler T. E. Lundbye: »*Om Maleres Svendeprøver og malede Dekorationer*«. I denne Artikel omtales paa indgaaende Maade de i nærværende »Meddelelser«s Hæfte 22 omhandlede Kalkdekorationer i Raadhuset, og Hr. Møller-Jensens Artikel om dette Emne bliver kraftigt imødegaaet af Hr. Lundbye. Vi undlade ikke at henlede Opmærksomheden herpaa, da det sikkert ikke er uden Interesse for mange af vort Tidsskrifts Læsere.

❦

Riddersalen paa Frederiksborg Slot vil nu blive forsynet med virkelige Gobeliner i Stedet for de malede, som for Tiden findes der. Det er overdraget Firmaerne Konstantin Hansen & Bindesbøll samt Månsen & Dahlerup at udføre de første af disse Arbejder, og efter de Prøver, som foreligge, har man al Grund til at glæde sig over den tagne Bestemmelse. Arbejdet agtes paabegyndt i dette Efteraar, og man antager at kunne faa omtrent to Gobeliner færdige om Aaret. Der vil altsaa hengaa omtrent et halvt Hundrede Aar, forinden Riddersalens Udsmykning er fuldendt paa denne Maade.

❦

Østasiatisk Udstilling. I Kunstindustrimuseet er for Tiden aabnet en Udstilling af kinesiske, japanske og siamesiske Kunstgenstande. Hvad der særlig tiltrækker sig Opmærksomhed, er en betydelig Samling af Gudebilleder, og disse saavel som de indlagte Træarbejder, Elfenbenssagerne og Sølvkummerne ere ogsaa meget seværdige.

❦

I Augusthæfterne af *l'Art décoratif* og *Dekorative Kunst* findes meget udførlige Beskrivelser af den danske Kunstindustri paa Verdensudstillingen. Artiklerne, som paa meget rosende og smigrende Maade omtaler vor moderne Kunst, ere ledsagede af en Række ypperlige Illustrationer, dels af keramiske Arbejder og Bogbind og dels af de danske Portaler i Industri- og Landbrugsafdelingerne, samt af den danske Pavillon paa Quai d'Orsay.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
DEN 15. SEPTBR. 1900
2. AARGANG № 24

M. G. B. BINDESBØLL.

5. SEPTEMBER 1800 — 14. JULI 1856.

Den 5. September 1800 fødtes i Ledøje Præstegaard MICHAEL GOTTLIEB BIRKNER BINDESBØLL, Thorvaldsens Museums Bygmester. Der har for danske Architekter været Grund til at mindes Hundredaarsdagen. Dog, gælder det om i faa Ord at paavise denne Kunstners Betydning, da maa man til at begynde med ikke glemme den Tilstand, i hvilken den danske Bygningskunst befandt sig, da han fremtraadte. Vi havde efter Franskmændenes Eksempel brudt med Barok- og Rococotidens Traditioner, havde sat Haandværkerne under Architekternes Formynderskab og paalagt disse sidste at vaage nøje over »*Stilens Renhed*«. Hvad hermed forstodes, se vi paa Empiretidens Architektur, af hvilken Kjøbenhavn har adskillige, og det ikke de sletteste, Eksempler at opvise. Stadens og Slottets Brand 1794 og 95 havde givet Lejlighed til betydelige Byggeforetagender, og stod end C. F. Hansen i kunstnerisk Begavelse tilbage for hans Mester Harsdorff, saa indkaldtes til Hjælp navnlig ved forefaldende dekorative Opgaver en af Perciers talentfuldeste Elever, Würtembergeren Gustav Frederik Hetsch, der i sit lange Liv ogsaa med stor Iver og Nidkærhed tog sig af saavel Kunstner- som Haandværkerungdommens Opdragelse. Var end Undervisningen paa Akademiets Bygningsskole i

teknisk Henseende mangelfuld og i kunstnerisk Henseende ensidig, der fostredes dog et Kald af dygtige Tegnere, af hvilke nogle som Theofilus og Christian Hansen have vundet europæisk Berømmelse. Betegnende for C. F. Hansens Undervisningsmaade er hans Raad til de unge Kunstnere om ikke at lade nogen Dag gaa uden at have gjort Udkast til en eller anden Komposition; om de nødvendige forud gaaende stedse dybere Studier af klassisk Kunst blev der ikke talt. Og betegnende for Hetschs Standpunkt ere de Indrømmelser, han efterhaanden maatte gøre med Hensyn til de *rene Stilarter.* Disse vare jo fra først kun de græsk-romerske i Empiretidens Redaktion, saa optoges blandt dem Kvaderstensgothiken og med begrænset Brugsret visse meget ejendommelige som Ægyptisk og Arabisk, andre som tysk Renaissance og endnu mere Barok og Rococo vedbleve for ham til hans Dødsdag at være »misliebige«. Mod denne Empiretidens Ensidighed og Overfladiskhed var allerede i Udlandet begyndt en Reaktion, i Frankrig af Victor Hugo, i England af Pugin, i Tyskland af S. Boisseree; ogsaa her hjemme forlangte Mænd som Hermann Freund og Høyen en mere indtrængende Fordybelse i Studiet af den antikke Kunst, naar man vilde arbejde i dennes Stilarter, og en mere aandfuld Benyttelse af Motiver fra dens plastiske og maleriske Dekoration, ikke blot til Bygningers Udstyrelse, men ogsaa til Gravmæler, Møbler og enhver Slags Kunstindustri. For den Skønhedssans, som vore middelalderlige og Renaissancemonumenter bære Vidne om, fordrede man et aabent Øje og et friere og videre Blik.

Af denne Bevægelse blev Bindesbøll som hans Samtidige, Hilker, Roed, Constantin Hansen o. fl., greben, den blev bestemmende baade for hans Studier og for hans senere kunstneriske Produktion.

Betegnende for denne er, at han i sine Kompositioner som oftest ikke gik ud fra den nøgne Plan og den paa denne byggede Konstruktion, men greb tilbage i de svundne Tiders Kunst efter et Motiv, som kunde give ham Planen med Konstruktionen og — Dekorationen. I sit Valg var han ikke kræsen, økonomiske Hensyn spillede jo i hine Tider en stor Rolle, og bød et middelalderligt eller et Renaissancemotiv ham Mulighed for en let og smuk Løsning af en stillet Opgave, saa brugte han det, skønt Beundringen for den antikke Kunst i alle dens mangfoldige Afskygninger var et af de mest fremtrædende Træk i hans kunstneriske Fysiognomi. Man kan altsaa med ikke liden Grund kalde hans Kunst eklektisk.

Det faldt i hans Lod at blive Thorvaldsens Museums Bygmester. Hvorledes dette gik til, er fortalt i »Thorvaldsens Museums Historie« og behøver ikke her at gentages. At Bindesbølls Held med at faa denne efter vore Forhold store og smukke Opgave sig betroet, har bidraget til

hos hans skuffede Medbejlere og hos Bygningsskolens daværende Ledere at fremkalde den strenge Bedømmelse af hans hele Kunstnervirksomhed, som ogsaa paavirkede det store Publikums Dom næsten saa længe, han levede, har man vel Lov til at forudsætte, thi i sin Omgang med Mennesker var han en saare medgørlig og elskværdig Mand; men ganske vist gik han i og udenfor Akademiet sammen med den Kreds af Kunstnere, som han tilhørte. Ved flere Lejligheder, som ved Opførelsen af Klampenborgs Koncertsal, viste han sig som en dygtig Konstruktør, og var end hans videnskabelige Ballast paa dette Punkt ikke betydelig, kan det med Sandhed siges, at han i saa Henseende ikke stod tilbage for sine Samtidige. Hans glimrende dekorative Begavelse fik jo i Thorvaldsens Museum rig Lejlighed til Udfoldelse, og ligesom den var nær ved at friste Thorvaldsen til Skinsyge, saaledes aftvang den ogsaa nu og da selv Modstandere Anerkendelse. Maaske dømmer den yngre Slægt anderledes. Man forlanger jo paa alle kunstneriske Omraader saa højlydt Originalitet (se f. Eks. Møller-Jensen om Kalkdekorationerne i det nye Raadhus i dette Tidsskrifts II, Nr. 22), og det kan ikke nægtes, som det jo ogsaa fremgaar af »Thorvaldsens Museums Historie« S. 103—18, at man for næsten hvert Loft kan paavise det antikke Motiv, som er benyttet. Var og er en saadan Benyttelse af den gamle Kunst utilladelig? Hvilke Røvere have da ikke selve de antikke Kunstnere været, som ikke undsaa sig for at gentage de samme architektoniske og figurlige Motiver, laante fra Forgængerne i det Uendelige? Og lærer ikke al Kunsthistorie, at det virkelig Nye og Originale fremkommer ved en stadig fortsat Omdannelse af Former, som længst ere blevne Fællesejendom. Dog, det kommer naturligvis an paa, hvordan det Overleverede benyttes. Det kan benyttes tørt og aandløst og vækker da kun Kedsomhed og Lede, men det kan ogsaa benyttes med Forstaaelse, med Friskhed og Fantasi og bliver da fremdeles levende og livgivende. Hvilken vanskelig Opgave, Bindesbøll stillede sig i Museets Dekoration, kan kun den bedømme, der kender de Hjælpemidler og de Hjælpere, han havde til sin Raadighed. Der er Forskel paa, hvad der er præsteret, men alt det Bedste, navnlig Stueetagens Lofter, staa sikkert med Hensyn til Udførelsens Friskhed og Farvernes fine Harmoni ikke tilbage for, hvad de berømteste af hans Samtidige have præsteret, f. Eks. Cornelius i Gudesalen og den trojanske Sal i Münchens Glyptothek.

Man har undertiden i den nyere Tids begyndende Syslen med det 19de Aarhundredes Kunsthistorie i afdøde Metalstøber Dalhoff villet se en af Kunstindustriens Banebrydere her til Lands. Dette beror, naar man ser Sagen fra et kunstnerisk og ikke blot fra et teknisk Standpunkt, paa

en Fejltagelse, med al Respekt for Dalhoffs Energi og utrættelige Lyst til at overvinde tekniske Vanskeligheder. Hvad der alt er samlet i Kunstindustrimuseet lærer noget Andet. Mere ses paa vore Kirkegaarde og i adskillige Hjem, hvis kunstindustrielle Skatte endnu ikke ere blevne tilgængelige for det store Publikum. Men i Kredsen af de Mænd, som her have været virksomme, ansaas Bindesbøll altid og med Rette som en af de mest begavede. Han hørte ikke til de Kunstnere, som naar de have undfanget Ideen til en Komposition, hvad der iøvrigt ofte kan være rigtigt og nødvendigt, haardnakket fastholde og forsvare denne. Nej hans gode Hukommelse og rige Fantasi tillode ham meget ofte at rutte med Motiverne.

Bindesbøll gik for tidligt bort, til at hans Udnævnelse til Professor ved Akademiet kunde sætte noget som helst Spor. Hvad han her vilde kunne have udrettet, er jo et aabent Spørgsmaal. Al frugtbringende Undervisning kræver Methode, og videnskabelig anlagt var B. ikke. Hans rette Felt var Byggepladsen og Architektens Tegnestue. Hvor kunde han ikke her sammen med sine Hjælpere og Lærlinge herse med Profilerne, om det saa var til et Stoleben, indtil han havde faaet den Virkning, som hans fine Formsans og aabne Øje for det Brede og Maleriske krævede. Hans Kunst har virket befrugtende i videre Kredse, og Mænd som Herholdt, Meldahl, Zwingmann, Klein, Wolff o. fl. maa siges at have fortsat i den Retning, som var anslaaet af ham. Jeg husker et lille Træk, ret betegnende for ham som Menneske, der i sin Tid blev fortalt om ham. Han var engang indbuden til et Aftenselskab, men kom sent, og i Forstuen mødte han Værtinden, som bad ham sætte lidt Liv i Selskabet, der tegnede til at blive kedeligt. »Det skal være mig en smal Sag«, sagde B., »men gaa nu ind og kør Divanbordet midt ud paa Gulvet.« Det skete, Forundringen over denne noget usædvanlige Sceneforandring løste de bundne Tungers Baand, og da Bindesbølls Lune og Elskværdighed kom til, blev Selskabet, hvad Værtinden havde ønsket.

Paa en lignende Maade har Bindesbøll virket i vor Kunst, befriende, brydende det Stive og Konventionelle. Han har bragt de forskellige Kunstarter og Kunstnere i Forbindelse med hinanden og med Publikum, uden at kræve, at Alle skulde danse efter hans Pibe. Derfor passede han ind i sin Tid, den vaagnende Friheds Tid, derfor blev han skattet og brugt af den Tids ledende Mænd. Men han var visselig ogsaa en poetisk og aandfuld Mand, en ægte Kunstnernatur, hvis ædle og elskværdige Personlighed vil mindes med Ærbødighed og Taknemmelighed selv af dem, som kun i kort Tid have haft Glæden og Nytten af hans Bekendtskab.

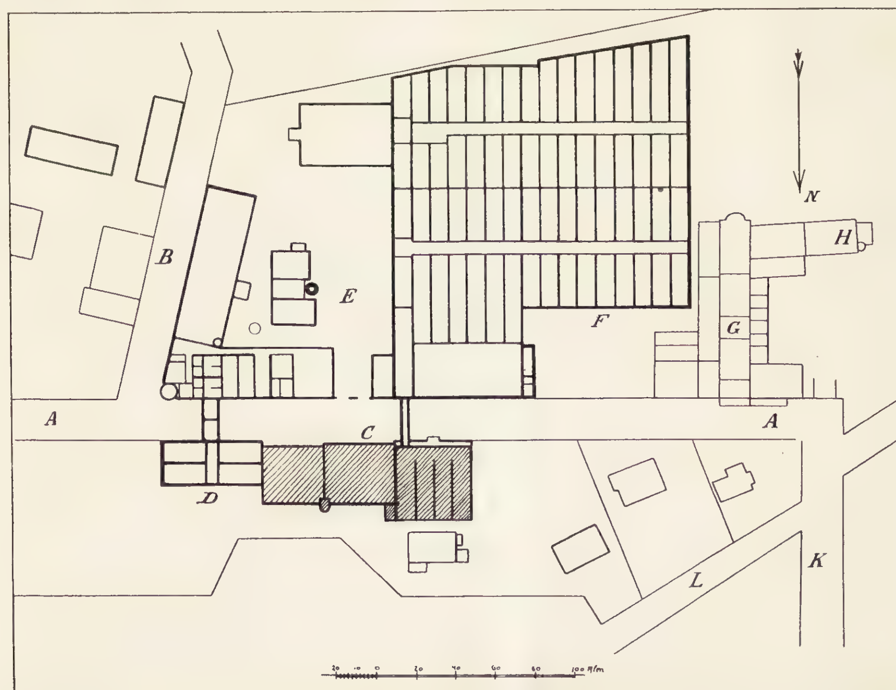
L. F.

DET NYE BRYGGERI PAA NY CARLSBERG.

Bygningen bestaar af 3 Hoveddele. *D, Pakhuset,* hvor Malten indføres fra den tilstødende ældre Kølle *F.* Det er inddelt i 15 Siloer, som hver rummer ca. 1300 Tønder Malt, og 3 mindre Siloer til Majs. Ved *C* er afdelt nogle mindre Lokaler til Folkestuer og Kontorer for Inspektørerne, Brygmesteren o. s. v. Under hele Bygningen er to Kældere og over Siloerne 2 Lofter, der benyttes til Majs, Humle etc. i Sække.

B er det egentlige Bryggeri, som har en Kælder til Sække og andet Inventarium. Over denne er tre gennemgaaende Rum, af hvilke det midterste er Gennemkørsel; i det østlige anbringes Beholdere, der optage Affaldet fra Brygningen (Mask), som derfra afhentes til Kreaturføde. I det tredie Rum opstilles et Forsøgsbryggeri, og i den bageste Del afdeles en Forstue, som fører til Hovedtrappen. Mod Øst er en mindre Forbindelsestrappe.

Den tilsyneladende lave Etage over Porten (som dog er $6^1/_2$ Alen høj) er eet Rum, det saakaldte Maskinlokale, hvori alle Pumper og Omrøringsmaskinerne ere opstillede. Midt i dette ligger en stor Trappe, ad hvilken man kommer op i det egentlige Bryggeri, hvis man ikke vil foretrække at gaa ad en af de mindre Trapper.

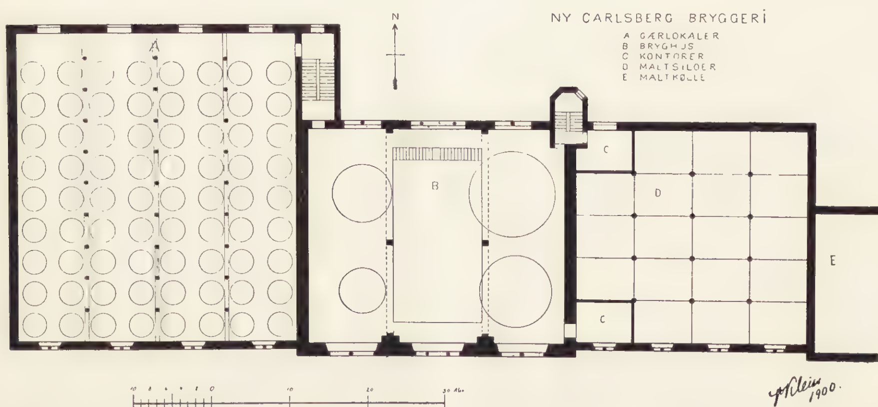
BRYGGERIET »NY CARLSBERG«. — ARCHITEKT PROFESSOR V. KLEIN.

Selve Bryggeriet er en Hal, hvis Midtskib er 25 Alen høj (Kippen er 39 Alen over Gaden). Det har paa hver Side to Gallerier og faar Lys dels fra store Vinduer mod For- og Bagsiden, dels fra 14 Vinduer i Højskibet, der tillige tjene til at bortføre Dampene. Paa Gulvet staar to Kobberkedler, den ene 6, den anden $7^1/_2$ Alen i Diameter, og to Mæskekar med henholdsvis $9^1/_2$ og 11 Alen i Diameter. Dette sidste er større end noget andet Bryggerkar i Danmark, Tyskland og Amerika: det er muligt, at der findes enkelte i England, som ere større, men det vides ikke. Paa Gallerierne staar forskellige Beholdere til Øl, Vand, Malt o. s. v., og paa Taget mod Gaarden en Hovedvandbeholder.

Bygningen A indeholder 4 Etager Gærlokaler. I hvert af disse er Plads til 64 Gærkar, som hver kan rumme 4000 Potter Øl. Øverste Etage (Taget med en Trimpel paa $4^1/_2$ Alens Højde) er til Oplag af Humle. I disse Lokaler skal være en konstant Temperatur af 4^0, der om Sommeren tilvejebringes ved Rør, gennem hvilke der cirkulerer Saltvand af Temperatur 0^0. Væggene ere derfor isolerede med

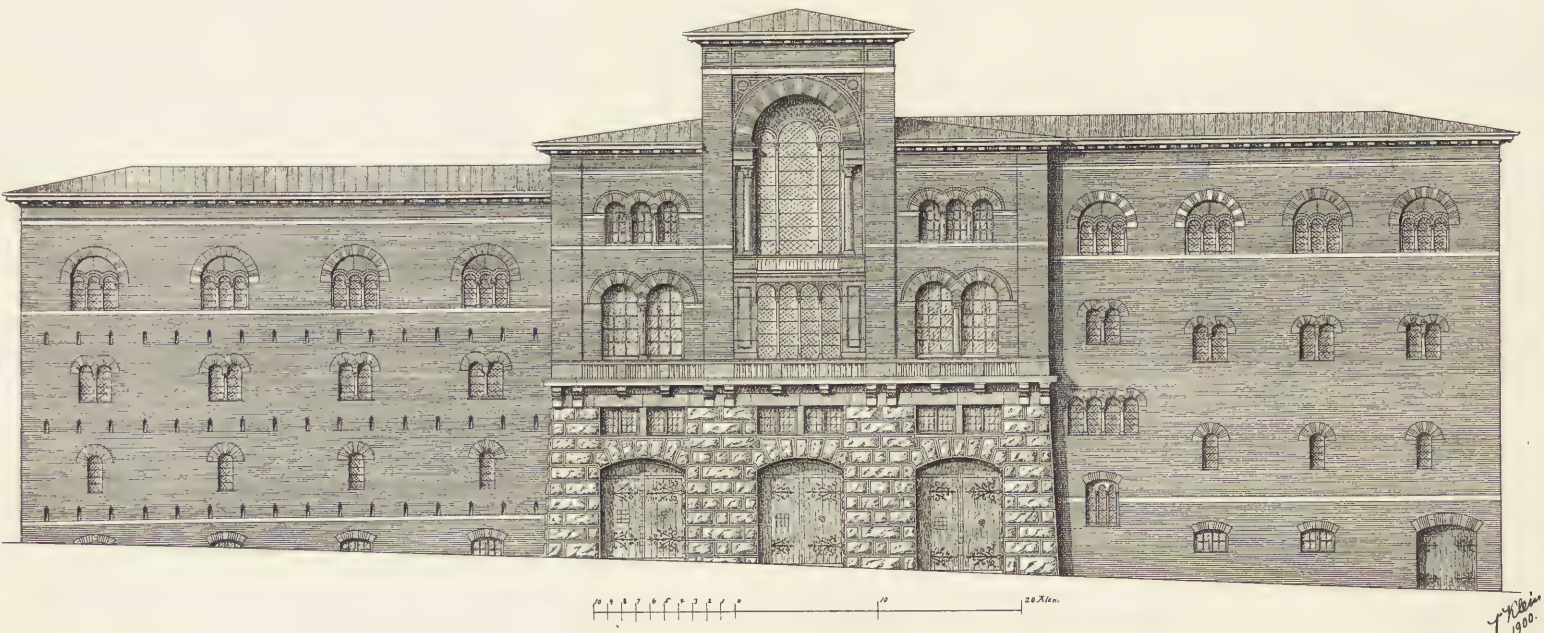
1 Lag Asfalt,
6 Centimeter Korkplade,
1 Lag Asfalt,
6 Centimeter Korkplade,
$^1/_2$ Sten hul Mur,
1 Lag Asfalt,
Cementpuds med Emaillefarve.

I disse Bygninger er intet Ildsted. Alt koges ved Damp, der udvikles fra Kedelhuset, som ligger 2—300 Alen borte. Al Bevægkraft er Elektricitet. Saavidt vides er dette det første Bryggeri, hvori dette er fuldstændig gennemført. I den indre Udstyrelse er der særlig lagt an paa den

DET NYE BRYGGERI
PAA »NY CARLSBERG«.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KLEIN.

DET NYE BRYGGERI
PAA »NY CARLSBERG«.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KLEIN.

største Renlighed; i Maskin- og Bryggerilokalerne ere Gulvene af sintrede Fliser, Væggene beklædte med Fajance; alle andre Steder er Asfaltgulve og glittede Vægge med Emaillemaling. At Bryggeriet er forsynet med de bedste Maskiner er en Selvfølge. Malt, Majs og Humle transporteres med Skruer og Bægerelevatorer til alle Punkter; de forskellige Stoffer vejes og maales automatisk, og der findes i de forskellige Pakrum 5 elektriske Hejseværker, hvoraf de to ere Kasseelevatorer.

Bygningen er ualmindelig svært konstrueret, men de fleste Gulve skulle ogsaa bære 3—400 Pd. tilfældig Last pr. □ Fod; et enkelt Sted, i Siloen, stiger Lasten endog til 1200 Pd. pr. □ Fod. Fundamenterne ere indtil 5 Alen brede, Kældermurene indtil 6 Sten tykke, og af Jærnbjælker Nr. 34 og Dragere Nr. 55 er der mange. Alt er hvælvet mellem Jærnbjælker. Taget over Gærlokalerne er af Træ belagt med Zink, da denne Bygning er opført over en ældre Kælder, som burde have haft tykkere Mure. De andre Tage ere af Jærnbjælker Nr. 16, mellem hvilke der er lagt Monierplader og over disse Forskaling og Zinktag. Udvendig er Bygningen af rødt Murværk med Søjler af Granit og iøvrigt Dekoration af Savonnièresten. En særlig vanskelig Opgave var det at overdække det store Bryggerilokale, som er 12—1300 □ Alen stort, og som af Hensyn til Kar og Kedler kun maatte have to Søjler, der tilmed skulde bære de svært belastede Gallerier. Disse to Søjler ere udførte af Smedejærn; de have 24 Alen Højde med et Tværsnit af 21—24 Tommer og hvile paa Granitpiller, hvis Højde er 18 Alen med Diameter foroven 24 × 45 Tom., forneden $4^3/_4$ × 5 Alen. De Dragere, som bære Bryghusets Gallerier, ere 14 Alen fritliggende og udførte af 3 Stkr. sammenboltede Staalbjælker Nr. 55.

Næsten alt Arbejde har været bortliciteret — der har været holdt 22 Licitationer —; det er derfor blevet udført forholdsvis billigt, men det er dog store Summer, der er gaaet med. Eksempelvis kan nævnes, at Udgravning og Betonfundamenter (Hans & Jørgen Larsen) have kostet ca. 13,400 Kroner, Granit- og Savonnièrearbejde (H. & J Larsen, Kullgren og Sonne) ca. 38,000 Kr., Jærnbjælker (Vold og Berendsen) 83,000 Kr., Jærnsøjler og grovt Smedearbejde (Vølund, Smith, Mygind & Hüttemeier, Riedel & Lindegaard, Frederiksberg Jærnstøberi, Hellerung) ca. 63,000 Kr., Mursten og Kalk (Frederiksholms Teglværk) 60,000 Kr.

»GAMMA«.

Ejendommen »Gamma« paa Hjørnet af Strandboulevarden og Gefionsplads er opført af Murmester R. P. NIELSEN efter Tegning af Architekt TH. HIRTH. Det bebyggede Areal udgør 1734 □ Al., og hver Etage indeholder en 9-, en 6- og en 5-Værelsers Lejlighed. Adgangen til de større Lejligheder sker ved en i Hovedtrapperummet anbragt automatisk virkende Elevator, dreven ved Elektricitet og leveret af »TITAN«. Ejendommen opvarmes ved et Centralvarmeværk med varmt Vand til Badeværelserne, leveret af KJØBENHAVNS KEDELSMEDIE OG MASKINVÆRKSTEDER. I Forbindelse med hver Lejligheds Entré findes et Herretoiletrum. Til fælles Afbenyttelse for Husets Beboere findes i den $5^1/_2$ Alen dybe Kælder

«GAMMA».

ARCHITEKTER
TH. HIRTH & PH. SCHMIDT.

en rummelig Gymnastiksal, forsynet med de nødvendige Rekvisitter og et vedliggende Baderum. I Tagetagen findes Vadskerummene med tilhørende Rulle og Strygestuer samt Tørrelofter.

Murarbejdet er udført af Bygherren, Stenhuggerarbejdet af JOHANSEN & ANTONSEN, Tømrerarbejdet af JACOB JØRGENSEN, Snedkerarbejdet af

»GAMMA« ARCHITEKTER TH. HIRTH & PH. SCHMIDT.

HOLM & NIELSEN, Tagdækningsarbejdet samt Faldrør, Badeværelser og Vandklosetter af S. THORNDAHL, Stukarbejdet af FERDINANDSEN, LUDVIGSEN & FYHN, Malerarbejdet af HERMAN NIELSEN og Smedearbejdet af STRAND.

Bygningen har kostet ca. 214 Kr. pr. □ Al. at opføre, heri indbefattet Pengeomkostninger og Rentetab, hvilket sidste andrager c. 20 Kr. pr. □ Al., væsentlig foraarsaget ved Lock-out'en ifjor Sommer. Prisen paa Lejlighederne er henholdsvis 3000 Kr., 2000 Kr. og 14 à 1500 Kr.

PRIVATHUS PAA STRANDVEJEN.

Murmester Rasmus Petersen har i Aaret 1897—98 opført det i hosstaaende Afbildning gengivne Hus paa Strandvejen ved Hellerup. Façaderne ere kalkpudsede, medens Sokkel og Altaner ere udførte af Granit. De udbuede Vinduer i Beletagen ere dækkede med Kobber. Til Taget er

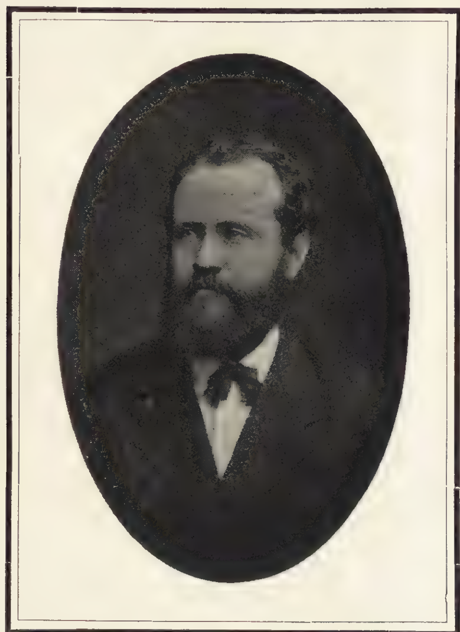

PRIVATHUS
PAA STRANDVEJEN.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

anvendt glaserede Tagsten. Ved Opførelsen har følgende Haandværkere leveret Arbejde: d'Hrr. Murmester Rasmus Petersen, Tømrermester Kornerup-Bang, Snedkermester Lindberg, Malermester H. Lapuchoff og Stenhuggermester Antonsen. Bygningen er opført efter Tegninger af Architekt L. Clausen.

ANTON MARCELLUS SØRENSEN.

Efterretningen om Anton Marcellus Sørensens Død den 10de September paa Kommunehospitalet er sikkert kommen overraskende for de fleste af hans Kolleger. Han hørte ikke til de Architekter, der naaede vidt frem i sit Fag, og har som selvstændig ikke bygget Meget. Hans Værker ere kun af ringe Størrelse og ikke udmærkede ved nogen fremragende Dygtighed; det største og betydeligste er Børnehjemmet paa Vodrofsvej. Desuden har han bygget flere Villaer, bl. a. for Maleren Professor Axel Helsted. I sin Ungdom var han særligt knyttet til Hans J. Holm, for hvem han fungerede som Konduktør ved Ombygningen af Herregaarden »Fuglsang« paa Falster og ved Opførelsen af Bygningerne paa Kjøbenhavns Kvægtorv. Blandt Kolleger og Kammerater vil han sikkert blive meget savnet formedelst sin Trofasthed. Altid rede til at række en hjælpende Haand, hvor han kunde, var han afholdt af Alle, og »Gamle Søren«, som han stadigt kaldtes lige fortroligt af Ældre og Yngre, selv af Folk, der ikke kendte ham personligt, efterlader sig sikkert kun Venner. Han var ugift; og de, der have haft Lejlighed til at besøge ham i hans Pebersvende-Hjem, vil vist længe bevare Mindet om den mærkelige Følelse, man kunde næsten sige af Forladthed, der prægede det, saa beskedent og tarveligt det var, ligesom Sørensen selv i hele sin Livsførelse og sine Tilbøjeligheder, skønt han sikkert ikke var daarligt situeret. For Akademisk Architektforening nærede han en levende Interesse; han havde været med til at stifte den og var i det meste af den Tid, den har eksisteret, Medlem af dens Bestyrelse, næsten som et fast Inventarium, der gik fra det ene Hold af Bestyrelsesmedlemmer til det andet. De Mødeaftener i Foreningen, hvor han ikke var til Stede, ere vistnok saare faa; der følte han sig hjemme, og med Varme omfattede han alle Architekternes Interesser. Naar engang Foreningens Historie skal skrives, vil hans Navn blive nævnet som en af dens fasteste Støtter; og

de Protokoller, han har ført, ville med hans ejendommelige Opfattelse og hans særlige Udtryksmaade, fremført med stadigt mere og mere fortyndet Blæk, være uvurderlige Kildeskrifter.

A. M. Sørensen blev omtrent 55 Aar gammel.

ALEXANDER III's BRO I PARIS.

Franskmændene ere meget stolte af den smukke Bro, som med Verdensudstillingen for Øje er bleven spændt over Seinen mellem *Champs Elysees* og *Esplanade des Invalides*; de kalde den selv for den eneste monumentale Bro i Paris. i hvilken Ingeniørvidenskab og Kunst har forenet sig, for at frembringe et af Aarhundredets Mesterværker.

Blandt de Mænd, som Ledelsen af dette Arbejde har været betroet, nævnes i første Række Ingeniørerne Résal og Alby, hvem Paris allerede skylder Pont Mirabeau; den første af disse er Chef for Bro- og Vejvæsenet, og den anden er hans trofaste Medhjælper og en af Frankrigs mest fremragende Ingeniører.

Ved dette Byggearbejde forelaa adskillige Vanskeligheder, som maatte overvindes; for det første kom den nye Bro til at ligge knap 200 Meter fra Invalidebroen; for det andet gik det ikke an at standse eller hæmme Farten paa Seinen, saa længe Arbejdet stod paa, og Kajerne i Nærheden afgav kun en snæver Arbejdsplads og en endnu ringere Anlægsplads for de mange Transportbaade, som stadig maatte lægge til her. Endelig fordrede det frie Vue, som man skulde have over *Esplanade des Invalides,* at Brodækkets Niveau ikke blev højere end Esplanadens, og da det tillige var nødvendigt, af Hensyn til Seinedamperne, at give Broen en saa stor Højde over Vandfladen som mulig, er det indlysende, at der, idetmindste for Midtens Vedkommende, kun blev meget ringe Plads tilovers for dekorativ Udsmykning.

Alexanderbroen er konstrueret i ét Buespænd over Seinen og bestaar af 15 parallelle Støbestaals-Buer, paa hvilke Brodækket, som er af valset Staal, er anbragt. Broens Spændvidde er 107,50 Meter, og Pilhøjden er 6,28 Meter. For et finde fast Grund til Bropillerne maatte man grave omtrent 19 Meter ned paa den højre og 19,50 Meter paa den venstre Seinebred. Paa Fundamenter af Beton opførte man Granitpillerne til Broen, og ved Hjælp af en interimistisk Bro, som lod sig flytte efter Forgodtbefindende, lykkedes det, uden at hæmme Trafikken paa Floden, at anbringe Staalbuerne og at henlægge Brodækket, som maaler 40 Meter i Bredden.

Fem Fabrikker: *le Creusot*, *Commentry*, *St. Chamond*, *St. Etienne* og *Firniny,* have været beskæftigede med Udførelsen af de 15 store Støbestaalsbuer, hvis samlede Vægt var 2400 Tons.

Den ledende Architekt har været Mr. Cassien-Bernard, der fulgte efter Charles Garnier ved den store Opera, og som har opført »*Cercle de la Librairie*« paa Boulevard Saint-Germain. Det var intet let Hverv, som nu blev ham overdraget; han skulde sammensmelte Broens Dekoration med de to Kunstpalæers Ydre, saa at den store Avenue, der udgaar fra *Champs Elysées* og fortsættes af Broen, dannede et harmonisk Hele. Broens Dekoration skulde være allegorisk, den skulde

tillige være et moderne Kunstværk, ved hvilket den klassiske Stil dog skulde være respekteret, og den skulde have et imponerende Ydre, der dog maatte falde smukt sammen med Omgivelserne. Mr. CASSIEN-BERNARD har haft hele sin kunstneriske Begavelse behov ved denne Lejlighed, og det er da ogsaa lykkedes ham at skabe »Alexander III's Pyloner«. Disse fire Pyloner markere Broens Endepunkter; hver af dem bestaar af et Bundt af 4 Søjler, som hviler paa en høj Sokkel. Foroven samles Søjlerne i en glat Gesims, der bærer en allegorisk Gruppe af forgyldt Bronce. Pylonerne ere, iberegnet Sokkelen, 17 Meter høje, og Broncegruppen foroven er 5 Meter høj. En siddende Kvindefigur, udhuggen i Sten, er anbragt med Ryggen mod Pylonernes Sokkel. Disse Figurer forestille fire Tidsafsnit af Frankrigs Historie: Frankrig under Karl den Store af ALFRED LENOIR, Frankrig under Renaissancen af COUTAU, Frankrig under Ludvig XIV af MARQUESTE og det moderne Frankrig af G. MICHEL. Paa hver af Pylonernes Sider er anbragt mellem Søjlerne en Trofæ af Attributer eller et Vaabenskjold. De fleste af disse ere dog saa smaa i deres Enkeltheder, at de vanskelig opfattes i den store Afstand, paa hvilken man maa se dem. Foran Pylonerne hvile mægtige Løver, som skylde Mestrene DALOU og GARDET deres Tilblivelse. Alle Metalornamenterne paa Broen, hvortil Motiverne ere hentede fra Vandets Fauna og Flora, ere Værker af Mr. PERRIN; i det Hele taget har Billedhuggerne haft smukke Opgaver at løse ved denne Bro, og de have gennemgaaende haft Held med sig. Nævnes skal endnu de elegante Kandelabre paa Balustraden, som ere udførte af Mr. GAUQUIÉ, MASSOUBLE's Genier og Brobuens Slutsten, der symbolisere Seinen og Nevaen ved skønne Nymfer, som støtte Paris' Vaabenskjold. Kun Et synes ikke ret at falde i Franskmændenes Smag ved denne Bro, det er dens fornemme, noget kolde Linier, som ikke godt lader sig forene med deres eget Naturel, men som de paa den anden Side gerne ser opfattet som en Kompliment til deres store nordlige Allierede, til Ære for hvem Broen er bleven til.

FORSKELLIGT.

Kunstnernes Efteraarsudstilling vil for første Gang blive aabnet iaar og være tilgængelig fra 15. Oktober til 30. November, begge Dage inklusive. Den vil komme til at omfatte saavel Malerier og Billedhuggerarbejder som architektoniske og dekorative Arbejder. Under sidstnævnte Omraade er indbefattet alt, hvad der almindelig henføres under Kunstindustri, som f. Eks. keramiske Arbejder, kunstnerisk udførte Møbler eller Tegninger hertil, Kunstsmedearbejder o. s. v.

Til at forestaa Udstillingen og til at censurere de indsendte Arhejder er der nedsat en Komité, bestaaende af 7 Malere, 3 Billedhuggere, 2 Architekter (THORVALD JØRGENSEN og MAGDAHL-NIELSEN) samt 1 Dekorationsmaler.

Udstillingens Sekretær er Cand. jur. M. WILHJELM. Anmeldelsesblanketter, som skal være indleverede inden den 1. Oktober, kan erholdes ved Henvendelse til Akademisk Architektforenings Sekretær, Hr. Architekt B. INGEMANN, Nørrebrogade 9.

Det kongelige Slot i Budapest. I Anledingn af vor Artikel i Nr. 23 om dette Slot kan vi meddele, at Kunstakademiets Bibliothek har anskaffet det ifjor udgivne Værk af Haussmann med Gengivelser af Tegningerne til Slottet.

TIL ABONNENTERNE.

Med dette Hæfte afsluttes 2den Aargang af nærværende Tidsskrift. I en efter Forholdene meget kort Tid har Bladet udviklet sig til sin nuværende ansete Position, og efterhaanden som det har vundet god Fremgang hos det store Publikum, selv uden for de egentlige Fagmænds Kreds, er saavel Billedstoffet som Teksten strømmet ind i voksende Mængde, saa at det ikke har været muligt at holde sig indenfor den for Tidsskriftet først paatænkte Begrænsning med Hensyn til Side- og Billedantal. Allerede i den første Aargang vare adskillige Numre større end det Normale, og i den nu afsluttede Aargang har gennemgaaende hvert Nummer haft 12 Sider, nogle endog 16, samt flere og større Afbildninger end hidtil. Med andre Ord, Tidsskriftet er blevet 50 pCt. omfangsrigere end oprindelig bestemt, og der er al Udsigt til, at det vil komme til at udvide sine Rammer mere endnu, hvad man i Sagens Interesse maa haabe ogsaa vil blive Tilfældet.

Prisen for Abonnementet er fra først af sat uforholdsmæssig lav, især sammenlignet med andre illustrerede Tidsskrifter, med hvilke det vel tør tage Kampen op i Retning af Udstyrelse, Billedreproduktion samt Værdien af de originale Bidrag. Derfor mener Redaktionen, med Billigelse fra Bestyrelsen for Akademisk Architektforening, at være berettiget til fra 1ste Oktober 1900 at forhøje Prisen pr. Aargang til 6 Kroner, hvilket nøje svarer til Tidsskriftets forøgede Volumen.

Vi haabe, at vore Abonnenter ikke ville føle sig brøstholdne ved denne nye Ordning, men ogsaa i Fremtiden støtte Tidsskriftet. Redaktionen vil paa sin Side stadigt bestræbe sig for at tilfredsstille de berettigede Fordringer, der kunne stilles til den, og fremdeles gennem Tidsskriftet virke for at hæve Sansen for god og sund Bygningskunst herhjemme.

Ærbødigst

REDAKTIONEN.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.

Ekspedition i Helgolandsgade 5 [1]. Telf. 5612.

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Nygade 4
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Scheller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Hein & Møller-Holst, Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Lunn, Viggo, Nygade 4
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Rasmussen, H O, Læssøesgade 5
Scheller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Vesterbrogade 54

Bogbind, Bøger m. m.
Kyster, Anker, Sværtegade 3

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Dansk Gibsindustri-Kompagni, Mariendalsvej 23
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Jacobsen, Chr S, Gothersgade 43
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Hein & Møller-Holst, Citygade
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstensen, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties. St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5
Reeh, H, Jernbanegade 4

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12
Hansen, Charles, Nørregade 6

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Jensen, Edvard, Nøjsomhedsvej 13
Hein & Møller-Holst, Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Lunn, Adam, Nygade 4
Lunn, Viggo, Nygade 4
Reeh, H, Jernbanegade 4
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage

Malere.
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Møbler.
Bøytler, T C V, Kattesundet 5
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Larsen & Andersen, Bredgade 36

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Hein & Møller-Holst, Citygade
Lunn, Adam, Nygade 4
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Reeh, H, Jernbanegade 4

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V, Niels Ebbesens Vej 27
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Ankerske Marmorforretning, Frihavnen
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Nielsen, E, Nørrebrogade 44
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
De forenede Teglværker, Kagstrup Kalkbrud, } Nørregade 2
Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, Tordenskjoldsgade 3
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6

Vandklosetter.
Hein & Møller-Holst, Citygade
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3
Rom, C Th, & Co, Axelhus 2 B

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. OKTOBER 1900
3. AARGANG № 1

ODENSE TEKNISKE SKOLE.

I Juni 1898 paabegyndtes Opførelsen af Odense tekniske Skoles nye Bygning paa en af Kommunen skænket, smukt beliggende Grund sydvest for Klaragadebroen, stødende op til Anlæget. Bygningen blev taget i Brug midt i Oktober 1899 og indviedes ved en Højtidelighed den 2den November 1899.

Bygningens Midterfløj er 3 Etager og Sidefløjene 4 Etager foruden Kælder. Gennem Hoveddøren kommer man ind i Forstuen, og lige for denne fører en 9 Alen bred 2 Løbs Stentrappe, hvilende paa murede Hvælvinger og Vangesider, op til Etagerne. Midterfløjen har 2 Rækker Klasseværelser med $3^1/_2$ Alen brede Korridorer i Midten, gaaende helt ud i Sidefløjene.

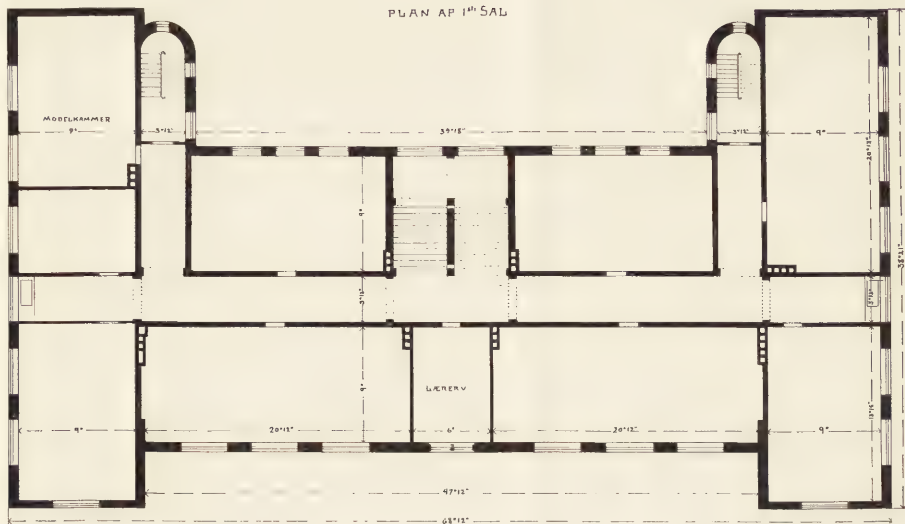
TEKNISK SKOLE I ODENSE.

ARCHITEKT N. JACOBSEN.

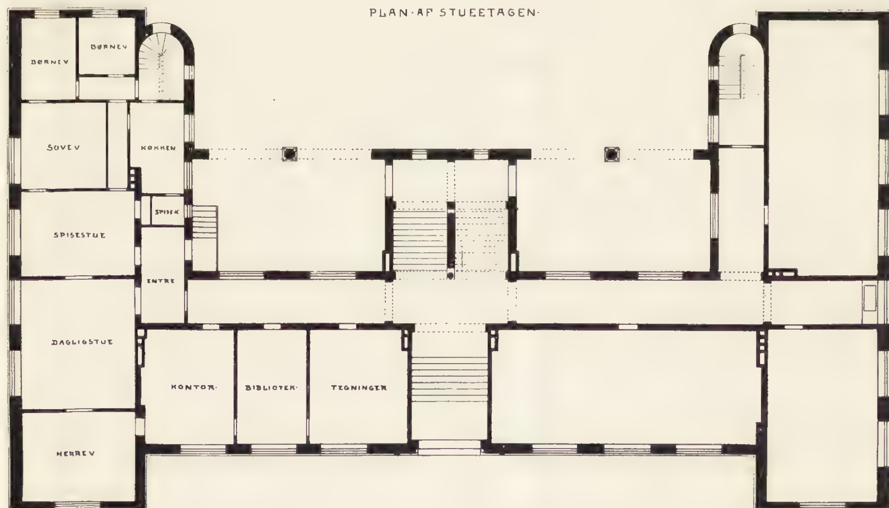

TEKNISK SKOLE
I ODENSE.

ARCHITEKT
N. JACOBSEN.

TEKNISK SKOLE
I ODENSE.

ARCHITEKT
N. JACOBSEN.

Adgangen for Aftenskolens Elever er gennem Gaarden, hvor der findes 2 overdækkede Loggiaer til Ventepladser for Elever og til Cyklestalde.

I Kælderen er Klasseværelser for Modellering i Ler, Træ og Sten, Klasse for Maskinistkursus, Maskinlokale, Bolig for Pedellen, Papirudsalg og Økonomilejlighed for Forstanderboligen.

I Stueetagen er 3 store Klasseværelser, Kontor, Bestyrelsesværelse, Bibliotheksværelse, Værelse til Opbevaring af Tegninger og Bolig for Forstanderen. 1ste og 2den Sal ere hovedsagelig indrettede til Klasseværelser, desuden er der paa 1ste Sal Læseværelse og Værelse til Modelsamlinger, paa 2den Sal en større Foredragssal. I Sidefløjens 3die Sal er Klasseværelser, og i Midterfløjens Tagetage 2 Klasser mod Syd til Aftenskolen for Skygning efter Gibs, mod Nord er et 48 Alen langt Rum med Ovenlys til Malerskolen.

I hver Etages Korridorer findes Vadskeborde til Rengøring af Tegnebrædder m. m., og i alle Tegneklasser har hver Elev et Rum til Opbevaring af Tegnebrædder og Rekvisiter.

Bygningen opvarmes ved Damp og oplyses ved elektrisk Lys, til hvis Frembringelser der findes Dampmaskine og Dynamo i det ovennævnte Maskinlokale i Kælderen.

Lamperne i alle Klasseværelser ere Buelamper med indirekte Lys, saaledes at det er Reflexlyset fra Lofterne og de til den halve Højde hvidtede Vægflader, der give det meste Lys, hvorved er opnaaet, at Lyset er meget ensartet og egentlige Slagskygger undgaaes.

Udvendig er Bygningen hovedsagelig opført af røde Sten paa en c. 3 Alen høj Granitsokkel og med Anvendelse af enkelte dekorative Billedhuggerarbejder, udførte i Savonnièresten; saaledes findes over Hoveddøren 2 Relieffer forestillende en Mester med Lavsladen og en Ungsvend med sit Svendestykke samt 2 Dyreskikkelser, anbragte paa udkragede Konsoller.

I Vinduespejlet til 1ste Sals Vindue over Hoveddøren ses Odense Skytspatron St. Knud, og i Højde med 2den Sals Vinduer 2 Relieffer, af hvilke det ene allegoriserer Haandens, det andet Aandens Arbejde.

Bygningen er opført efter Architekt N. Jacobsens Tegninger og naar undtages Granitarbejderne og de dekorative Billedhuggerarbejder, hvilke sidste ere udførte af Billedhugger Th. Bærentzen, Kjøbenhavn, ere samtlige Arbejder udførte af Haandværkere fra Odense. Murerarbejdet af N. C. Nielsen & Søn, Tømmerarbejdet af S. Nielsen & Mathisen, Snedkerarbejdet af L. F. Andresen, Skiferdækkerarbejdet af H. A. Andersen, Blikkenslagerarbejdet af H. Andersen, Smedearbejdet af H. Busch, Glarmesterarbejdet af Hansen & Rasmussen, Malerarbejdet af P. Mazanti, Varmeværk og Belysningsanlæg af Th. Thrige og Allerups Eftfgr., Vandindlæg af

H. Christensen og Brolægnings-, Kloak- og Vejarbejder af H. Jensen og H. Jørgensen. Inventaret dels af Nic. Jørgensen, A. F. Andersen og Holger Hansens Eftfgr. og dels af C. Hansen.

VILLA I ROSENVÆNGET.

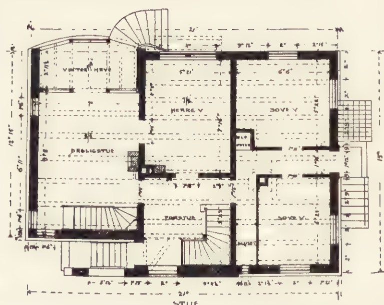
Villaen, Rosenvængets Hovedvej Nr. 18, er opført for Hr. Dr. med. V. Bremer af Architekt C. Leuning-Borch.

I Stueetagen findes Dagligværelser og et Par Privat-Klinikværelser. I Kælderen Spisestue (med Nedgang fra Dagligstuen), Køkken m. m. I Tagetagen Soveværelser, Bad og Pigekammer. Klosetter i alle 3 Etager og saaledes beliggende og forsynede med Ledninger, at de med Lethed kan indrettes som Vandklosetter, naar Hovedkloaken ad Aare forhaabentlig bliver forstørret. Der er indlagt Varmtvandsapparat.

Følgende Firmaer have været beskæftigede: Hovedentreprenør Hr.

VILLA I ROSENVÆNGET. ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

VILLA I ROSENVÆNGET. ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

Murmester Carl Olsen jun., Tømrermester Peter Nielsen, Snedkermester Lars Jørgensen, Malermester Alf. Lund, Blikkenslagermester Krebs, Gas- & Vandmester Ferd. Schæbel, Smedemester Chr. Madsen, d'Hrr. Ludvigsen & Hermann, Entreprenør Bird og Aktieselskabet »Vølund«.

D'Hrr. Ingeniører Nobel & Mülertz have bistaaet ved Indretning af Bad og Spildevandsledninger.

Omkostningerne have beløbet sig til 25,500 Kr.

KONKURRENCEN OM »DANMARKS« NYE BYGNING.

Da de 3 præmierede Skitser ere blevne delvis gengivne i Meddelelsernes Hæfte den 1ste Sept. d. A., tillader jeg mig her at give nogle Oplysninger, ved Hjælp af hvilke man bedre vil kunne danne sig en Mening om Planerne, hvad der jo ellers er vanskeligt, naar man ikke kender Programmet. I dette — hvor der i Parentes bemærket slet ikke er Tale om nogen 1ste, 2den og 3die Præmie, men kun om 3 lige store Præmier — er der givet meget detaillerede Forskrifter for de enkelte Lokalers Størrelse, Dybdeforhold og indbyrdes Beliggenhed, som have gjort Opgaven meget vanskelig for den, som samvittighedsfuldt vilde holde sig til Programmet, ikke mindst med Hensyn til Façadens Inddeling; men i Henseende til Opfyldelsen af disse Fordringer finder man i de gengivne Planer temmelig store Skavanker. I Programmet foreskrives saaledes blandt andet for Brandforsikringsafdelingens Vedkommende, »at der fra Direktørens Værelse maa være umiddelbar Adgang til Bogholderiet og fra dette til Sekretærens og Kassererens Værelser«. Ser man nu paa Planen af 1ste Sal i det Udkast, som, efter Indstilling af de to af Architektforeningen valgte Medlemmer af Bedømmelsesudvalget, har faaet »1ste Præmie«, saa finder man de nævnte

Lokaler i følgende Orden: Direktør — Arkiv (!) — Sekretær — Bogholderi — Registratur — Kasserer. Jeg henstiller, om ikke dette maa kaldes en væsenlig Afvigelse fra Programmet, og for det Tilfælde, at dette erkendes, skal jeg henvise til de af Architektforeningen forfattede og anbefalede »Vejledende Regler ved Udskrivning af Konkurrence mellem Architekter«, hvori det hedder: »Et Udkast skal udelukkes fra Præmiefordelingen a)... b) naar det væsenlig afviger fra Programmet«. Det maa jo siges at være et sørgeligt Udfald af en Konkurrence, naar Niveauet af de indsendte

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT J. E. GNUDTZMANN.

Arbejder staar saa lavt, at Bedømmelsesudvalget ser sig nødsaget til at gaa saa langt ned for at finde de Projekter, som »give det smukkeste Ydre og formaalstjenligste Indre« (Programmets Ordlyd). Da jeg imidlertid efter Erklæring af dem, som skulle bruge Bygningen, har været saa heldig at løse Opgaven saaledes, at i alt Fald Fordringen til det Indre er tilfredsstillet, har jeg ment, at det maaske kunde interessere Læserne ogsaa at se en Gengivelse af mit Udkast. I dette findes paa 1ste Sal Brandforsikrings-afdelingen og paa 2den Sal Livsforsikringsafdelingen m. m. De med Tal betegnede Lokaler samt Stueetagen ere bestemte til foreløbig at udlejes til Kontorer og senere tjene til Udvidelse af Forsikringsselskabets Lokaler.

Den 11te September 1900.

Gnudtzmann.

Redaktionen har selvfølgelig ikke villet nægte at optage ovenstaaende Beklagelse, men maa dog bemærke, at det af Hr. Gnudtzmann fremhævede Punkt, hvori Hr. M. Borch har afveget fra Programmet, ikke forekommer den at være saa »væsentligt«, at det skulde indeholde en Opfordring til at udelukke Hr. Borchs Projekt fra Konkurrencen. Paa Forespørgsel hos Byggeudvalget har dette erklæret at være af samme Anskuelse. Vi kan samtidig meddele, at d'Hrr. Plesner og Warming have givet Tilladelse til, at deres Projekter maa blive offentliggjorte her i Bladet, og dette vil da ske i næste Numer.

Red.

LYS OG LUFT I BYEN.

Under denne Overskrift har Dr. med., Kredslæge Poul Hertz skrevet en omfattende Artikel i »Bibliothek for Læger«; den er senere udkommet som Særtryk.

Det er en stor og vidtløftig Opgave, Forfatteren her har paataget sig. Stoffet er saa omfangsrigt, og Emnet er behandlet af saa mange, især udenlandske Fagmænd (Læger, Architekter, Ingeniører, Statistikere) og paa saa mange Kongresser og Møder, at der skal et meget omfattende Arbejde til at sætte sig ind i det alt sammen og en stor Koncentrationsevne til at faa det, det kommer an paa, fremstillet i sammentrængt Form, uden at Klarheden tabes derved. Det maa siges, at det er lykkedes Dr. Hertz overordentlig godt, og Artiklen bør læses af alle, der have med Byggeri at gøre og derfor selvfølgeligt ogsaa interessere sig for Hygiejne. Meget af, hvad der er skrevet, er vel iforvejen bekendt, i alt Fald i store Træk; men de mange statistiske Data, Uddrag af fremmede Byggelove, Udtalelser af anerkendte Autoriteter etc. have særlig Interesse.

Forfatteren begynder sin Afhandling med at omtale det Oligarchi af Grundejere, der lige overfor Lejerne »hverken her hjemme eller andetsteds har Magten forgæves og ikke er tilsinds frivillig at give den fra sig«. Ifølge »Statistiske Oplysninger, udgivne af Kjøbenhavns Magistrat« fandtes 1. Jan. 1896 ca. 7600

Ejendomme med ca. 95000 Lejligheder; dette betyder efter Forfatterens Udregning, at 91% af Befolkningens Familier bor til Leje. Da Grundejerne selvfølgeligt holde paa det bestaaendes Ret, er det vanskeligt for Sundhedsautoriteterne at skride ind mod de fra gammel Tid staaende Huse, hvor sundhedsstridige de end ere. Og bygges der Noget fra nyt, er det Byggelovene, som muliggør »den intense Udnyttelse af Grunden, ikke alene efter Fladen, men ogsaa i Højden, som næsten alle store Byer sukker under«. Efter Forfatterens Mening er det netop Muligheden af at kunne bebygge Grundene saa stærkt, der holde Grundene oppe i den høje Pris. Denne Betragtning, der er lige modsat den almindelige, at det er de stadig stigende Grundpriser, som nødvendiggør den stærke Bebyggelse, er muligvis den rette; Sandheden ligger dog snarere i Midten: det Hele beror paa en Vekselvirkning; snart er det ene Aarsagen, snart det andet, og er Stødet engang paa en eller anden Maade givet, vil Bevægelsen vedblive at udvikle sig.

Gennem en længere Udvikling naar Forfatteren til at omtale det, der bør lægges til Grund ved Udarbejdelsen af nye Byggelove for saa vidt muligt at retablere godt Forhold, nemlig Zonebebyggelse. Dette er Noget, der saa at sige ligger i Luften; under de foreløbige Overvejelser om en eventuel ny Byggelov, som er i Gang, er dette Spørgsmaal stadigt oppe. Den er jo ogsaa praktisk gennemført andre Steder f. Eks. Kristiania, Berlin o. s. v. Naar en Bydel skal drages ind til Bebyggelse, maa der først og fremmest foreligge en samlet Bebyggelsesplan. Efter som Kvarteret fjerner sig mere fra Byens Centrum ud imod Periferien, maa der fordres større og større ubebygget Areal og mindre og mindre Højde af Bygningerne; kommer man helt ud til de Grunde, der ligge hen som Haver og Marker, er der ingen Anledning til, at Ejerne skulle tjene uforholdsmæssigt ved Salget af dem, naar det gaar ud over det fælles Bedste.

Ved Omtale af Forholdet mellem bebygget og ubebygget Areal citerer Forfatteren forskellige fremmede Forfattere; deres Fordringer synes dog ofte for theoretiske og utopiske. Naar f. Eks. Gruber mener, at Gaarde ikke maa være omgivne af Fløje paa alle 4 Sider, med mindre Bredden mindst er = 2 Gange Højden, at Baghuse og Sidehuse kun maa opføres, naar Bredden er = 2 Gange Højden, gaar han sikkert alt for vidt. Hvis Husene er 25 Al. høje, skal Gaarden altsaa være 50 Al. d. v. s. af en Boulevards Bredde! Det kan jo dog ikke nytte at opstille Fordringer, som ere upraktiske og uigennemførlige; thi derved vindes Intet, og slige Utopier kunne let paa Forhaand forspilde det gode Resultat.

At Kælderen aldrig bør anvendes til Beboelse, synes selvfølgeligt fra Forfatterens hygiejniske Standpunkt at være en rimelig Fordring; i Praksis vil det dog sikkert støde paa en Del Modstand, da mange Smaafolk, som leve af Butikshandel, Portnere o. s. v. paa en vis Maade har deres egentlige Plads der; naar der er drænet, naar Jordbunden er god, naar Loftet ligger $2^1/_2$ Al. over Jorden og Kældergulvet ikke mere end $1^1/_2$ Al. under den, skulde en Lægmand mene, at det ikke var saa galt; og den Byggende faar da Anvendelse for en Del Kælderplads, som han ellers ikke har Brug for til Brændselsrum o. s. v. Men naar Lægerne med Rette kunne hævde og bevise, at det er sundhedsfarligt, maa man jo fornuftigvis bøje sig derfor.

Overhovedet er der vel ingen Architekt eller Ingeniør, som ikke vil arbejde Haand i Haand med de specielle Hygiejnikere paa at gøre Byggeforholdene bedre

og bedre. Thi det er en Samfundsopgave af Vigtighed, og efterhaanden vil Forholdene nok akkomodere sig efter Fordringerne, naar de ere rimelige og nødvendige, selv om de til at begynde med synes meget radikale og indgribende i den private Ejendomsret. Men der er noget sandt i det Ord: det bedste er det næstbedstes Fjende. Man maa hellere nøjes med at forlange det, der *kan* naaes, end at holde paa det, der ikke er til at opnaa og strande her paa.

Man skylder Dr. Poul Hertz Tak for hans omhyggelige og opofrende Arbejde; det fortjener at blive bekendt i vide Kredse, og det vil være et vægtigt Indlæg, naar Reformerne for Alvor skulle føres ud i Livet.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

J. E. Gnudtzmann. Kortfattet Lærebog i Husbygning. 2den Udgave. H. Hagerups Forlag. Kjøbenhavn 1900. For 25 Aar siden fremkom *J. D. Herholdts* »*Vejledning i Husbygning*«; Bogen, som vel kan betragtes som den første egentlige Lærebog i dette Fag, vandt hurtig den Udbredelse, som den fortjente. I Aarenes Løb opstod imidlertid saa meget nyt paa Bygningsvæsenets Omraade, at Bogen ikke længere afgav noget fuldt tilfredsstillende Grundlag for Undervisningen, og Architekt J. E. Gnudtzmann udgav da i 1888, med den foreliggende Bog som Basis sin »*Lærebog i Husbygning*«. Han udgav den med det særlige Formaal, at den skulde benyttes af de Studerende ved polyteknisk Læreanstalt, som agtede at uddanne sig til Ingeniører, idet han mente, at Bogen netop indeholdt de Oplysninger, som vare nødvendige for saadanne; men han haabede tillige, at den kunde blive en nyttig Haandbog for yngre Architekter og Haandværkere, og det har vist sig, at dette virkelig er sket.

Efter 12 Aars Forløb har Forfatteren ment, at en ny Udgave burde se Lyset, og denne, som nu foreligger, adskiller sig bl. a. fra sin Forgænger deri, at Metersystemet er indført, dog med Tilføjelser i Parentes af Maal- og Vægtangivelser efter det gamle System.

Den praktiske og let overskuelige Ordning af Stoffet er gennemført ligesom i den tidligere Udgave og Afsnittene ere blevne forøgede med forskellige nye Oplysninger, bl. a. om Indskudsbelægning, om Jærn i Forbindelse med Cement, om Jærnbindingsværk o. s. v.

Udstyrelsen er smuk og god, og de talrige smaa Illustrationer ere overdentlig letfattelige og tydelige.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Til Udarbejdelsen af Tegninger med summarisk Overslag til et *Garnisonssygehus i Næstved* er udsendt Indbydelse. Der fordres en Sygehusbygning i 2 Etager, en Epidemibygning samt Lighus m. m.

Bedømmelsen vil blive foretagen af Oberstløjtnant A. Thortsen, Architekt Vilh. Friederichsen samt det af Næstved Byraad nedsatte Udvalg, bestaaende af

Borgmester DITHMER, Ritmester v. FREIESLEBEN, Urmager E. AHRENTZEN og Sygehuslæge H. MAAG.

Tegninger og Overslag skal være indleverede d. 1. December 1900. 1. Præmie er 1000 Kr., 2. Præmie 600 Kr. Byggeudvalget forbeholder sig Ret til Antagelse af Architekten til Ledelsen af Byggearbejdet.

Program kan erholdes ved Henvendelse til Architektforeningens Sekretær, Hr. B. INGEMANN, Nørrebrogade 9.

Et herværende privat Bladforetagende, som giver sig af med Bygningsvæsen, har benyttet Dr. POUL HERTZ's lille Piece »*Lys og Luft i Byen*« til »ledende Artikler« i 4 paa hinanden følgende Numre (311—313) idet det aftrykker den Ord til andet, kun — da Forandring jo fryder — med en lidt varieret Overskrift, nemlig »*Lys og Luft i de store Byer*«.

Dr. Hertz's lille Skrift sælges i Boghandelen for 50 Øre.

Aarhus nye Teater. Ved en større Festlighed den 15. Septbr. blev Aarhus nye Teater indviet. Bygningen, hvortil vi i et senere Numer af Bladet skal komme tilbage, er opført efter Architekt H. KAMPMANNS Tegninger. I Anledning af Indvielsen blev der tildelt Architekten Fortjenstmedaillen i Guld og Tømrer- og Murerformændene MØRCH og ANDERSEN samme Medaille i Sølv.

Nyt Teater i Hamborg. I St. Georg Kvarteret i Hamborg er den 13. September bleven indviet et nyt Skuespilhus, der skal helliges Dramaet, Skuespillet og det højere Lystspil. Det nye Teater er opført efter Tegninger af de to Wienerarchitekter FELLNER og HELMER, der har gjort Teaterbygningen til Specialitet og har forestaaet Opførelsen af henved 40 saadanne. Hamborgerteateret, der kan rumme ca. 2000 Personer, er opført i Renæssancestil, og Façaden er smykket med Portrætbuster af Shakespeare, Goethe, Schiller, Lessing, Kleist og Grillparzer.

Hamborg har iforvejen tre store Scener, nemlig Hamborger Stadtteater, Altonaer Stadtteater og Thalia Teater, der alle ere under een Direktion.

Dansk Kunstsmedearbejde. Det velkendte Firma F. W. DOBERCK & SØN har i Lille Strandstræde 22 aabnet et Forretningslokale, i hvilket en stor Del af Firmaets nyeste Arbejder findes udstillede; det er dygtigt forarbejdet og smukt udførte Ting man her ser i Jærn, Kobber og Messing, og næsten overalt finder man paa bedste Maade Kunsten og Haandværket forenede. Den smukke Indgangsport til Forretningen, der er udført efter Hr. ARTHUR DOBERCKS egen Tegning, viser tydeligt, hvorvidt vi her hjemme er kommen paa dette Omraade.

Kommissionen angaaende Kjøbenhavns Personbanegaard har nu afgiven sin Betænkning til Ministeren for de offentlige Arbejder.

Kommissionens Flertal, nemlig 20 af dens 21 Medlemmer, anbefaler, at Personbanegaardsforholdene i og ved Kjøbenhavn ordnes efter de Principper, som ere lagte til Grund for de 3 højest præmierede Projekter og for Statsbane-

anlægenes Projekt. Herefter vil altsaa Centralstationen faa Plads Syd for Vesterbrogade, og Landets Hovedbanelinier vil blive forbundne her, dels ved en Bane gennem Boulevarden til Østerbros Station og dels ved en Bane gennem Valby Bakke til Vigerslev.

❦

Ribe Domkirkes udvendige Restauration formenes at blive tilendebragt iaar. Paa Marietaarnet, der ligger paa den sydlige Side af Kirkens Hovedindgang, er nu Fløjstangen opsat. Saasnart de udvendige Arbejder ere fuldførte, agter man at paabegynde Arbejdet i Kirkens Indre.

❦

Anlæg af Vandklosetter. Kjøbenhavns Magistrat har under 25. Sept. d. A. udstedt Bekendtgørelse om, at der iflg. Overenskomst mellem Kommunalbestyrelserne for Frederiksberg og Kjøbenhavn er fastsat følgende Bestemmelser, som gældende fra 1. Oktober 1900:

»Vandklosetafgiften fastsættes til 10 Kr. aarlig for hvert Kloset, der er installeret i en Ejendom. For dette Beløb kan der til Klosetskylning pr. Kloset uden yderligere Afgift tages 250 Tdr. Vand aarlig. Bruges der mere Vand, betales herfor en Vandklosetafgift af 3 Kr. pr. 100 Tdr. Vand. Vandforbruget bestemmes ved Maaler, der betales efter Vandværkernes sædvanlige Regulativ. Der anbringes som Regel kun een Vandmaaler til Vandklosetter i hver Ejendom eller for hver Stamme af Klosetter, der findes i en Ejendom. Klosetafgiften betales af Husejerne. Maalerne aflæses en Gang aarlig, og det aflæste Vandforbrug regnes for et Aars Forbrug, selv om der siden den foregaaende Aflæsning er forløbet 15 Dage over eller under et Aar. Er Afvigelsen større, beregnes Aarsforbruget af det aflæste Forbrug og det siden foregaaende Aflæsning forløbne Antal Maaneder.

Det forbydes at udhælde i Vandklosetter Indholdet af andre Klosetter, der ikke ere Vandklosetter. I Ejendomme, hvor der i Etagerne anvendes Klosetter, der ikke ere Vandklosetter, tillades det ikke, med mindre særlige Omstændigheder maatte tale herfor, at anbringe Vandklosetter i Gaarden eller i enkelte Etager«.

❦

Adgangen til det nye Raadhus. Som bekendt har man tidligere, ved Henvendelse paa Tegnestuen, kunnet erholde Tilladelse til at bese Raadhuset. Architekt M. Nyrop har nu bedet os meddele, at man, af Hensyn til de Arbejder, som for Tiden gaar for sig i Bygningen, ikke mere kan give denne Tilladelse.

❦

Rettelse. I Artiklen om Ny Carlsberg Bryggeri i 24. Hefte findes der paa Situationsplanen Pag. 289 anbragt nogle Bogstaver, som virke vildledende. De i Teksten nævnte Bogstaver gælde Planen, som staar paa Pag. 290.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 1. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING ❦ ❦

KJØBENHAVN
D. 15. OKTOBER 1900
3. AARGANG № 2

AARHUS' NYE THEATER.

GLASMOSAIK. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Aarhus har faaet sin egen Theaterbygning; ethvert Menneske i Kongeriget Danmark véd det; der har været skrevet om det og talt om det, og ikke har der været sparet paa Ros og Lovord; — Aarhus er stolt af sit Theater, den føler sig nu, mere end nogen Sinde, som den store selvstændige By: Jyllands Hovedstad.

Ved Aarhundredets Begyndelse var Aarhus en lille By med ca. 4000 Sjæle, nu har den vokset sig stor og stærk og tæller omtrent 50,000 Indbyggere, og der hersker i denne By et Liv og en Virkelyst, som næppe nogen anden dansk Provinsby kan opvise Mage til.

Byens Theaterhistorie gaar omtrent Hundrede Aar tilbage i Tiden, men dengang tog man til Takke med »Apothekerens Loft«, en Etage i Løveapotheket, som var bleven indrettet til Theatersal; senere opførte Klubben »*Polyhymnia*« en egen Bygning til Danse- og Theatersal i sin Have ud mod Kannikegade; denne Bygning er flere Gange bleven ombygget og forbedret, men fandtes dog i de senere Aar ikke at være tidssvarende for den fremadskridende Udvikling i Byens kommercielle og aandelige Liv.

Paa Initiativ af Sparekassedirektør KOPPEL samledes da i Januar 1896 en Kreds af Byens Borgere, for at tage Spørgsmaalet om en ny Theater-

bygning under Overvejelse. Man tænkte da først paa at lægge denne paa »*Polyhymnia*»s Grund, og hertil havde Architekt FRIMODT CLAUSEN udarbejdet en foreløbig Plan.

Den 15. Februar s. A. holdtes Møde paa Raadhuset, hvor c. 80 Borgere vare til Stede; her hævdede navnlig Grosserer OTTO MØNSTED, at den nye Theaterbygning burde opføres uden Forbindelse med Klubben og maatte da have sin Plads paa Bispetorvet. Man henvendte sig derpaa til Byraadet med Anmodning om at maatte faa en Plads paa Torvet overladt i dette Øjemed. Byraadet ønskede dog, forinden det tog Bestemmelse i Sagen, at se Planerne til det paatænkte Theater, og det blev derfor overdraget Architekt HACK KAMPMANN at fremkomme med Udkast hertil. I Februar 1897 indsendtes Tegningerne til Byraadet, og i Marts s. A. modtog man fra dette Svaret, som gik ud paa, at Byggegrunden kunde erholdes, naar den fornødne Kapital til Opførelsen var garanteret.

Kapitalen skulde tilvejebringes dels ved Prioritetslaan dels ved Aktie-

AARHUS THEATER.
SITUATIONSPLAN.

AARHUS THEATER.
HOVEDFAÇADEN.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

tegning, og allerede i Juni 1897 var der ved Aktietegning samlet en Sum af 200,000 Kroner. Den 13. Juli s. A. afholdtes Generalforsamling, ved hvilken Love vedtoges og Bestyrelse og Repræsentantskab valgtes. Bestyrelsen kom til at bestaa af: Justitsraad MEYER som Formand, Sagfører N. KNUDSEN Sekretær, samt Fabrikant CHR. LOTTRUP, Murermester MAGNUS NIELSEN og Læge ØRUM. Til Formand i Repræsentantskabet valgtes Direktør KOPPEL.

Da den Grund, som man at Byraadet havde faaet overladt paa Bispetorvet, ikke var stor nok for det projekterede Theater, købte Aktieselskabet 3 Ejendomme for ca. 70,000 Kroner. Den 12. August 1898 nedlagdes Grundstenen, og der indmuredes en Blykapsel med et Dokument vedrørende Theatrets Opførelse. Den 14. Februar 1899 hejsedes Kransen paa

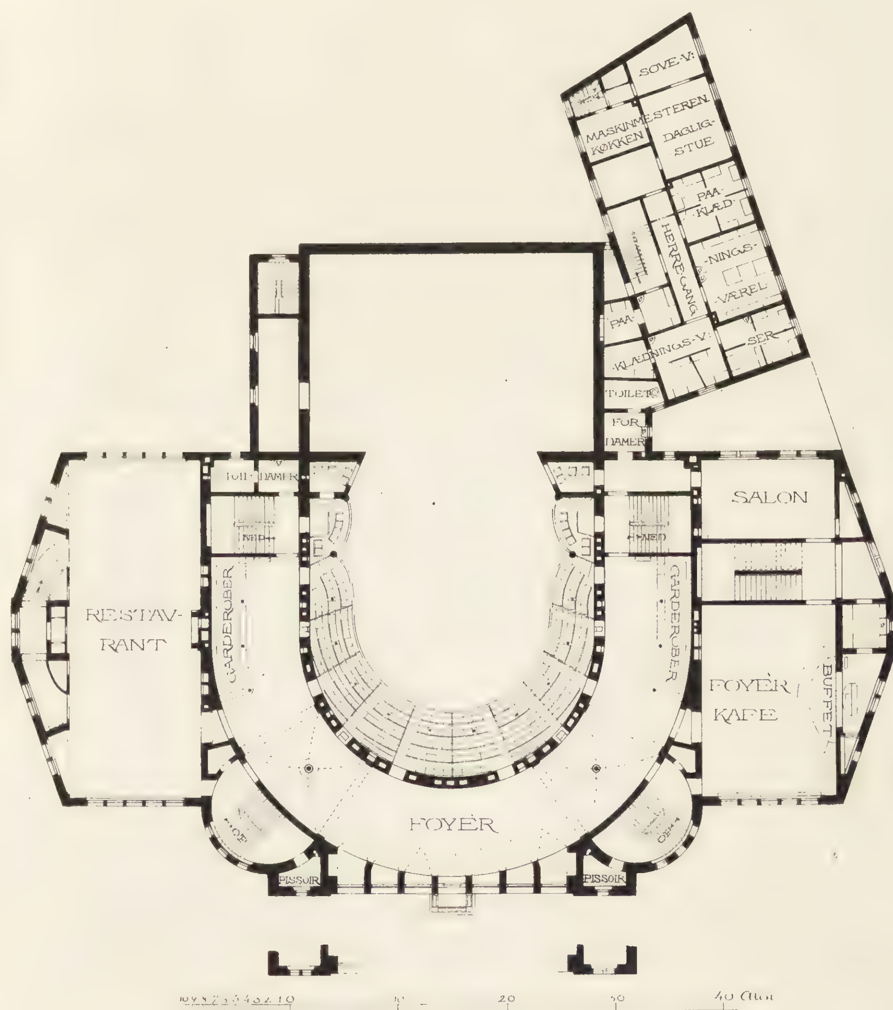
AARHUS THEATER. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Bygningen, og den 24. Maj s. A. erhvervedes kongelig Bevilling paa Theaterdrift for et Tidsrum af 5 Aar.

Dette er i Korthed det nye Theaters Historie; nu staar Bygningen fin og færdig, til Glæde for sin By og dens Omegn og til Ære for dem, som have virket for og ved dens Tilblivelse.

Theatret er opført af røde Mursten, medens Midtbygningen er af fransk Kalksten, som ogsaa er anvendt i Baand og Vinduesbuerne i det røde Murværk. Ørnefrisen i Gesimsen er af glaseret brændt Ler paa hvid, pudset Grund; Frontonbilledet er udført paa lignende Maade i farvet, brændt Ler, der som Mosaik er indlagt i pudset Bund. Taget er dækket med Skifer, og paa Gavlen er anbragt en Dragefigur af Kobber.

Indvendig er Foyerens Vægge beklædt med belgisk Marmor, og Hvæl-

AARHUS THEATER. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

vingerne ere dækkede med Stuk. Paa to af Væggene er opsat Kompositioner i Stuk, forestillende Scener af Elverhøj og af Genboerne; disse ere modellerede af Hansen-Rejstrup. Tilskuerpladsen er beklædt med engelsk, presset Tapet, Balkonbrystninger og Proscenium er udført i Stuk og med Forgyldning; i Loftet er anbragt en Dekoration med hvide Svaner i blaa Bund, grupperede om en gylden Sol, som danner Loftets Midtparti; denne Dekoration er udført i Keramik. Hele Theatret er elektrisk oplyst.

Architekt Kampmann har med sikker og selvstændig Haand løst sin Opgave, bistaaet af Architekt Torkil Møller som Konduktør. Blandt andre Kunstnere, som særlig har bidraget til Theatrets Udsmykning, skal nævnes Hansen-Rejstrup og Professor Hans Tegner; sidstnævnte har saaledes komponeret Holberg-Scenen i Frontpartiet, der er udført i Keramik af Herman Kähler i Næstved, som tillige har leveret de før nævnte Svaner, som pryde Tilskuerpladsens Loft.

AARHUS THEATER. HOVEDINDGANG. — ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Theatret er forsynet med Varme- og Ventilationsværk, som er projekteret af Ingeniør CHR. RAMSING og leveret af BRUUN & SØRENSEN i Aarhus, medens Installationen af det elektriske Anlæg er besørget af »VULKAN«.

I øvrigt er saa godt som alt Arbejde ved Opførelsen udført af Byens egne Haandværkere, og vi skal her anføre: Murermester R. NIELSEN, Tømrermester J. P. JØRGENSEN, Snedkermester CLEMMENSEN, Malermestrene KRUSE og PETERSEN, Stenhuggerne A. THOMSEN og CHR. LERCHE, Glarmester SØRENSEN samt Snedkermester MARTIN NIELSEN.

LURBLÆSERNE PAA RAADHUSPLADSEN.

Vi have modtaget følgende:

I Anledning af den Søjlemodel af Træ og Stuk med en Lurblæser paa Toppen, som i disse Dage efter Kommunalbestyrelsens Beslutning opstilles som Prøve ved Axelhus, vilde jeg gerne give følgende Oplysninger til den gunstige Beskuer:

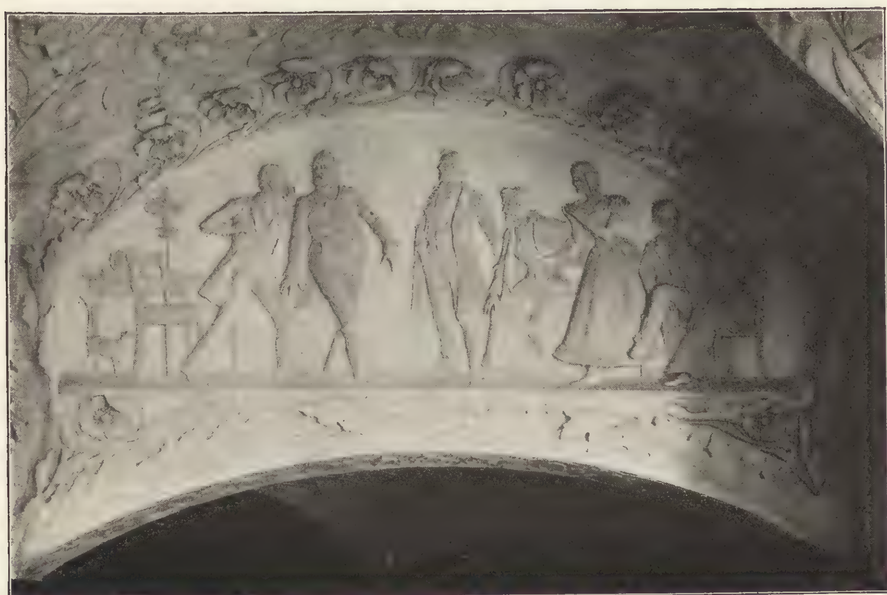
Raadhuspladsen maa tænkes ordnet, fremtrædende for Øjet som en samlet Plads, der bliver omtrent af samme Størrelse som Kongens Nytorv. Fortovene fra Vesterbrogade med deres Trærækker vil ikke som nu fortsættes i lige Linie

AARHUS THEATER.
FOYEREN.

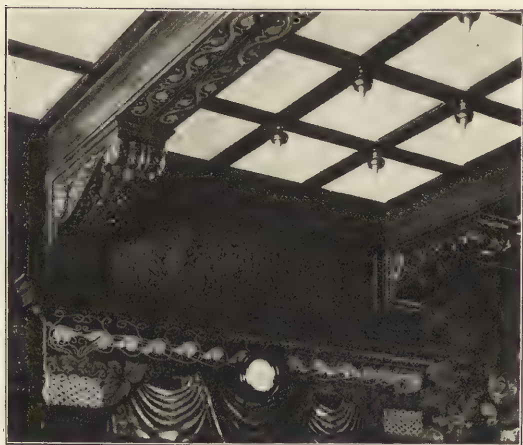
ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

AARHUS THEATER.
STUKDEKORATIONER
I FOYEREN.

BILLEDHUGGER
HANSEN-REJSTRUP.

AARHUS THEATER.
RESTAURATIONSINTERIØRER.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

tværs over Pladsen; navnlig vil Fortovet ved Industriforeningens Side ikke styre løs paa Knapstedgaard, men vil paa en naturligere Maade føre Færdselen i en svajet Linie over mod Frederiksberggade.

For den Rejsende, der kommer fra Banegaarden, vil Raadhuspladsen være som Forstuen til Byen, og 2 Søjler — en paa hver Side af Vesterbrogades Udmunding i Pladsen — skulde da markere Indgangen, der ellers saa underlig umærkeligt glider over i Pladsen.

Den opstillede Træsøjle viser ikke den nøjagtige Plads for den virkelige Søjle, men er af Hensyn til nuværende stedlige Forhold tvungen lidt nærmere til Axelhus og 6—8 Alen længere ud mod Vesterbro end Hensigten er. De virkelige Søjler ville altsaa komme noget nærmere sammen end man efter Træmodellen skulde tro.

Modellens Trælister, Stuk og den raat opklaskede Gibsfigur paa Toppen kan let bidrage til at gøre et ubehageligt Indtryk paa den Beskuer, der ikke ser hele Sagen som en Signatur; men dette Indtryk skulde nødigt overføres paa Ideen.

De 2 Søjler maa tænkes af Granit, saaledes at hver Søjle kun kommer til at bestaa af faa Stykker; især bør Søjlestammen være i et Stykke og vil kunne faas fra Bornholm. Disse Søjler vilde give Indkørselen til Byen noget af den Anseelse, som den nu mangler, og som Byen jo fortjener. De vilde blive det mest iøjnefaldende for de fra Vesterbro kommende, hvorunder det smaaborgerlige i Nabolaget underordnedes og oversaas, saaledes at andre Enkeltheder ikke trængte sig frem, medens Søjlerne dog spredte nogen Værdighed over det hele.

Lurblæserne skulde støbes i Bronce. Efter Fundene fra Oldtiden synes Lurer altid at have hørt sammen to og to og at være en særlig dansk Fremtoning. Det forekommer mig derfor, at Lurblæsere med Rette vilde kunne opstilles ved Indkørselen til Landets Hovedstad.

M. Nyrop.

MOSAIK SOM SELVSTÆNDIG KUNST.

Det amerikanske Tidsskrift *Architectural Record* indeholder en Artikel af en italiensk Forfatter om ovenstaaende Emne, der lyder omtrent saaledes:

»La vera pittura per l'eternità è il mosaico«, skrev Domenico Ghirlandaio, den berømte florentinske Maler i den sidste Halvdel af det femtende Aarhundrede. Mosaiken var nemlig for ham ikke den slaviske Kopiering af Maleri, som det blev henimod Slutningen af Renæssanceperioden, det var den Gang en Kunst i sig selv, udmærket egnet ved sin Karakter og sine Farver til at smykke Vægge og Gulve i Paladser og Kirker.

Saa langt Historien kan se tilbage er Mosaik bleven anvendt som Dekoration. Det blev benyttet hvor Maleri umuligt eller kun med Vanskelighed lod sig anbringe, men hvor en Dekoration fandtes fornøden, hvad enten dette nu var i et Gulv eller paa en stor Vægflade. I Beskrivelsen af Ahasverus' Palads i Esthers Bog anføres, at der imellem Draperier af kostbare hvide og blaa Stoffer, var anbragt Løjbænke af Guld og Sølv, og disse stod paa *Gulve af Porfyr og hvid Marmor og Alabast samt Sten af blaa Farve.*

Om Ptolemæus Philopatre siges der, at han i et af sine Skibe havde en

Salon, som var smykket med Figurer, der vare udførte af smaa Sten i forskellige Farver, og Tyrannen i Syracusa HIERO havde hele Iliaden fremstillet i Mosaik i Loftet paa sin Galej.

Romerne lærte Kunsten af Grækerne, og de anvendte Mosaiken til Gulve i deres Slotte og offentlige Bygninger. Det siges, at CÆSAR endog havde Gulvet i sit Telt udført af Mosaik. Gulvbeklædningen i de romerske Villaer, som man i vor Tid har bragt frem for Lyset, staa alle endnu i deres fulde Farvepragt og udmærkede Tegning, forestillende Scener fra den græske og romerske Mytologi eller Episoder fra Cirkus eller Jagt o. l.

(Fortsættes).

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Det nordiske Forlag er udgaaet 1ste Hæfte af *Julius Langes udvalgte Skrifter*. At anbefale vor store afdøde Kunsthistorikers Værker turde være en overflødig Gerning, især for dette Tidsskrifts Læsekreds. Dertil er Julius Lange for berømt og godt kendt, og sikkert ville Mange benytte Lejligheden til at anskaffe det Ypperste af, hvad han har skrevet, naar det nu kommer i en smukt udstyret og dertil billig Udgave. At denne vil blive besørget med Omhu, derfor borger Udgivernes, GEORG BRANDES's og P. KØBKES, gode Navne og nøje Kendskab til Forfatteren. Udvalget indledes med en rigt illustreret Udsigt over Kunstens Historie i Danmark, skrevet 1893 og oprindeligt optaget i Salmonsens Konversationsleksikon. I klar og koncis Form giver Forf. en Fremstilling af vor Bygningskunst lige fra den tidligste romanske Periode og naar alt i det foreliggende Hæfte til Hetsch. Naar Julius Lange udtaler sin Beklagelse af, at det ikke blev Harsdorff, der kom til at lede Fornyelsen af Kjøbenhavn efter de store Ildebrande (Christiansborgs Brand 1794, Stadbranden, Bombardementet 1807), gaar han dog for strengt i Rette med den daværende Generation; man maa have den lovligt undskyldt. Thi Harsdorff var allerede død i 1799.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Dekorative Kunst. Oktober 1900.

Med dette Hæfte indleder Tidsskriftet sin fjerde Aargang, og som man kan forstaa, er det Pariserudstillingen, der danner Hovedmassen af Stoffet. Det lille Münchener-Tidsskrift, der ved sin smukke Udstyrelse og sine gode Afbildninger hurtigt har vundet en Positon mellem sine mange Konkurrenter, lover ogsaa kun godt for det nye Aar. Blandt Billederne lægger man særlig Mærke til Interiørerne fra det østrigske Musikværelse paa Udstillingen i Paris og det engelske Soveværelse sammesteds. Endvidere findes en kort Artikel om norsk Vævekunst med Gengivelser af Fru Frieda Hansens og Gerhard Munthes interessante og morsomme Tæpper. I det Hele er Hæftet rigt og godt forsynet med Billedstof, hvorimod den litterære Del er noget tilsidesat; dog synes man her alligevel at kunne spore nogen Fremgang fra de tidligere Aargange.

FORSKELLIGT.

Som tidligere meddelt, blev der paa Verdensudstillingen i Paris tilkendt *Akademisk Architektforening* Guldmedaille. Vi bringe hosstaaende en Afbildning

af Medaillen, der er udført af Kunstneren CHAPELIN. Efter hvad vi have bragt i Erfaring vil selve Medaillen dog ikke blive uddelt, da den er meget kostbar, men enhver, der har faaet den tildelt, har Ret til selv at købe den. Den koster henved 800 Francs.

Konkurrencer. I Tyskland og Østerrig er der til Stadighed Konkurrencer nok for Architekterne at tage fat paa. Vi nævner her nogle Stykker i Flæng: I *Cassel* skal saaledes opføres en Bygning for det Murhard'ske Bibliothek, 1ste Præmie er paa 3500 Mk. I *Charlottenburg* paatænkes et Mindesmærke for Kejser Friedrich III, 1ste Præmie 4000 Mk. *Dresden* skal have et Raadhus, 1ste Præmie 10,000 Mk. *Düsseldorff* indbyder til Konkurrence om en Synagoge, 1ste Præmie 3500 Mk. *Hamborg* paatænker Opførelsen af en ny Ankomstbygning ved Hovedbanegaarden, 1ste Præmie er her 12,000 Mk. *Wien* ønsker et monumentalt Springvand paa Mozartpladsen i IV Bezirk og udlover som 1ste Præmie 1000 Kr., og *Budapest* vil opføre et Dronning Elisabeths Monument, hvorfor der udsættes som 1ste Præmie ikke mindre end 10,000 Kr. Endelig har de mindre tyske Byer forskellige kommunale Bygninger o. l. udbudt til Konkurrence, selvfølgelig næsten altid mellem Architekter af den paagældende Nationalitet, men baade for ældre og yngre, og ikke nogen indbudt snævrere Kreds.

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN.

Redaktørens, Architekt K. ARNE-PETERSENS Kontor er flyttet til Vestre Boulevard 39, 4. Sal, København B. Telefon 17524. Ekspeditionen er som hidtil hos Architekt ALFR. THOMSEN, Helgolandsgade 5, 1. Sal, København B. Telefon 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vester Boulevard 39[4]. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5[1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 1. NOVEMBER 1900
3. AARGANG № 3

EN BYGNING AF HARSDORFF I TRONDHJEM.

AF PH. WEILBACH.

Kathedralskolen i Trondhjem havde i 1702 faaet en ny Bygning ved det nordvestlige Hjørne af den til den berømte Trondhjems Domkirke hørende Kirkegaard. Denne Bygning, som nærmest opførtes ved frivillige Bidrag, brændte allerede 1708 ved en stor Ildebrand, der ødelagde næsten hele Byen, hvis Huse dengang saa godt som alle var af Træ. Da hele Byen var brandlidt, kunde man ikke gøre mindste Regning paa frivillige Ofre, og man modtog derfor med Tak daværende Biskop, Dr. Peder Krogs tilsyneladende saa ædelmodige Tilbud, at ville overtage Lektors Forretninger ved Skolen uden Godtgørelse, og for de dette Embede tillagte Midler opføre en ny Skolebygning. Af Giessing (»Jubellærere«, II. D.) kaldes denne Bygning »Biskop Krogs Æresstøtte«; men den følgende Lektor, v. Westen, var af en ganske anden Mening; han siger om Krog, at »han kom aldrig paa Lektorium« og at »hvem der har set Trondhjems latinske Skole lignende en Heste-Stald, maa tilstaa, at 4 à 5 slige elendige Bygninger kunde opsættes af benævnte tvende Embeders

KATHEDRALSKOLEN I TRONDHJEM. BYGGET EFTER HARSDORFFS TEGNINGER.

Indkomst«. Fra anden Side stadfæstes det ogsaa, at den var saa slet bygget, at den efter kort Tids Forløb behøvede aarlige Reparationer, og saa lille, at den i 1761 trængte til Udvidelse og i 1773 var faldefærdig.

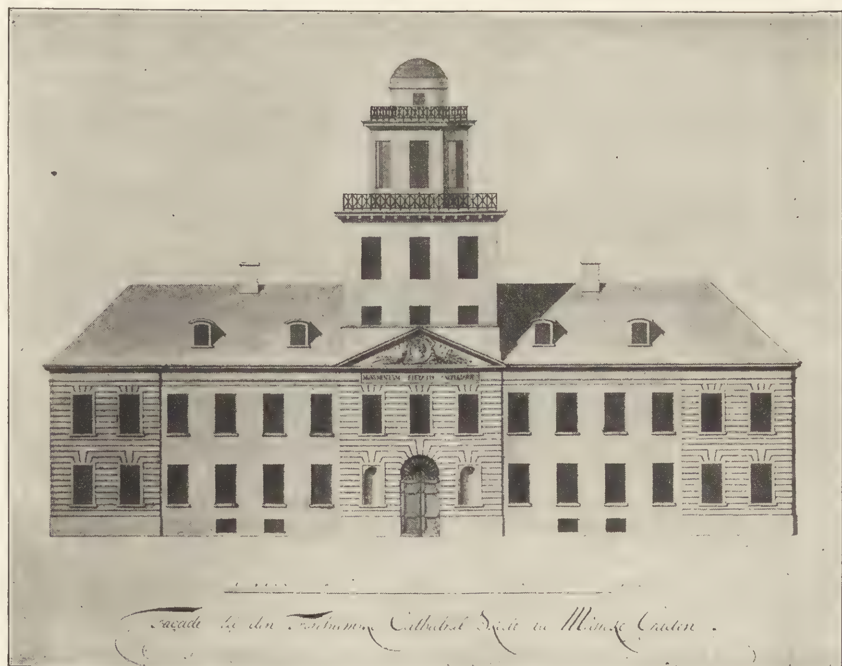
Allerede i 1761 var en ny Skolebygning paa Tale, men i 1773 var den gamle Bygning »hel skræksom for Skolens Lærere«, saa at den konstituerede Biskop, M. F. Bang, skrev til Kancelliet i Kjøbenhavn om Nødvendigheden af en ny og større Skolebygning paa et andet Sted. Da hverken Skolen selv eller Byens Kirker havde Penge til et saadant Foretagende, som dog fra først af kun blev anslaaet til at skulle koste 7 à 8000 Rdl., havde Biskoppen henledet Opmærksomheden paa et Tilskud fra de store Angellske Stiftelser, og Stiftsbefalingsmanden, v. Osten, gik ind paa Tanken, saaledes at begge i Forening i 1774 skrev en Forestilling til Kancelliet baade om Indkøb af en anden Grund til Skolen og om en grundmuret Bygning, hvortil man mente af en vis Del af de Angellske Stiftelsers Renter i Løbet af 6 Aar at kunne tilvejebringe 18 à 20,000 Rdl. Det kgl. norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, som hidtil havde savnet Plads til sine Møder, sit Bibliothek og sine Samlinger, kunde da faa dette Savn afhjulpet, ved at det andet Stokværk i den nye Bygning stilledes til Selskabets Raadighed. Ved kgl. Reskript af 21. April 1774 bevilgedes dette Forslag, og en ny Grund blev købt.

I Trondhjem levede den Gang en Mand, hvis gode Ævner førte ham ind i Virksomheder, der kun under provinsielle Forhold kunne tænkes forenede. Han var tyskfødt, men blev af sin Fader sendt til Kjøbenhavn for der at fuldende sine musikalske Studier, blev 26 Aar gammel Stadsmusikant i Trondhjem og Organist ved Domkirken, og gjorde sig meget yndet baade som Orgelspiller, Musiklærer og Komponist. I noget ældre Alder studerede han paa egen Haand Mekanik og Mathematik, Musiktheori og Meteorologi. Han kunde lave fysiske og musikalske Instrumenter, opfandt en Monokord og skrev i Videnskabernes Selskabs Skrifter om »Tonometri«. Han var Landmaaler og Korttegner og fik endelig Ansættelse som »Oberbrandmester«, vel nærmest svarende til Branddirektør. I denne Stilling blev han valgt til at være den nye Skolebygnings Architekt og udførte 1775 et Projekt, der blev sendt til Kjøbenhavn til Godkendelse. Han hed Johan Daniel Berlin, og døde 1787, 76 Aar gammel.

Imidlertid havde der været andre Vanskeligheder i denne Sag. Forstanderen for de Angellske Stiftelser kæmpede som en Løve for at indskrænke Anvendelsen af Fondens Midler til det mindst mulige og fremhævede derfor atter de i hans Øjne ønskelige Fordele ved en Bygning af Træ i Stedet for af Grundmur, da en saadan var lunere og paa den valgte Grund ikke mere udsat for Brandfare end en Stenbygning. Tilmed kunde

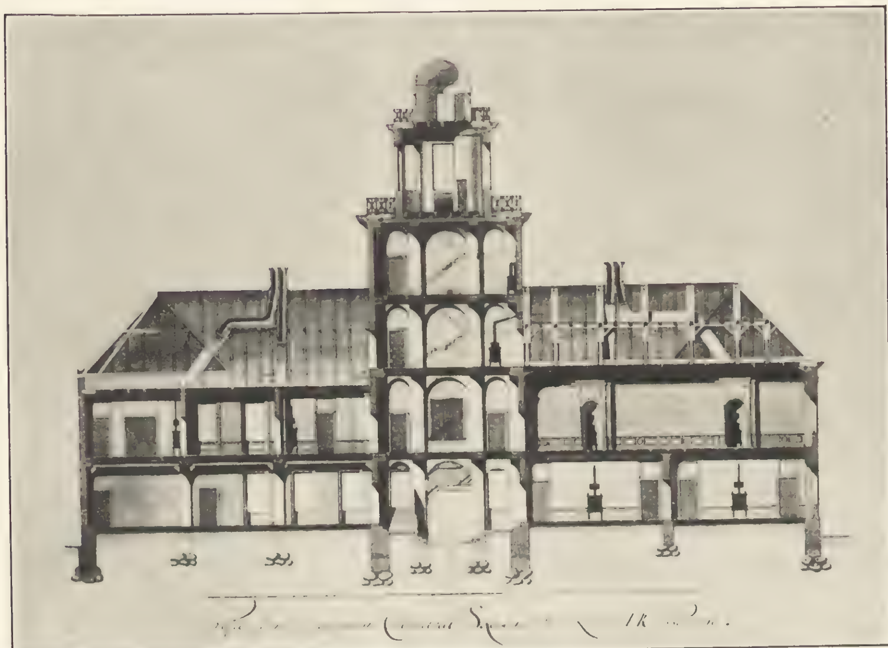
en Træbygning opføres billigere af Stadens egne Tømrere og Snedkere, medens det til Grundmur var nødvendigt at forskrive Murmestre m. fl. andenstedsfra. Biskoppen og Stiftsbefalingsmanden fastholdt derimod Tanken om Anvendelsen af Mursten som det solideste og mest passende for en monumental Bygning.

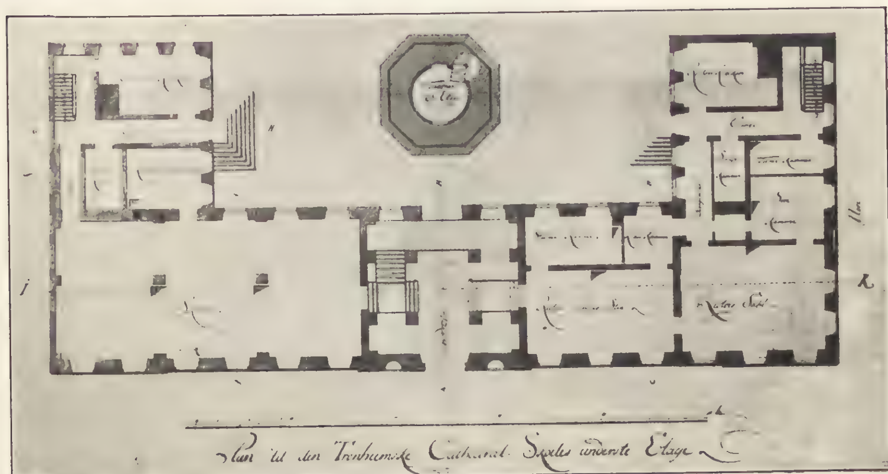
Berlins Tegninger blev afgivne til Professor Harsdorffs bygningskyndige Erklæring. Desto værre have disse Tegninger hidtil hverken kunnet findes i Kjøbenhavn eller i Trondhjem. I Harsdorffs Erklæring om Projektet anker han over, at Skillerummene saa vel som en aaben Kolonnade ud til Gaarden ere tænkte udførte af Træ, og at Skorstensrørene — rimeligvis som Følge heraf — ere anlagte i Hovedmuren. Om den vigtigste Side af Sagen, det kunstneriske Præg, som Bygningen skulde have, siger han kun, at »de architektoniske Proportioner ikke ere iagttagne«. Denne Erklæring blev sendt til Trondhjem og der forelagt Oberbrandmesteren, der billigvis fandt, at hans Tegning »af uvæsentlige Grunde« ej var bleven bifaldet. Derimod var Kancelliet af den Mening, at Harsdorff skulde udføre et nyt Projekt, hvis Byggesum dog ikke maatte overskride 20,000 Rdl. Det af Kunstneren udførte Udkast, som bevares ved Skolen i Trondhjem, og som her er gengivet, viser, hvilken smuk kunstnerisk Virkning Harsdorff formaaede at opnaa med forholdsvis faa Midler. De lidt fremsprin-

HARSDORFFS UDKAST 1777.

gende tofags Endepartier, det ligeledes lidt fremspringende trefags Midtparti med Frontespice, der markerede Underbygningen for det anselige Taarn, som var bestemt til astronomiske Observationer, rimeligvis i Videnskabernes Selskabs Tjeneste, den smukt hvælvede Port med store Nicher ved Siden, gav den næsten 80 Alen lange Forside det monumentale og kunstnerisk anselige Præg, man havde ønsket. For øvrigt var der kun den sparsomste Anvendelse af dekorativ Udstyrelse med Undtagelse af Legat-

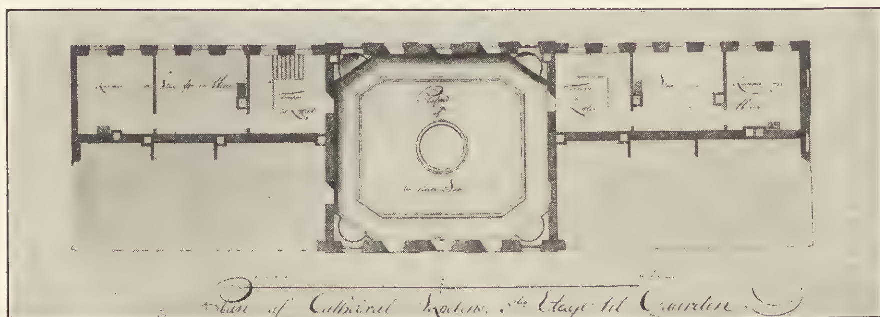

HARSDORFFS UDKAST 1777.

stifteren Th. Angells store Medaillonportræt i Gavlspidsen. Endog i den store og luftige Trappehal havde Kunstneren givet Afkald paa den ejendommelige Søjleopstilling, hvormed han selv (og hans Elever) næsten altid fremhævede Indgangen fra Porten til Trappen (se hans egen Gaard, Peschiers Gaard m. fl.). Ikke desto mindre lød Overslaget paa 30,710 Rdl. 84 Sk., uagtet Fundamentering, Kælder og en Del allerede indkøbt Tømmer ikke heri var medregnet. Der tilføjes, at han for Sammenligningens Skyld har udført sit Projekt efter samme Maalestok som Berlins var, og at dette, hvis Bygningen skulde opføres forsvarlig, vilde blive kostbarere end Harsdorffs. Fra Autoriteterne i Trondhjem, navnlig fra Stiftsbefalingsmanden, rettedes der stærke Indvendinger mod et Projekt, som i saa høj Grad overskred den fastsatte Sum; han gentog Ønsket om at faa Bygningen af Træ og uden det astronomiske Taarn. Biskoppen holdt vel paa Murstensbygningen, hvortil en Del Materialier alt var indkøbt, men synes at have billiget, at Taarnet bortfaldt. Ved kgl. Reskript af 21. Januar 1778 blev det slaaet fast, »at det skal have sit Forblivende i Henseende til Skolens Bygning af Sten, dog at det sker med al mulig Menage og uden astronomisk Taarn derved at opføre, samt at det dertil med bemeldte Bevil-

HARSDORFFS UDKAST 1778.

gelse ej overskrides.« Harsdorff fik Ordre til at gøre nye Tegninger, der som Følge heraf faldt adskillig tarveligere ud, saaledes som de gengivne Billeder udviser. Midtpartiet uden Taarn og uden Gavlspids fik nu fem Fag baade paa første Sal og i Stuen, hvor dog det midterste Fag dannede Indgangsporten ligesom paa den første Tegning; de fremspringende Endepartier ere udeladte, og Sidefløjene ere hver paa syv Fag; en Attike over Midtpartiet skulde have baaret Indskriften, men den blev ikke tagen med ved Opførelsen, idet Indskriften sattes ned paa selve Muren. Den Side 25 vedføjede Afbildning efter den virkelige Bygning viser maaske bedre end Tegningen, hvor godt den i al sin Simpelhed tager sig ud. Ligesom andre Borgerhuse fra Kunstnerens Haand viser den, at han var Architekt af Guds Naade, som forstod at frembringe kunstnerisk Virkning ved det rhytmiske Forhold mellem de enkelte Dele, uden at nogen rig og selvstændig optrædende Udsmykning var nødvendig for at opnaa en mere malerisk eller plastisk end sand architektonisk Virkning. Da Udførelsen af disse Tegninger efter Kunstnerens Mening var hans Embede uvedkommende, ønskede han en »passelig« Belønning. Denne Opfattelse blev ogsaa tiltraadt af Autoriteterne i Trondhjem, for saa vidt som den store og for sin Tid ualmindelig aandfulde Kunstner under 15. April 1778 fik 500 Rdl. d. C. (omtr. 1500 Kr.) udbetalt for sit Arbejde og sine »anvendte Omkostninger«.

Bygningen opførtes nu, uden Kunstnerens Medvirkning, saa nogenledes efter de opsendte Tegninger i Løbet af de følgende 8 Aar, saaledes at den, som det synes, stod færdig i Høsten 1786. Trods al anvendt Sparsommelighed havde den dog kostet 27,240 Rdl., hvoraf de 3000 Rdl. var et Laan hos den samme Stiftelse, af hvis Midler de øvrige Penge var tilskudte. Men dette Laan blev ved kgl. Reskript eftergivet Skolen. Den 29. Januar 1787, paa Kong Christian VII's Fødselsdag, indviedes den nye Bygning med Sang og en smuk og grundig Tale af Stiftsprovst, Dr. Hagerup. Først Aaret efter, paa samme Dag, indviedes Videnskabernes Selskabs Lokaler paa første Sal.

Hvor højt dette Værk end er bleven skattet i det sidste Hundredaar, baade formedelst dets noble, smagfulde Ydre, dets ualmindelige Soliditet og Lokalernes for de Tider usædvanlige Rummelighed, var dette dog langtfra Tilfældet fra først af. Man knurrede saa jævnlig over Bygningens Kostbarhed og mente, at meget kunde være sparet, fordi de høje og luftige Rum holdtes for at være en Ulempe i den kolde Vintertid. Endnu i 1807 vender en Indsender i »Nyeste Skilderi« tilbage til den gamle Fordring om, at Bygningen burde have været af Træ, som vilde have været lettere at opvarme. »Jeg beklager Lærere og Disciple, som maa fryse i

de 9 Alen høje Værelser.« Sandheden er, at Værelserne ere $6^1/_2$ Alen, en Højde, som næppe kunde være mindre i en Bygning med Sale paa 12, 14, ja, indtil 28 Alens Længde. Det synes ogsaa, som om der ved en Mængde Kakkelovne af den Tids tykke Støbejærnsplader har været sørget ret godt for Muligheden af de store Rums tilstrækkelige Opvarmning.

Senere Forfattere regne ogsaa Harsdorffs Værk for en af Trondhjems Prydelser og finde, »at med Sandhed og Rette bærer denne Bygning derfor sin Indskrift: *Monumentum pietatis Thomæ Angeli*«, til Minde om den Velgører, ved hvis efterladte Midler dette Værk kunde rejses.

(Fotogr. efter de originale Tegninger; om Trondhjems Kathedralskole ved Overlærer H. H. Müller, i Indbydelsesskrift for 1857; Trondhjem i Fortid og Nutid, 997—1897, Horten 1897; Meddelelser fra Stiftsarkivar Koren i Trondhjem; Undersøgelser i Rigsarkivet i Kjøbenhavn.)

KONKURRENCEN OM »DANMARK«S BYGNING.

Som tidligere bebudet her i Tidsskriftet bringes omstaaende Gengivelser af d'Hrr. PLESNERS og VARMINGS Projekter. Idet vi i øvrigt henvise til Artiklerne om denne Konkurrence i Hæfterne for 1ste September og 1ste Oktober d. A., skal vi blot — paa given Foranledning — gøre opmærksom paa, at der med det i Redaktionsanmærkningen Pag. 8 nævnte Byggeudvalg maa forstaaes Bedømmelsesudvalget.

ACETYLEN.

Centralvarme og Centralbelysning er Fordringer, som ofte stilles til en moderne Bolig.

Medens Spørgsmaalet om Centralvarme altid kun er et Pengespørgsmaal, som man endda ved store Bygninger kommer let ud over, lægger der sig undertiden anderledes Hindringer i Vejen for Centralbelysningen. Ikke i de store Byer, hvor man kun har at vælge mellem Gassen og det elektriske Lys; men ude i Villakvartererne, i »Kolonierne«, hvorhen ikke engang Gasrørene række, og paa Gaardene ude i Landet, hvor Belysningsspørgsmaalet hidtil har været Architekten ganske uvedkommende.

I de senere Aar er der dog sket en Forandring heri, ved Acetylenets Fremkomst.

Acetylengassen er en Bestanddel af den almindelige Gas; det er den Del deraf, som indeholder mest Kulstof, og som derfor udvikler mest Lys ved sin Forbrænding. Dens Fremstilling er yderst simpel, idet den dannes, naar man kommer Kalcium-Carbid i Vand. Carbidens Kul og Vandets Brint danner da Acetylen, medens Carbidens Kalk med Vandets Ilt danner et Bundfald. Carbiden

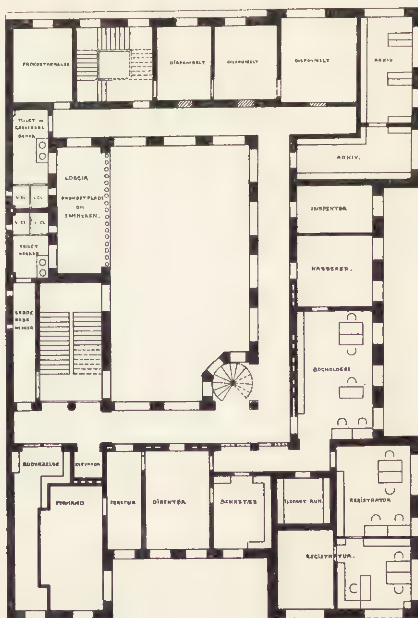
er rigtignok ikke saa let fremstillet: Kalken og Kullet forener sig kun ved en meget høj Varmegrad, den Varmegrad, som findes i det elektriske Lys. Men denne Proces foregaar i Fabrikerne og vedkommer ikke Carbidens Anvendelse.

FAÇADE MOD GLYPTOTHEKET.

VESTRE BOULEVARD

VESTRE BOULEVARD.

FORSIKRINGSSELSKABET
»DANMARK«S BYGNING.

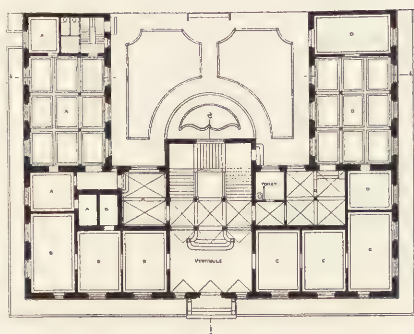
ARCHITEKT
U. PLESNER.

Kalcium-Carbid er et hvidt, meget haardt Stof; de enkelte Stykker kan være fra en Ærts Størrelse til et Par Tommer, alt efter Anvendelsen; og det maa opbevares i lufttætte Beholdere, da det ellers danner Gas med Luftens Fugtighed.

Et Acetylengas-Anlæg bestaar af følgende Dele: Gasudvikleren, Gasbeholderen, Renseren, Rørene og Lamperne.

Gasudvikleren er en Beholder med Vand, hvori Carbiden falder ned. Man har tidligere ladet Vandet dryppe paa Carbiden. Men Gassen udvikles da med en meget høj Temperatur; den faar ikke den rette kemiske Sammensætning og kan blive eksploderende. Princippet anvendes dog endnu i meget smaa Gasværker, som Cyclelygter. — Carbiden falder altsaa i Vand. Man har eksperimenteret meget med Apparater, som kunde besørge dette automatisk, og utallige Patenter er blevet udtagne paa de forskelligste Konstruktioner. De fleste har

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT K. VARMING.

været værdiløse, og af de faa brugbare synes det af den danske Ingeniør HØFFDING i St. Petersborg opfundne Apparat at være det bedste. Det er her selve Gasklokken, som besørger Reguleringen. Naar Klokken nemlig bliver tom og derfor synker, trækker den i en Snor; derved falder der noget Carbid i Vandet, Gassen udvikles, og Klokken fyldes atter. Gassen passerer nu et Par smaa Beholdere, hvori den renses for ildelugtende Stoffer (Fosfor) og tørres, og gaar saa ud i Gasrørene.

Rørledningerne for Acetylengas er ganske de samme som for almindelig Gas; kun anvender man tyndere Rør. Da nemlig Acetylenen lyser meget stærkere end Gas, bruges der mindre deraf; det er af denne Grund, at Rørene kunne være tyndere.

Brænderne ligne ogsaa de sædvanlige Gasbrændere; men Aabningen i dem er ganske lille, svarende til det lille Forbrug. Gassen brænder meget rolig, uden nogen Flimren, og med en hvid Flamme, der kommer Sollysets Farve nærmere end noget andet Lys. Brændernes Størrelse lader sig variere meget stærkt; man kan paa den samme Ledning have ganske smaa Blus og meget store, som en elektrisk Buelampe.

Man indvender forskellige Ting mod Acetylengassen:

For det Første, at den kan eksplodere. Det er dog kun ved de irrationelt konstruerede Apparater, at dette kan ske. Acetylenen er jo en Hovedbestanddel af almindelig Gas og er ikke mere eksploderende end denne. Dernæst, at den urene Gas lugter meget ilde. Men den rensede Acetylen lugter ikke mere end almindelig Gas, og denne Lugt maa ikke betragtes som en Ulempe. Der vilde ske mange flere Ulykkestilfælde ved Gas, naar den ikke lugtede; og man tilsætter netop derfor stærkt lugtende Stoffer til den saakaldte Vandgas, en lugtfri, men meget giftig (Kulilte) Gasart, som anvendes en Del i Udlandet. Forsøg med Planter og Dyr har vist, at disse bedre taaler Acetylenen end den almindelige Gas. Da desuden Forbruget er ringere, udvikles der ved Forbrændingen mindre Kulsyre, hvad der jo ogsaa har sin Betydning i beboede Værelser.

Bekostningen ved et Acetylenanlæg er ikke stor, mindst naturligvis, hvor mange Huse skulle oplyses, men slet ikke uoverkommelig for en enkelt Villa. Det daglige Forbrug er kun lidet dyrere end Petroleum, omtrent som Auers Gasbrændere; men der er ingen Udgifter til Lampeglas eller Glødenæt. Carbidens Pris synker desuden stadig, da Fremstillingsmaaden forbedres og der oprettes flere Fabriker; disse benytter alle Vandkraft til Fremstillingen, og dette er vistnok endnu den eneste Maade, hvorpaa Vandfaldenes Arbejde opspares og forsendes.

Acetylenlysets Egenskaber gør det altsaa anvendeligt i mange Tilfælde. Saaledes f. Eks. i Villabyer, hvor en Mand med nogle Timers Arbejde om Ugen kan forsyne flere Hundrede Huse med Lys; i den enkelte større Villa, hvor Arbejdet med Acetylenapparatet er for intet at regne mod Renholdelse og Forsyning af en halv Snes Petroleumslamper; paa Jærnbanestationer og Hoteller, hvor der intet Gasværk findes, o. s. v.

Og efter Udlandets Erfaringer at dømme vil Acetylenen ogsaa hos os snart faa stor Anvendelse.

MOSAIK SOM SELVSTÆNDIG KUNST.

(Fortsættelse).

Tre hundrede Aar efter Kristi Fødsel blev Kristendommen — takket være Kejser KONSTANTIN — en anerkendt Magt i Staten, og den forstod at benytte Mosaiken i sin Tjeneste. Som naturligt var fulgte den i Fremstillingen først de hedenske Traditioner, idet den indlagde symbolsk Betydning i de forskellige Fremstillinger, som tidligere særlig havde været helliget Bacchus. Men snart brød den sin egen Vej, og allerede ved Slutningen af det fjerde Aarhundrede fandtes der i Katakomber og Kirker Fremstillinger af ren kristelig Karakter.

Det bedste af disse kristelige Mosaiker er det som findes i Kirken *St. Prudentiana* i Rom. Det er udført i det fjerde Aarhundrede, men er øjensynlig restaureret langt senere. Paa dette ses Kristus siddende, rigt draperet, paa Tronen og omgivet af to Rækker af tilbedende Figurer. De to Martyrersker PRUDENTIANA og PRASSIDIA holde Kroner over Hovederne paa ST. PEDER og ST. POUL. Over Kristusfiguren er rejst et højt Kors, og paa begge Sider af dette er Billedets Baggrund optaget af pragtfulde Bygninger, medens Himmelen er tæt dækket med Skyer, fra hvilke de fire Evangelisttegn træder frem. Skaberen af denne Mosaik var forud for sin Tid; hans Figurer ere grupperende perspektivisk, Ansigterne vise forskelligt Udtryk, Hovederne, der ere smukt formede, ere af romansk Type, og Draperierne synes at være efter antik Mønster. Efter at Kristendommen engang havde antaget Mosaiken i sin Tjeneste, bragte den snart denne Kunst ud over alle Dele af den civiliserede Verden. Ved Udgangen af det femte Aarhundrede var det ikke alene Kirkevæggene i Italien, som bar disse Prydelser, men ogsaa i Konstantinopel, i Thessalonica og i Frankrig straalede Væggene nu i Guld og Farver. I Ravenna naaede imidlertid Kunsten sin fulde Højde i denne Periode. Der lod Kejserinde GALLA PLACIDIA sin Gemals Mausoleum og Baptisteriet indvendig smykke med prægtige Mosaikfremstillinger; og her anvendtes den blaa Baggrund, som Raphael, Aarhundreder senere, benyttede i den eneste Mosaik, han tegnede; den er paa engang rolig og pragtfuld, og sætter Kunstneren istand til at anvende Guld med stor Frihed i Figurernes Klædninger. Ravenna vedblev endnu i det sjette Aarhundrede, trods Krige og Regeringsomvæltninger, at være et Centrum for Mosaikkunsten. Syv hundrede Aar efter foretog GIOTTO en Rejse dertil, og det fortælles, at han her fandt Typen til sin Judas, som giver Frelseren Forræderkysset, i den tyklæbede Skikkelse paa en af Mosaikerne i Kirken *St. Apollinare Nuovo*, der er bygget og dekoreret under THEODORIC DEN STORE. Vel kendt er Kristusfiguren fra Kirken *St. Vitale*, som blev indviet under JUSTINIAN. Det er i Virkeligheden en af de bedste Fremstillinger af den tidlige Opfattelse af Kristustypen, den viser ham som en skægløs Yngling med et sværmerisk Udtryk i Ansigtet, der langt fra ligner den senere Middelalders skæggede, strenge Kristusansigter.

I Rom var Dekadancen imidlertid i fuld Gang. Perspektiven var gaaet af Brug, ligesom ogsaa Sansen for Symmetri og Harmoni tabte sig. Der blev kun tilbage en halvbarbarisk Kærlighed til stærke Farver. I seks sørgelige Aarhundreder blev det saaledes ved, indtil endelig, under Pave INNOCENT II (1130—1143), en ny Periode begyndte. Rom rev sig ud af den Sløvhed, hvori den var nedsunken og begyndte atter engang at frembringe Mosaik af virkelig Kunst-

værd; og da Begyndelsen først var gjort, skred Genopvækkelsen hurtigt frem. Det trettende Aarhundrede opviser en Mængde Frembringelser paa dette Omraade i alle Italiens Hovedbyer.

Fra Rom og Venedig gik Kunsten til Florens, hvor det blev bestemt at dekorere Baptisteriet med Mosaik. Andrea Tafi, hvem Kuppelens Dekorering var betroet, drog til Venedig for at studere Kunsten hos de græske Arbejdere, som vare beskæftigede ved St. Markuskirken. Han havde ved sin Hjemkomst en Græker med sig ved Navn Apolonius, og sammen med Gaddo Gaddi udførte disse to nu den store Kuppeldekoration, forestillende Dommedag. Farverne i dette Arbejde ere meget rige og pragtfulde, men den tætte Sammenpakning af Figurer røber en sørgelig Mangel paa architektonisk Smag; Figurerne selv ere kantede og grimme, og Draperierne stive og kedelige. Gaddo Gaddi fik selv Øje for disse Fejl, og da han skulde udføre Profetfigurerne under Baptisteriets Vinduer, forsøgte han at overvinde dem. Hans Mesterværk i Florens er dog Mosaiken, som han udførte over Kathedralens Hoveddør og som forestiller Jomfru Marias Kroning; denne Komposition, som vel i sine Sidepartier har nogle af Kunstnernes tidligere Mangler at opvise, besidder navnlig i Hovedfigurerne en Skønhed og en Farvesammenstilling, som nærmer sig til Fuldkommenhed.

Gaddo Gaddi blev senere kaldet til Rom, hvor Franciskaner-Munken Jacobus Torriti, som han kaldte sig selv, var død, medens han arbejdede paa sit Hovedværk, Dekorationen i Laterankirken. Torriti maa nærmest betragtes som den sidste Mosaikkunstner af den gamle Skole. For ham var Mosaiken endnu en uafhængig Kunst, som dog maatte holdes i Harmoni med den omgivende Architektur. Størrelsen af hans Figurer staar derfor i et godt Forhold til Bygningen, de træde frem fra Baggrunden, de ere plastiske, men aldrig stive, Draperierne ere bløde og Farverne klare. De, som fortsatte Arbejdet efter ham, og herimellem Gaddo Gaddi, viste fra nu af Tilbagegang; de begyndte at fortabe sig i Detaillerne og frembragte en Række Billeder, der snarere vare Imitationer af Giotto end selvstændige Kompositioner. Denne Retning blev fulgt i det følgende Aarhundrede, da Malerne i den tidlige Renæssance ivrigt beskæftigede sig med Mosaik; men for at finde Maleriets virkelige Indflydelse paa Mosaiken, skal man ikke søge i Rom eller Florens, men derimod i Venedig, i St. Markuskirken.

FORENINGSMEDDELELSER.

GENERALFORSAMLING

afholdes **Fredag den 30. November 1900.**

Dagsorden ifølge Lovenes § 5;

Af Bestyrelsen afgaar efter Tur d'Hrr. F. Bøttger, Magdahl Nielsen, K. Varming og Kyhnell, samt ved Lodtrækning Alfr. Thomsen.

De tre førstnævnte ønske ikke Genvalg.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39[4]. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5[1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 15. NOVEMBER 1900
3. AARGANG № 4

RADSTED KIRKE.

MODEL AF KIRKESPIRET. ARCHITEKT GLAHN.

Under et heftigt Uvejr, der den 2den December 1898 rasede over Lolland, slog Lynet ned i *Radsted Kirke.* En Del af Taget over Kirkens Skib antændtes, Taget med de fire med Sandstens-Ornamenter, Vaabenskjolde, Figurer, Gesimser og Baand prydede Gavle paa Palle Rosenkrantz's Kapel blev delvis ødelagt, og Kirkespiret brændte fuldstændigt ned.

Det smukke Spir var opført Aar 1621 af Palle Rosenkrantz's Hustru, Fru Elisabeth Rosensparre, samtidigt med, at Taarnet blev forhøjet, saaledes som det fremgaar af en Sandstenstavle over Kirkens Indgang, og samme Aar som Vaabenhuset paa Sydsiden af Kirken opførtes. Spiret bestod af en nedre Kuppel, der hvilede paa Taarnmuren og sluttede med en Lanterne, en Platform, omgiven af 16 Piller, der igen bar en mindre, løgformet Kuppel, som løb op i en Spids. Højden var omtrent 87 à 88 Alen.

Det blev overdraget Architekt Glahn i Nykøbing p. F. at genopbygge de ødelagte Dele af Kirken. Som Vejledning for Opførelsen af Spiret i saa vidt muligt samme Form som den tidligere forelaa nogle Fotografier; under Udarbejdelsen af Tegningerne viste det sig at være særligt vanskeligt at finde de rigtige Linier derefter. Endvidere var der nogle Opmaalingstegninger af afdøde Professor Ove Petersen, som dog ikke vare fuldstændige nok. Det var derfor først efter at have prøvet sig frem med 7 forskellige Modeller, at Architekt Glahn naaede saa vidt henimod det oprindelige, at der kunde begyndes paa den større Arbejdsmodel.

Efter den store Lock-outs Slutning blev der i Oktober 1899 taget fat paa Spiret, og den 23 April 1900 kunde Fløjen anbringes. Den bærer Indskriften L. H. H. R. (Lucie Haugwitz Hardenberg Reventlow) 1621—1900. Kobberkuglen, som formentlig er den, der har prydet den oprindelige Fløjstang, anvendtes atter. For nu bedre at være rustet mod en lignende Tildragelse, er Fløjstangen selvfølgelig forsynet med Lynafleder. Spir og Kupler ere dækkede med præparerede Egespaan, Lanternens Gulv og Piller med Kobber. Taarnets Mure ere overstrøgne med rødlig Kalkfarve, som de vare det tidligere; og saaledes ere alle Spor af Ildens Ødelæggelser for Taarnets Vedkommende fuldstændigt udslettede.

Architekt Glahn har som Tømrermester udført Arbejdet ved egne Folk. En Del af hans Tegninger saa vel som Ove Petersens opbevares

RADSTED KIRKE EFTER BRANDEN. ARCHITEKT GLAHN.

nu paa Nationalmuseets 2den Afdeling. De to nye Malmklokker ere fra Klokkestøber OTTO i Hemelingen ved Bremen.

Palle Rosenkrantz's Kapel, der oprindeligt var opført af Fru Elisabeth Rosensparre Aar 1616, er nu ligeledes restaureret, og de 3 Gavle, som styrtede ned under Branden, genopførte — et baade sent og vanskeligt Arbejde. I Stedet for den tidligere benyttede gullandske Sten har man foretrukket at anvende skotske Sandsten; Arbejdet har været overdraget KJØBENHAVNS MEKANISKE STENHUGGERIER. Murarbejdet er udført af Murmester ØSTERBERG.

Den smukke Landsbykirke er altsaa nu opstaaet i en fornyet Skikkelse, takket være den Interesse og Offervillighed, der er vist af Besidderinden af Grevskabet HARDENBERG-REVENTLOV, og alle Andre, som direkte have haft med den at gøre.

RADSTED KIRKE. VINDFLØJ.
ARCHITEKT GLAHN.

VÆGDEKORATIONERNE I DETAILHANDLERBANKEN.

Dekorationerne, der ere udførte af Dekorationsmaler O. WILLERUP, ere malede paa en Slags Gobelinslærred, som har modtaget en Appretur, efter at det er udspændt og opklistret paa Muren. Til deres Fremstilling er benyttet Oliefarve, saaledes fortyndet med Terpentin, at Anvendelsen af Dækfarve er undgaaet; dette er sket for at forhindre, at »Fugerne« imellem de vandretløbende Traade blive fyldte, da det vævede Stof derved vilde tabe sin oprindelige Karakter.

Der er saaledes, ikke alene ved Hjælp af Farverne og Farvesammensætningen — som nærmest leder Tanken hen paa de saakaldte »Verdure« —, men ogsaa i Kompositionen søgt saa vidt muligt en Imitation af Gobelinerne, og man har derfor undgaaet at male naturalistiske Landskaber. Der er stræbt efter at holde den plane Flade saaledes, at Dekorationen nærmest kom til at virke som et Slags Tapet, men med en Variation, som man ikke er i Stand til at naa paa den Maade, paa hvilken Tapeter i Øjeblikket fabrikeres.

VÆGDEKORATION I
DETAILHANDLERBANKEN.

DEKORATIONSMALER
O. WILLERUP.

INTERIØR FRA
DETAILHANDLERBANKEN.

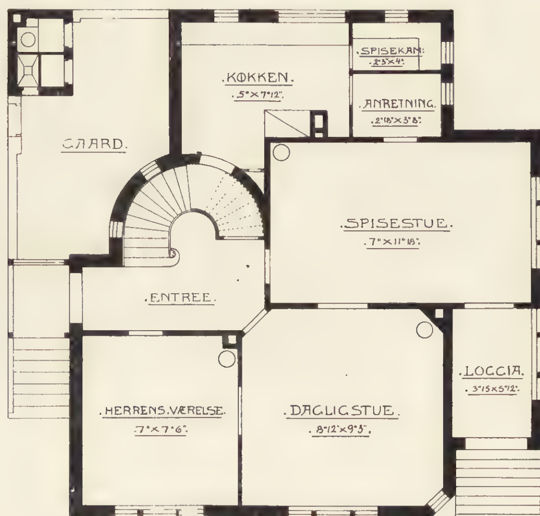

VILLA I LYNGBY.

ARCHITEKT
PHILIP SMIDTH.

VILLA I LYNGBY.

Bygningen, der ejes af Hr. Proprietær ANDERSEN til Vadgaard, er opført paa den tidligere Stationsplads, saaledes at Stationsforstanderens gamle Have er bleven skaanet. Architekt PHILIP SMIDTH har udført Tegningerne og ledet Opførelsen. Til Façaderne er anvendt haandstrøgne Sten, og til Afdækning af Muren om Gaarden er benyttet Munketagsten.

STUEPLAN

VILLA I LYNGBY. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

Arbejdet har været overtaget i Entreprise af Tømrermester OLSEN i Lyngby, og Murerarbejdet er udført af Murermester SØRENSEN i Kallundborg, de andre Arbejder ere af Haandværkere fra Lyngby.

Façadestenene og Munketagstenene ere fra KLOSTERMOSEGAARDS TEGLVÆRK ved Helsingør, og de stedsebrændende Kakkelovne, som anvendes til Opvarmningen, ere leverede af HESS' JÆRNSTØBERI i Vejle.

Bygningsomkostningerne have andraget ca. 22,000 Kr.

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF.

Den 11. November fejrede Industriforeningen i Kjøbenhavn Hundredaarsdagen for sin Stifters og eneste Æresmedlems Fødsel.

J. B. DALHOFF saa Lyset i Ønslev Præstegaard paa Falster; hans Fader, der troede at spore ham i Besiddelse af mekanisk Talent, ønskede ham i Urmagerlære og tog ham derfor i 1815 med til Kjøbenhavn. Da ingen af de Urmagere,

han søgte, havde Brug for nogen Lærling, kom han ved et Tilfælde i Lære hos Guldsmedelavets Oldermand, Peter Hagen. »Jeg blev solgt for 5 Aar«, siger Dalhoff selv. Datidens Lavsvæsen havde sine Skyggesider, og Dalhoff lærte dem at kende. Hans Læremester tillod ikke den videbegærlige Dreng at søge den Undervisning udenfor Værkstedet, som denne ønskede; men han saa derimod gennem Fingre med, at Lærlingen, der i sin Fritid og ved ihærdigt Natarbejde tilegnede sig sin Dygtighed, delvis udførte de Mesterstykker, som Svendene efter Tidens Skik skulde gøre hos Oldermanden.

Da Dalhoff i 1820 var bleven Svend, kom han snart efter til at virke som Lærer ved Institutet for Metalarbejdere i Kjøbenhavn, og samtidig besøgte han Kunstakademiet. I 1824 modtog han Rejseunderstøttelse fra den Rejersenske Fond og drog Syd paa, særlig for at studere Bronceteknik. I Rom, hvor han opholdt sig omtrent et Aar, sluttede han sig til de derboende Kunstnere, og imellem Thorvaldsen og ham opstod et vedvarende venskabeligt Forhold. Selv at blive Kunstner var hans Ønskers Maal; men da han i Paris i 1827 modtog Efterretningen om sin Faders Død, mindedes han dennes ofte udtalte Haab, i Sønnen at se en dygtig Haandværker, og han aflagde da det højtidelige Løfte, at virke som Haandværker hele sit Liv.

Da han atter kom tilbage til Kjøbenhavn, var man der travlt beskæftiget med den indvendige Udsmykning af det nye Christiansborg Slot. G. F. Hetsch havde bl. A. givet Tegning til nogle store Kandelabre, og det blev overdraget den unge Dalhoff at støbe dem i Bronce. Større og vanskeligere bleve efterhaanden de Arbejder, som Dalhoff paatog sig; intet veg han tilbage for, men gennemførte Alt med en aldrig svigtende Energi og Dygtighed. For ham galdt det om, at hvert Stykke Arbejde, han frembragte, var godt og lødigt Kunsthaandværk; om Fortjenesten derved blev ringere, regnede han for at være af mindre Betydning. Blandt de Arbejder, som ere udgaaede fra hans Værksted, staa som bekendt de fire store Figurer foran Christiansborg Slot, Frontongruppen sammesteds og Kvadrigaen paa Thorvaldsens Museum blandt de betydeligste. Christian IV's prægtige Broncestatue, der tidligere stod ved Rosenborg Slot, og som nu endelig er anbragt paa sin virkelige Plads i Kapellet i Roskilde Domkirke, er ogsaa hans Værk.

Til Kunstakademiets Modellerskole var Dalhoff knyttet som Lærer i 37 Aar. Hans lange og virksomme Liv er til forskellige Tider blevet fremdraget og skildret i klare Træk af Professor C. Nyrop; vi skal derfor blot her mindes denne Mand, som saa stærkt følte sig draget mod Kunsten, men hvis Skæbne førte ham til Haandværket, som han da med hele sin Sjæl omfattede og som han ved sin Aand og sin Energi højnede. Hans Navn vil derfor gennem Tiderne staa blandt de første i det danske Haandværks Historie.

TRÆERNE I KJØBENHAVN.

Næst efter god Architektur er der vel intet, der i saa høj Grad tjener til Forskønnelse af en stor By som smukke Haver, Blomsterpladser og store Træer; det bringer Friskhed og Farve ind i de travle Gader, bringer Bud ude fra Landet, naar Aarstiderne skifter, og er til daglig Glæde for store og smaa.

Derfor spiller Havevæsenet ogsaa en meget væsentlig Rolle rundt om i Europas Storstæder; og naar man vil sammenligne vor Hovedstad med andre Byer af samme Størrelse og Betydning, kan det ikke nægtes, at vi i den Henseende staar et godt Stykke tilbage for de fleste, navnlig i Forhold til Byens høje architektoniske Standpunkt.

Sammenlignet f. Eks. med Berlin gør vor By et temmelig graat og trist Indtryk, til Dels begrundet paa de mindre renligt holdte Gader, men endnu mere ved sin Mangel paa grønne Pladser og Anlæg; og det, som allermest giver Berlin et vist frisk og festligt Præg, er den rige Anvendelse af Altaner, der sine Steder findes paa hvert Hus i Gaden, gennemslyngede af grønne Ranker og lysende Blomster og om Vinteren pyntede med Vedbend, smaa Graner og flere stedsegrønne Planter.

I Stockholmskvarteret og enkelte andre nye Bydele er der gjort noget i den Retning; men hvor vilde en Blomsteraltan ikke live op inde i den gamle By? — et halvthundrede Stykker vilde give Strøget en hel anden Kulør, end det nu har.

Og det er ikke alene for Berlin, vi staar tilbage; næsten alle fremmede Byer har større beplantede Arealer end vi, og navnlig arbejdes der overalt med stor Iver paa dette Omraade.

Paa de gamle Pladser og Torve brydes Stenene op og erstattes af grønne Plæner med Træer og blomstrende Buske, store Arealer inddrages og omskabes til Sportspladser eller til Parker, hvor Borgerne kan tilbringe deres Søndag, høre Musik og spise deres Aftensmad i det Frie, hvor Børnene kan tumle sig paa store Græssletter, ro om paa Dammen i smaa Baade o. s. v. Med faa Ugers Mellemrum udbydes et eller andet større Anlæg til Konkurrence mellem Tysklands »Gartenkünstler« — og samtidigt staa vi herhjemme saa godt som stille, eller rettere sagt gaar vi stadigt tilbage. Her i Byen (og navnlig naar Frederiksberg tages med) ryddes der vistnok flere Træer mellem Aar og Dag, end der plantes; og der sløjfes sikkert større beplantede Arealer, end der udlægges til Parker og Blomsterpladser.

Overalt ser man Træerne falde, et efter et hugges de om: Linde, der brugte hundrede Aar om at faa den brede Krone, Popler, der ragede op over alle Byens Tage, og undertiden *kunde* de dog være skaanede, enkelte af dem *kunde* man nok med lidt god Villie og Forstaaelse have bragt ind i de nye Forhold, hvor de vilde have været af uberegnelig Skønhedsværdi. Man behøver kun at se paa den Elm, der er skaanet foran den Soldenfeldtske Stiftelse, hvor rigeligt den lønner det Besvær, den vel nok har voldet Haandværkerne; den ligesom meddeler Bygningen noget af sin Alder og Værdighed og er af stor malerisk Virkning mod den røde Mur.

Se ligeledes Poplen ved den nye Kirke i Gothersgade, Kastanien i Bredgade eller Lindene ved Helligaandskirken, hvor Spurvene holde Møde, eller de Par Træer foran Skydebanen, hvor de liver op, faar Fuglene til at synge og sætter os Andre i godt Humør.

Der er saaledes ganske enkelte Træer, som undgaar Øksen, de 99 af 100 maa falde: og de fleste *kan* vel heller ikke blive staaende, naar Bylivets mange praktiske Krav skal tilfredsstilles. Men *kunne* de da ikke flyttes hen, hvor man

ellers har Brug for dem? eller er det absolut nødvendigt altid at begynde helt forfra med unge Planter, som ingen af os faar at se i deres fulde Udvikling?

Det er et nærliggende Spørgsmaal; og nu for Tiden, hvor der fældes saa mange af Frederiksbergs stolte Træer for at give Plads for den elektriske Sporvogn, nu hvor Raadhuspladsen skal reguleres og mange af Træerne fjernes, og endnu mere nu, hvor det næsten er slaaet fast, at der om faa Aar skal føres en Boulevardbane igennem fra Frihedsstøtten til Østbanegaarden, — nu er det et Spørgsmaal, synes jeg, af ligefrem paatrængende Vigtighed, om alle de Lindetræer, som det ved den Lejlighed vil gaa ud over, virkeligt skal fældes, saaledes som det hidtil har været Praksis, eller om de maaske *kan*, og i saa Tilfælde, om de *vil* blive anvendte andetsteds i de nye Anlæg, som vor By saa længe har trængt til.

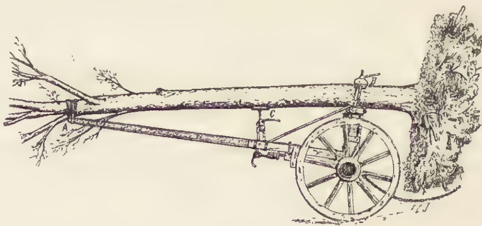
I Udlandets store Byer er det en dagligdags Ting at omplante Træer med Stammer af mere end en Fods Tværsnit, altsaa betydeligt større end vore Boulevardtræer; og der kan næppe være nogen Tvivl om, at det lige saa vel kan lade sig gøre i Kjøbenhavn som f. Eks. i Berlin, da vort Klima ikke er mindre gunstigt for Plantning i Almindelighed*).

---

*) Fremgangsmaaden ved Omplantning af store Træer i Køln har jeg beskrevet i »Gartnertidende«, 14. Aargang Nr. 25, hvoraf Følgende er et Uddrag:

»Anlægsgartneriet har i den sidste Menneskealder gjort store Fremskridt saavel i kunstnerisk som i rent teknisk Henseende, og et af de mest iøjnefaldende er sket paa Plantningens Omraade. Enhver kan forstaa, at det maa have den allerstørste Betydning, at man nu er i Stand til at beplante et Terræn med næsten fuldvoksne Træer og paa den Maade naa det tilsigtede Resultat 20, 30, ja maaske 40 Aar tidligere, end man evnede med de hidtil kendte Midler.

Omplantningen foregaar paa følgende Maade: Omkring det Træ, der skal flyttes, graves en kredsformet Grøft i en Afstand af c. 1 Meter fra Stammen, alt efter Træets Art og Størrelse, dets Alder og Jordbundens Beskaffenhed, og saa dybt, at alle Rødder blive overhuggede. Derpaa fastbindes tre Tove i Kronen, med hvilke man trækker Træet over til de forskellige Sider for med Spade og Hakke fuldstændig at frigøre Klumpen og overskære dybtgaaende Rødder. Naar Træet er frit, fastbindes Tovene til tre nedrammede Pæle eller nærstaaende Træer, og Bjælkeværket lægges til Rette for Vognen.

Een Bjælke lægges vinkelret paa den Retning, i hvilken man vil trække Træet, og i en Afstand af c. 30 Cm. fra Stammen, og derfra lægges atter to paralleltløbende Planker med Sporets Afstand. Vognen køres ad disse baglængs op til Træet, Vognstangen løftes i Vejret og fastbindes ved A til Stammen, Træklodsen B lægges bag og fastskrues, og naar Puden C ligeledes er skruet fast ind mod Stammen, ere Vogn og Træ urokkelig forbundne med hinanden og kunne nu bringes i den Stilling, som Billedet viser.

Hjulene stilles da fast mellem 4 Klodser, og ved Hjælp af det ene Tov vippes Træet over, idet det hele bevæger sig om Hjulenes Aksel. Vognen trækkes af Plankerne, hvorpaa der borthakkes saa meget af Klumpen, som er nødvendigt for at tilvejebringe Ligevægt mellem Rod og Krone, og efter at Grenene ere noget sammenbundne, kan Transporten foretages. Plantningen foregaar da paa tilsvarende Maade, idet man over det udgravede Plantehul anbringer Bjælkeværket, kører Vognen op derpaa, bringer Træet i opret Stilling ved Hjælp af Tove og foretager nu Plantningen som sædvanligt.

Om det vil blive gjort, er derimod et stort Spørgsmaal; og der rører man ved Plantningssagens allerømmeste Punkt, nemlig Formen for den kommunale Parkforvaltning, som hos os endnu staar paa et Standpunkt, der i andre Lande forlængst er forladt som ganske utidssvarende.

Fejlen ved vort System er hovedsagelig den, at der ikke i Byens Administration (og i de sidste Aar ikke engang i Borgerrepræsentationen) findes en havekyndig Mand.

Byen har en Gartner til at vedligeholde Haverne. Naar der skal anlægges noget Nyt, eller rettere naar der i sin Tid blev anlagt noget Nyt, henvendte Magistraten sig til en udenforstaaende Fagmand; men nogen virkelig kyndig Leder — noget tilsvarende til Stadsarchitekten inden for Byens Bygningsvæsen — har vi aldrig haft. Og det kan derfor ikke vække Forundring, at det kommunale Havevæsen spiller saa ringe en Rolle ved vor Bys Forskønnelse, og det er urimeligt at vente, at der skulde blive taget de ønskelige Hensyn til at bevare, hvad der kan skaanes, eller at der i Tide skulde træffes Forberedelser til at anvende en saadan uerstattelig Samling Træer som den, der ved Boulevardbanens Anlæg vil blive fjernet.

Der har været skrevet og talt meget om Søernes Regulering, og selv om der endnu ikke er vedtaget nogen Plan, kan man vel gaa ud fra, at Stykket mellem Søpavillonen og Dronning Louises Bro stadig vil blive bevaret i en regelmæssig Form; kan man da hertil tænke sig et bedre Plantemateriale end Boulevardtræerne? Og er det ikke uforsvarligt at forspilde en saadan Lejlighed, der næppe, og forhaabentlig ikke i en rimelig Fremtid, igen vil tilbyde sig?

E. Erstad Jørgensen.

»KUNSTNERNES EFTERAARSUDSTILLING.«

I meget ringe Grad har denne Udstilling fundet Tilslutning fra Architekternes Side. Professor Hans Holm møder med en Samling Fotografier af Vallø Slot før og under Restaurationen. Thorvald Jørgensen udstiller det fra »Kunst« kendte Dameskrivebord, Magdahl-Nielsen et Par Stole, Erik Schiødte nogle Spisestuemøbler og undertegnede forskellige Ting.

Det er neppe gaaet op for Architekterne, at dersom de fortrinsvis vilde udstille ved denne Lejlighed, fremfor paa den af Malerne overfyldte Foraarsudstilling, var ikke lidt vundet. I Stedet for i den velkendte Korridor, som Folk haster igennem, vilde vore Arbejder blive ophængte i en af Salene og

---

Undertegnede har i afvigte Foraar haft Lejlighed til at arbejde en Del med denne Plantevogn ved Omplantning, væsentligst af Linde- og Elmetræer, fra gamle Anlæg og Gader her i Køln ind i den store »Stadtwald« Park, som i Løbet af de sidste 3 Aar er anlagt efter Tegning og under Ledelse af Byens dygtige »Gartendirektor«, Hr. Kowallek. De ovennævnte Linde og Elme vare indtil 1,10 M. i Stammeomfang 1 M. over Jorden, og det var forbavsende at se, med hvilken Lethed 10—12 Mand kunde behandle et saadant Træ.

De fleste løvfældende Træer lade sig omplante, saa længe de endnu ikke ere udvoksede, og her i »Stadtwald« staa saaledes omplantede Eksemplarer af Lind, Elm, Løn (saavel Pseudoplatanus som platanoides), Platan, Robinia Pseudoacacia, Gleditschia. Hestekastanie, Ask, Avnbøg, forskellige Popler og Pil, alle med et Stammeomfang af fra 0,80 M. til 1,20 M. foruden flere andre af ringere Størrelse.«

sammen med de kunstindustrielle Arbejder, der forhaabentlig næste Gang bliver udstillede i større Mængde, tiltvinge sig Opmærksomhed. Architekturen og den saakaldte dekorative Kunst hører jo nøje sammen, og man vil have nok saa megen Glæde af at se en fyldig Fremstilling af hvad der præsteres paa de nævnte Omraader, som af at vade igennem disse Masser af Arbejder fra Folk, der med mere eller mindre Held har »uddannet sig i Olie«. At de fleste af vore dygtigste Malere udstiller paa »den frie« og ikke paa Charlottenborg, gør jo ikke Udstillingen paa Kongens Nytorv mere tiltrækkende.

Saa lidet fyldig »Efteraarsudstillingen« denne Gang er, maa det dog siges, at det er den kunstindustrielle Afdeling, som fanger Interessen.

Foruden de tidligere nævnte Architekter udstiller Møller-Jensen og Frue et Par smukke Senge med Tæppe over, Jensen-Billquist en Lysekrone, Alfred Larsen en Samling Tegninger for Boghaandværk, Siegfred Wagner et Par Krukker, Overgaard nogle store Kartoner til malede Kirkevinduer, Joh. Krøyer et Par Skabe o. s. v.

Skitser, som vilde have været særlig velkomne, er der saa at sige ingen af.

Udstillingen er dog værd at se. *L. B.*

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Tidsskriftet »Kunst« bringer i 6. og 7. Hæfte af 2den Aargang en længere Artikel om »Nyere dansk Bygningskunst« af Architekt Eugen Jørgensen. Den let læselige og paa et bredere, ikke specielt fagkyndigt Publikum beregnede Afhandling vil forhaabentligt kunne gøre Nytte ved den »populære« Form, hvorunder den søger at stimulere den vaagnende Interesse for Architektur her hjemme. Efter nogle almindelige Bemærkninger om Bygningskunstens Væsen og Stilling mellem de andre skønne Kunster, fremdrager Forf. enkelte Architekter og nogle af deres Værker for at forklare dem og paavise det Gode i dem. Det er let forstaaeligt, at det ikke har været hans Mening at komme med en sønderknusende Kritik overfor Kolleger; og da han vel selv har været Herre over, hvorledes han har villet vælge sit Stof, er det jo rimeligt, at han netop fremdrager det, der forekommer ham smukt og godt, for at udtale sin Glæde derover og faa Andre til at dele den, og ikke det, der synes ham slet, for at præsentere netop dette for Publikum. Men dette vil dog ikke sige det samme som, at han blindt hen beundrer alt det fremstillede; af og til kan der falde endog én stærkt kritisk Bemærkning. Et og Andet af det fremdragne, saa vel i Tekst som i Billeder, burde maaske hellere have været udeladt, ligesom der maaske ogsaa kunde være Noget, som det snarere havde været ønskeligt at faa frem. Afgørelsen af, hvad der er det Rette, vil altid bero paa et subjektivt Skøn. Da det kun har været Meningen at omtale »nyere« dansk Bygningskunst, fra de sidste 10 à 15 Aar, og tilmed kun den profane, er det hurtige lille Tilbageblik paa det 19de Aarhundredes Navne og det Horoskop, der stilles for det 20de, ret vejledende for de Mange, der vel interesserer sig for »Kunst« i Almindelighed men ikke desto mindre ikke have Begreb om Bygningskunsten, og hvad den har frembragt.

Afhandlingen ledsages af et stort Antal Billeder, hvoraf flere ere ganske ypperlige og særdeles smukt reproducerede.

FORSKELLIGT.

I Anledning af det nye Raadhus' Fuldførelse vil der blive præget en Medaille, som bl. A. vil blive uddelt til dem, der har medvirket ved Bygningens Opførelse.

Magistraten har i den Anledning udstedt Indbydelse til 5 Kunstnere om at deltage i en Konkurrence om samme. Paa Medaillens ene Side ønskes anbragt en Gengivelse af Raadhuset eller et Parti af samme.

Architekt M. NYROP, R. af Dbg., er bleven benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Architekt A. CLEMMENSEN har ved Kunstakademiets Forsamling den 5. November faaet tildelt Landskabsmaler Asmus Kauffmann og Hustru Laura Kauffmanns Legat.

Konkurrence. I Skitsekonkurrencen om 2 Bygninger A og B for Privatbanken i Kjøbenhavn — den ene, A, indrettet i Kælder og Stue helt til Banken, med Direktørbolig i øverste Etage og for øvrigt til at udleje; den anden, B, anlagt paa at kunne sælges til privat Brug, saasom Forretningslokaler, Kafé o. s. v. — have efter Indbydelse følgende Architekter deltaget: AXEL BERG, MARTIN BORCH, CLAUSEN, ALBERT JENSEN, V. KOCH og VARMING. Som Bedømmelsesudvalg har fungeret: Etatsraad HEIDE, Fabrikejer JAKOB HOLMBLAD, Justitiarius KOCH, Etatsraad G. PETERSEN, samt Architekterne BLICHFELDT, CLEMMENSEN og KAMPMANN. — Architekt AXEL BERGS Projekt vandt Prisen, og Bankraadet har derefter overdraget ham at opføre Bygningerne efter de indsendte Tegninger.

Baumgartner's Buchhandlung i Leipzig har udsendt et illustreret Katalog over Architektur og Bygningsvæsen. Kataloget omfatter baade ældre og moderne Architektur, og vi skal bl. A. henlede Opmærksomheden paa det Værk, som under Navn af *Architektonische Studien* udgives af den akademiske Architektforening i Berlin.

Eksemplarer af nævnte Katalog kan faas udleveret ved Henvendelse til Vilhelm Trydes Bog- og Kunsthandel.

FORENINGSMEDDELELSER.

GENERALFORSAMLING

afholdes **Fredag den 30. November 1900.**

Dagsorden ifølge Lovenes § 5;

Af Bestyrelsen afgaar efter Tur d'Hrr. F. BØTTGER, MAGDAHL NIELSEN, K. VARMING og KYHNELL, samt ved Lodtrækning ALFR. THOMSEN.

De tre førstnævnte ønske ikke Genvalg.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39[4], B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5[1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 1. DECEMBER 1900
3. AARGANG № 5

KONKURRENCEPROJEKTERNE TIL DEN NYE PRIVATBANK.

Det betydelige Byggeforetagende, som ved Opførelsen af den nye Privatbank forestaar, og de Fordringer, der i architektonisk Henseende stilles til dette Kompleks, har, som naturligt er, i ikke ringe Grad henledet hele Byens Opmærksomhed paa sig. Med megen Spænding imødesaas derfor Resultatet af denne Konkurrence, hvortil seks ansete Architekter vare indbudte, idet man ikke tvivlede om, at hver af disse vilde udarbejde sit Projekt med al den Aand og Finhed, han formaaede at nedlægge deri.

Som bekendt vandt Architekt AXEL BERG Prisen og enkelte af de præmierede Tegninger have allerede været reproducerede i nogle Blade; men da det jo er af største Interesse at kende alle de konkurrerendes

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. — ARCHITEKT AXEL BERG.

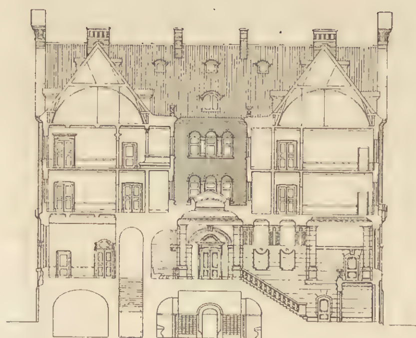

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

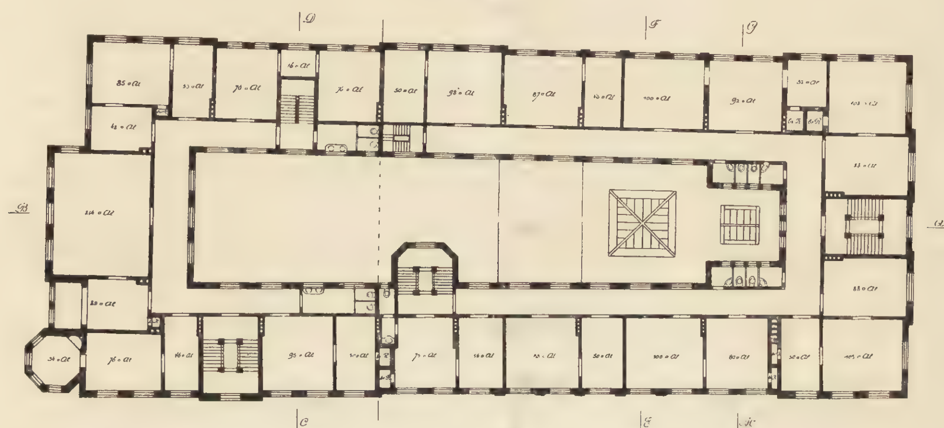
ARCHITEKT
AXEL BERG.

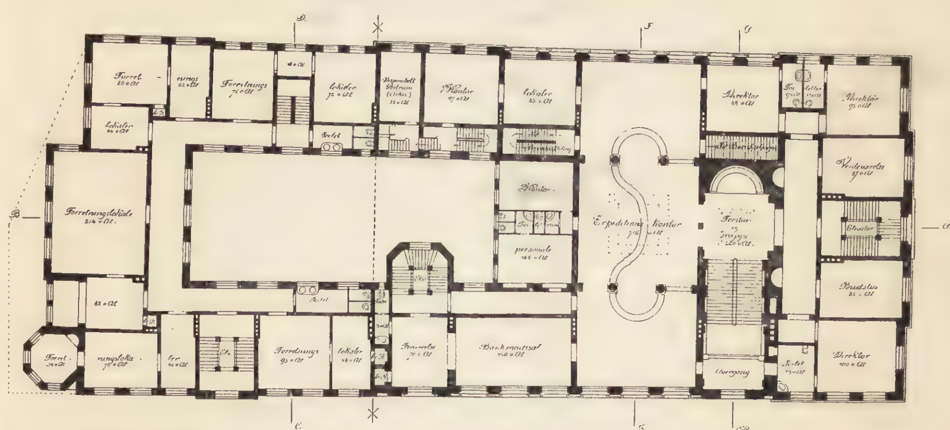
FÆLLESMAALESTOK TIL FAÇADERNE.

Snit E. F.

Snit G. H.

Forretningslokaler

Plan af 2den Etage

Plan af 1ste Etage

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
AXEL BERG.

Arbejder, har vi erholdt Tilladelse til at offentliggøre dem her, idet samtidig enhver af Architekterne ledsager sine Tegninger med en lille Tekst, som yderligere tjener til disses Forklaring. Desværre tillader vort Tidsskrifts Rammer os ikke at have alle Projekterne samlede i ét Nummer; vi kunne derfor idag kun hidsætte de tre, medens de øvrige skal følge i Numret for 15. December.

ARCHITEKT AXEL BERGS PROJEKT.

Der er sagt om mit Arbejde, at det dannede et godt Overgangsled mellem Kjøbenhavn og Christianshavn, og dette er egentlig et træffende Udtryk for min Tanke. Dog har jeg fornemmelig søgt at tilvejebringe et Ydre, der harmonerede med Børsen og de paa Slotsholmen liggende offentlige Bygninger, med den bevidste Stræben, at undgaa en Stilretning, der var beslægtet med Børsarchitekturen, og et altfor regelmæssigt Anlæg og dominerende Taarnpartier, som efter min Anskuelse kun vilde bidrage til at knuge Børsen.

Det er mig klart, at der ikke er opnaaet fuldstændig Enhed i Façadernes Architektur. Enkelte Dele ere for stærkt Renaissance-agtige, andre noget for barokke, men dette Forhold kan der forhaabentlig bødes paa, om der levnes tilstrækkelig Tid til Tegningernes Udarbejdelse.

Af Hensyn til Planen er Bankens Indgang lagt mod Børsgade, der vil blive Hovedgaden, naar de nye Broforbindelser ere tilvejebragte. Den tilsvarende, modstaaende Indgang fører bl. A. til Bankraadssalen, som i Forbindelse med Ekspeditionslokalet formentlig er tilstrækkelig stærkt akcentueret i Façaden.

A. B.

ARCHITEKT MARTIN BORCHS PROJEKT.

Ved Konkurrencer gaar det gerne efter det gamle Ord, at »hver So synes bedst om sine Grise«, hvilket er ganske naturligt, eftersom enhver giver sin særlige Individualitet Udtryk i Arbejdet og derfor ser mere deri, end det kan ventes at andre ville gøre. Vore egne Bemærkninger kunne derfor ikke tillægges videre Betydning, men da Bladet har ønsket en lille Kommentar fra de konkurrerendes egen Haand, skal jeg som Begrundelse af, at der til Bygningen er valgt saa enkle Former, anføre, at jeg specielt i dette Tilfælde, paa Grund af Naboskabet til Børsen, men ogsaa overhovedet anser det for en Fordel, baade materielt og kunstnerisk set, saa vidt muligt at anvende faa og simple Midler.

Det gælder dog først og fremmest om at faa Helheden — Klumpen — god, thi selv de bedste, de mest glimrende Detailler kunne ikke redde

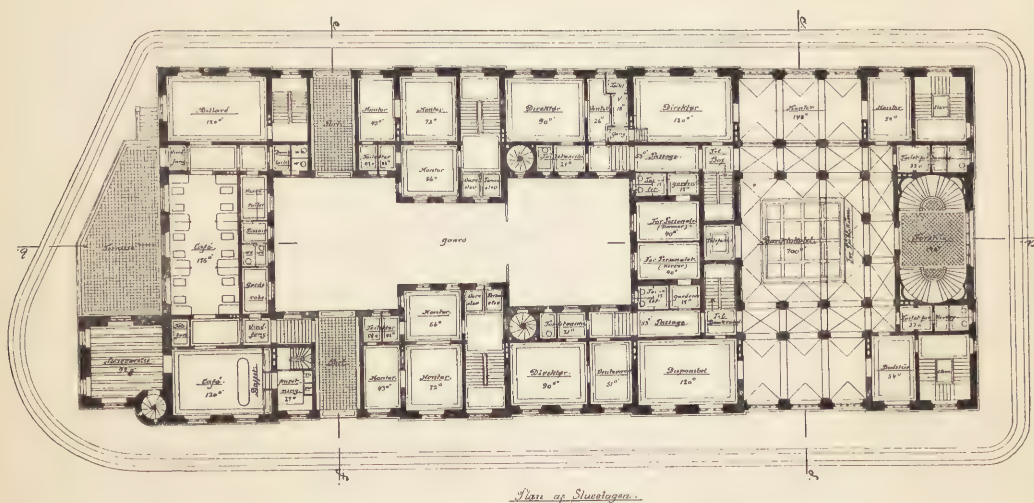

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

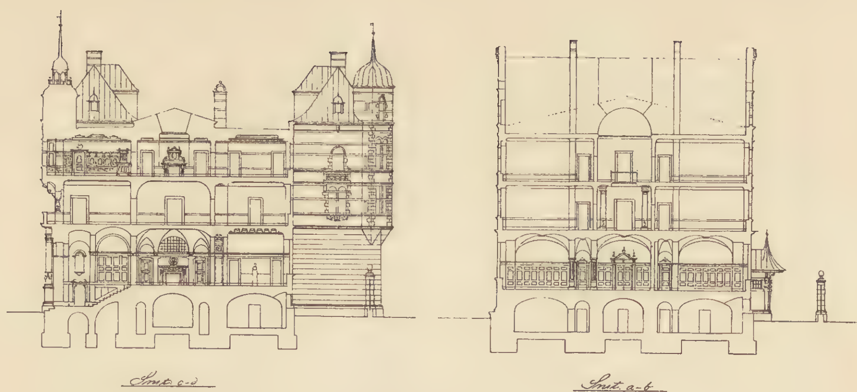

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

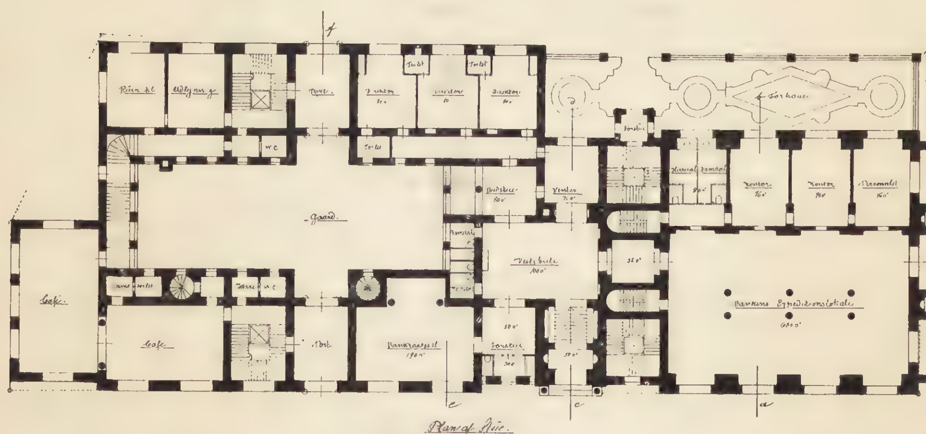
et Hus med daarlige Hovedforhold, medens omvendt en god Helhed, om det lykkes at skabe en saadan, kan nøjes med faa eller ingen Detailler. At man imidlertid har fundet Tarveligheden for vidt dreven i dette Projekt, fremgaar af Resultatet og af Bladnotitser, hvori ironisk tales om »Skønhedsaabenbaring« samt om Pakhus og Stiftelsespræg. Nuvel, heri er vist meget sandt, men naar der skrives at denne Bygning ikke er »et prægnant Udtryk for Tiden« og »ikke har Nutidsstemning«, da gør man den Uret, thi det er jo dog aldeles umuligt for os nulevende Mennesker at frembringe noget som helst, der ikke har Tidens Præg og Stemning. Var det anderledes, vilde vi i Sandhed danne den mærkeligste Undtagelse fra de Slægter, der hidtil have levet paa Jorden. MARTIN BORCH.

ARCHITEKT L. CLAUSENS PROJEKT.

Af Hensyn til den nye Privatbanks gamle skønne Nabo »Børsen« mener jeg, at det vil være uskønt at bebygge hele Grunden overfor Børsgavlen. Det vil sikkert tage baade Lys og Luft fra denne, dersom Privatbankens vestre Gavl kommer til at springe langt ud i Slotsholmsgade. Jeg besluttede derfor at henlægge en Del af det lovbefalede ubebyggede Areal ud imod Slotsholmsgade som Forhave. Derved undgik jeg ogsaa at anbringe Ovenlys i Privatbankens Ekspeditionslokale, idet jeg fik en smallere Bygning i den Ende af Karreen, hvor Bankens Lokaler skulde anbringes. Jeg fik direkte Vindueslys til alle Pultpladser i Ekspeditionslokalet og de andre Banklokaler,

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. ARCHITEKT L. CLAUSEN.

og undgik alle Ulemper af et, i vort Klima upraktisk Glastag nede over en Del af Gaarden i Stueetagen.

Façaderne har jeg udarbejdet med Benyttelse af Motiver fra Voergaard, dog har jeg tænkt mig Kælderen og Stueetagen beklædte med Sandsten over en lav Granitsokkel, og de øvrige Etager og Gavle udførte af røde Mursten med Baand og Vinduesindfatninger af Sandsten. Alle Etageadskillelser skulde være af Hinnebique og Tagene af Kobber. Jeg har ikke villet anbringe noget højt Taarn med Spir, af Hensyn til Børsspiret, men kun anbragt et lille Urspir over Hovedindgangen til Banken, og nogle mindre Karnapper med Smaaspir paa 2 forskellige Hjørner.

L. Clausen.

PHILIP WEILBACH.

Den 22. November døde uventet Philip Weilbach i en Alder af 66 Aar. Som Bibliothekar og Sekretær ved Kunstakademiet kom han i Berøring med de fleste af vore Kunstnere, og hans milde og elskværdige Personlighed var kendt og afholdt af dem alle.

Kunsten og dens Historie omfattede han med stor Kærlighed, og som Kunsthistoriker har han i sine forskellige Afhandlinger ydet ikke saa faa Bidrag. Hans Hovedværk i vor Litteratur var dog ubetinget hans danske Kunstnerleksikon, der udkom i 2 Udgaver, med en Snes Aars Mellem-

rum; han har i dette Værk nedlagt et betydeligt, af den største Omhu og Nøjagtighed præget Arbejde, som gennem Tiderne vil bevare hans Navn.

For nærværende Tidsskrift nærede han en levende Interesse, og det var ham altid en Glæde, naar han kunde fremkomme med en eller anden Artikel, der egnede sig for vore Spalter.

FORSKELLIGT.

Den tekniske Skoles nye Filialbygning paa Nørrebro er i disse Dage bleven fuldført. Bygningen er beliggende i Prinsesse Charlottesgade paa en Grund, som er skænket af Kjøbenhavns Kommune. Arbejdet er udført under Ledelse af Architekt CHRISTEN LARSEN, der sammen med Architekt F. BØTTGER har udarbejdet Tegningerne. Skolen indeholder 14 Klasselokaler samt et Lokale for Malerskolen. Endvidere findes Lærerværelse, Inspektørkontor, Bibliothek, Modelkammer, Portnerbolig m. m. Bygningen, der omfatter et Areal af 1350 □ Alen, har med Inventar kostet 170,000 Kroner.

❦

Fuldførelsen af Glyptotheket. Som bekendt have Architekterne MARTIN BORCH, CLEMMENSEN og H. KAMPMANN efter Indbydelse konkurreret om dette Arbejde. Det af Borgerrepræsentationen nedsatte Udvalg foretrak énstemmig Kampmanns Projekt; dette fremtræder med røde Murstensfaçader paa en Underbygning af Granit. En Søjlehal, der gaar gennem den nye Tilbygning, over Gaardspladsen og til den nuværende Midterfløj, vil blive Glyptothekets centrale Del. Denne Hal, der vil blive særlig kunstnerisk udsmykket, vil faa Søjler, Pilastre og Vægbeklædning af poleret Marmor.

Brygger CARL JACOBSEN og Hustru have indvilget i, at Halvdelen af den Kapital, som de i September d. A. skænkede til Glyptotheket, maa anvendes til dettes Fuldførelse og kunstneriske Udstyr og navnlig til Gennemførelsen af den nævnte Søjlehal. Kjøbenhavns Kommune giver en halv Million Kroner samt en Byggegrund paa ca. 12,000 Kvadratalen, og Staten giver ligeledes en halv Million Kroner.

Den nye Tilbygning er bestemt til at rumme de antike Skulpturer, som Brygger CARL JACOBSEN har skænket Byen og som nu findes i Museet paa Ny Carlsberg.

❦

Hellerup nye Kirke. I Midten af Oktober Maaned indviedes den nye Kirke, der ligger i umiddelbar Nærhed af Strandvejen. Kirken er opført i Korsform med to korte Tværarme, der ere forsynede med Pulpiturer. Over Forstuen og Orgelrummet hæver Taarnet sig. Selve Bygningen fremtræder i meget kraftige Konturer og er holdt hvid baade i de udvendige Flader og i den indvendige Dekoration. Materialet er særlig Mursten, men til Kapitæler, Søjler, Indfatninger og andre lignende Details er anvendt dels Kridtsten, dels Savonnière. Prædikestolen, der er anbragt ved Korets ene Side, er ligeledes udført af Kridtsten i gennembrudt Arbejde.

Tegningen til Kirken er udført af Architekt Thorvald Jørgensen, der ogsaa har forestaaet Ledelsen af alle Arbejderne under Opførelsen; d'Hrr. Murmester Lythans-Petersen og Tømrermester Julius Nielsen have været Hovedentreprenører. Snedkermester Henning Jensen har udført Stolestader og Døre. Altertavlen, som forestiller de hellige tre Konger, er malet af Lorenz Frølich.

En ny Kunstforening. Efter forudgaaet Opraab stiftedes ved et Møde i Hotel »*Fønix*« den 21. November »*Foreningen for national Kunst*«. Formaalet med den nye Forening skal særlig være at danne en Modvægt mod, hvad Indbyderne kalde »den radikale Side« i Kunsten, som er bleven støttet af den alt bestaaende Kunstforening. Til Bestyrelse i den nydannede Forening valgtes: Overtoldinspektør Ring, Højesteretsassessor Lunn, Justitsraad Abrahams, Professor Bauditz, Professor, Dr. med. Grut, Professor la Cour, Tobakshandler W. Ø. Larsen samt Malerne Prof. Fr. Henningsen og Carl Thomsen. Overtoldinspektør Ring er bleven valgt til Foreningens Formand.

Udstilling af Dalhoffs Arbejder. Det er Hensigten i Februar Maaned at arrangere en Udstilling af J. B. Dalhoffs Arbejder i Industriforeningen for derigennem at give Publikum et klart og forstaaeligt Billede af denne Mands Virksomhed.

Industriforeningen opfordrer derfor Enhver, der er i Besiddelse af Arbejder eller Tegninger fra Dalhoff, om at anmelde dette til Foreningen, forsaavidt som de maatte være villige til at udlaane disse Ting i ovennævnte Øjemed.

En ny Tabel over valsede Staalbjælker og andet Profilstaal samt Søjler og Licener er udgiven af Firmaet Johan Fichs Eftf., L. Vold. Tabellerne, der ere beregnede af Professor ved den polytekniske Læreanstalt A. Ostenfeld, følge som Helhed Systemet i de tidligere Albums af lignende Art. Bjælkernes Fritliggende er her angivet i Meter og Brøkdele deraf, medens til Sammenligning Maalet i Fod er angivet ved Siden af.

Tabellen over Bæreevnen af I og [Bjælker, som er udregnet med en Spænding af henholdsvis 10, 9 og 8 Kilogram pr. □ Mm., har tillige en særlig Række Tal, som viser, hvad Bjælkerne kunne bære, naar Nedbøjningen ikke maa blive mere end $^{1}/_{600}$ af Bjælkens fritliggende Længde.

Albumet indeholder endvidere Beregninger over Staalsøjler og støbte Søjler samt Bølgeblik og slutter med en ny Tabel over Støbejærns Fodplader for Søjler. Alt i Alt gør Bogen, der fremtræder i en meget smagfuld Udstyrelse, et godt Indtryk, som saavel Udgiveren som Forfatteren har megen Ære af.

J. Chr. Petersens Papirhandel har udgivet nogle nye Kontorkalendere, dels som Blok- og Notitskalender og dels som Vægkalender; paa Grund af deres smukke og praktiske Udstyrelse fortjene disse Opmærksomhed.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39⁴. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 [1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

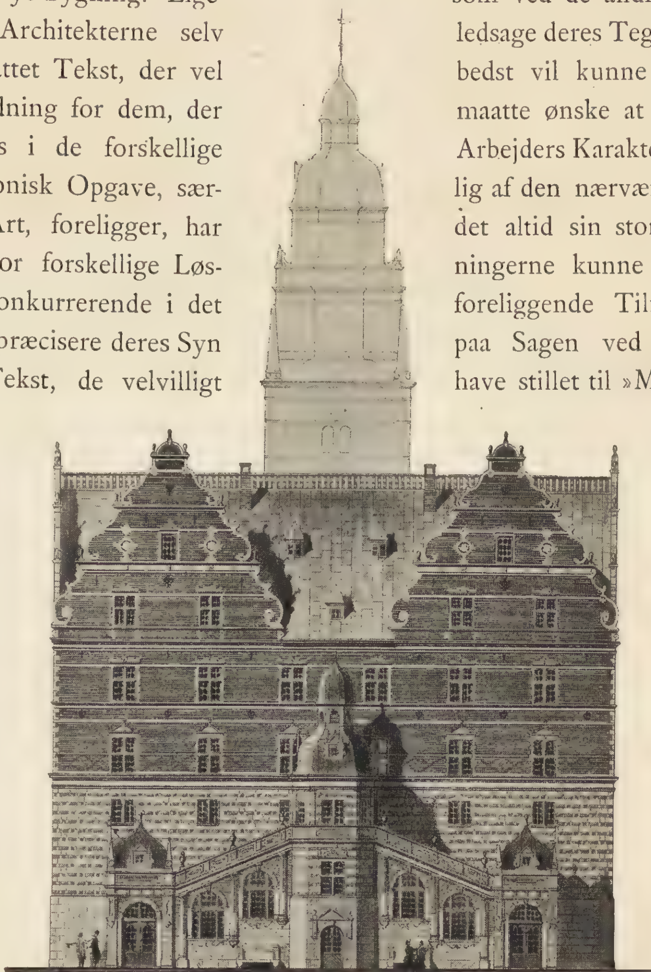
MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 15. DECEMBER 1900
3. AARGANG № 6

KONKURRENCEPROJEKTERNE TIL DEN NYE PRIVATBANK.

Som vi i Tidsskriftets foregaaende Hæfte bebudede, bringer vi hosstaaende Afbildninger af de øvrige Konkurrencearbejder til Privatbankens nye Bygning. Ligelade vi Architekterne selv en kortfattet Tekst, der vel en Vejledning for dem, der til Bunds i de forskellige architektonisk Opgave, særskelige Art, foreligger, har at se, hvor forskellige Løsidet de konkurrerende i det stræbt at præcisere deres Syn fattede Tekst, de velvilligt

som ved de andre Projekter ledsage deres Tegninger med bedst vil kunne tjene som maatte ønske at gaa dybere Arbejders Karakter. Naar en lig af den nærværendes vandet altid sin store Interesse ningerne kunne være. Og foreliggende Tilfælde have paa Sagen ved den korthave stillet til »Medd.«s Dis-

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. ARCHITEKT ALB. JENSEN.

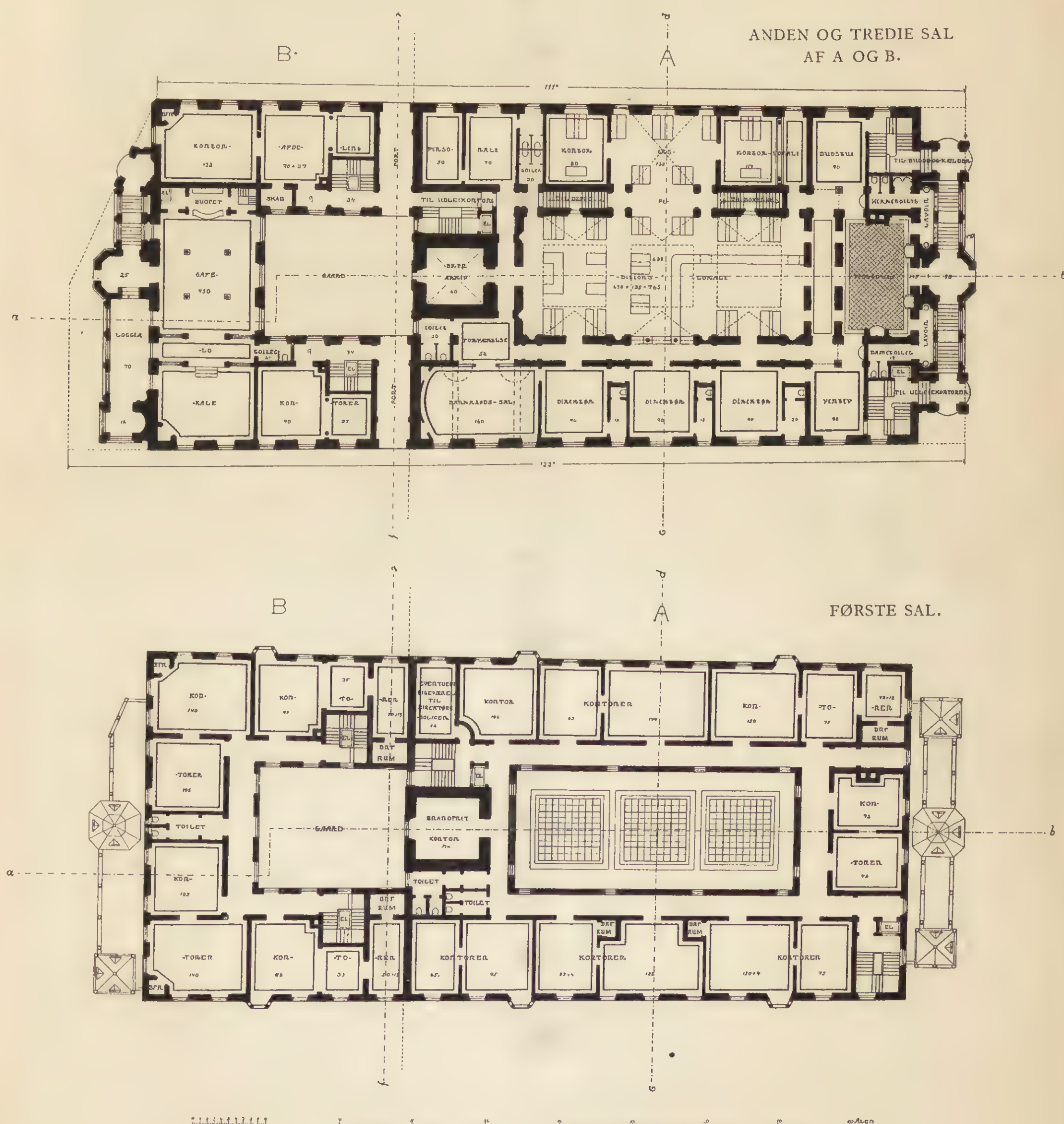
PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

position, have de givet et udmærket Eksempel til Efterfølgelse ved kommende Lejligheder.

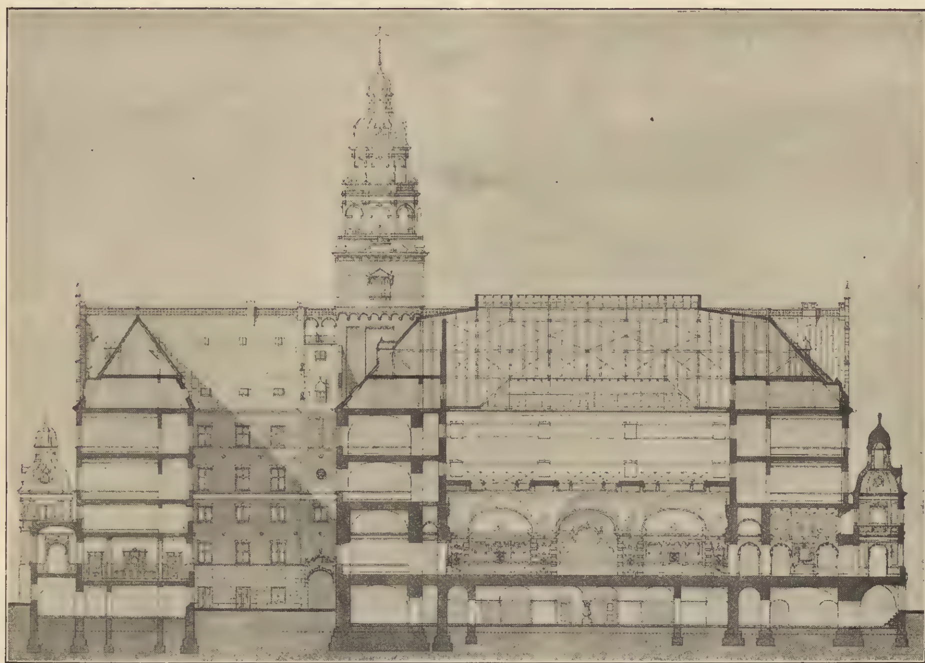
ARCHITEKT ALB. JENSENS PROJEKT.

Bygningen var af mig forudsat ved sit Ydre at skulle virke som en Helhed, men dog med Gruppeinddelingen i Façaden afpasset efter dens Inddeling: 2de Ejendomme — Banken og en særlig Bortsalgsbygning — saaledes at hver Ejendom kunde betegnes for sig, begge forbundne ved en fælles Portindgang.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

Taarnet var anbragt i Privatbankens Afdeling, som den mest betydende af de to, af hinanden i øvrigt uafhængige, Ejendomme; Trappeadgangen til Banken var henlagt uden for Hovedbygningen — imod Børsen — i et lavere Parti, for derigennem at tilvejebringe et Overgangsled fra Børsen og samtidigt at skaffe et friere og større Rum til Stede imellem denne og den nye Bygning; en tilsvarende lavere Udbygning mod Knippelsbro med tilhørende Loggia dannede Adgangen til og et eventuelt aabent Udsigtsrum fra den derværende Kafé.

Stueetagen i Nybygningen, der (i Forening med Kælderen) rummer samtlige Bankens Lokaler, var for at karakterisere Banken fra de to Udlejeetager udført af Sandsten i let Nuancering fra den røde Murstensoverbygning.

Bankens Hovedlokale, Ekspeditionskontoret, var anbragt centralt i Etagen, og Adgangen til de forskellige Direktørers Kontorer ordnet saaledes, at man uhindret kunde komme til hvert af disse, uden at passere Ekspeditionskontoret; dette var for dets væsentligste Del indrettet med Ovenlys, hvis Glastag var i Forbindelse med den øvrige Tagoverbygning, men som subsidiært ogsaa kunde forsænkes umiddelbart over selve Lokalet.

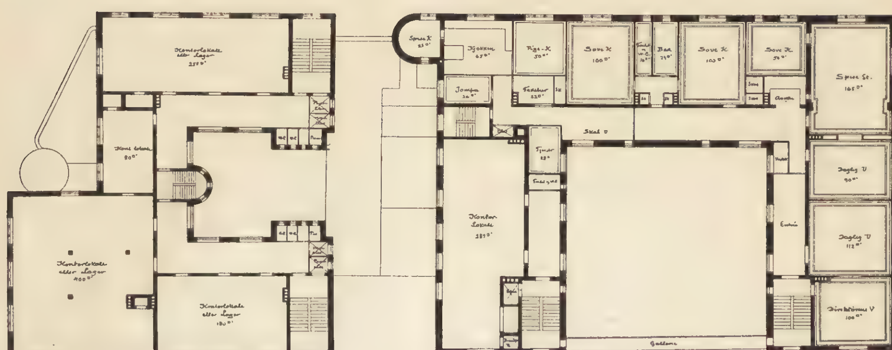
Endnu skal jeg blot tilføje med Hensyn til Bygningens Fremtræden i Almindelighed, at jeg ansaa det naturligt, at den — under Hensyn til

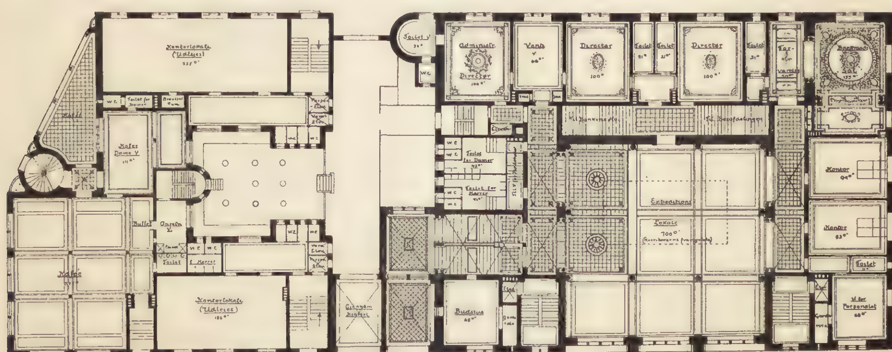

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KOCH.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KOCH.

PRIVATBANKENS NYE BYGNING.

ARCHITEKT PROFESSOR V. KOCH.

den Institution, der skulde have sit Sæde deri — bevarede i sit Ydre et vist Slægtskab med Børsen; dog forudsatte jeg, at den i sin Hovedmasse skulde fremtræde lettere end denne og f. Eks. for Murstensoverbygningens Vedkommende ogsaa med betydeligt lettere Toner end Børsens.

Alb. Jensen.

ARCHITEKT, PROFESSOR V. KOCHS PROJEKT.

De ledende Tanker ved Udarbejdelsen have været:

1) At benytte en Stilart, som, uden at fjerne sig for meget fra Børsens, dog heller ikke lignede dennes for meget.

2) At frembringe en vis Rhytme i Silhuetten af det samlede Bygningsparti: Børsen plus Privatbanken: Den lange, lave Børs, den høje Bankbygning og den atter dalende Forretningsbygning, som efter Programmet skal kunne bortsælges.

3) At lade Planens Hovedinddeling fremgaa saa tydeligt som muligt af Façaderne, — Taarnet over Bankraadssalen, — det markerede Midtparti svarende til Ekspeditionslokalet med de store Vinduer og Ovenlyset, — den høje Sokkel uden Vinduer, bag hvilken Bankens Kældere findes, — Bankbygningens djærvere og festligere Former, større Højde og Stenbeklædning stillet imod Forretningsbygningens jævnere, borgerlige Former, lavere Etagehøjder og Murstensbeklædning.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
K. VARMING.

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
K. VARMING.

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. ARCHITEKT K. VARMING.

Af Planens Enkeltheder kunne bl. a. fremhæves, at der er en Gennemkørsel tværs igennem Bygningskomplekset, der giver bekvem Adgang til begge Bygninger; at Direktørværelserne ligge samlede, og at Adgangen til disse og Venteværelset sker, uden at Skranken i Ekspeditionslokalet passeres. Endvidere kan nævnes den overdækkede Veranda med det lave, runde Trappetaarn, der slutter sig til Kafeen mod Knippelsbro. V. Koch.

ARCHITEKT K. VARMINGS PROJEKT.

I det for Konkurrencen udarbejdede Program fandtes der en iøjnefaldende Mangel: der var ikke med et Ord nævnet *Hensynet til Børsen,* hvilket dog turde være et af de allervigtigste. Med andre Ord: Programmet forudsatte en Bebyggelse lige til Stregen af det efter Loven tilladelige, ja endda derudover, og denne Forudsætning kunde ikke andet end virke som en slem Hæmsko paa den frie Udformning af Opgaven. Da en Bygning med fuld Bygningshøjde ganske vil knuse den lave Børs, har det ved nærværende Projekt (for øvrigt ligesom ved M. Borchs) været forsøgt at reducere Højden noget, ved at gøre den øverste Etage mod Børsgade til Kvistetage. — Bankens Hovedindgang er lagt lige overfor Børsens, og

Fløjen mod Børsgade er afpasset saaledes i Bredden, at dens Tagrygning vilde komme til at ligge i Flugt med Børsens, hvilket alt tilsammen skulde bidrage til, at de to Bygninger kunde nogenlunde forliges. Af samme Grund er Façaderne holdt i en med Børsen beslægtet, om end ret forskellig Karakter. — Og her maa det i al Beskedenhed være tilladt at hævde den Opfattelse, at eftersom Privatbanken baade ifølge sin Oprindelse og sine Traditioner staar Børsen nær og ved hele sin Virksomhed er stærkt knyttet til denne, saa maa heller ikke Bankens Bygning optræde som en, Børsen ganske fremmed Nabo — selv om denne er godt og fint paaklædt. Endelig synes det en uafviselig Fordring, at en Bygning med denne herlige Beliggenhed fremfor alt skulde virke *malerisk*, ɔ: uden at smage for meget af »Hovedlineal« eller Skabeloner.

Ovenstaaende skulde antyde, hvad der under Udarbejdelsen af Projektet har været de ledende Tanker; om disse kan genfindes i Tegningerne er jo et helt andet Spørgsmaal. K. Varming.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Odense Byraad agter at udbyde til offentlig Konkurrence mellem Architekter en Bebyggelsesplan af nogle Arealer ved Forlængelsen af Jagtvej og Lahnsgade i Odense. I Bedømmelsen af Projekterne, der skulle være indleverede til Odense Byraads tekniske Udvalg senest den 1. April 1901, deltager som Delegerede for Akademisk Architektforening Architekterne Emil Jørgensen og Eugen Jørgensen.

FORENINGSMEDDELELSER.

Fortsættelse af Generalforsamlingen

den 30. November afholdes i Lokalet i Industriforeningen **Onsdag den 19. Decbr. d. A.**

Dagsorden: Meddelelser fra Formanden angaaende en Skrivelse fra 9 Medlemmer (af 9. Maj d. A.).

Suppleringsvalg til Bestyrelsen eller eventuelt Valg af samlet ny Bestyrelse.

Smørrebrødsbord Kl. 8 præcis.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39[4]. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er **1 Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5[1], København B. Telf. 5612.

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E. Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichéer.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Nygade 4
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Rasmussen, H O, Læssøesgade 5
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Vesterbrogade 54

Bogbind, Bøger m. m.
Kyster, Anker, Sværtegade 3
Lehmann & Stage, Løvstræde 8
Schou, Andr, Nygade 4

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Dansk Papyrolithfabrik, Aktieselskab, Nygade 4
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Jacobsen, Chr S, Gothersgade 43
Nielsen, Hans, Bygningsentreprenør, Holstebro
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstensen, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties. St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5
Reeh, H, Jernbanegade 4

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12
Carstensen, Carl, Johnstrups Allé 1
Hansen, Charles, Nørregade 6

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Reeh, H, Jernbanegade 4
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Bonne, C Riis, Silkegade 1
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage

Malere.
Bendix, Otto, Nørregade 26
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Møbler.
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Larsen & Andersen, Bredgade 36

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Reeh, H, Jernbanegade 4

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V, Niels Ebbesens Vej 27
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Levysohn, Alb, Købmagergade 57
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, Tordenskjoldsgade 3
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6

Vandklosetter.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3

7.40

Bd. 2-38 (1900-1936)
Inb. i 36 hfrbd (de 5 första
i grönt, de övriga i brunt)
o sista årg häft (38 volr)
Kr. 180.-

